

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Marek Melša

**Ing. Hugo Vavrečka - kapitoly ze života Baťova prvního rádce
1932-1952**

Ing. Hugo Vavrečka - chapters from the life of the first Bata's advisor
1932-1952

Poděkování:

Děkuji své školitelce PhDr. Janě Čechurové, Ph.D. za její podnětné rady, inspirativní připomínky a především trpělivost.

Dále děkuji především Mgr. Martinu Markovi, Ph.D, PhDr. Martinu Jemelkovi, Ph.D, PhDr. Jakubu Doležalovi, PhDr. Antonínu Barcuchovi, Ing. Martinu Vidlákovu a všem dalším spolupracovníkům, přátelům či blízkým, kteří mi pomohli dobrou radou či pootevřeli některé ze dveří vedoucích k poznání Huga Vavrečky a jeho doby.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne: 3.1.2018.

.....

Marek Melša

Klíčová slova:

Hugo Vavrečka, Lidové noviny, Baťa, Malá dohoda, ministerstvo propagandy, zbrojní výroba, Rudé právo.

Key words:

Hugo Vavrečka, Lidové noviny, Bata, Little Entente, ministry of propaganda, arms industry, Rude pravo.

Abstrakt:

Tématem předkládané bakalářské práce je život a osobnost Huga Vavrečky. V práci se pokusím souhrnně popsat jeho životní osudy. Důraz bude kladen na jeho aktivity ve firmě Baťa, na působení v čele Hospodářského ústředí států Malé dohody a na jeho činnost ve vládách Milana Hodži a Jana Syrového. To vše v kontextu jeho poválečných osudů. Text práce bude vytvořen zejména z archivních pramenů a odborné literatury.

Abstract:

The subject of the presented Bachelor Thesis is the life and personality of Hugo Vavrečka. In the thesis, I will be trying to briefly describe his life story. The emphasis will be put on his activities in the Baťa company, as well as in the leading position of the Little Entente Economic bureau, and his activity in governments of Milan Hodza and Jan Syrový. All of that within the context of his post-war life. The thesis will be mainly based on archival resources and specialised literature.

Obsah

1	Úvod	7
2	Dětství a mládí.....	10
2.1	Dětství	10
2.2	Studentem a odborným asistentem v Brně	13
2.3	Redaktorem Lidových novin.....	15
2.4	V době Velké války	19
3	Cesta do diplomatických služeb	22
3.1	V prvních letech republiky	22
3.2	Vyslancem v Maďarsku	25
3.3	Vyslancem v Rakousku	31
4	Ředitelem Baťova koncernu	38
4.1	Vztah s Tomášem Baťou.....	38
4.2	Působení u Bati	40
4.3	Řízení Hospodářského ústředí a další činnost.....	50
5	V čele československého ministerstva propagandy.....	58
5.1	Cesta ke vzniku resortu ve 30. letech.....	58
5.2	Vavrečka versus Goebbels	62
5.3	Po Mnichovu	72
6	Za Protektorátu Čechy a Morava	78
6.1	Hugo Vavrečka a Baťovy závody ve Zlíně v prvních letech války	78
6.2	Vavrečkovy aktivity pod rouškou oficiální činnosti	88
6.3	Od prvního útoku srdeční choroby do osvobození vlasti.....	97
7	Osudy po roce 1945	102
7.1	V obnovené ČSR aneb Vavrečkův život pod tlakem komunistů.....	102
7.2	Vliv na vnuky Václava a Ivana Havlovy	113
7.3	Poslední roky života	115
8	Závěr.....	122
9	Seznam pramenů a literatury.....	126
10	Seznam příloh.....	140

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je život významného novináře, spisovatele, diplomata, ministra československé vlády, ředitele firmy Baťa a národohospodáře Huga Vavrečky. Tento nebývale nadaný rodák z Polské Ostravy se, díky své píli, stal již v mládí členem domácí intelektuální elity a byl přímým aktérem mnohých významných politických událostí. Udržoval blízké kontakty s význačnými osobnostmi meziválečného Československa a postupně si vybudoval silnou národohospodářskou expertní pozici, kterou prokazoval nejen na stránkách tisku, ale také ve funkcích nejrůznějších domácích institucí.

Proto je s podivem, že jeho osudy nebyly zatím dostatečně zpracovány. Jedinou odbornou studií s ambicí komplexně vyjebit jeho život byla doposud práce Niny Pavelčíkové z roku 1994.¹ Tento pokus ovšem obsahoval jednak drobné nepřesnosti² a prakticky vůbec nepopisoval některé důležité kapitoly jeho života, například jeho působení v čele československého ministerstva propagandy. Kromě zmíněné studie, pokud nepočítáme novinové články, vyšlo o Vavrečkovi jen několik krátkých medailonků kupříkladu v knize Baťovi muži³ od Zdeňka Pokludy či v monografii Osobnosti lidových novin⁴ od Petra Zídka a kolektivu dalších autorů.

Cílem mé bakalářské práce je pokusit se souhrnně rekonstruovat Vavrečkův „Běh života“,⁵ nahlédnout pod pokličku jeho rodinných vztahů, osobních či profesních názorů a v neposlední řadě zasadit jeho život do kontextu širších dějinných událostí. Na Vavrečkově příkladu se pokusím ilustrovat, jakým způsobem se mohla na začátku 20. století generovat česká intelektuální elita, nicméně největší důraz bude dán na popis jeho života v letech 1932-1952. Pozornost budu věnovat zejména na jeho působení v čele československého ministerstva propagandy, konkrétně, jakým způsobem se snažil narychlo vybudovat daný resort, jakým problémům při tom čelil a s kým spolupracoval. O vývoji tohoto úřadu budovaného doslova „na zeleném louce“ nebylo doposud napsáno, s výjimkou krátké studie Michala Pehra o československé propagandě ve 30. letech, prakticky nic.⁶ Proto zde bude ve stručnosti nastíněn vývoj snah o zřízení daného ministerstva, respektive úsilí o centralizaci

¹ PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*. In: Zlínko od minulosti k současnosti 13 : sborník Státního okresního archivu ve Zlíně. Zlín: Státní okresní archiv ve Zlíně, 1994.

² Například chybně uvedené místo narození Vavrečkovy matky. Viz tamtéž.

³ POKLUDA, Zdeněk. *Baťovi muži*. Zlín: Kovárna VIVA, 2012.

⁴ ZÍDEK, Petr – HAZDRA, Zdeněk a kol. *Osobnosti Lidových novin: životní příběhy lidí, kteří vytvářeli nejstarší český deník (1893-1989)*. Praha: Knižní klub, 2014.

⁵ Dané sousloví používal sám Vavrečka. Viz AMZV, f. Osobní spisy 1918—1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

⁶ PEHR, Michal. *Československá propaganda ve třicátých letech 20. století. Nesnadná cesta k vytvoření ministerstva propagandy*. In: *Střed : časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století*. Roč. 5, č. 2, 2013.

propagandy v Československu v kontextu zhoršující se mezinárodní situace po nástupu Adolfa Hitlera k moci a jeho následných snah o revizi tzv. Versaillského systému.

Dále se pokusím na příkladu Vavrečkovy činnosti v Baťových závodech za nacistické okupace ukázat, jaké kroky podniklo české vedení této firmy ve snaze nedopustit plné využití firemních kapacit pro německé válečné hospodářství, a toto dále zasadit do souvislosti s Vavrečkovými osudy po druhé světové válce.

Základem mé práce budou hlavně archivní prameny, dále dobová periodika a doplňkově rovněž odborná a memoárová literatura. Bohužel v žádném archivu se nedochovala ucelená Vavrečkova pozůstalost. Zřejmě největší soubor jeho korespondence s osobnostmi veřejného života se nachází v různých fondech uložených v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (LA PNP). Dopisy a některé další archiválie rodinné provenience jsou uloženy v soukromém archivu Ivana M. Havla (AIMH) a v Rodinném archivu Dagmar Havlové. Mnohé z nich jsou dostupné v digitalizované formě v rámci dokumentačního centra Knihovny Václava Havla (KVH), nicméně v čitelné formě je většinu z nich možné studovat jen při osobní návštěvě této instituce. Dohledat jdou podle čísla ID, které u každého z nich uvádím v citaci.

Důležitým zdrojem informací k Vavrečkovu působení v diplomatických službách ČSR jsou zejména rozsáhlé politické zprávy posílané Edvardu Benešovi uložené v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd ČR (MÚA AVČR), a to ve fondu Edvard Beneš I – Veřejná služba. K tomuto období se rovněž v Archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR (AMZV) ve fondu Osobní spisy 1918–1945 nachází Vavrečkova složka.

Pro jeho profesní život v letech 1932–1946 a popis jeho poválečného trestního stíhání jsou naprosto klíčové archiválie uložené v Archivu bezpečnostních složek (ABS) ve fondu Zemský odbor bezpečnosti Praha a rovněž v Národním archivu (NA) ve fondu Národní soud. Tyto písemnosti obsahují rozsáhlé poválečné výpovědi Vavrečky a jeho spolupracovníků z uvedených let. Dále je důležitý fond Ministerstvo zahraničních věcí - výstřižkový archiv I, uložený v NA, který obsahuje mnoho úvah psaných Vavrečkou či články o jeho osobě. Hodnotné informace k tomuto období poskytuje také fond Veřejný žalobce Uherské Hradiště v Moravském zemském archivu v Brně. Nelze nezmínit rovněž Archiv Kanceláře prezidenta republiky, konkrétně fond Kancelář prezidenta republiky, ve kterém se nacházejí informace jak o Vavrečkově ministerském působení, tak o jeho snaze vyhnout se po roce 1948 nástupu do vězení. Kromě zmíněných zdrojů jsou z hlediska jeho činnosti u firmy Baťa klíčové archiválie uložené ve Státním oblastním archivu ve Zlíně ve fondu Baťa a.s (SoKA Zlín).

Mezi dobovými periodiky, v nichž se bohatě vyskytuje jeho jméno, můžeme nalézt zejména jeho domovské Lidové noviny, Polední list, Zlín a další bat'ovská periodika či Rudé právo, které intenzivně, hlavně po roce 1945, drželo prapor útoků proti batismu a jeho představitelům.

Pevně doufám, že se mi díky uvedeným archivním materiálům podaří nastínit v komplexní šíři život Huga Vavrečky a to nejen jako inspirujícího, hluboce se angažujícího polyhistora, ale také jako člověka prožívajícího divoké zvraty 20. století.

2 Dětství a mládí

2.1 Dětství

Hugo Vincenz Vavrečka se narodil 22. února 1880 v domku číslo 1⁷ v hornické kolonii Hranečník⁸ Vincenzi neboli Čěňku Vavrečkovi a Anně rozené Janikové.⁹ Pokřtěn byl o šest dní později v římskokatolickém kostele svatého Josefa ve Slezské, tehdy Polské Ostravě.¹⁰ Za kmotry mu byli jeho teta Theresie a báňský úředník v Michálkovicích Franz Weiner.¹¹

Oba jeho rodiče pocházeli ze Slezska, otec z Kyjovic a matka z vesnice Strumień na Těšínsku.¹² Hugo měl o tři roky starší sestru Boženu a rodičům se narodil poměrně v pozdním věku, Marii bylo 40¹³ a Čěňkovi 45 let.¹⁴ Matka byla v domácnosti a otec pracoval jako kohlenmesser¹⁵ neboli vážný na dole Jan Maria, k němuž byla kolonie přidružena. Dané povolání se vázalo k povrchu dolu, pracovník měl za úkol pracovat na váze blízko vstupu na nádvoří a vydávat deputát zaměstnancům nebo občanům na volný prodej.¹⁶ Kromě toho byl Čeněk také zahradníkem, v mládí u hraběte Blüchera a později při salmovských závodech.¹⁷ V kraji byl znám jako propagátor české literatury a místní národní buditel, který se staral

⁷ Ve stejném domku se narodil o 11 let později rovněž budoucí komunistický politik a starosta Ostravy Josef Kotas. Viz MAJLIŠ, Tomáš. *Stavební a populační vývoj kolonie Hranečník ve Slezské Ostravě*. Ostrava, 2013. Diplomová práce, Filosofická fakulta Ostravské univerzity, 2013, s. 68.

⁸ JEMELKA, Martin, ed. *Ostravské dělnické kolonie. II – Závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven ve slezské části Ostravy*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2012, s. 387. Kolonie Hranečník náležela k dolu Jan Maria, patřícího společnosti Ostravské kamenouhelné doly a koksovy Jana Wilczka v Polské Ostravě. Dělnické kolonie konkurenčních těžířstev té doby se mezi sebou zpravidla odlišovaly technickým a architektonickým řešením domků. Většinou byl jeden domek obýván více rodinami. Tento fakt, který H. Vavrečka sám zažil, později komentoval slovy: „*Dvě rodiny pod jednou střechou je, jak známo, věcí nervů.*“ Viz LA PNP, osobní fond Alexandr Bačkovský, strojopis H. Vavrečky legačnímu radovi Bačkovskému z 25. 3. 1922.

⁹ ZAO, f. Sbírka matrik Severomoravského kraje: Římskokatolická fara Slezská Ostrava-N 1876–1881, sign. SO VII 16, inv. č. 3096.

¹⁰ SOkA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/3, k. 48, inv. č. 155, rodný a křestní list Hugo Vavrečky vydaný v Polské Ostravě 19. 9. 1910.

¹¹ Tamtéž.

¹² Dlouho se předpokládalo, že Vavrečkova matka, dcera měšťana Adama Janika, pocházela z Černé vody na Jesenicku. Viz PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 29. Nicméně v dochovaných matrikách pro Černou vodu (Schwarzwasser) se žádná rodina Janiků nevyskytuje. Název Schwarzwasser se ovšem užíval také pro město Strumień (česky Strumeň) na Těšínsku. Že se skutečně jedná o Strumeň, potvrzuje rodný a křestní list Huga Vavrečka vydaný 24. dubna 1939 farním úřadem na Slezské Ostravě, kde je dané městečko vysloveně uvedeno jako rodiště matky. In Archiv I. M. Havla, krabice Hugo Vavrečka – důležité listiny.

¹³ SOkA, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 97, inv. č. 160, osobní data Huga Vavrečky.

¹⁴ AMO, f. Archiv města Slezská Ostrava, Kniha hlášení pobytu č. j. 1-3000, inv. č. 69.

¹⁵ ZAO, f. Sbírka matrik Severomoravského kraje: Římskokatolická fara Slezská Ostrava-N, 1876–1881, sign. SO VII 16, inv. č. 3096.

¹⁶ E-mailová korespondence s PhDr. Martinem Jemelkou PhD [online], 21. 5. 2017, Jemelka.Martin@seznam.cz

¹⁷ Ostravský denník, 31. 7. 1908, roč. 8., s. 2. *K úmrtí p. Čěňka Vavrečky*... Viz také AMO, f. Archiv města Slezská Ostrava, Kniha hlášení pobytu č. j. 1-3000, inv. č. 69.

o „zanedbávanou zahradu - národ český ve Slezsku“¹⁸ a jenž „sám nosíval balíky knih českých a časopisů od vesničky k vesničce...rozprávěl rozhovory a snažil se lid slezský vzdělávati.“¹⁹

Doma na Hranečnicku vlastnil Čeněk osobní knihovnu²⁰ a patřil k zakladatelům hornicko-čtenářského spolku Salm,²¹ který organizoval nejrůznější kulturní akce včetně ochotnických představení a rovněž zajišťoval půjčování knih, novin a časopisů. V 80. letech 19. století býval pravidelně členem spolkového výboru, a několik let byl dokonce jeho předsedou.²² Také se pokoušel psát básně²³ a dá se předpokládat, že právě on měl v nejranějších letech Huga Vavrečky největší vliv na jeho později rozvinutou lásku k literatuře a vůbec psanému slovu.

Čeněk byl velice všestranný. Kromě výše zmíněného byl jedním z prvních členů katolického tovaryšského spolku v Moravské Ostravě²⁴ a spravoval také malou hornickou kapli, kde pomáhal organizovat mše a pečoval o dva zdejší zvony.²⁵ S tím mu malý Hugo pravidelně pomáhal.²⁶ Mše byly slouženy vždy na svatou Barboru, patronku horníků, a na jmeniny knížete Hugona Salma.²⁷ Nabízí se proto hypotéza, že právě po něm pojmenovali manželé Vavrečkovi svého syna, u knížat ze Salmu se jméno Hugo vyskytovalo poměrně často.

Život v koloniích byl velmi specifický. Sice v blízkosti průmyslových závodů, avšak velmi venkovský. Jak řekl Vavrečkův soused Josef Kotas²⁸: „*Od šesti jsem musel pást husy, kozy, po žních sbírat klásky...Vedle školy měl každý synek z kolonie i jiné povinnosti – musel se umět postarat o ,bydlo', o kozy, husy, kury.*“²⁹ A další pamětníci života na ostravských

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ VAVRIS, Hugo – PAVELČÍKOVÁ, Nina ed.: *Život je spíš román-výbor z knižně nepublikovaných prací Huga Vavrečky*. Ostrava: Jasmín, 1997, s. 11.

²¹ Ostravský denník, 31. 7. 1908, roč. 8. s. 2. *K úmrtí p. Čeňka Vavrečky*...Viz také AMO, f. Hornicko-čtenářský spolek „Salm“ Slezská Ostrava: kniha zápisů z výborových schůzí, k. 1, inv. č. 1–2. Jméno spolku odkazovalo jednak na jméno majitelů, knížat Salm-Reifferscheidtů, a dále na druhé jméno kolonie, a sice Hranečnick-Salmovec. Organizační jádro spolku bylo české, ale lze předpokládat, že knihovnu navštěvovali i místní Poláci.

²² Tamtéž

²³ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 11.

²⁴ Ostravský kraj, 1. 8. 1908, roč. 3, s. 2.

²⁵ Moravskoslezský deník, 5. 7. 1936, roč. 19, s. 50 *let hornické kaple na Salmě*.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Josef Kotas (1891–1966) – komunistický politik, starosta Ostravy. Narodil se roku 1891 v kolonii Hranečnick ve Slezské Ostravě. Vyučil se stolařem a později pracoval na dole Jan Maria. Po vzniku republiky stál u zrodu Komunistické strany Československa. Byl jejím dlouholetým členem a později předsedou krajského výboru v Ostravě. Druhou světovou válku prožil ve Velké Británii. Předsedou Národního výboru města Ostravy byl v letech 1945–1960. V době jeho předsednictví prošly na jeho popud mnohé ostravské čtvrti radikální architektonickou přestavbou. Zemřel roku 1966 v Ostravě.

²⁹ JEMELKA, Martin ed. *Lidé z kolonií vyprávějí své dějiny*. Ostrava: Repronis, 2009, s. 397.

koloniích potvrzují: „*Téměř každá rodina chovala kozy, husy, kačeny, bravky. A to byla hlavní starost nás mladých. Od jara do podzimu jsme pásli na loukách a stavách.*“³⁰ Jistě tomu nebylo jinak ani u Vavrečků, je vysoce pravděpodobné, že také disponovali malým hospodářstvím. Sám Hugo později napsal ohledně svého původu „*já so z chalóпки*“.³¹

Jeho dětství bylo plné nejen čmoudících komínů a těžních věží, ale také pole, lesa a přírody, která tehdy prostupovala a někdy i oddělovala jednotlivé kolonie konkurenčních těžířstev. Krajina kolem Ostravy tehdy měla a dodnes částečně má zvláštní poetiku.

Malý Hugo velice rád kreslil a hlavně rýsoval.³² Po vchození obecné chlapecké školy na Hranečníku se přihlásil na vyšší německou reálku v Moravské Ostravě.³³ Důvod byl prozaický, čistě česká reálka zde ještě neexistovala, respektive „Matiční české reálné gymnázium“ bylo založeno díky úsilí mnohých místních spolků až o pět let později, tedy v roce 1897.³⁴

Hugo nastoupil na střední školu rovnou do druhého semestru školního roku 1892/1893,³⁵ a jak dokazují jeho vysvědčení, na známky moc nehleděl. Prakticky na každém měl minimálně několik dostatečných.³⁶ V prvním semestru 1894/95 měl nedostatečnou z dějepisu a krasopisu³⁷ a v druhém semestru 1896/97 měl stejnou známku z francouzštiny. Tu si ovšem dodatečně opravil na dostatečnou.³⁸ Je nutno dodat, že někdy v době jeho studia na reálce zemřela jeho matka Marie.³⁹

Po dokončení reálky v roce 1899 a krátkém šestiměsíčním zaměstnání u ředitelství dolů Ostravsko-báňské akciové společnosti⁴⁰ se přihlásil na německou techniku do Brna. Sám později napsal, že byl v té době „...*hoch, který vyrůstal na křižovatce nejrůznějších sociálních*

³⁰ Tamtéž. s. 34.

³¹ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky Boženě Havlové ze 17. 4. 1945 dostupný v KVH (ID 52585).

³² Tamtéž, dopis H. Vavrečky V. M. Havlovi nedatováno. 40. léta. V jiném pozdějším dopise k tomu Vavrečka uvádí, že ho kreslení a jiné disciplíny bavily, dokud „*to nebyla školní povinnost*“. Viz Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 29. 11. 1945 dostupný v KVH (ID 52582).

³³ Dle dochovaných katalogů vysvědčení jednotlivých tříd byla škola poměrně hojně navštěvována Čechy i Poláky. Vyučování probíhalo v němčině. Jakožto volitelný předmět zde byl vyučován rovněž český jazyk.

³⁴ KOVÁŘOVÁ, Vladimíra. Historie školy. MATIČNÍ GYMNAZIUM OSTRAVA [online]. 2006 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: http://mgo.cz/jj/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=

³⁵ AMO, f. Německá státní reálka Moravská Ostrava : Katalog německé zemské vyšší reálky, sign GR VIII, inv. č. 16.

³⁶ Tamtéž. inv. č. 16–23.

³⁷ Tamtéž. inv. č. 18. Vavrečkovo písmo bylo celoživotně velmi specifické a jeho korespondence hůře čitelná.

³⁸ Tamtéž. inv. č. 20.

³⁹ AMO, f. Archiv města Slezská Ostrava: Kniha hlášení pobytu č. j. 1-3000, i. č. 69. V dochovaných matrikách zemřelých se její jméno do roku 1893 nevyskytuje a z knihy hlášení pobytu z roku 1895 vyplývá, že zemřela před tímto rokem. Přesné datum narození Marie Janíkové bylo 26. 3. 1840. Viz SoKA, f. Baťa, sign. I/4, k. 97, inv. č. 160, osobní data Huga Vavrečky.

⁴⁰ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

a národních proudů, uprostřed šachet a hutí, a který byl záhy zachvácen touhou odpoutat se co nejdříve od rodného hnízda a odletět do světa...“⁴¹

2.2 Studentem a odborným asistentem v Brně

V Brně studoval Hugo Vavrečka strojnictví a elektrotechniku na Německé vysoké škole technické.⁴² Žil zde poměrně bouřlivým studentským životem, spojeným s návštěvami nejrozličnějších hospod a podniků jako například pivnice u Polenků,⁴³ kde často s kolegy vysedával „na výdrž“. ⁴⁴ Při této činnosti měl „velké slovo“ a způsobil tím mimo jiné, že „někteří jeho kolegové nedostudovali“, kdežto on „zdolával hravě přednášky, zkoušky a jiné nevíтанé překážky...“ ⁴⁵ Krom toho objevoval svůj organizační, literární, ale také řečnický talent. Nosil tehdy plnovous, angažoval se v českém studentském spolku Zora⁴⁶ a přispíval rovněž do studentských periodik jako například do časopisu Vatra.⁴⁷ V této době také vznikl jeho „dvojník“, respektive literární pseudonym Vavris.⁴⁸

Přes veškeré slasti i strasti studentského života Vavrečka úspěšně studoval. Roku 1902 splnil na brněnské technice I. státní zkoušku s prospěchem velmi dobrým⁴⁹ a poté absolvoval studia o měřicích strojích na Deutsche Seewarte v Hamburku, kde získal titul inženýr.⁵⁰ Následně se ve věku dvaceti čtyř let přihlásil k vykonání základní vojenské služby jako jednoletý dobrovolník rakousko-uherského námořnictva. Sloužil na jihu Istrijského poloostrova v Pule a jako vysokoškolák mohl sloužit jen jeden rok místo čtyř.⁵¹ Námořnictvo si vybral z několika důvodů. Služba u maríny byla poměrně nejlevnější a nebylo povinností rukovat na cvičení záložníků, takže nenastávaly komplikace například při delším pobytu v cizině.⁵² Ale hlavním motivem bylo, že v nitru tíhl k moři a cestování, zamýšlel totiž po

⁴¹ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 11.

⁴² Vavrečkův zájem o technické vědy se začal rozvíjet ještě v době jeho studia na moravskoostravské reálce. V osmnácti letech mu dokonce vyšla studie o odporu vzduchu týkající se oboru vzduchoplavby. Viz Epocha-rozhledy a úvahy o novějších objevech moderní techniky a přírodovědy se zvláštním zřetelem na vzduchoplavbu, č. 3, r. 6 (1897–8). *Odpor vzduchu – studie z oboru vzduchoplavby*.

⁴³ NA Praha, f. MZV – Výstřižkový archiv I, k. 4082, Lidové noviny, 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*. Více informací o této staré brněnské hospodě in FILIP, Vladimír. *Račte pivečko nebo vínečko?: brněnské hospody, restaurace, bary a vinárny*. Brno: Josef Filip, založeno 1938, 2016.

⁴⁴ NA Praha, fond MZV –VA I, k. 4082, Lidové noviny, 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Lidové noviny, 16. 3., roč. 12, s. 4. *Vatra: časopis studentstva Moravy, Slezska, Slovenska*. Vyšlo číslo 3...Také Lidové noviny, 26. 6. 1904, roč. 12, s. 4. *Vatra číslo 6 právě vyšlo...*

⁴⁸ Pseudonym Vavris používal ve svých literárních pracích, v článcích a do konce života se tak v dopisech podepisoval mnohým přátelům, zejména těm, které znal z dob svého mládí.

⁴⁹ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k č. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ MAREK, Jindřich. *Pod rakouskou vlajkou: čeští námořníci v letech 1900-1918*. Cheb: Svět křídel, 2003, s.6.

⁵² Tamtéž.

skončení vojenské služby zkusit své štěstí v Americe.⁵³ Aby se mu tento sen přiblížil, absolvoval na Jadranu teoretickou a praktickou školu v lodním strojnictví.⁵⁴

Z vojny měl mnoho zážitků a inspirací pro svou pozdější literární tvorbu. Například jeden chorvatský námořní důstojník si od něj nechal namalovat na prsa portrét své dívky pro pozdější tetování. Vavrečka totiž dobře kreslil. Nicméně láska nebyla naplněna a námořník se tetování zbavil originálním, byť velmi bolestivým způsobem, pomocí lopatky s rozžhaveným uhlím.⁵⁵

Po návratu z vojenské služby se ovšem Vavrečka nakonec rozhodl zůstat v Brně a byl jmenován asistentem na C. k. české technické vysoké škole Františka Josefa v Brně při „*stolici pro elektrotechniku a stavbu el. strojů*“ u profesora Sumce.⁵⁶ Rovněž učil na elektrotechnickém kurzu pro abiturienty vyšší technické školy tomto městě.⁵⁷ Již tehdy byl dosti světzaný a ovládal cizí jazyky. Od roku 1902 podnikl mnoho studijních cest po „*průmyslných obvodech a polytechnických ústavech*“ v Německu, Švýcarsku, Itálii a dále navštívil například Balkán či západní Rusko, kde studoval místní hospodářské poměry.⁵⁸ Krom toho se připravoval na otevření vlastní technické poradní kanceláře a začal zprostředkovávat prodej a koupi starých strojů, nájem továren a poskytoval poradenství menším továrnám či městským elektrárnám atd.⁵⁹ Nicméně bez větších finančních prostředků a doznáv, že nemá ještě tolik zkušeností, aby sám kancelář otevřel, tento nápad nakonec opustil. Dostal pak ještě výhodnou nabídku práce pro firmu Siemens v Berlíně a chvíli o ní uvažoval.⁶⁰

Nicméně nakonec vyhrála vášeň pro politiku⁶¹ a vůbec tiskařskou čerň, která „...ve všech etapách jeho bohatého a zajímavého života zůstala jeho skrytou láskou“.⁶² Vavrečka podvědomě cítil, že v tomto životním období by jej technická poradní kancelář ale i čistě usedlá akademická dráha zkrátka nudila. Měl rád změnu a dobrodružství, byl originální a aktivní. Již mnoho let přispíval zejména do studentských či dalších místních periodik v Brně

⁵³ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 12.

⁵⁴ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

⁵⁵ MAREK, J. *Pod rakouskou vlajkou: čeští námořníci v letech 1900–1918*, s. 255.

⁵⁶ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k.53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16. ledna 1920.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 12. Aby si na tomto poli „vydobył ostruhy“, tak v této době Vavrečka vypomáhal v technické konsultační kanceláři Ing. Josefa Bartelmuse. Viz ABS, f. 300, sign. 300-22-2, trestní oznámení na H. Vavrečku z 28. 6. 1946.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž. „*Můj zájem o politiku převládl natolik, že jsem se r. 1906 stal členem redakce Lidových novin.*“

⁶² Archiv IMH, krabice 2, výstřižek z Hospodářského rozhledu z 22. 2. 1940 dostupný v KVH (ID 51879).

čímž na sebe upozornil redaktory Lidových novin. Už v době jeho studií se rozhodli využít jeho talentu a Vavrečka občasně psával do těchto novin fejetony a články. Žurnalistika ho doslova nadchla, a když v roce 1906 dostal nabídku stát se plnohodnotným členem brněnské redakce LN, tak neváhal.⁶³

2.3 Redaktorem Lidových novin

Hugo Vavrečka, který „celým svým založením byl rozhodně více žurnalistou než technikem“⁶⁴ vstoupil do Lidovek v době pro tohle periodikum bouřlivé a dalo by se říci klíčové. Deník prudce reformoval a vůdčí osobností těchto změn byl energický a talentovaný redaktor Arnošt Heinrich,⁶⁵ kterému majitel Adolf Stránský poskytl v mnoha věcech určitou volnost rozhodování.⁶⁶ Heinrich do redakce postupně přivedl mnoho mladých, perspektivních novinářů a literátů.⁶⁷ Kromě Huga Vavrečky to byli například S.K.Neumann, Jiří Mahen, Rudolf Těsnohlídek, později František Gellner a další.

V Lidových novinách se Vavrečka věnoval nejen rubrice národohospodářské a nejrůznějším technickým novinkám, ale psal hlavně různorodé humorné povídky, satirické črty a glosy, kde nechával vyniknout svůj literární talent. Ten ovšem nebyl osamocen, rovněž výtečně kreslil a v Lidovkách vycházely rovněž jeho karikatury.⁶⁸ Vůbec největší úspěch ovšem sklídl se svým Lelíčkem ve službách Sherlocka Holmesa, který vycházel od 3. prosince 1907 v sedmi pokračováních.⁶⁹ Z původně zamýšlené parodie na detektivky mu pod rukama vyrostla „jedna z nejjedovatějších satir na monarchii a lidé se váleli smíchy“.⁷⁰ Dále psal specifickým ostravským dialektem například anekdotické bajky z hornické Ostravy⁷¹ a pozoruhodná byla také jeho futurologická utopie nazvaná Ženský kabinet vycházející na jaře

⁶³ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 12.

⁶⁴ WEYR, František-UHDEOVÁ, Jana ed. *Paměti 1: Za Rakouska (1879–1918)*. Brno: Atlantis, 1999, s. 445. SBN:80-7108-193-0.

⁶⁵ Arnošt Heinrich (1880–1933) – významný novinář a politik. Narodil se roku 1880 v Praze. Již v době studií na Právnické fakultě Univerzity Karlovy byl redaktorem Studentského směru a později Času. Vysokoškolská studia ovšem nedokončil. Do redakce Lidových novin sídlící v Brně vstoupil roku 1904 a od roku 1919 byl jejich šéfredaktorem. Mezi lety 1918–1920 byl rovněž poslancem Národního shromáždění ČSR. Zemřel roku 1933 v Brně na plicní embolii.

⁶⁶ PERNES, Jiří: *Svět Lidových novin 1893–1993- stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. s. 26–7. Od prosince roku 1905 Heinrich prosadil po delším přesvědčování majitele Stránského i šéfredaktora Štěchovského, aby vycházelo i ranní číslo. Byl totiž nespokojen s tím, že Lidovky vycházely až po obědě, doslova jako kompilát zpráv jiných listů, a považoval to za jednu z příčin dosavadního malého úspěchu.

⁶⁷ ZÍDEK, HAZDRA a kol. *Osobnosti Lidových novin*, s. 38.

⁶⁸ Lidové noviny, 1. 1. 1933, r. 41, s. 48. *Karikatury pro domácí potřebu*.

⁶⁹ PERNES. *Svět lidových novin 1893–1993*, s. 31.

⁷⁰ ZÍDEK, HAZDRA a kol.: *Osobnosti Lidových novin*, s. 38.

⁷¹ PERNES: *Svět Lidových novin 1893–1993*, s. 31.

1908,⁷² ve které částečně předpověděl budoucnost. Češi v tomto dílku roku 1930 svrhnu v nenásilném převratu Rakousko a profesor Masaryk proklamuje Spojené státy československé a dá jim první rámcové zákony.⁷³ Hlavní děj se ovšem odehrává v roce 2008, kdy Češi díky úžasné plodnosti vytlačí Němce do Bavor, Maďaři vyhynou následkem nesmírného požívání papriky, a ženy získají převahu v domácím parlamentu. Vytvoří čistě ženský kabinet a ten zvolí do čela státu robota.⁷⁴ Satira mimo jiné na ženské emancipační hnutí tehdy Vavrisovi vynesla „*prudkou nenávist tehdejších pokrokových žen brněnských*“.⁷⁵

Několik let Vavrečka také připravoval a redigoval speciální vánoční přílohu Lidových novin,⁷⁶ která byla většinou velmi obsáhlá. Například číslo z 24. 12. 1910, které se tematicky věnovalo dítěti, dětskému světu a literatuře, vynikalo kromě umělecké kvality zejména mamutím rozsahem 112 stran.⁷⁷ Autorsky se na něm krom Vavrise podíleli například Viktor Dyk, Jiří Mahen, Adolf Kašpar a další. Rodák z Polské Ostravy též patřil k vůdčím tahounům beletristické přílohy Lidových novin zvané Večery, do které plánoval speciální programová čísla věnovaná satíře nejen na „*účet politický*“, ale také obsahující „*...něco literárního a dále něco quasi erotického, drobnosti, glosy, aforismy*“.⁷⁸ Zajímavou vzpomínku na Vavrečku z doby kolem roku 1908 zanechal nakladatel B. Kočí, jenž mu vydal Lelíčka ve službách Sherlocka Holmesa: „*Hugo Vavris, plný života a vtipu, byl u mne několikrát a z každé jeho návštěvy zbyla ve mně svěží nálada. Dovedl vyprávět s neochabující živostí, dovedl tak dvěma, třemi slovy vykreslit i ztepat svůj objekt, že vaši představě opravdu nikde nic nechybělo.*“⁷⁹ Když to bylo nutné, nebál se Vavrečka kritizovat poměry starého Rakouska a „*bylo v jeho nelítostné kritice mnoho pravdy, i když trpké a pro mnoho jiných pozorovatelů zcela skryté*“. Jako „*nepokojný, přemírou temperamentu nabitý mladý muž pouštěl se rád do různých dobrodružných podniků, mnohdy odvážných a nebezpečných*“ nicméně „*nebezpečnost všeho uvědomoval si zpravidla až dodatečně, až když provedl svou*“. Jako pro Vavrečku té doby

⁷² ZÍDEK, HAZDRA a kol. *Osobnosti Lidových novin*, s. 38.

⁷³ POLÁK, Stanislav: *T. G. Masaryk - za ideálem a pravdou 4: 1900-1914*. Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2005, s. 278.

⁷⁴ ZÍDEK, HAZDRA a kol. *Osobnosti Lidových novin*, s. 38–39. Vavrečka používá slovo automat, slovo robot ještě neexistovalo.

⁷⁵ NA Praha, fond MZV-VA I, k. 4082, Lidové noviny 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*. Což se jeví poněkud ironicky, jelikož byl Vavrečka v době studií členem komitétu „*Dívčí akademie*“ pro zřízení českého ženského gymnázia na Moravě, který byl iniciován Hnutím žen na Moravě respektive Jednotou učitelek moravských. Viz Lidové noviny, 21. 5. 1903, r. 11, titulní strana.

⁷⁶ AIMH, krabice číslo 6, nedatovaný dopis H. Vavřečky Boženě Havlové, 40. léta dostupný v KVH (ID 52583).

⁷⁷ JEŘÁBEK, Miroslav. *K činnosti redakce a vydavatelství Lidových novin v Brně*. In *Musicologica Brunensia*, r. 46, č. 1–2. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2011 s. 109.

⁷⁸ LA PNP, osobní fond Viktor Dyk, nedatovaný dopis H. Vavřečky Viktoru Dykovi psaný pravděpodobně několik let před vypuknutím první světové války.

⁷⁹ KROFTOVÁ, KOČOVÁ, Jarmila. *Nakladatel B. Kočí vzpomíná – první díl*. Praha: Jarmila Kroftová-Kočová, 1948, s. 164–5.

přízračnou historku uvádí nakladatel Kočí, že se tehdy „*mezi žurnalisty rozkřiklo*“, že v Linci leží zraněný voják, jenž byl svědkem jakýchsi závažných událostí, které se rakouské úřady snaží před veřejností utajit. Z tohoto důvodu k mladému oficirovi nesměl nikdo kromě lékařského personálu. Redakci Lidovek pochopitelně senzační zpráva zajímala a Vavrečka na vlastní pěst vymyslel originální řešení, jak dané záležitosti přijít na kloub.⁸⁰ Oblékl si uniformu záložního důstojníka, zajel do Lince, odvážně vešel do střežené nemocnice a prohlásil, že přijíždí úředně jménem armády a musí s raněným vojákem nutně mluvit. Nicméně beze svědků, jen mezi čtyřma očima. Byl tak přesvědčivý, že mu byla rozmluva ihned povolena. Vavrečka zjistil ono tajemství a následující den se daná věc objevila jako „*sensační zpráva v Lidových novinách, k radosti veřejnosti a údivu vojenských úřadů*“. Vavris byl zkrátka „*vynalézavá hlava*“ a muž činu.⁸¹ Celoživotně se držel kréda: „*Noviny jsou institucí, kterou je lépe budovat a prakticky uskutečňovat, než o ní filosofovat – věda o novinách je huspenina, která utíká mezi prsty*.“⁸²

Již v této době se znal s mnohými osobnostmi literárního, kulturního, ale rovněž politického života. Seznámil se například s profesorem Masarykem a stal se korespondentem jeho pražského Času.⁸³ Redigoval navíc ještě Divadelní list,⁸⁴ a aby toho nebylo málo, přispíval svými články do nejrozumnějších domácích, ale i zahraničních technických a národohospodářských periodik.⁸⁵ Ze spolupracovníků brněnské redakce Lidových novin se tehdy sblížil zejména s Viktorem Dykem,⁸⁶ se kterým si sedl v humoru a vůbec lidsky. O oboustranných sympatiích svědčí zejména jejich vzájemná odlehčená korespondence. Vavrečka se vždy těšil na společné setkání a často doslova na to, až pohlédne do Dykových očí „*zrcadlících se v poháru*“.⁸⁷ Též ho žádal o příspěvky do připravovaných satirických

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² SoKA Zlín, f. Baťa a. s., sign.I/4, k. 133, inv. č. 472, strojopis H. Vavrečky Z. Smetáčkovi z 27. 5. 1944.

⁸³ POKLUDA, Zdeněk: *Baťovi muži*, s. 111. V Brně se Vavrečka politicky angažoval v lidově-pokrokové straně, která tehdy spolupracovala s realisty profesora Masaryka.

⁸⁴ NA Praha, f. MZV -VA I, k. 4082, Lidové noviny 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Viktor Dyk (1877–1931) – významný český básník, novinář, dramatik a politik. Narodil se roku 1877 ve vesnici Pšovka u Mělníka. Vystudoval práva na české univerzitě v Praze. Od roku 1907 byl redaktorem časopisu Lumír a v různých letech dalších časopisů či novin: Pokroková revue, Samostatnost, Národní listy atd.

Z hlediska básnické tvorby byl v mládí součástí tzv. generace anarchistických buřičů. V letech 1906–18 byl stálým spolupracovníkem Lidových novin ale členem redakce se nikdy nestal, zřejmě z důvodu nechuti se natrvalo přestěhovat do Brna. Za první světové války psal skryté protirakouské články zejména do Lidovek a byl za to po udání státem perzekuován. Po vzniku republiky stál u kolébky České státoprávní demokracie, později přejmenované na Československou národní demokracii. Za tuto stranu byl poslancem Národního shromáždění a později senátorem. Byl výrazným odpůrcem tzv. Hradu a jeho politiky. S TGM a E. Benešem vedl velmi ostrou polemiku ohledně směřování státu. Zejména kritizoval oficiální velkorysou politiku vůči českým Němcům a prosazoval koncepci ČSR jakožto silného národnostního státu československého národa. Zemřel na srdeční mrtvici při koupání nedaleko jugoslávského ostrova Lopud roku 1931.

⁸⁷ LA PNP, osobní fond Viktor Dyk, nedatovaný dopis H. Vavrečky V. Dykovi.

čísel, kdyby měl „někdy vesele-kousavou chvilku“, aby jim věnoval „její následky“.⁸⁸ Později vzpomínal na Dykovo „pohostinské vystupování na družné Moravě v dobách mladického rozpuku našeho“.⁸⁹ S kolegy z Lidovek si Vavrečka zkrátka uměl užívat života. Jak píše Eduard Bass, v podstatě denně chodíval Hugo Vavris, S. K. Neumann, R. Těsnohlídek, A. Heinrich, Antonín Lhota a další „bujarí stolovníci“ do brněnské vinárny Winzerhaus, kde popíjeli a v náladě zpívali nejrůznější písničky.⁹⁰ Například Těsnohlídkem napsanou parodií na agrárníckou hymnu s textem: „Venkove, venkove, zahrado zelená, kéž Pán Bůh požehná krav našich vemena, prasata v chlívků, slepice na hřadě a stranu agrární v ouplné parádě.“⁹¹

Ale život dovede být i krutý. V roce 1906 postihla Vavrečkovu rodinu v Ostravě tragédie. V poměrně mladém věku zemřel na nějakou prudkou krční infekci jeho přítel a manžel jeho sestry Boženy inženýr Stoklásek a krátce nato zesnul jejich malý syn.⁹² Hugův a Boženin otec Čeněk začal v souvislosti s tímto chřádnout a svého vnuka za rok a půl následoval.⁹³ Přestože byl tento „dobrý pracovník národní“⁹⁴ již v kmetském věku, jeho odchod překvapil a místní noviny referovaly s velkým zármutkem o skonu „šlechtného muže“,⁹⁵ který jakožto „neúnavný to pracovník“⁹⁶ vřele a „se zápalem mluvil o českém národě a jeho silicím postavení“.⁹⁷ Na pohřbu „za veliké účasti obyvatelstva domácího“⁹⁸ se smuteční hosté shodli, že „dlouho bude naň vzpomínáno“ a hluboký otisk, který v kraji Čeněk Vavrečka zanechal, dokazovaly i výzvy, že „měly by být vzpomínky na zesnulého včas sebrány a sepsány“.⁹⁹ Již krátce po těchto ranách se zdálo, že by Hugova sestra Božena mohla usilovnou prací překonat otřes z tragédie své rodiny, chtěla absolvovat učitelské kurzy a věnovat se tomuto povolání.¹⁰⁰ Přes všechny pohromy si zachovala životní elán, nicméně osud nepřál ani jí, onemocněla tuberkulózou a zemřela v jednom alpském sanatoriu.¹⁰¹ Hugo Vavrečka tímto ztratil nejen nejbližší příbuzné, ale také hlavní pojítko s Ostravou. Přes všechno zlé se ovšem snažil celoživotně dívat na život a jeho plody optimisticky a vrhl se opět neúnavně do rozmanitých aktivit. V říjnu roku 1910 se Vavrečka oženil s Josefou

⁸⁸ Tamtéž, nedatovaný dopis H. Vavrečky V. Dykovi psaný pravděpodobně několik let před vypuknutím první světové války.

⁸⁹ Tamtéž, lístek H. Vavrečky V. Dykovi z dubna 1929.

⁹⁰ BASS, Eduard: *Kukátko*. Praha: Symposium, 1970, s. 53–4.

⁹¹ Taktéž.

⁹² VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 13.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Ostravské listy, 1. srpna 1908. roč. 3, s. 3. *Na Pol. Ostravě...*

⁹⁵ Ostravský denník, 30.7 1908, roč. 8, s. 3. *V. Vavrečka zemřel...*

⁹⁶ Tamtéž. 31. 7. 1908, roč. 8, s. 2. *K úmrtí p. Čenka Vavrečky.*

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž. s. 3. *Pohřeb pana Čenka Vavrečky.*

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 13.

¹⁰¹ Tamtéž.

Kolbingerovou z Brna.¹⁰² Jeho nastávající pocházela ze středostavovské rodiny původně ze Bzence na Moravě.¹⁰³ S mladým redaktorem Lidových novin se pravděpodobně seznámila na akcích ženského vzdělávacího a výrobního spolku Vesna. Studovala dříve na Průmyslové škole při tomto spolku a Hugo Vavrečka občas chodíval i s přáteli do Vesny „na čaj“.¹⁰⁴

Dva roky po svatbě byl Vavris vyslán redakcí LN do horkého víru balkánských válek, konkrétně na bulharsko-tureckou frontu, kde byl jediným českým žurnalistou.¹⁰⁵ Tam navázal kontakty s anglickými, francouzskými a italskými žurnalisty a pojal plán vstoupit do služeb nějaké velké západní agentury na poli mezinárodního zpravodajství.¹⁰⁶ Po návratu domů na konci roku 1912 absolvoval několik velmi úspěšných přednášek, kde referoval o svých zkušenostech z balkánského bojiště,¹⁰⁷ a krátce nato mu přišla do života poprvé radost z potomka. V únoru 1913 se manželům Vavrečkovým narodila dcera Božena,¹⁰⁸ kterou pojmenovali po Hugově zesnulé sestře.

2.4 V době Velké války

Plány se vstupem do mezinárodního zpravodajství Vavrečkovi narušil sarajevský atentát a vypuknutí války, kterou si doposud nikdo nebyl schopen představit. V roce 1914 se pokusil akreditovat za Lidové noviny u rakousko-uherského Válečného tiskového stanu, kam mělo být dle vojenských tabulek připuštěno 8 zpravodajů z monarchie a 15 zahraničních novinářů.¹⁰⁹ Nicméně rakousko-uherské vojenské velení nebylo důvěřivé vůči českým novinářům a Vavrečka jako řada jiných neuspěl.¹¹⁰ Čekal tedy na povolávací rozkaz a stále psal pro Lidové noviny, které se spolu se všemi listy v monarchii postupně plnily seznamy padlých. Patřil k těm, kteří se Lidovky snažili v rámci možností udržet naživu, novinářská práce byla totiž ihned po zahájení vojenských operací utlumena, až ochromena nejrozumnějšími úředními opatřeními.¹¹¹ V dopise Aloisi Mrštíkovi si Vavrečka stěžoval: „*Cenzuru máme přísnější než kdekoliv v Rakousku...*“¹¹² Například beletristická příloha Večery už nesměla

¹⁰² SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign I/3., k. 48, inv.č. 155, rodný a křestní list Hugo Vavrečky vydaný v Polské Ostravě 19. 9. 1910 obsahující dodatek o uzavření sňatku z 21. 10. 1910.

¹⁰³ AIMH, krabice č.4 -archiv BH, vysvědčení Josefy Kolbingerové z průmyslové školy z 11.7.1903 dostupné v KVH (ID 51768).

¹⁰⁴ NA Praha, fond MZV-VA I, k. 4082, Lidové noviny 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*.

¹⁰⁵ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Lidové noviny, 5. 12. 1912, r. 20, s. 5. A také Lidové noviny, 7. 12. 1912, r. 20, s. 5.

¹⁰⁸ Vavris: *Život je spíše román*, s. 14.

¹⁰⁹ STEJSKAL, Jan: *Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848–1948*. Praha: Triton, 2008, s. 67.

¹¹⁰ Tamtéž. Výjimkou byl například budoucí šéf ČTK Ladislav Tvarůžek, který byl k Válečnému tiskovému stanu akreditován za agrárnícký Venkov v prosinci 1914.

¹¹¹ PERNES: *Svět Lidových novin 1893–1993*, s. 46.

¹¹² LA PNP, osobní fond Alois Mrštík, dopis H. Vavrečky A. Mrštíkovi z 9. 3. 1915.

v Lidovkách vycházet, zpravodajství bylo v důsledku regulace minimální a rovněž fejetony vycházely jen velmi skromně. Celkový rozsah se zmenšil většinou na čtyři, ale někdy také na pouhou jednu stranu.¹¹³ Navíc redakce postupně řídla, mnozí její členové či externí spolupracovníci museli narukovat už v roce 1914 a Vavrečka se dozvídal o prvních pohřešovaných či padlých mezi svými přáteli.¹¹⁴ Přesto ho neopouštěl humor a snažil se žít, jak nejlépe to šlo.¹¹⁵ O tom svědčí například hravé přesmyčky, které v této době poslal Viktoru Dykovi a jemuž v žertu slíbil: „*Padnu-li, odkážu Vám to všechno, drahý příteli!*“¹¹⁶ Básníka také pozval, spolu s jinými, na lyžařský výlet na Radhošť, aby si vyčistili hlavu.¹¹⁷

V roce 1915, kdy se Vavrečkovým narodil syn Ivan,¹¹⁸ byl Hugo povolán jako schopný technik k ženijnímu velitelství do Celovce (Klagenfurtu), kde měl na starost stavbu lanových drah.¹¹⁹ Rok nato byl poslán do přístavu Terst k rakousko-uherské flotile. U Jadranu měl za úkol řídit pobřežní lodní dopravu a spravoval vojenské přístavní skladiště.¹²⁰ Jeho vojenská služba zřejmě nebyla moc těžká, o čemž svědčí, že užíval „*plnými doušky mořských lázní...*“¹²¹ Jeden z veršů poslaných příteli v lehkém žertu doplnil: „*Jak vidíte, vážnost doby se mě ještě nedotkla...*“¹²²

K monarchii, respektive k císaři se obecně stavěl mírně skepticky a hleděl na něj s ironií, což dokazují nejen jeho satirická díla pro Lidové noviny, ale také korespondence. Viktoru Dykovi například napsal, že jen těžko půjde v budoucnu určit, zda „*náš milovaný císař pán*“ zemřel, jelikož se „*smrti blíží asymptoticky a přijde do ní zcela znenadála, nenápadně*“.¹²³ Zkrátka a dobře, že bude vypadat stále stejně.

V roce 1916 Vavrečka navázal spojení s členy Maffie¹²⁴ a rok nato založil utajený Československý námořní výbor složený z českých důstojníků a inženýrů.¹²⁵ Ten se scházel

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ LA PNP, osobní fond Viktor Dyk, nedatovaný dopis H. Vavrečky V. Dykovi pravděpodobně z přelomu let 1914 a 1915. „*O Gellnerovi nemáme zpráv, Dostál je v Uhrách kdesi...*“

¹¹⁵ Stále se zúčastňoval společenských akcí, byť jich bylo markantně méně než před válkou. Sblížil se v této době s právníkem, externím spolupracovníkem Lidovek a pozdějším poslancem a rektorem Masarykovy univerzity Františkem Weyrem. Viz WEYR, František-UHDEOVÁ, Jana ed. *Paměti 1: Za Rakouska (1879–1918)*. Brno: Atlantis, 1999, s. 444. SBN:80-7108-193-0.

¹¹⁶ LA PNP, osobní fond Viktor Dyk, nedatovaný dopis H. Vavrečky V. Dykovi pravděpodobně z přelomu let 1914 a 1915.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14.

¹¹⁹ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ LA PNP, osobní fond Viktor Dyk, poštovní pošta H. Vavrečky V. Dykovi ze 16. 8. 1916.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, nedatovaný dopis H. Vavrečky V. Dykovi, zřejmě kolem roku 1914.

¹²⁴ POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 111.

¹²⁵ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

„na oko k úředním a technickým věcem, ve skutečnosti však za tímto účelem, aby vykonal přípravy pro blížící se převrat“, o němž byl okruh kolem Vavrečky informován „také svými styky s důstojníky radiové stanice v Terstu“.¹²⁶ V létě 1918 byl rodák z Polské Ostravy tajně zvolen do čela této nedávno zrozené české spiklenecké skupiny a vypracoval zprávu pro Národní výbor v Praze, které požadavky je po válce nutno uplatnit, aby měl plánovaný československý stát svobodný přístup k moři.¹²⁷ Memorandum obsahovalo rovněž pojednání o zřízení svobodných přístavních oblastí československých.¹²⁸ Uvědomoval si, že náš samostatný stát potřebuje „přístup ke všem blízkým mořím“.¹²⁹

V polovině října nechal Vavrečka informovat všechny české námořní i pozemní důstojníky v Terstu, aby se na tajné znamení shromáždili „s českými vojíny svých oddílů“.¹³⁰ O utvoření této organizované vojenské skupiny byl Vavrečkou telefonicky informován český sociálnědemokratický poslanec Říšské rady Vlastimil Tusar a také představitelé protirakouského odboje v Praze. Následně do Terstu dorazil kurýr se zmocněním, že Vavrečka tímto zastupuje Národní výbor.¹³¹ Ve dnech říjnového převratu udržoval se svým vojenským oddílem v Terstu klid a po kapitulaci Rakousko-Uherska na začátku listopadu 1918 začal postupně řídit repatriaci svých krajanů do vlasti.¹³² V listopadu nechal zřídit shromaždiště nejen pro československé legionáře vracející se z Itálie, ale rovněž pro české vojáky rozložené rakousko-uherské armády,¹³³ a z této stanice následně putovali organizovaně domů.¹³⁴

¹²⁶ ABS f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 15. 6. 1946.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Lidové noviny, 12. 12. 1918, r. 26, titulní strana.

¹³⁰ ABS f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 15. 6. 1946.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž. Viz také VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14.

¹³³ Lidové noviny, 4. 11. 1918, ročník 26, titulní strana. *Shromaždiště československého vojska v Terstu*

¹³⁴ Tamtéž. Po vzniku ČSR byla ustanovena v součinnosti s čs. námořním výborem v Terstu transportní komise, která repatriaci do vlasti zajišťovala. Později probíhal přes Terst transport čs. legionářů z Vladivostoku, kteří pluli kolem Indie přes Suezský průplav. Viz VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850-1938*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s.134.

3 Cesta do diplomatických služeb

3.1 V prvních letech republiky

Hugo Vavrečka byl až do ledna 1919 velitelem československého vojenského oddílu v Terstu,¹³⁵ kde jakožto zplnomocněnec československé vlády prokazoval svůj organizační talent a rozhodnost. Daná jednotka zde působila až do příchodu Italů jako jediný organizovaný vojenský útvar. Potlačovala drancování, loupení a udržovala ve městě pořádek.¹³⁶ Po návratu do vlasti obdržel za tuto činnost několik vyznamenání.¹³⁷

V lednu 1919 byl pro své zásluhy z Terstu a proto, že byl již poměrně známým národohospodářským expertem povolán do československé delegace na mírovou konferenci v Paříži.¹³⁸ Vliv měla jistě i předválečná známost s TGM a jeho nebývale bohaté jazykové schopnosti. Vavrečka byl totiž schopným polyglotem. Jazyky mu šly v podstatě samy a v této době ovládal angličtinu, chorvatštinu, němčinu, francouzštinu, polštinu a italštinu.¹³⁹ To se na mírové konferenci značně hodilo, zvláště v delegaci mladého státu, jehož diplomatický sbor se teprve začínal pozvolna tvořit.

Na konferenci působil v naší delegaci jako tzv. odborný poradce. Ti byli povinni „*konati práce sobě přikázané a zachovávat mlčenlivost*“ podle norem pro konceptní státní úředníky.¹⁴⁰ Poradci vyslaní do mezinárodních komisí se zde řídili „*poukazy ministrovými, resp. v jeho zastoupení tajemníkovými*“, také podávali zprávy o „*postupu jednání*“. Vavrečka byl spolu s Vladimírem Listem a Igorem Hrušovským ustanoven odborným poradcem pro otázky obchodu, průmyslu, koloniálních záležitostí a plavby.¹⁴¹ Prokazoval svůj um v mezinárodní komisi pro železnice, vodní cesty, přístavy, svobodné oblasti přístavní a v komisi ekonomické a uhelné.¹⁴² Nicméně později, v době kdy se jednalo o podobě mírových smluv s Rakouskem a Maďarskem, vyřizoval spolu s Karlem Kramářem již všechny věci československé delegace.¹⁴³ Na konferenci udělal vskutku výborný dojem. Profesor Jan Krčmář, který participoval na přípravě podkladů pro pařížská jednání a sám se jich posléze

¹³⁵ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ LUKEŠ, Jan. *Právě proto, že jsem: rozhovor s Ivanem M. Havlem*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2017, s.19.

¹³⁸ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14.

¹³⁹ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

¹⁴⁰ DEJMEK, Jindřich – KOLÁŘ, František - NĚMEČEK Jan, ed. *Československo na Pařížské mírové konferenci . 1918–1920, sv. I*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011, s. 260–1.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „*Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky*“ z 16.1.1920.

¹⁴³ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 15.

účastnil, o Vavrečkovi napsal, že byl „jeden z nejzdatnějších členů delegace“,¹⁴⁴ jenž vyčníval svou aktivitou a zejména v dopravních otázkách často „hučel do Dr. Kramáře, aby ho získal pro své návrhy“. ¹⁴⁵ Krčmář byl při jednáních s rodákem z Polské Ostravy v úzkém kontaktu.

V létě 1919 Vavrečka podnikl studijní cestu do USA, kde si na východním pobřeží prohlédl některá přístavní zařízení¹⁴⁶ a posléze se po úspěšném pařížském působení vrátil do Čech. S ženou i malými dětmi se v tento čas přestěhovali do Prahy, neboť zde chtěl „něco podniknout v oboru vydavatelském“¹⁴⁷ a jakousi první vlašťovkou na tomto poli bylo převzetí řízení Průmyslového věstníku, orgánu Ústředního svazu československých průmyslníků.¹⁴⁸ Po nucené přestávce zaviněné válkou opět začal psát do Lidových novin, zejména články o domácí i světové politice, ale i o národohospodářských či jiných aktuálních tématech nové republiky.¹⁴⁹ Přešel do jejich nově vzniklé pražské redakce¹⁵⁰ a zdálo se, že ho čeká velká vydavatelská a žurnalistická budoucnost, k níž měl našlápnuto už před válkou. Měl navíc všechny předpoklady být jedním z hlavních kamenů tzv. Hradního žurnalistického křídla, k němuž Lidové noviny prakticky od vzniku republiky patřily. TGM se zájmem sledoval Vavrečkovu činnost a počítal ho ke svým „žákům“, respektive „přivržencům svých názorů a metod“, ¹⁵¹ a později se nechal slyšet, že: „Vavrečka je z těch, kteří se mi povedli.“¹⁵²

Avšak život ho opět překvapil a zavál poněkud jiným směrem, i když ne úplně. Pozitivní stopa, kterou zanechal v rámci svého působení na Pařížské mírové konferenci, a také Masarykova přízeň zajistily, že si ho vyhlédl Edvard Beneš jakožto skvělého adepta pro zahraniční službu. Od 20. října 1919 byl zástupcem Československé republiky v mezinárodní komisi pro čs. volná přístavní pásma ve Štětíně a Hamburku.¹⁵³ A o Vánocích téhož roku dal Beneš Vavrečkovi na výběr, zda chce být „bud' delegátem v Budapešti, nebo

¹⁴⁴KRČMÁŘ, Jan - VELEK, Luboš – ČECHUROVÁ, Jana - KUKLÍK, Jan ed. *Paměti.[Sv. 2.]. Díl 2. Skoro státníkem. Díl 3. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2007, s.23.*

¹⁴⁵ Tamtéž, s.28.

¹⁴⁶ „Z Paříže jsem ještě zajel na několik neděl do USA.“ Viz VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14. Také AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, „Běh života a osobní poměry Hugona Vavrečky“ z 16.1.1920.

¹⁴⁷ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Obnovená spolupráce Vavrečky a Lidovek byla navázána již těsně před Pařížskou mírovou konferencí. Spolu s Richardem Weinerem byl posléze stálým dopisovatelem z konference pro tento list. Namátkou jeho články z této doby: Lidové noviny, 12. 12. 1918, roč. 26, titulní strana. *Terst a Rijeka*. Viz tamtéž, 6. 5. 1919, roč. 27, titulní strana. *Japonsko na mírové poradě*. Nebo 29. 2. 1920, roč. 28, titulní strana. *Čs. státní příslušenství říšských Němců*.

¹⁵⁰ AIMH, krabice č. 6, vlastnoručně psané životopisné poznámky Boženy Havlové, dostupné v KVH (ID 53013).

¹⁵¹ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 14.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, zpráva čs. ministerstva veřejných prací pro Huga Vavrečku o jeho jmenování do mezinárodní komise ze dne 9. listopadu 1919.

generálním konsulem v Hamburku“¹⁵⁴. Vavrečka neváhal, jeho dobrodružná povaha, láska k moři a erudice v přístavní a lodní problematice rozhodly pro severoněmecké město.

Na základě zmocnění uděleného usnesením ministerské rady z 18. března 1920 byl následně jmenován „smluvním úředníkem konceptním ministerstva zahraničních věcí“¹⁵⁵ a 31. 3. mu TGM udělil titul „správce čs. přístavní oblasti a generálního konsula I. třídy“.¹⁵⁶ Když se před odjezdem sešel s prezidentem, ten mu řekl: „...až skončíte svou úlohu v Hamburku, musíte vzít do ruky ty hospodářské věci ve Střední Evropě. Celá budoucnost naše se bude točit podle toho, jak dovedeme vést a formovat střední Evropu...“¹⁵⁷ A také Edvard Beneš mu naznačil, že s ním po návratu „počítá pro jiné diplomatické úkoly“,¹⁵⁸ zejména s ohledem na středoevropskou spolupráci.

V Hamburku patřil k jeho úkolům dozor nad plněním článků 363 a 364 Versaillské mírové smlouvy¹⁵⁹ a dále vrchní dohled nad československými přístavními oblastmi zde i ve Štětíně.¹⁶⁰ Také zajišťoval ochranu zájmů československých příslušníků v okrsku generálního konzulátu a rovněž koordinoval organizaci naší exportní propagandy a vůbec rozvoj obchodních styků mezi Hamburkem a ČSR.¹⁶¹

„V tom našem Hamburku“, kde „je přece trochu jiný vzduch“ byl spokojen, nicméně z praktického hlediska si musel zvykat i s rodinou na častý déšť.¹⁶² V květnu napsal Karlu Čapkovi: „Milý příteli...Bydlím u vody a i nebe mě tímto elementem přivítalo – prší, prší, prší vydatně a stále.“¹⁶³ Na část dopisu dokonce namaloval propracovaný obrázek plachetnice v dešti, pročež použil údajně pro nedostatek inkoustu a jiných pomůcek cigaretový tabák,

¹⁵⁴ VAVRIS: *Život je spíše román*, s. 14. Beneš mluvil s Vavrečkou o přímém vstupu do služeb ministerstva zahraničí před odjezdem z Pařížské mírové konference. Nabídl tuto možnost zároveň i přítomnému Dr. Krčmářovi. Vavrečka tehdy odpověděl, že se nehodlá „věnovati úřednické dráze, nicméně je ochoten, býti k službám, dokud nebude dostatek dorostu“. Viz ABS f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 15. 6. 1946.

¹⁵⁵ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. č. 53: Hugo Vavrečka, zpráva pro Hugona Vavrečku o jeho jmenování smluvním úředníkem ze dne 15. dubna 1920.

¹⁵⁶ Tamtéž, zpráva prezidenta Masaryka ministru zahraničních věcí o udělení titulu H. Vavrečkovi z 31.3. 1920.

¹⁵⁷ VAVRIS: *Život je spíše román*, s. 14–15.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁵⁹ Článek 363: „V přístavech hamburském a štětínském pronajme Německo státu československému na období 99 let prostory, které budou podřízeny obecnému řádu o svobodných pásmech a určeny pro přímý průvoz zboží pocházejícího z tohoto státu anebo určeného do něho.“ Článek 364: „Ohraničení těchto prostor, jejich úpravu, způsob jejich upotřebení a vůbec všechny podmínky jejich zužitkování, počítajíc v to cenu nájemného, určí komise složená z jednoho zástupce Německa, jednoho zástupce státu československého a jednoho zástupce Velké Británie. Tyto podmínky mohou býti přezkoumány každých deset let tímž způsobem. Německo prohlašuje napřed, že souhlasí s rozhodnutími, která se takto stanou.“ Viz Versaillská mírová smlouva (české znění) – Část XII. – Přístavy, vodní cesty a železnice Čl. 321– Čl. 386. 3. díl [online], dostupné z

https://www.valka.cz/11813-Versaillska-mirova-smlouva-ceske-zneni-Cast-XII-Pristavy-vodni-cesty-a-zeleznice-Cl-321-Cl-386-3-dil?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=serial

¹⁶⁰ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. č. 53: Hugo Vavrečka, smlouva mezi H. Vavrečkou a čs. ministerstvem zahraničních věcí z 27. ledna 1920.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² LA PNP, osobní fond Karel Čapek, dopis H. Vavrečky K. Čapkovi z 18. 5 1920.

¹⁶³ Tamtéž.

popel a československé známky. V žertu dodal, že dle jednoho kolegy z konzulátu je největším problémem v tomto městě „že zdejší ženské mají přespříliš velikánské nohy“, nicméně jemu osobně je tento obor „vůbec vzdálen“.¹⁶⁴

V Hamburku, kde mimo jiné pozoroval účinky poválečného úpadku německé měny, působil až do roku 1922.¹⁶⁵ Ministerstvo zahraničí ho tehdy jako jednoho z expertů rovněž vyslalo na několik mezinárodních konferencí, například opět do Paříže ohledně úprav vzájemných nároků následnických států nebo k jednání o rozdělení lodního parku na Labi a Odře či v roce 1922 na konferenci do Janova.¹⁶⁶

I přes velkou vzdálenost od vlasti nepřerušil s Lidovými novinami spolupráci, což posléze platilo v menší či větší míře po celý jeho život. Tu a tam do nich stále přispíval, zejména ohledně politického směřování Československa, hospodářské spolupráce ve střední Evropě či ideových a mravních kořenů mladého státu. V roce 1922 ve svém nadčasovém článku „Kázání novoroční“¹⁶⁷ napsal, že přestože „egoismus je člověku dán jako vlastnost od přírody“, v přemáhání této „logiky“ spočívá v lidství. „Kapitán, který z můstku tonoucí lodi řídí záchranné práce, či horník, který se spouští do hořícího dolu, aby zachránil své druhy“, onu logiku překonali a jsou nositeli kultury. V duchu Masarykova humanismu psal, že „jen kultura ducha a šlechtění mysli“ je zárukou, že se člověk v těžkých a zlých dobách nevrátí k animálnímu egoismu. Zejména teď, po vzniku republiky, kdy „obecné dobro je shodné s dobrem každého z nás“ a „potřebujeme převýchovy k solidaritě“, je potřeba, „aby do nejširších vrstev proniklo porozumění, že omezení osobního egoismu je podmínkou obecného blaha“. Důležitá je zodpovědnost k vlastnímu státu, aktivní a mravní občanství jelikož: „Republika je státní formou, která je udržitelná jen tehdy, bude-li poměrně potlačeno osobní sobectví.“¹⁶⁸

3.2 Vyslancem v Maďarsku

V roce 1922 byl Hugo Vavrečka jmenován prvním řádným československým vyslancem v Maďarsku.¹⁶⁹ Úřad nově zřízený v Zichyho paláci¹⁷⁰ v Budapešti plně převzal

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 16.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Lidové noviny, 31. 12. 1922, r. 30, s. 2. *Kázání novoroční*.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ DEJMEK, Jindřich - NĚMEČEK, Jan - MICHÁLEK, Slavomír. *Diplomacie Československa. Díl 2: Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha : Academia, 2013, s. 254.

¹⁷⁰ PRAŽÁKOVÁ, Hana. *Dobrý den Brno*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 166.

v květnu téhož roku.¹⁷¹ Byl hluboce přesvědčen, a zejména konzultace s prezidentem ho utvrdily v tom smyslu, že v budoucnu musí dojít k nějaké významné politicko-hospodářské kooperaci ve střední Evropě, a to bez patronace či vměšování například Německa či Itálie.¹⁷² Vavrečka měl na mysli zejména spolupráci s Maďarskem a Rakouskem, a „*proto je potřeba podniknout ve všech třech státech tendence směřující ke středoevropské autonomní orientaci těchto zemí*“.¹⁷³ Věděl, že se tak nestane hned, ale postupnými krůčky chtěl tento plán v rámci svých možností propagovat a pracovat pro něj. Věřil, že budoucnost bude v tomto ohledu pozitivní a že se vztahy s Vídní a Budapeští postupně zlepší. Zejména „*jakmile se tam prosadí demokratický princip*“, o čemž soudil, že by to mohlo být nejpozději v průběhu jedné generace.¹⁷⁴ Naopak sblížení s Polskem, jak ostatně řekl Edvardu Benešovi, považoval za „*problém velmi obtížný*“ a „*v naší generaci neproveditelný*“ i kvůli polské mentalitě v Krakově či ve Varšavě, kterou znal.¹⁷⁵

Do Budapešti nastoupil Vavrečka několik měsíců poté, co se Karel Habsburský podruhé neúspěšně pokusil získat maďarský trůn. Po rozprášení tohoto pokusu přijalo 6. listopadu 1921 maďarské národní shromáždění zákon o detronizaci habsburského domu.¹⁷⁶ Posléze docházelo k pozvolné konsolidaci nejen vnitřních poměrů, ale také mezinárodního postavení Maďarska dle představ konzervativního premiéra Istvána Bethlena,¹⁷⁷ jejichž významným mezníkem bylo přijetí Maďarska do Společnosti národů v září 1922.¹⁷⁸ Nicméně vztahy mezi ČSR a Maďarskem nebyly stále vůbec dobré. Vavrečka věděl, že je na velmi horké půdě, a již po krátkém pobytu v Budapešti se zorientoval.

Myšlenka obnovení velkých Uher, revize Trianonské dohody a dalších mírových smluv rezonovala v různé síle téměř všemi směry maďarské politiky a byla „*společná všem stranám bez rozdílu*“. Jednotlivé politické frakce či politikové se lišili „*jen v názoru na*

¹⁷¹ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. 53: Hugo Vavrečka, výkaz osobní.

¹⁷² VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 18.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 16.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 15.

¹⁷⁶ Tímto bylo velmi oslabeno legitimistické hnutí v Maďarsku, byť nezaniklo, a celé meziválečné období hrálo určitou roli zejména v maďarské vnitřní politice. Viz KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 321.

¹⁷⁷ István Bethlen (1874–1946) - maďarský aristokrat a politik. Narodil se roku 1874 na zámku Gernyeszeg. Do politiky vstoupil v roce 1901, kdy byl za liberalisty zvolen do uherského sněmu. V letech 1921–1931 byl ministerským předsedou Maďarska. V prvních letech druhé světové války byl v opozici vůči Miklósi Horthymu a po obsazení Maďarska německou armádou v roce 1944 se ukrýval na venkově. Po válce byl odvečen sovětskou kontrarozvědkou Směrš a zemřel 5. října 1946 v Moskvě.

¹⁷⁸ KONTLER. *Dějiny Maďarska*, s. 321.

*nejlepší způsob realizace*¹⁷⁹ a tyto snahy byly namířeny skrytě či otevřeně zejména proti československému státu.¹⁸⁰

Z minulosti Vavrečka znal některé maďarské žurnalisty¹⁸¹ a ihned po svém nástupu se snažil aktivně získávat nové známosti. Úsilí mu ovšem často komplikovaly zpočátku odmítavé reakce mnohých maďarských kruhů, u nichž musel překonávat „značné překážky“,¹⁸² kde v kuloárech často slýchal, že „*hranice nemohou takto zůstat*“¹⁸³ a že „Velké Uhry“ byly „*přirozeným útwarem a musí znovu povstat*“.¹⁸⁴ Trnem v maďarském oku bylo zejména Slovensko jakožto součást Československého státu. Vavrečka čím dál jasněji viděl, že „*...celá naše existence se točí kolem Slovenska*“, a zjišťoval, že „*odtud z Budapešti lze pozorovat věci, o nichž v Praze nemáme tušení*“.¹⁸⁵ Došel k varovnému poznání, že „*za chvíli už nevystačíme v boji proti Maďarsku s argumenty a s propagandou, již jsme je dosud drželi v šachu*“, a dále míní, že jeho činnost v Maďarsku bude v tomto kontextu „*...vyžadovat více drobné práce, více námahy a nových method*“.¹⁸⁶ Zkrátka, že bude muset dosti improvizovat a být nebývale flexibilní. Malá dohoda byla z hlediska maďarských snah o revizi mírových smluv dle jeho názoru garancí jen „*...pro krajní katastrofální případ. Proti pacifistickému ohrožení Slovenska musíme hledati nové zbraně*“.¹⁸⁷

V únoru 1922, tedy v době, kdy se teprve seznamoval s budapešťskými reáliemi, Vavrečka urgentně žádal Edvarda Beneše o navýšení finančních prostředků československého vyslanectví v Budapešti na „*akce důvěrného rázu*“, jelikož československá propaganda je zde „*těžká, ale nezbytná*“. Dosavadní prostředky vnímal oproti jiným zastupitelským úřadům, kde to nebylo tak akutní, jako nedostatečné.¹⁸⁸ Sám se v této době ještě chtěl celkově seznámit se situací, s poměry na Slovensku a posléze navrhnout smysluplné a plodné řešení, jak v tomto ohledu vůči Maďarsku postupovat.¹⁸⁹

¹⁷⁹ MÚA AVČR, f. Edvard Beneš I – Veřejná činnost (1918–1938), sign. R 316, k. 177, inv. č. 861, mimořádná zpráva československého vyslanectví v Budapešti ministerstvu zahraničních věcí ČSR ze dne 9. ledna 1923.

¹⁸⁰ A to navzdory tomu, že se Maďarsko zavázalo mírovou smlouvou ze 4. června 1920, že „*...uznává, jak to již učinily Mocnosti spojené a sdružené, úplnou neodvislost Československého státu, v němž bude pojato i autonomní území jihokarpatských Rusínů...*“ a rovněž, že „*se vzdává, pokud se ho týče, ve prospěch československého státu všech práv a právních nároků na území bývalé monarchie rakousko-uherské, ležící mimo hranice Maďarska...*“ Viz PEJŠA Robert. *Vztahy Československa a Maďarska v letech 1918–1939*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. s. 64.

¹⁸¹ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 16.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž, s.17.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ MÚA AVČR, f. EB I, sign. R/315, k. 176, inv. č. 860, dopis H. Vavrečky E. Benešovi, ze dne 19. 2. 1922.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Slovensko, zejména jeho jižní a východní části s výraznou maďarskou menšinou, ale také Podkarpatská Rus, byly prakticky celé meziválečné období prubířským kamenem československo-maďarských vztahů. Na jaře 1922

Později apeloval na to, že je potřeba na Slovensku největší opatrnosti, aby bylo v případě nutnosti ihned možné vyhlásit stanné právo. Obával se totiž, že by zdejší nepokoje mohli Maďaři případně využít k nějaké protiakci.¹⁹⁰ Mínil, že protiopatření přes Vojenskou kontrolní komisi, Velkou dohodu či přes protesty u Společnosti národů mohou Maďarsko na mezinárodním poli oslabit, ale „...*na faktickém ohrožení našich hranic nezmění ničeho. To se dá definitivně paralyzovat opět jen prostředky brannými, zesílením našich posádek v pohraničí a zvýšenou administrativní ostrážitostí na Slovensku*“.¹⁹¹

Na podzim 1923 došlo k několika schůzkám v Ženevě mezi Edvardem Benešem a maďarským premiérem Istvánem Bethlenem, a to zejména ohledně snahy Budapešti o získání mezinárodní finanční půjčky.¹⁹² Jednání se nesla ve velmi obezřetném duchu, nicméně v rámci možností byla poměrně konstruktivní. Sporné body ale zůstávaly. Beneš v Ženevě například opětovně předestřel svůj dřívější návrh na vznik nové komise, která by zajišťovala „*zvláštní dodatečnou a paralelní kontrolu maďarského odzbrojovacího procesu*“.¹⁹³ Ta by doplnila v Maďarsku již operující mezidohodovou vojenskou kontrolní komisi, jež měla na starost kontrolu odzbrojení maďarské armády v intencích Trianonské dohody. Československo totiž mělo důsledné podezření a zprávy nejen vyslanectví v Budapešti potvrzovaly, „*že vojenské kruhy v Maďarsku dnem i nocí nemyslí na nic jiného, než jak obejít ustanovení mírových smluv*“¹⁹⁴ a že Budapešť armádu tajně vyzbrojuje.¹⁹⁵ S návrhem pochopitelně neuspěl.

O potřebě vojenské kontroly maďarské vojenské správy, která se již „*ustálila na systému, s jehož pomocí chce v budoucnu obcházeti vojenská ustanovení mírové smlouvy*“, ať už prováděnou mezidohodovou vojenskou komisí, či jiným způsobem, psal Vavrečka rovněž v červnu 1924: „*Maďaři vyvíjejí v poslední době neobyčejnou aktivitu v kamufláži svých*

kulminovaly pohraniční incidenty, které v různé intenzitě pokračovaly i v dalších letech, a velmi častým jevem byly „*organizované přepady důležitých objektů na území našem inspirované maďarskými úřady*“. Viz MÚA AV ČR, f. EB I, sign. R 315, k. 176, inv. č. 860, „*Bílá kniha o poměrech na jižní hranici Slovenska*“ vydaná ministerstvem pro správu Slovenska dne 20. dubna 1922.

¹⁹⁰ Tamtéž, osobní dopis H. Vavřečky E. Benešovi z 20. října 1922.

¹⁹¹ Tamtéž, sign. R 316, k. 177, inv. č. 861, mimořádná politická zpráva z 9. ledna 1923.

¹⁹² TÓTH, Andrej. *Maďarsko ve dvacátých letech 20. století: "bethlenovská" konsolidace nového státu a československo-maďarské hospodářsko-politické vztahy*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015, s. 197.

¹⁹³ Tamtéž, s. 206.

¹⁹⁴ MÚA AV ČR, f. EB I, sign. R 316, k. 177, inv. č. 861, mimořádná politická zpráva č. 1 ze dne 9. ledna 1923.

¹⁹⁵ Tamtéž, zpráva ze dne 20. října 1923 o utajené výrobě válečného, zejména dělostřeleckého materiálu v továrně v Csepelu, která byla deklarována jako podnik na mírové průmyslové výrobky. Viz také sign. R 316, 177, inv. č. 861, zpráva ministerstva vnitra o maďarských přípravách k válce ze dne 12. 1. 1923. Později rovněž sign. R 317/1, k. 178, inv. č. 862, příloha A k řádné politické zprávě č. XII čs. vyslanectví v Budapešti z 15. ledna 1924 o vojenských přípravách maďarských.

*vojenských příprav a lze si snadno učiniti představu o tom, jak by se poměry vyvinuly, kdyby snad dnešní kontrola – třebaže velmi povrchní a nedostatečná – byla zrušena...*¹⁹⁶

Významným úkolem, který si po konzultacích s Edvardem Benešem a s TGM vytyčil, bylo pokusit se o zmírnění napětí mezi oběma státy „*vytvořením silných hospodářských spojů*“,¹⁹⁷ pro což se v kuloárech snažil získávat stoupence.¹⁹⁸ Kromě těchto pokusů o stavění mostů na hospodářském poli analyzoval v rozsáhlých politických zprávách pro československé ministerstvo zahraničí nejen maďarskou zahraniční politiku, ale též domácí scénu. K výkonu vyslanecké funkce přistupoval velmi iniciativně a tyto zprávy osobně sestavoval. Sledoval například snahy maďarských legitimistů, jejichž „*propaganda neopomene ani jedné příležitosti, aby nějakým způsobem působila na veřejnost ve prospěch myšlenky, pro kterou pracuje*“, jelikož královská otázka hrála i přes detronizační zákon a smrt excísáře Karla v roce 1922 stále velmi silnou roli.¹⁹⁹ Dále obecně monitoroval nálady v maďarské společnosti, vývojové tendence maďarských politických stran, zásahy státu proti komunistům²⁰⁰ či pokusy o sbližování Maďarska s Itálií. Vítězství fašistů na Apeninském poloostrově totiž povzbudilo nejrozumnější „*fantasty v Maďarsku*“²⁰¹ a ozývaly se zde hlasy, že „*Itálie je onen stát, po jehož boku Maďarsko dospěje k uskutečnění cíle, tj. k revisi smluv*.“²⁰²

Avšak víceméně po celé období svého působení v Budapešti usuzoval, že „*přes všechny své nedostatky*“ a v rámci velmi omezených možností „*je Bethlenova vláda poměrně nejsolidnějším režimem, jaký Maďarsko za dnešních poměrů může mít*.“²⁰³ A také, že při zdejším nápadném „*nedostatku politických vůdců*“ je možno o Bethlenovi dokonce říct, „*že je nejschopnější politik poválečného Maďarska*“. Nalezl totiž „*východisko i z chaosu zavládnutým po pádu bolševismu*“, tudíž má „*značné zásluhy o konsolidaci...*“.²⁰⁴ Alespoň zpočátku Vavrečka nepovažoval ani regenta Horthyho za největší hrozbu pro ČSR, jelikož „*je dnes skutečně úplně v rukou Bethlenových a myslím, že pro nás je tento stav to nejlepší, čeho*

¹⁹⁶ Tamtéž, sign. R 317/1, k. 178, inv. č. 862, mimořádná politická zpráva č. 5 z 24. června 1924.

¹⁹⁷ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 18.

¹⁹⁸ Složitosti československo-maďarských vyjednávání ilustruje rovněž fakt, že i když se na podzim roku 1922, dle dohody z Janovské konference mezi Benešem a maďarským ministrem zahraničí Bánffym, rozběhla mezi oběma státy finanční a obchodně politická jednání, trvalo ještě několik let, než došlo k sestavení pro obě strany přijatelné obchodní dohody. Viz TÓTH. *Maďarsko ve dvacátých letech 20. století*, s. 174–5.

¹⁹⁹ MÚA AV ČR, f. EB I, sign. R 315, k. 176, inv. č. 860, zpráva z 10. října 1922 ohledně opětovného oživení královské otázky a nároku Habsburků na maďarský trůn „*bez ohledu na detronizační zákon*“. Viz také sign. R 317/1, k. 178, inv. č. 862, příloha A k řádné politické zprávě č. XII ze dne 15. ledna 1924, že legitimistické hnutí „*je stále silnější*“. Dále sign. R 318, k. 179 inv. č. 864, mimořádná politická zpráva č. 14 z 24. listopadu 1925 o tajné dohodě mezi Bethlenem a význačnými legitimisty.

²⁰⁰ Tamtéž, sign. R 316, k. 177, inv. č. 861, řádná politická zpráva číslo VII z 29. srpna 1923.

²⁰¹ Tamtéž, sign. R 315, k. 176, inv. č. 860, politická zpráva č. 85 z 31. října 1922.

²⁰² „*Maďaři...hledají východisko přimknutím se k bloku Německo-Itálie-Rakousko*.“ Tamtéž, mimořádná politická zpráva ze dne 6. září 1922.

²⁰³ Tamtéž, politická zpráva číslo 83 ze 14. října 1922.

²⁰⁴ Tamtéž, R 317/1, k. 178, inv. č. 862, mimořádná politická zpráva č. 10 z 26. listopadu 1924.

*bychom si za daných poměrů mohli přát. Víc, co by mohlo přijít po Horthym, bylo by pro nás horší,*²⁰⁵ byť později při postupném analyzování jeho aktivit konstatoval, že velmi aktivně „*posilňuje směr pravý, vojenský a probuzenecký*“, respektive revizionistický.²⁰⁶

V Budapešti se nový československý vyslanec snažil chodit doslova mezi lidi. Navštěvoval běžně kavárny a nebál se vyjít ven i při nacionalistických demonstracích na rozdíl od diplomatů velmocenských, kteří se „*ukazovali jen v ekvipážích*“.²⁰⁷ Svým upřímným jednáním si nakonec Vavrečka získal určité sympatie některých maďarských politiků.²⁰⁸ Konstatoval sice, že Maďaři jsou ještě „*daleko od demokracie*“, byl ale optimistou v tom smyslu, že až si časem zvyknou žít bez svých „*grófů a házisdó*“, z nichž se rekrutovali nejfanatičtější nacionalisté, přijdou demokracii na chuť a dojde mezi oběma zeměmi k přátelství.²⁰⁹ Od Vavrečky vzešly také pokusy otupit hrany napětí mezi oběma zeměmi některými kulturními projekty. V součinnosti s ředitelem Lisztovy hudební akademie Budapešti Jenő Hubayem zorganizoval například dva výměnné zájezdy spojené s koncerty České filharmonie v Budapešti a Maďarské filharmonie v Praze.²¹⁰ Velmi úspěšnému vystoupení pražské filharmonie pod vedením Václava Talicha předcházela slavnostní snídaneň na čs. vyslanectví, které se kromě českých hudebníků účastnily nejrozličnější osobnosti maďarského kulturního života²¹¹ a recepcce proběhla ve velmi přátelském duchu. Nicméně se jednalo jen o drobné pozitivní střípky v jinak velmi komplikovaných československo-maďarských vztazích.

Vavrečka se také snažil zlepšit situaci Slováků žijících v Maďarsku, kteří čelili nevybíravému chování tamního státu. V této záležitosti se opět vydal do pole a spolu s dalšími spolupracovníky na velvyslanectví osobně vedl s místními Slováky mnohé „*beznadějné rozhovory*“. Například ohledně sice legislativně možné, ale v praxi, vzhledem k tlaku maďarských úřadů, neuskutečnitelné myšlenky založit v čistě slovenských vesnicích školu.²¹² Posléze Edvardu Benešovi navrhoval, že by na základě těchto hovorů osobně sepsal spis, který by posléze ČSR poslala jako protest Společnosti národů, nicméně naléztí mezi místními Slováky někoho „*kdo by se odvážil takový spis podepsati, se ovšem dosud nepodařilo, v Maďarsku by to znamenalo konec existence a patrně i života*...“²¹³ Navrhoval tedy, že by to

²⁰⁵ Tamtéž, sign. R 315, k. 176, inv. č. 860, osobní dopis H. Vavrečky E. Benešovi z 28. června 1922.

²⁰⁶ Tamtéž, sign. R 317/1, k. 178, inv. č. 862, řádná politická zpráva za měsíc srpen z 23. září 1925.

²⁰⁷ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 17.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ KUNA, Milan. *Václav Talich 1883-1961: šťastný i hořký úděl dirigenta*. Praha: Academia, 2009, s.279.

²¹¹ Tamtéž, s. 281.

²¹² MÚA AV ČR, fond EB I, sign. R 318, k. 179, inv. č. 864, strojopis H. Vavrečky E. Benešovi z 27. 1. 1925.

²¹³ Tamtéž.

šlo neznalým poměrů nejlépe vysvětlit „...*naléhavě-názorným vyličením života, prostředí, obecního zřízení, všemoci úřadů atd*“, kde je působivost líčení závislá hlavně na formě. Měl to být literárně umně zpracovaný „*výkřik potlačených*“, jenž by zapůsobil více než „*stereotypní stížnosti*“, které dostává Společnost národů pořád.²¹⁴ Pro napsání čtivě pojatého protestu byl Vavrečka tím nejvhodnějším adeptem. Když to bylo potřebné, využíval svůj literární talent ve prospěch československé diplomacie.

Z horkého víru silně nacionalistického Maďarska, kde „*každý den byla nějaká srážka na hranicích, špionážní aféra, urážky, nájezdy, útoky v novinách...*“, ale kde ho jeho činnost nebývale uspokojovala,²¹⁵ odešel v roce 1926. Jeho plán mírnit napětí hospodářským sbližováním obou zemí byl v podstatě znemožněn agrárníky v ČSR prosazenou ochranou trhu se zemědělskými produkty.²¹⁶ Dialog také komplikovala maďarská zatvrzelost ohledně poválečných hranic,²¹⁷ která i přes střídavé menší úspěchy v usmírování obou zemí hrála prakticky celá 20. a zejména pak 30. léta velmi zhoubnou roli. Z těchto důvodů nakonec převládla u Vavrečky mírná frustrace. Usoudil, že se jedná o komplikovanou a dlouhodobou patovou situaci, a požádal o přeložení do Vídně, kde se v té době uvolnilo místo po Kamilu Kroftovi.²¹⁸

3.3 Vyslancem v Rakousku

Správu zastupitelského úřadu ve Vídni, který sídlil v Lobkovickém paláci,²¹⁹ převzal Hugo Vavrečka 7. 5. 1926.²²⁰ Rovněž pro tento, pro Československo neméně důležitý post, si připravil „*program podobný jako pro Budapešť*“.²²¹ A sice pracovat na prosazování hospodářské spolupráce ve střední Evropě, která by otupila vzájemné ostří mezi jednotlivými státy a nebyla by pod patronací žádné velmoci. Bylo to v duchu Benešovy koncepce vyslovené již na začátku 20. let, jelikož „*vzhledem k nejistotě na východě a i v Německu musíme bezpodmínečně na jihu od nás mít klid a pokoj*“, což znamená

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 17.

²¹⁶ Tamtéž, s.17-18. Viz též ZÍDEK, HAZDRA a kol.: *Osobnosti lidových novin*, s. 40

²¹⁷ Například na začátku roku 1925 většina maďarských listů při rozboru Masarykovy Světové revoluce konstatovala, že „*republika československá jest dílo náhody a propagandy několika lidí*“ a „*nebude proto také nikoho hlava boleti, když československá republika zanikne.*“ Některé listy dodávaly, že „*silnější náraz stačí, aby se tento stát rozpadl.*“ Viz MÚA AVČR, f. EB I sign. R 317/1, k. 178, inv. č. 862, řádná politická zpráva za měsíc srpen 1925 psaná dne 23. září 1925.

²¹⁸ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 18.

²¹⁹ NAP, f. MZV – VA I, Venkov, 10. 2. 1931. *Spolkový prezident Miklas a vicekancléř Schober na československém vyslanectví ve Vídni.*

²²⁰ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k. č. 53: Hugo Vavrečka, výkaz osobní. Dle některých vídeňských listů měl Vavrečka nastoupit již 1. 2. 1926, ale vše posunula tzv. penězokazecká aféra maďarská, kvůli které musel ještě nějaký čas setrvat v úřadu v Budapešti. Viz NAP, f. MZV-VA I, Tribuna, 17. 1. 1926.

²²¹ VAVRIS. *Život je spíše jako román*, s. 18.

„vytvořiti v centrální Evropě nový politický a hospodářský systém“, který by zajistil „definitivní dohodu mezi námi a Rakouskem, Rakouskem a Maďarskem, námi a Jihoslovanstvem, Jihoslovanstvem a Rakouskem, Jihoslovanstvem a Maďarskem a posléze mezi Rumunskem a všemi těmito státy...“.²²² Hospodářská nezávislost a provázanost střední Evropy měla být obranou proti stále přítomným a silícím pangermánským tendencím.²²³

Ve Vídni Vavrečku přivítalo domáctější a přátelštější prostředí než v Budapešti, byť byla rakouská vnitřní politika taktéž zmítána nejrůznějšími silnými proudy a rakouská společnost byla rozervána. Největší napětí panovalo mezi „*organizacemi socialistickými a nacionalistickými*“ a ve Vídni nebyl „*možný ani jednotný spolek pro ochranu zvířat*“, tak zde byli „*humanisté rozeštváni*.“²²⁴ Kromě běžné diplomatické agendy sepsával Vavrečka opět rozsáhlé politické zprávy pro ministerstvo zahraničí či osobně Edvarda Beneše, kde sledoval a analyzoval rakouskou vnitřní i zahraniční politiku a jednotlivé hybatele či procesy utvářející veřejné dění. Jednalo se například o rostoucí činnost rakouských nacistů a jejich námluvy s některými představiteli Heimwehru-rakouského Freikorpsu,²²⁵ ale také o působení komunistické strany²²⁶ či aktivity monarchistického hnutí a jeho snahy o restauraci Habsburků.²²⁷ Se znepokojením sledoval zejména diskuze ohledně anšlusu²²⁸, respektive možného připojení Rakouska k Německu, které na rakouské politické scéně probíhaly v podstatě celá 20. a většinu 30. let. Anšlus totiž zůstal „*pro Rakousko národním požadavkem, proti němuž se nikdo neodváží zjevně vystoupiti*“, nicméně bylo nesnadné určit, „*jaké jsou v této otázce skutečné názory politických stran a jednotlivých politiků*“,²²⁹ jako takový ovšem „*zůstával v popředí zahraniční politiky Rakouska*“.²³⁰ Pro ideu připojení k Německu lobbbovali na nejrůznějších veřejných akcích zejména rakouské Velkoněmecké lidové strany, kterou Vavrečka charakterizoval jako nacionální a ostře anšlusistický politický subjekt

²²²KONRÁD, Ota. *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko 1918-1933*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012, s.208. Z hlediska snah o významnou politickou kooperaci ve střední Evropě posléze doplněnou o koncept hospodářského sblížení byla významná též iniciativa československé a vůbec malodohodové diplomacie o „*druhé Locarno*“ mezi Rakouskem, Československem, Jugoslávií a Maďarskem v letech 1925, 1926 a 1927, která ovšem nakonec neskončila úspěchem. Viz tamtéž, s. 218–19.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ MÚA AVČR, f. EB I, sign. R 347/4, k. 216, inv. č. 940, strojopis H. Vavrečky E. Benešovi z 19. 7. 1927.

²²⁵ Tamtéž, sign. R 348 A/1, k. 217, inv. č. 944, politická zpráva psaná dne 3. 11.1931.

²²⁶ Tamtéž, politická zpráva z 20. 7. 1931.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž, sign. R 347/6, k. 216, inv. č. 942, strojopis zaslaný Kanceláři prezidenta republiky ze dne 22. 4. 1929 ohledně vývoje anšlusového hnutí v Rakousku navazující na ústní referát ministru Benešovi. Viz také sign. R 347/5, k. 216, inv. č. 941, opis politické zprávy ze dne 28. ledna 1928.

²²⁹ Tamtéž, sign. R 348A/1, k. 317, inv. č. 944, politická zpráva č.11 ze 17. února 1931, kde Vavrečka interpretuje článek dr. Gratze ohledně anšlusu, s jehož vývoody se ztotožňuje. Viz rovněž sign. R 347/5, inv. č. 941, k. 216, opis politické zprávy z 28. ledna 1928.

²³⁰ Tamtéž.

„rakouské úřednické inteligence“,²³¹ také někteří občané ČSR německé národnosti. Například poslanec Národního shromáždění republiky Československé za DNSAP Hans Krebs²³² a jiní sudetoněmečtí politici propagující myšlenku Velkoněmecka.²³³ Je nutno dodat, že udržení nezávislého Rakouska bylo v této době jedním z hlavních cílů střeoevropských snah naší zahraniční politiky.²³⁴ Podalpská země byla v tomto kontextu součástí československého obranného perimetru.

Konzervativce a dlouholetého rakouského kancléře Ignaze Seipela²³⁵ hodnotil Vavrečka mírně pozitivně, jelikož pro něj byl československý stát „*plodem přirozeného vývoje*“, a byl pro naši politiku za tehdejších poměrů v Rakousku „*jistým aktivem*“.²³⁶ Seipel byl totiž nepřítelem austromarxismu, tedy ideologie, která „*nezná státu československého, nýbrž jen Sudetenlader, podobně jako Velkoněmečtí*“.²³⁷ Nicméně i rakouský kancléř choval k Německu náklonnost a charakterizoval svou politiku ohledně sbližování ve střední Evropě tak, že nebude úspěšné, dokud „*německá říše se nebude na tomto řešení podílet*“²³⁸, respektive že Rakousko se nebude významně sbližovat „*ani s Německem samotným, ani s kterýmkoliv sousedním státem bez Německa*“.²³⁹ Vavrečka ve zprávách a podkladech zmiňoval i negativní stránky Seipelovy osobnosti. Že dovede u svých přátel a spojenců „*omluvit a tolerovat*“ záludné politické tahy, je skrytě „*naladěn proti židům*“ či že jeho katolictví obsahuje „*kapku jesuitismu*“,²⁴⁰ byť je „*hlubší, ethičtější, pravdivější*“ než „*známe v Čechách z bojů před válkou a po válce*“.²⁴¹ Avšak v soukromých dopisech Vavrečka

²³¹ Tamtéž, sign. R 348A/1, k. 217, inv. č. 944, politická zpráva z 9. prosince 1931.

²³² Hans Krebs (1888–1947) – sudetoněmecký politik, válečný zločinec. Narodil se roku 1888 v Jihlavě. Od mládí byl činný v sudetoněmeckém nacionálním hnutí. V období Československé republiky žil a působil zejména v Ústí nad Labem a byl předákem Německé národně socialistické strany dělnické, která neuznávala příslušnost tzv. Sudet k Československu a vůbec československý stát jako takový. Poslancem Národního shromáždění republiky Československé byl v letech 1925–1933. Po rozpuštění DNSAP uprchl do Říše, vstoupil do NSDAP a do SS. Posléze se aktivně podílel na rozbití ČSR a od podzimu 1938 až do porážky nacistického Německa byl „Regierungspräsident in Aussig“. Byl popraven roku 1947 jakožto válečný zločinec v Praze.

²³³ NAP, f. 225 – Prezidium ministerstva vnitra, sign. 225-568-5, k. 568, zpráva čs. vyslanectví ve Vídni o sledování akcí „Hitlerova hnutí“ v Rakousku.

²³⁴ DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha : Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, s.177.

²³⁵ Ignatz Seipel (1876–1932) rakouský katolický kněz, teolog a politik. Narodil se roku 1876 ve Vídni. Na zdejší univerzitě vystudoval teologii a byl vysvěcen na kněze. Posléze vyučoval morální teologii v Salzburku. Do politiky vstoupil za 1. světové války. Na sklonku monarchie byl ministrem práce a sociálních věcí. Po rozpadu RU byl dlouholetým předsedou Křesťanskosociální strany a v letech 1922–24 a znovu 1926–1929 rakouským kancléřem. Zemřel na tuberkulózu v roce 1932.

²³⁶ MÚA AVČR, f. EB I, sign. R 347/ 5, k. 216, inv. č. 941, dopis H. Vavrečky E. Benešovi z 31. ledna 1928.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ KONRÁD. *Nevyvážené vztahy*, s. 231.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ MÚA AVČR, f. EB I, sign. R 347/ 5, k. 216, inv. č. 941, dopis H. Vavrečky E. Benešovi z 31. ledna 1928.

²⁴¹ Tamtéž.

zmiňoval, že by nechtěl „žít ve světě, který by byl vytvořen k obrazu tohoto preláta“²⁴², a zachovával od něj velmi kritický odstup.

Přes všechna mírná pozitiva vnímal rodák z Polské Ostravy dogmatismus a „neplodnost obou hlavních politických směrů“ tehdejšího Rakouska, katolického socialismu reprezentovaného Seipelem a sociální demokracie vídeňského ražení.²⁴³ Obával se, že neschopnost obou táborů dosáhnout kompromisů vžene Rakousko do náruče Německa, a to zejména proto, že rakouští „hitlerovci“ byli na přelomu 20. a 30. let se svým programem prosazujícím anšlus, boj proti bolševismu a marxismu, ale také parlamentní demokracii na postupu a měli „za pomoci svých říšskoněmeckých přátel“ rostoucí schopnost získávat prostředky.²⁴⁴ Poté, co Rakousko po krachu na newyorské burze naplno zasáhly důsledky vypuknuvší světové hospodářské krize včetně velké nezaměstnanosti, zde se znepokojením pozoroval „zradikalizování širokých vrstev“, ke kterému radikálové přispívali „šířením alarmních zpráv, zveličováním zlořádů, chyb a vad vskutku existujících“ a obyvatelstvo reagovalo „shovívavostí k řečem i nejvíce pobuřujícím“.²⁴⁵ Rakouští nacisté pomalu, ale jistě získávali politické body.

Vavrečkova činnost v Rakousku se ovšem netýkala jen věcí politických či hospodářských, ale také šíření československé kultury. Samotná Vídeň byla již od dob mocnářství babylonem nejrůznějších národů střední Evropy a i po vzniku Rakouské republiky jím částečně zůstala. Zejména v období tzv. Belle époque se Vídeň říkalo „druhé největší české město“²⁴⁶ a zdejší početná česká komunita žila kulturně dosti pestrým životem. Dle odhadů zde před první světovou válkou žilo cca 300 000 etnických Čechů.²⁴⁷ Ovšem nejen kvůli válečným ztrátám v důsledku Velké války, ale také přirozenou migrací zpátky do vlasti po roce 1918 s cílem „budovat republiku“ se počet vídeňských Čechů postupně snižoval. Přesto byla Vídeň do značné míry stále „česká“ a vyslanec Vavrečka svou autoritou podobně jako jeho předchůdci, nejrůznější krajanské spolky či aktivity ve městě na Dunaji podporoval. Také zaštiťoval nejrůznější výstavy²⁴⁸ propagující českou kulturu, koncerty či zájezdy

²⁴² LA PNP, osobní fond Arne Novák - Jiřina Nováková, strojopis H. Vavrečky Arne Novákovi z 1. 12. 1929.

²⁴³ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 19.

²⁴⁴ MÚA AVČR, f. EB I, sign. R348A/1, k. 217, inv.č. 944, politická zpráva psaná dne 3. 11. 1931.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ BOROVIČKA, Michael. Vídeň, druhé největší české město [online], 2012 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z <http://lideazeme.reflex.cz/clanek/viden-druhe-nejvetsi-ceske-mesto>

²⁴⁷ ČECHUROVÁ, Jana. *Ovlivňování vídeňských Čechů prostřednictvím československých festivit a státních svátků (s těžištěm v prostředí Školského spolku Komenský)*. In: Historie – Otázky – Problémy, r. 8, č. 1, 2016, s.78.

²⁴⁸ Byl například protektorem zdejší výstavy pražské Jednoty výtvarných umělců, která čítala na 200 malířských a grafických prací či plastik. Viz NAP, f. MZV - VA I, Národní politika, 7. 2. 1932. *Pražská jednota výtvarných umělců vystavuje ve Vídni*.

českých divadel.²⁴⁹ Mnohých akcí se osobně účastnil a neméně často na nich řečnil.²⁵⁰ Například na slavnosti při příležitosti 10. výročí založení Svazu čsl. živnostníků a řemeslníků ve Vídni uvedl ve své řeči, že jsme za monarchie vycházeli z „*malých poměrů, neměli jsme samostatnosti, neměli jsme zděděného kapitálu*“, avšak sami jsme zdůrazňováním své „*slabosti a chabosti*“ podlamovali a tříštili své síly „*rozjímáním nad svou porobou*“.²⁵¹ Nyní je ovšem nová doba, doba republiky, samostatnosti a musíme se velmi snažit, abychom vychovávali občany jiného druhu. Je nutné příští generaci vštěpovat, že hlavní věcí v životě je, „*aby pracovitost se pojila s mužným sebevědomím a poctivost s podnikavostí*“ a musíme soustředit své úsilí, aby „*naši mladí mistři znali svět, cizí řeči, lidi aby byli nejen dobrými odborníky v řemesle, ale především zdatnými a směлыми obchodníky*“.²⁵²

Na rozdíl od působení v Budapešti, kdy vyslanec jeho děti viděly jen o prázdninách,²⁵³ zde byla dlouhodobě celá rodina pohromadě. Dcera Božena maturovala roku 1931 na gymnáziu spolku Komenský a začala ve Vídni studovat kreslení a textilní návrhy.²⁵⁴ Krátce na to Vavrečku potkala další potěšující událost, prodal práva ke svému Lelíčkově ve službách Sherlocka Holmesa a režisér Karel Lamač ho zfilmoval v hlavní roli s Vlastou Burianem. Úspěch byl veliký, v pražském biografu Adria se film hrál pět týdnů a v druhém premiérovém kině Fénix celé tři měsíce.²⁵⁵ Později dokonce vznikla i francouzská verze filmu, ve hlavní roli s Pierrem Bertinem, jež měla premiéru za přítomnosti čs. vyslance ve Francii Štefana Osuského v gigantickém pařížském kině Gaumont-Palace.²⁵⁶

Z Vídně udržoval Vavrečka korespondenční kontakt s mnohými kulturními osobnostmi a intelektuály, například s Arne Novákem, který ho zde i s manželkou navštěvoval.²⁵⁷ V jednom z telegramů Nováka tehdy humorně označil za soutrpitele

²⁴⁹ Vavrečka pozval do Vídně třeba plzeňské loutkové divadlo k „*několika pohostinským hrám*“. Viz Večerní list – polední vydání, r. 3, 19. 8. 1929, s. 3. *Brněnská výstava*.

²⁵⁰ Například spoluorganizoval ve Vídni oslavy 10. výročí vzniku republiky pro českou menšinu, na kterou jménem „*celé československé Vídně*“ pozval Josefa Svatopluka Machara. Viz LA PNP, osobní fond Josef S. Machar, dopis H. Vavrečky J. S. Macharovi z 16. 4. 1928. Machar byl mezi vídeňskými Čechy velmi oblíben, před velkou válkou zde žil a angažoval se v mnoha organizacích, například v Českém srdci, které bylo založeno za války a pomáhalo chudým, hladovějícím dětem a sirotkům. Viz ČECHUROVÁ. *Ovlivňování vídeňských Čechů prostřednictvím československých festivit a státních svátků*, s. 81.

²⁵¹ ANM, f. 835-Hugo Vavrečka, blíže nedatovaný text proslovu k 10. výročí založení Svazu čsl. živnostníků a řemeslníků ve Vídni. V souvislosti s čs. živnostníky ve městě nad Dunajem je zajímavé zmínit, že Vavrečka byl v březnu 1932 zvolen na valné hromadě čsl. obchodní komory ve Vídni jejím čestným prezidentem. Viz NAP, f. MZV-VA I, Der Wiener Tag, 13. 3. 1932.

²⁵² Tamtéž, apeloval také na „*jasné národní vědomí*“ a proti obojakosti jelikož „*dobrý Němec vždy spíše vyjde s dobrým Čechem než s odrodilcem či bezpáteřním obojetníkem*“.

²⁵³ AIMH, krabice č. 6, vlastnoruční životopisné poznámky Boženy Havlové dostupné v KVH (ID 53013).

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ TAUSIG, Pavel. *Český biják: filmový historik Pavel Taussig vás provází zákulisím slavných filmů*. Praha: Sláčka, 2009, s. 237-41.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 240-41.

²⁵⁷ LA PNP, osobní fond Arne Novák-Jiřina Nováková, dopis H. Vavrečky J. Novákové ze 4. února 1932.

počátečních konců středních let druhé puberty.²⁵⁸ Rovněž Leoš Janáček psal do Vídně svému veleváženému „příteli“, a dokonce ho žádal, jestli by mu Vavrečka nepomohl svým vlivem k uvedení Lišky Bystroušky v tomto městě pro každého „ze všech končin, kdo má divadelní zájem“, jelikož v Praze není „té umělecké obětavosti“ a také v Německu se těžko chápe „ta lesní poezie“.²⁵⁹

Pro ideu úzké hospodářské spolupráce ve střední Evropě se bytostně bezprostřednímu vyslanci, který neúnavně lobboval v kuloárech a při nejrůznějších setkáních a recepcích, podařilo získat v Rakousku četné přívržence hlavně z řad vyššího úřednictva a rovněž mnohé průmyslníky.²⁶⁰ Avšak „politika československých stran a směrů sledovala tehdy cíle jiné, příliš egoistické“ a Vavrečka usoudil, že je to idea, která se bude vyvíjet „ještě dlouhé generace“, než dospěje ke stabilní „sociologické formaci“. V plánu na vytvoření společné hospodářské platformy narážel kromě jiného na překážky zejména v Praze u agrárníků či různých československých průmyslníků a náznaky slibného vývoje utnula též Velká hospodářská krize.²⁶¹

Tehdy Vavrečka začal přemýšlet o tom, že po vypršení své smlouvy v roce 1932 diplomatickou službu opustí. Rád zkoušel nové výzvy a v této době měl několik kariérních nabídek zejména z průmyslových kruhů. Posledním hřebíčkem do rakve jeho velmi aktivní, v mnohém úspěšné, ale nakonec trochu zahořklé diplomatické kariéry byl pokus o uskutečnění rakousko-německé celní unie v roce 1931,²⁶² kdy usoudil, že nejpravděpodobnějším scénářem rakouského vývoje bude skutečně anšlus.²⁶³ Tehdy se definitivně rozhodl, že hodlá „vystoupiti ze státní služby“, a to „ke dni 30. června“ následujícího roku a vstoupí „do služeb soukromých v oboru průmyslovém“.²⁶⁴ Je možné, že svou roli hrálo i jisté odcizení Beneše

²⁵⁸ Tamtéž, telegram H. Vavřečky A. Novákovi pravděpodobně ze 14. 2. 1929.

²⁵⁹ AIMH, krabice č. 1, dopis L. Janáčka H. Vavřečkovi z 5. května 1927 dostupný v KVH (ID 5169).

²⁶⁰ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 18.

²⁶¹ Tamtéž. Vavrečka se rovněž v tomto kontextu obával vzniku „Velkého Německa“, respektive seskupení všech Němců v jednom státě. To by pochopitelně eliminovalo snahy o hospodářské propojení zbývajících menších střeoevropských zemí a pro český národ by vyvstala „osudová otázka o možnosti či nemožnosti národní existence“.

²⁶² Tajná jednání mezi Berlínem a Vídní vyústila v březnu 1931 v podpis směrnice o německo-rakouském celním sjednocení. Pokud by se daná věc naplno realizovala, znamenala by fakticky anšlus Rakouska na hospodářském poli. Československé diplomacii se, s podporou Francouzů, nakonec podařilo prosadit při jednáních v Ženevě, aby byl daný projekt předložen k posouzení mezinárodnímu soudu v Haagu. Ten jej posléze zamítl. Rakousko nicméně ještě předtím samo od projektu ustoupilo z důvodu potřeby finanční podpory ze strany Francie. Viz DEJMEK. *Československo - jeho sousedé a velmoci ve 20. století*, s. 176–7.

²⁶³ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 18.

²⁶⁴ AMZV, f. Osobní spisy 1918–1945, k.53: Hugo Vavrečka, dopis H. Vavřečky E. Benešovi z 22. dubna 1932. Vavrečkův vnuk Ivan Havel k tomu dodává následující: „On byl jeden z prvních zastánců jednotné Evropy, psal o tom a měl i námět na... začátek té spojené Evropy, podunajské státy, že by se propojily a vytvořily takovou unii, ale... nesetkal se s nadšením ve vládě, tak nakonec, zdá se, celkem znechucen, že nemůže nic prosadit, se vzdal i diplomatické kariéry...“ Viz MARKUPOVÁ, Jana. „Co je to Já? Ivan Havel? To je

a Vavrečky v této době. Profesor Jan Krčmář²⁶⁵ měl tehdy z osobního pozorování dojem, jako by „*Dr. Beneš Vavrečkovi valně nepřál*.“²⁶⁶ Rodák z Polské Ostravy „nevoněl“ též Kamilu Kroftovi, který jakožto bývalý vyslanec v Rakousku obecně neměl „*v lásce své předchůdce a své nástupce v úřadě*“. Krčmář ve svých pamětech napsal, že Krofta si Vavrečku „*příliš necení*“.²⁶⁷ Po dlouhém přemlouvání svého dávného přítele Tomáše Bati se nakonec Hugo Vavrečka s přispěním výše uvedených důvodů rozhodl vstoupit do jeho služeb a stát se jedním z ředitelů Baťova koncernu. Je nutno dodat, že mezi Benešem a Vavrečkou se jednalo o krátkodobou krizi. Jak bude popsáno v následujících kapitolách, novopečený ředitel přes své vytížení u Bati i nadále s Benešem spolupracoval. Tvůrce československé zahraniční politiky a pozdější prezident si ho vybíral pro nejrůznější úkoly zejména v druhé polovině 30. let.

jméno, to nejsem já." Biografie Ivana M. Havla. Praha, 2014. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s.51.

²⁶⁵ Budoucí ministr školství Jan Krčmář byl v roce 1930 expertem Čs. ministerstva zahraničí při pařížském projednávání tzv. Haagských úmluv ohledně požadavků maďarských optantů na státy Malé dohody. Viz KRČMÁŘ. *Paměti. Díl 2-Skoro státníkem. Díl 3*, s.10. Následující rok jel do Haagu jako zástupce ČSR, že ohledně vyžadovaného posudku mezinárodního soudu k připravované německo-rakouské celní unii. Krčmář si pro danou věc Vavrečku osobně vyžádal od Beneše jako poradce ve věcech hospodářských, protože „*jeho nóty ukazovaly znamenitou znalost problému celní unie*“ a také, že na něj měl jen ty nejlepší vzpomínky z Pařížské konference a dalších konferencí, kde spolupracovali. Vavrečku ohledně jednání v Haagu charakterizoval jakožto nejlepšího hospodářského znalce, kterého měl k dispozici. Vavrečka „*měl nápady, my ostatní jsme je jen upravovali*.“ Viz KRČMÁŘ. *Paměti. Díl 2-Skoro státníkem. Díl 3*, s. 133.

²⁶⁶Tamtéž.

²⁶⁷Tamtéž.

4 Ředitelem Baťova koncernu

4.1 Vztah s Tomášem Baťou

Hugo Vavrečka se s Tomášem Baťou znal od roku 1906, kdy působil jako asistent elektrotechniky u profesora Sumce. Své první setkání s pozdějším králem obuvi popisuje tak, že seděl v restauraci brněnského hotelu Slavia, když k němu nečekaně přistoupil cizí muž: „*Vy jste pan Vavrečka?*“ Ten překvapeně přikývl. „*Já su Baťa ze Zlína*“. „*To mě těší,*“ odpověděl Vavris. „*Co jsem chtěl říct. Ano! Tak prosím vás, co je to kosinus fi?*“ Následně se Vavrečka málem udusil smíchy a zvonivým smíchem se rozesmál i Baťa. Ten si mladého inženýra náhodně vyhledal, aby ho za „*jedno odpoledne naučil elektrotechnice*“.²⁶⁸ Vavrečka ho později hodnotil jako nejučenlivějšího a nejbystřejšího žáka, kterého za svůj život poznal. Tehdy vznikl hluboký kořen přátelství a vůbec srdečného vztahu. Baťa posléze Vavrise často navštěvoval a jezdíval takřikajíc „*pro rozumy*“ a ten rovněž ještě před válkou několikrát navštívil Zlín.²⁶⁹ V tomto smyslu patřil rodák z Polské Ostravy mezi Baťovy první významné rádce. Byli vrstevníci a sblížili se i díky přízvuku, jelikož Baťa občas odpovídal „*po našemu*“, tedy s důrazem na předposlední slabiku, jak to bylo běžné také v lašském nářečí, v jehož prostředí Vavrečka na Ostravsku vyrůstal.²⁷⁰ Oba rovněž ctili specifický humor, sice trochu odlišným způsobem, ale v rámci vzájemné chemie se skvěle doplňovali. Zkrátka: „*V hovorech a ve styku s Tomášem Baťou bylo vždy cosi osvěžujícího.*“ Jejich vzájemný kontakt kulminoval zejména po první světové válce a Baťa měl vždy „*celou litanii otázek a problémů a svou nekonečnou zvědavostí dovedl utahat opravdu každého*“, přičemž byl velmi skromný a nikdy se nepovažoval za neomylného či nejchytřejšího.²⁷¹ Vavrečka si na Baťovi mimo jiné cenil, že byl „*neúměrně učenlivý po celý svůj život*“ a že disponoval vlastností, která „*je neobyčejně vzácná, měl sebevědomí bez domýšlivosti*“.²⁷² Baťa zase obdivoval Vavrečkovo technické vzdělání, bystrost při analyzování podnikatelských aktivit a zahraničně-politickou praxi.²⁷³

Od roku 1926, kdy Vavrečka působil ve Vídni, za ním Baťa dojížděl a „*nebylo snad vážnějšího rozhodnutí*“, o němž by se s ním „*nebyl poradil aspoň telefonicky*“.²⁷⁴ Radil se „*obyčejně dlouho a pečlivě, ale někdy se rozhodl od oka a po svém*“. Taktéž Vavrečka, když měl cestu kolem, se obvykle ve Zlíně zastavil a i s celou rodinou byli několikrát Baťovými

²⁶⁸ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 20.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 20–22.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, Zlín, 8. 7. 1936. *Osobnost Tomáše Bati*.

²⁷³ Zlín, 21. 2. 1940, č. 8, r. 9, s. 3. *Šedesátiny Hugona Vavrečky*.

²⁷⁴ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 23.

hosty. Zde obvykle „*vysedávali dlouho do noci v nekonečných diskuzích o všem možném*“.²⁷⁵ Tehdy ho „král obuvi“ začal zlehka přemlouvat, aby natrvalo přesídlil do Zlína. Vavrečka ale cítil, že jeho diplomatická mise ve Vídni ještě není naplněna. Přesto se často vídali a trávili spolu i dovolené jako například v zimě 1928 na Štrbském plesu.²⁷⁶

Už tehdy měl československý vyslanec v nejrůznějších novotách Baťova podniku „své prsty“. Například ho krátce po vzniku republiky přesvědčil, aby výrazně modernizoval své filiálky, kdy mu přátelsky vytýkal „*nevzhlednost výkladních skříní*“.²⁷⁷ Později s Baťou diskutoval o dalším rozvoji jeho podniku, „*aby se závčas postaral o získání prostoru pro další růst*“, a osobně ho podnítil k „*přeložení určitých částí závodu k řece Moravě*“, jelikož Zlín „*byl chudý na vodu*“.²⁷⁸ Rovněž se zasloužil o to, že po mnoha peripetiích nakonec Baťa odkoupil od barona Haupta zámek a pozemky ve Zlíně, které stály v cestě dalšímu rozvoji podniku. Vyslanec s baronem osobně jednal ve Vídni o prodeji.²⁷⁹

Svého přítele Vavrečka charakterizoval tak, že „*byl z krve ohnivý, ale byl si toho stále vědom a stále se ovládal a učil ovládat*“. Ctil práci svou i cizí a „*pravdivost a ušlechtilá prostota*“ byla vůbec „*rysem jeho osobnosti*“.²⁸⁰ Jeho život „*byl obrazem odvahy*“²⁸¹ a životním posláním „*úloha sociálního tvůrce, tvůrce nového v společenském a hospodářském životě člověka*“.²⁸² Vavrečka si cenil mravního podkladu Baťova systému „*výchovy dělníka-občana*“, jenž „*učí se nové pracovní morálce, nabývá sebedůvěry, dovede oceniti stejně vlastní jako cizí práci, neštítí se žádné práce a nevyhýbá se záměrně práci.... zkrátka: stává se cennějším občanem státu, lepším člověkem v sociálním smyslu*“.²⁸³ Toho, aby měl dělník přirozený zájem působit v nejlepším slova smyslu ve „*službě veřejnosti*“, Baťa dosahoval nejen „*mravním působením*“ svým a svých institucí, ale „*především umožněním přímého zájmu na úspěchu*“.²⁸⁴

Pro Vavrečku byla spolupráce s Baťou skutečně srdeční záležitostí, a když usoudil, že po kulminaci hospodářské krize je pád Rakouska k anšlusu neodvratný, jeho jediná pracovní i životní cesta odtud vedla právě do Zlína. Přestože měl další nabídky včetně té pokračovat na ministerstvu zahraničí²⁸⁵ ve službě státu, tak se v červenci 1932 stal jeho pracovištěm i

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Večerní list, 30. 12. 1928, r. 2. *Nejkrásnější místo zimních sportů.*

²⁷⁷ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 24.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 25.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 25–26.

²⁸⁰ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, Zlín, 8. 7. 1936. *Osobnost Tomáše Bati.*

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² ERDÉLY, Jenő – VAVREČKA, Hugo. *Baťa – švec, který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 11.

²⁸³ Tamtéž, s. 13.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 12.

²⁸⁵ Jednalo se o národohospodářský odbor daného ministerstva.

domovem „nejčestnější a nejpůvodnější náš podnik, v němž se ještě může uplatnit nápaditost a iniciativa ve všech směrech“.²⁸⁶

4.2 Působení u Bati

Hugo Vavrečka oficiálně nastoupil do Baťových závodů 1. července 1932. Krátce předtím o něm vyšel v Rudém právu ironický článek „Baťa si koupil vyslance“.²⁸⁷ V článku se znechuceně psalo, že to „není poprvé, co vysocí úředníci odcházejí ze státní služby a dostávají význačné místo v některém kapitalistickém podniku“, a že si pan Baťa jistě Vavrečku nepořizuje „pro jeho krásné oči“, v narážce na předchozí spolupráci obou pánů. Nicméně bývalý vyslanec si „ze své deserce z diplomatické služby mnoho dělat nemusí, když Nejvyšší soud rozhodl, že republika a kapitalismus je totéž, nezmění vlastně ani pána“.²⁸⁸ Nejen v komunistickém tisku se rovněž objevily nejrůznější spekulace ohledně jeho vstupu k Baťovi včetně „zaručené informace“, že Vavrečka odešel z diplomatické služby do tzv. výslužby, a tudíž bude pobírat státem placenou penzi. To nově designovaný ředitel odmítal a ve zlínském tisku k tomuto vyšlo několik jeho komentářů. Těchto nároků se vzdal.²⁸⁹ Komunisté o nástupu Vavrečky vířili spekulace i v Senátu Národního shromáždění. Senátor Mikulíček ve své řeči 1. května 1932 o koncernu hřímal „že za hranicemi je známo, že tento podnik je insolventní“, a pokračoval, že Vavrečka nejde do podniku jako technický ředitel, „poněvadž diplomat nemůže rozumět výrobě obuvi“, ale jako exponent vlády, jenž tam bude dohlížet na sanační vládní opatření.²⁹⁰

Sám Vavrečka zasazoval vlastní působení u Bati do kontextu svého zájmu o republiku, respektive věci veřejné. Neuvažoval v intencích čistě komerční práce pro peníze a důležité pro něj byly ideály. Mínil, že při jeho sklonu „pro technickou a hospodářskou práci“ najde zde příležitost vykonati „pro naši res publica více pozitivního, než kdekoliv jinde“.²⁹¹ Svou budoucí působnost v koncernu viděl krom přispění „přímo i nepřímou ve všech oborech a úsecích výroby a obchodu“ hlavně v otázce „zlepšení a navázání obchodních styků s cizinou“.²⁹² Ve Zlíně nebyla běžná firemní hierarchie hlavních ředitelů koncernu. Každý byl

²⁸⁶ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 25.

²⁸⁷ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, Rudé právo, 22. 4. 1932. *Baťa si koupil vyslance*.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Tamtéž, Zlín, č. 12, r. 1. *H. Vavrečka o své práci*. Viz také NAP, f. MZV-VA I, Lidové noviny, 19. 5. 1932. *Hugo Vavrečka neodešel do pense*.

²⁹⁰ Dělnická rovnost – deník Komunistické strany Československa (sekce III. internacionály), květen 1932, r. 4, č. 121, s. 4. „Za hranicemi je známo, že tento podnik je insolventní.“ Mezi další nepodložené spekulace patřila také zpráva, že přátelství mezi Baťou a Vavrečkou bylo zpečetěno zasnoubením jejich dětí, Tomáše juniora a Boženy. Viz NAP, f. MZV – VA I, Právo lidu, 28. 4. 1932. *Co bude dělat bývalý vyslanec Vavrečka u Bati*.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž.

v jistém smyslu samostatnou jednotkou, byť Tomáš Baťa měl samozřejmě v nejdůležitějších rozhodovacích procesech konečné slovo. Sociálnědemokratické Právo lidu charakterizovalo činnost, kterou měl novopečený ředitel v závodech dělat, takto: „*Vavrečka bude v Baťových závodech prováděti obtížné mezinárodní jednání, které až dosud prováděl Baťa, což mu zabralo mnoho času, takže tím na druhé straně trpěla organizace závodu. Dále bude obstarávati styk firmy s pražským a zahraničním tiskem...*“²⁹³

Avšak osud nakonec Vavrečkovi přímo ve Zlíně nedopřál více než několika dnů spolupráce s Tomášem Baťou. Shodou okolností se novopečený ředitel den před tragédií, 10. července 1932 vracel letadlem z Paříže, a stihl tedy ještě svého přítele živého. Ve Zlíně stále neměl vlastní ubytování a bydlel zatím v Baťově vile. Večer jako obvykle usedl s manžely Baťovými do zahradní pergoly a povídali si o všem možném. O Vavrečkově pobytu ve Francii, o novinkách v Praze a Baťa mu sdělil, že příští ráno letí do Švýcar.²⁹⁴ Kolem desáté hodiny se majitel zvedl s tím, „*že musí jít spát, aby byl ráno čilý*“, a podali si u ložnic na dobrou noc ruku. Vavrečka později popisoval, že najednou ucítil „*pocit trochu elegický – jako nějakou předtuchu*“, což si vysvětloval tím, že mu nebylo nikdy po chuti, jak často Baťa létal jednomotorovými stroji. Ráno Vavrečku vzbudila rozrušená služebná slovy: „*Na letišti se něco stalo...*“.²⁹⁵ Shodou okolností jel na místo neštěstí v autě, které řídil Karel Engliš junior, jenž byl zrovna u Bati na návštěvě. Po asi patnáctiminutové jízdě stáli v mlázi rybníku Bahňák nedaleko Otrokovic, ironií osudu stále na Baťových pozemcích. Vavrečka spatřil zničené letadlo čumákem zapíchnuté ve strnisku a vedle dvě bílé plachty přikrývající mrtvá těla. Jednu z nich nadzvedl a uviděl svého přítele, na jehož obličeji „*rýsovalo se několik hlubokých jizev. Jeho tvář byla však jasná a vyrovnaná jako vždy*“.²⁹⁶ Vizionář a idealista Tomáš Baťa padl doslova ve svých závodech. Vavrečka patřil k posledním, kteří viděli Baťu živého, a byl jedním z prvních, kteří dorazili na místo nehody.

V kapse mrtvého majitele koncernu a starosty Zlína byly nalezeny klíče od osobního trezoru. U jeho následného otevření byli přítomni ředitelé D. Čipera,²⁹⁷ Alexandr Menčík -

²⁹³ NAP, f. MZV-VA I, Právo lidu, 28. 4. 1932. *Co bude dělat bývalý vyslanec Vavrečka u Bati.*

²⁹⁴ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 27

²⁹⁵ Tamtéž, s. 27–28

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ Dominik Čipera (1893–1963) – jeden z ředitelů firmy Baťa a. s., starosta Zlína, druhorepublikový a protektorátní ministr veřejných prací. Narodil se roku 1893 v Praze. Po maturitě v roce 1911 pracoval v Krakově ve filiálce Pražské úvěrové banky. Později si vzal nevlastní neteř Tomáše Bati Boženu Klausovou a ta ho přivedla roku 1919 do jeho obuvnické firmy. Postupně se vypracoval přes vedoucího účtárny na jediného Baťova prokuristu. Stal se jednou z hlavních postav podniku, v čemž pokračoval i po smrti „krále obuvi“. Měl lví podíl na expanzi podniku ve 30. letech za J. A. Bati. Od roku 1932 byl zároveň starostou Zlína a v letech 1938–1939 a posléze 1939–1942 ministrem veřejných prací. V době války byl v nepřítomnosti J. A. Bati zřejmě nejdůležitější postavou Baťových závodů ve Zlíně. Udržoval důvěrné styky např. s manžely Eliášovými, ale logicky, z hlediska své pozice, byl často ve styku i s exponenty okupačního režimu a vysokými nacisty. Zejména

švagr zesnulého, J. A. Baťa a notář Hugo Förster.²⁹⁸ Hugo Vavrečka dlel ve vedlejší pracovně a byl přivolán až po otevření schránky.²⁹⁹ Uvnitř našli mimo jiné písemnosti obálku s nápisem Jan A. Baťa. Byla otevřena a obsah byl nejprve přečten nevlastním bratrem zesnulého a posléze všemi svědky. V dopise bylo písemné potvrzení ústní kupní smlouvy,³⁰⁰ ve kterém T. Baťa uvedl, že veškeré akcie firmy Baťa a. s. Zlín a akcie či podíly dalších uvedených společností prodal J. A. Baťovi za částku 54, 300 000 Kč. To se týkalo kromě velkostatků Lazy a Loučka a obytného domu ve Zlíně také veškerého majetku.³⁰¹ J. A. Baťa posléze na listinu napsal: „*Souhlasím a kupuji.*“ jelikož dle zákona musela být podepsána oběma stranami. Následující den ještě před stejnými svědky, které doplnili Tomáš Baťa junior zvaný Tomík a Marie Baťová, zde dopsal na radu notáře: „*Respektive souhlasil jsem a koupil jsem při ústním jednání.*“³⁰² Dodnes ovšem neexistuje žádný důkaz, že by Tomáš s Janem Antonínem před svou smrtí danou záležitost projednali. Dle svědků vypadal Jan Baťa při přečtení uvedených písemností stejně překvapeně jako ostatní. Proč tedy jeho nevlastní bratr sepsal tento text? Nejpravděpodobněji se jeví teorie, že Tomáš Baťa chtěl v případě svého nenadálého úmrtí zajistit, aby firmu, než dospěje Tomík, vedl starší a zkušenější Jan.³⁰³ Počítal, že jeho žena a syn budou dané řešení dočasně respektovat. Chtěl tímto rovněž docílit, aby firma nemusela případně platit tehdejší 20 procentní dědickou daň. Daň z prodeje na základě kupní smlouvy byla pouze 2 procenta.³⁰⁴

V trezoru byla kromě smlouvy nalezena též poslední vůle. V ní odkázal T. Baťa své ženě v majetku cca 8 milionů Kč, Tomíkovi 22 milionů Kč, sestře Anně 1,5 milionu Kč, Baťově podpůrnému fondu 21,5 milionů Kč a cca 4,3 miliony Kč městu Zlín.³⁰⁵ J. A. Baťa se tedy stal většinovým majitelem koncernu a hlavou správní rady, která až do roku 1935 zůstávala ve složení: J. A. Baťa, Dominik Čípera, Hugo Vavrečka a Rudolf Gerbec.³⁰⁶

v letech 1943–45 prokazatelně podporoval odbojové protinacistické hnutí. Po válce byl obviněn z kolaborace ale osvobozen Národním soudem Po tzv. Vítězném únoru byl komunisty v nepřítomnosti odsouzen na 15 let. Zemřel v Kanadě roku 1963.

²⁹⁸ KOLUMBER, David: *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*. Brno, 2014. Rigorózní práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, s. 89.

²⁹⁹ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavřečky z 18. 6. 1946.

³⁰⁰ Tamtéž. Viz také LANGMEIER, Jan. *Retribuční soudnictví a případ Jana Antonína Bati*. Praha 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy, s. 44.

³⁰¹ KOLUMBER. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*, s. 89.

³⁰² POSPÍŠIL, Jaroslav – POSPÍŠILOVÁ, Hana. *Rub a líc baťovských sporů*. Zlín: Kniha Zlín, 2012, s.21.

³⁰³ Tamtéž, s. 19.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ KOLUMBER. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*, s. 90

³⁰⁶ Vavrečka byl dále členem správních rad těchto dceřiných firem: Atlas, Zlínská letecká a. s., Moravské západní dráhy a dráhy Otrokovice – Zlín – Vizovice. Správní rada koncernu se změnila v roce 1935, kdy do ní byl po smrti Rudolfa Gerbec zvolen Josef Hlavnička. Viz PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 29.

Vavrečka měl díky svým novinářským zkušenostem na starost mimo jiné komunikaci s českým i zahraničním tiskem a o Baťově smrti a další budoucnosti závodů poskytl v červenci 1932 několik interview. Veřejnost ubezpečil, že: „Závody budou vedeny dále v duchu Baťově. Nebudou provedeny žádné změny. I když neměl Baťa vždy jednotný systém, zůstává heslem, jímž se bude podnik řídit ‚Služba zákazníkům‘ ...“³⁰⁷ V jiném rozhovoru smutně konstatoval, že smrt Tomáše Bati je „katastrofou pro celý stát“, ale přesto že zemřel, „jeho dílo bude žít dál“.³⁰⁸ Tiskem byl Vavrečka překřtěn na „jednoho ze tří budoucích dirigentů závodů“,³⁰⁹ jenž bude mít v závodech na starost zejména „službu zahraniční a obchodně politickou“.³¹⁰

Kondici závodů bezprostředně po smrti T. Bati komentoval nový ředitel tak, že je vše stabilizováno, podnik nemá žádných dluhů, daně jsou splaceny a zaměstnanci mají své vklady v bankách a můžou je kdykoliv dostat. Zkrátka, že podnik je na pevných základech a je možno mluvit o zlepšení jeho ekonomické situace v důsledku „dobrého odbytu a zlevnění v posledních dnech“.³¹¹ Pravdou ovšem bylo, že Tomáš Baťa zemřel v době stále nekončící hospodářské krize. V průběhu roku 1932 ztratilo dočasně u Bati práci 5000–6000 lidí, kteří netrpělivě čekali, kdy budou moci opět nastoupit.³¹² A v samotném Zlíně se začaly ozývat hlasy kritizující kapitalistický systém, s čímž šla ruku v ruce vystupňovaná agitace komunistů.³¹³ Rostl počet jimi vydávaných protibaťovských letáků či brožurek, ostře se polemizovalo v krajském i celostátním tisku. Rozruch vzbudila například posléze ve Zlíně zabavovaná komunistická knížečka „Baťa bankrot“, která, jak se píše v úvodu, odhalovala onu „vykořisťovatelskou tvář velkokapitalistického piráta.“³¹⁴ Komunisté v tomto městě na začátku 30. let zorganizovali také několik demonstrací, kterých se zúčastnili například J. Fučík či Antonín Zápotocký.

Tomáš i jeho nástupce Jan bojovali s hospodářskou krizí specifickými prostředky, a to hlavně vývozem kapitálu do zahraničí a pronikáním na trhy s levnější pracovní silou. Firma expandovala například na asijské trhy, do Latinské Ameriky, ale též do Kanady, USA, Nizozemí, Švýcarska, Francie, Alžíru, Tuniska a dalších zemí. Jen v Africe bylo roku 1934

³⁰⁷ Polední list, 14. 7. 1932, r. 6, s. 2. *Testament Baťův*.

³⁰⁸ Tamtéž, 13. 7. 1932, r. 6, s. 2. *Pohřeb Tomáše Bati ve čtvrtek ve Zlíně*.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 3.

³¹⁰ Národní listy, 14. 7. 1932, r. 72, titulní strana. *Baťovy závody v duchu svého zakladatele povedou dále „službu veřejnosti“*.

³¹¹ Polední list, 13. 7. 1932, r. 6, s. 2. *Pohřeb Tomáše Bati ve čtvrtek ve Zlíně*.

³¹² ŠEVEČEK, Ondřej. *Zrození Baťovy průmyslové metropole: továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně 1900–1938*, České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2009, s. 91.

³¹³ POKLUDA, Zdeněk. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: ESPRINT Zlín a Nadace Tomáše Bati, 2006, s. 5.

³¹⁴ BAREŠ Gustav – ŽIKA Jan. *Poslanec Tyl v plenu poslanecké sněmovny dne 22. VI. 1932 řekl: Baťa bankrot*. Praha: Průmyslový svaz kožedělníků, 1932, s. 5.

založeno 5 nových dceřiných společností.³¹⁵ Expanze firmy ovšem měla dvojí ostří. V době kulminující krize docházelo ke katastrofálnímu odlivu kapitálu z Československa a dané prostředky pak chyběly pro domácí investice. To se týkalo i Baťových továren v ČSR, v nichž bylo tímto výrazně zpomaleno do té doby charakteristické zavádění modernizace procesu výroby.

H. Vavrečka byl v té době spolu s J. A. Baťou autorem nápadu na využívání vlastní baťovské lodi pro zahraniční obchodní plavby.³¹⁶ Podnik nakonec koupil lodě dvě, větší Courousu, záhy přejmenovanou na Moravu, určenou pro přepravu gumy z Malajska, ale také na odvážení hotové obuvi, a menší Little Evy na přepravu mezi Hamburkem a Gdyní.³¹⁷ Avšak na rozdíl od vřelého vztahu s Tomášem Baťou byl vztah Vavrečky s Janem Antonínem poněkud napjatý a strojený, byť na veřejnosti většinou oba zachovávali dekorum. Ovšem ne vždy. Několik měsíců po letecké tragédii v Otrokovicích se oba účastnili diskuze v pražském podnikatelském klubu Přítomnost o ekonomických aktualitách. Když měl Vavrečka slovo, skákal mu J. A. Baťa několikrát nevhodně do řeči a zvyšoval na něj hlas, jako by „v ševcárně křičel na dělníky“.³¹⁸ Dané extempore vyvolalo velké pozdvižení v tisku, bylo však ojedinělé. Nebylo ale pochyb, že jisté antipatie jsou mezi oběma muži vzájemné. Dle Vavrečky na rozdíl od svého bratra Tomáše, jenž zkrátka „chodil světem a stále se učil od jiných“, měl Jan „takový sklon k dogmaticčnosti a přesvědčení o vlastní neomylnosti, že nemohl odolat a musil stále poučovat celý svět“.³¹⁹ A v soukromí byl rodák z Polské Ostravy ještě ostřejší. Jednou se před Dominikem Čiperou nechal slyšet, že tragédií J. A. Bati je, „že byl svou povahou a vzděláním předurčen k tomu, aby juchal a cifroval s kosárkem na hlavě někde v Hradišti v hospodě a zatím se stal pánem Zlína.“³²⁰ Rezervoáry napětí šlo spatřovat rovněž v poněkud překvapivém převodu závodů na J. A. Baťu. Novinář Edvard Valenta³²¹ napsal, že se tehdy stal „z docela podřadného, ba utlačovaného ‚Jenika‘ naráz šéfem závodů“ a že proti sobě posléze měl „nebezpečnou frontu“ představovanou Marií Baťovou, D. Čiperou a H.

³¹⁵ LEHÁR, Bohumil. *Dějiny Baťova koncernu: (1894–1945)*. Praha: SNPL, 1960, s. 201. Expanze probíhala nejprve prostřednictvím zakládání početných prodejen, posléze, když v době krize přibývaly celní bariéry a dovozní kontingenty, tak přímo továren na území jiných států. Viz POKLUDA, Zdeněk. *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*. Zlín: Nadace Tomáše Bati, 2009, s.37-8.

³¹⁶ PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 28.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Tamtéž, s. 27–28.

³¹⁹ VAVRIS. *Život je spíše román*, s. 23.

³²⁰ MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, výpověď Edvarda Valenty.

³²¹ Edvard Valenta (1901–1978) – novinář, spisovatel a básník. Narodil se roku 1901 v Prostějově. Maturoval na prostějovské reálce roku 1918 a v mládí se přátelil s Jiřím Wolkrem. V roce 1920 nastoupil do brněnské redakce Lidových novin nejprve jako stenograf a postupně se vypracoval na redaktora. Proslul jako fejetonista, soudnickář a autor politických úvodníků. Díky finanční podpoře od J. A. Bati cestoval jako reportér po světě a doprovázel ho v roce 1939 při cestě do USA. Zemřel v roce 1978 v Praze.

Vavrečkou.³²² Nicméně přes to všechno si Jan Antonín uvědomoval, že oba ředitelé patří k nejdůležitějším nosným kamenům koncernu a ti alespoň navenek zachovávali „chefovi“ loajalitu. Opět Valenta k tomu poznamenal, že při diskuzích s oběma pány většinou „*nepadlo jediné neloajální slovo proti Baťovi*“ a že si Vavrečka cenil „*kromě jeho úžasné pracovitosti taky jeho fantazie*“. Dekorům ohledně „chefa“ bývalý vyslanec odkládal, až když byli s Valentou sami. Nešlo tedy o nějakou „*otevřenou opozici*“³²³ a oba ředitelé se chovali navýsost profesionálně. Je zajímavé, že J. A. Baťa byl vnímán kontroverzně i některými dalšími svými spolupracovníky a současníky. Innocenc Krutil, významný exportní pracovník firmy Baťa, trochu nadneseně v memoárech napsal, že zjev majitele obsahující jakousi „*nadutost, všemocnost a bohorovnost*“ mu asocioval císaře Nerona.³²⁴ Již zmíněný Valenta zpětně psal o J. A. Baťovi jako o vadném člověku³²⁵ a považoval ho za „*duševně nenormálního*“.³²⁶ Vavrečka byl schopen Baťovi v rámci hlavně interních porad zdravě oponovat, pokud to považoval za správné pro blaho podniku nebo vzhledem ke svým světonázorům. Po druhé světové válce vyšel v Peroutkově přítomnosti Vavrečkův článek, který vydal pod pseudonymem Ing. Zach, v němž zpětně Baťu tvrdě kritizoval jako jedince, jehož sebevědomí bylo „*vychované, živené a podporované jedním druhem jeho placených přátel*“ a patolízalů.³²⁷ Ti mu mazali med kolem pusy chválením jeho originality, která ovšem nedosahovala kvalit jeho bratra a většinou „*vyzněla nakonec v hrubost a nespolečenské chování*.“ Přesto Baťa nedisponujíc v závodech krom Vavrečky, Čipery a několika dalších výjimek „*opozitníků, stával se papežem. Byl neomylný, nejchytřejší, nejiniciativnější*...“³²⁸

Nicméně když se exvyslance v průběhu 30. let ptal na majitele tisk, odpovídal v rámci zachování dobrého obrazu firmy podobně loajálně jako v interview pro přerovský Obzor v červenci 1932. A sice, že Jan Antonín „*ovládá řemeslo do posledních detailů a je vynálezcem mnoha technických změn v závodě. Od Tomáše Bati se naučil nejvíce, neboť je ze stejného těsta, jako byl zesnulý*.“³²⁹ Tajemník J. A. Bati Ferdinand Menčík ve svých pamětech napsal, že Vavrečka byl „*mužem důležitým v Janově životě, neboť mu pomáhal vyhnout se*

³²² VALENTA, Edvard. *Žil jsem s miliardářem*. Brno: Blok, 1990, s.17.

³²³ Tamtéž, s. 45.

³²⁴ KRUTIL, Innocenc. *Nevšední osudy Baťova exportéra: o batismu trochu jinak*. Zlín: Ateliér IM, 1995. s. 72.

³²⁵ VALENTA. *Žil jsem s miliardářem*, s. 50.

³²⁶ MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, výpověď Edvarda Valenty. Valenta k dané věci dodával, že J. A. Baťa neměl „*jedinou zralou politickou buňku*“. Velice problematická byla také jeho snaha během veřejných projevů napodobovat gesty i hlasem například Mussoliniho či jiné tehdejší diktátory. Viz LEDNICKÝ, Václav. *Tomáš Baťa a jeho následovníci*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2009, s. 65.

³²⁷ POSPÍŠIL. *Rub a líc baťovských sporů*, s. 24–25.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 53, inv. č. 53, Obzor-Přerov, 20.7.1932. *O budoucnosti Baťových závodů*.

*úskalím veřejného života, kde Jan měl tendenci svým horkým temperamentem se vždy v něčem připálit“.*³³⁰ Zkrátka to, co J. A. Baťovi chybělo, jistá nonšalantní kultivovanost, takt a vůbec kompaktní politicko-kulturní přehled, nahrazoval právě Vavrečka. Rodák z Polské Ostravy byl se svými znalostmi domácích i zahraničních obchodně-politických souvislostí a vynikající schopností improvizovat důležitým kamínkem v mozaice koncernového managementu a Baťa si to v nitru uvědomoval. K Vavrečkovi a dalším odborníkům, bez nichž by nemohl „vésti závod“, cítil „skrytý respekt, ale zvláštní pozorností je nevyznamenával. Potřeboval jich však, a proto je držel...“³³¹

Ohledně vztahu Vavrečky a jeho spolupracovníků nejen u firmy Baťa je nezbytné zmínit jeden důležitý aspekt jeho osobnosti. Po celý život u něj bylo typické, že své okolí občas vystavoval kanadským vtípkům a nejrůznějším hrátkám. Velice mnoho jeho známých, přátel a spolupracovníků ho ve svých memoárech zachytilo jako vždy dobře naladěného vtipálka a okouzlujícího společníka. Dlouholetý vedoucí účetního oddělení firmy Baťa Stanislav Křeček napsal, že byl „nezapomenutelným mistrem dobré pohody.“³³² Mnohým se Vavrečka vryl do paměti jakožto „vždy vtipný mluvčí“,³³³ který „svými přílehlými poznámkami vnášel často oživení do sobotních konferencí nebo do jiných porad.“³³⁴ Novinář Edvard Valenta poznamenal, že Vavrečka „miloval legraci“ a byl „rozkošný rozpusta, člověk k pomilování“.³³⁵ Sám J. A. Baťa přes vzájemný nejednoduchý vztah uznával, že Vavrečka vždy vnesl do porad či schůzek „nějaký ten vejšplecht, který zvedal bránice“.³³⁶

Ohledně směřování firmy se Vavrečka cítil osobně odpovědný za to, aby v podniku nadále převládal duch idejí Tomáše Bati, a byl aktivním organizátorem vzpomínkových akcí pravidelně pořádaných na jeho památku. V roce 1933 vedl „za rodinu Baťovu“ jednání se společností AB Barrandov³³⁷ ohledně připravovaného životopisného filmu o „králi obuvi“. Osobně napsal část námětu, ale snímek nakonec nebyl realizován.

Po překonání krize se u Bati obnovilo obvyklé tempo výroby a od cca poloviny 30. let podnik opět rostl na síle a výrazně rozšiřoval svou působnost do dalších průmyslových odvětví. V roce 1934 byla v rámci koncernu postavena továrna na letadla v Otrokovicích a byla započata stavba plavebního kanálu pro lodní dopravu Otrokovice-Rohatec,

³³⁰ MENČÍK, Ferdinand. *Poskokem u Jana Bati*. Praha: Victoria Publishing, a. s., 1993, s. 12.

³³¹ POSPÍŠIL. *Rub a líc baťovských sporů*, s. 25.

³³² KŘEČEK, Stanislav. *Pracoval jsem u Baťů*. Praha: Český komitét pro vědecké řízení, 1992, s. 219-21.

³³³ Tamtéž, s. 225.

³³⁴ Tamtéž, s.219-221.

³³⁵ VALENTA. *Žil jsem s miliardářem*, s. 17.

³³⁶ BAŤA, Jan Antonín. *Těžké časy: román z průmyslového života*. Krásná Líba: Marek Belza, 2008, s.13.

³³⁷ SOKA Zlín, f. Baťa a.s., k. 54., inv. č. 54, Express Praha 26. 1. 1938. *Bývalý vyslanec Vavrečka spolupracuje na Baťově filmu*.

dobudovaného o čtyři roky později. Také začala stavba železniční trati Vizovice - Horní Lideč s vidinou propojení východomoravské železniční sítě.³³⁸ Po dohodě s Ministerstvem obrany byla v červenci 1935 zřízena sesterská společnost Fatra a. s. v Napajedlích, která vyráběla plynové masky, dýchací aparáty, chemikálie, ohnivzdorné a protiplynové výstroje atd. Na podzim téhož roku vznikla v Batizovcích u Popradu sesterská společnost Svit, akciová společnost, jež vyráběla celulózu, zvláště umělá vlákna a celofán.³³⁹ Později nechal Baťa těžit hnědé uhlí v Ratíškovcích, Dubňanech a v Lipovském Mikuláši vznikl závod na výrobu krémů.³⁴⁰

V roce 1936 ovládala mateřská společnost Baťova koncernu cca osminu veškerého světového exportu kožené obuvi³⁴¹ a o rok později dosáhla nejvyšší úrovně produkce v celém svém dosavadním vývoji. Monopolně ovládala šest sedmin obuvnické výroby v ČSR a její obrat dosáhl 1,8 miliardy Kč.³⁴² Na tomto výrazném úspěchu bylo podepsáno stále rostoucí pronikání do zahraničí, na jehož strategii měl Hugo Vavrečka lví podíl. Ve firmě měl na starost zejména otázky zahraničního obchodu a jeho analyzování včetně vypracovávání detailních zpráv o konkurenci v jednotlivých zemích.³⁴³ Jednal se zahraničními partnery koncernu a zkrátka „využíval svých známostí a pomáhal firmě k zřizování zahraničních závodů“. ³⁴⁴ Například v rámci pronikání firmy do Francie a francouzských kolonií spolupracoval od roku 1932 s Janem Jiřím Rücklem,³⁴⁵ sklářským podnikatelem a lidoveckým politikem, který zprostředkoval kontakty českých firem na francouzské podnikatelské prostředí a takovéto služby nabídl i Baťovi.³⁴⁶ Kromě toho se Vavrečka rovněž zabýval řešením některých technických výrobních otázek v součinnosti s jednotlivými provozy či zlínskými výzkumnými ústavy.³⁴⁷ Vcelku trefně charakterizoval jeho činnost vídeňský list

³³⁸ POKLUDA. *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*, s. 53–55.

³³⁹ LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*. s. 224, ředitelem a prokuristou firmy Fatra a. s. se stal tehdy již zaměstnanec firmy Baťa a. s. Karel Engliš mladší.

³⁴⁰ POKLUDA. *Ze Zlína do světa : příběh Tomáše Bati*, s. 55.

³⁴¹ Tamtéž, s. 225–226.

³⁴² LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 228.

³⁴³ JEMELKA, Martin – ŠEVEČEK, Ondřej. *Tovární města Baťova koncernu: evropská kapitola globální expanze*. Praha: Academia, 2016, s.384.

³⁴⁴ Čin - list české sociálně demokratické strany, 20. 2. 1947, r. 3, s. 4. *Bývalý ředitel H. Vavrečka žaluje n. p. Baťa*.

³⁴⁵ Jan Jiří Rückl (1900–1938) – podnikatel ve sklářství, publicista, významný lidovecký politik. Narodil se ve Včelničce v roce 1900. Pocházel z tradiční sklářské, katolické rodiny. Vystudoval práva na Sorbonně. Poté působil ve Francii, kde si vybudoval rozsáhlou síť kontaktů. Účastnil se příprav v rámci akcí ke svatováclavskému jubileu 1929 a působil jako komoří papeže Pia XI. Ve 30. letech se významně angažoval v Československé straně lidové a spolupracoval s Edvardem Benešem. Také vedl rodinnou sklárnu a publikoval studie o ekonomice a podnikání. Zemřel na leukémii v roce 1938.

³⁴⁶ JÍŠOVÁ, Kateřina - FEJTOVÁ, Olga, ed. *V komnatách paláců - v ulicích měst: sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám*. Praha: Scriptorium, 2007, s.211-12.

³⁴⁷ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavřečky z 15. června 1946.

Neue Freie Presse, který v době Vavrečkova nástupu do závodů poznamenal, že „vedle jednání se státy, kde chce Baťa stavět továrny a najít nová odbytíště, povede a rozšíří Baťovo tiskové oddělení“.³⁴⁸ Vavrečka s výrazně podílel na tvorbě strategie mediální prezentace koncernu.

Z hlediska nových odbytíšť či rozšiřování obchodní činnosti na již využívaných trzích byly zřízeny v druhé polovině 30. let další výrobní provozy závodů například v Nizozemské Indii, britském Malajsku či ve Francii. Dále byly založeny nové sesterské společnosti Baťovy obchodní společnosti „Kotva“, a to v Paříži, New Yorku, Londýně a Montrealu.³⁴⁹

Velkou výhodou Baťova koncernu bylo to, že se již na počátku 30. let dostal z finanční závislosti na bankách díky monopolně vysokým ziskům a mimořádně rychlému oběhu kapitálu. Významným prostředkem této nezávislosti byl i originální úvěrový systém firmy z prostředků vlastních zaměstnanců.³⁵⁰

Nejen z titulu své funkce u Bati, ale také jako známý národohospodářský expert pendloval Vavrečka v rámci svých rozsáhlých aktivit nejen mezi Prahou a Zlínem, ale rovněž cestoval do zahraničí, kde často osobně hájil zájmy firmy Baťa.³⁵¹ Například v roce 1935 byl v počtu nalétaných kilometrů firemními letadly Vavrečka z celého koncernu na druhém místě za Dominikem Čiperou. Nalétal kolem 14 000 kilometrů, Čipera o tisíc více a šéf firmy, J. A. Baťa „jen“ 9000 kilometrů.³⁵²

Rok 1935 byl pro Vavrečku vůbec zajímavý. Vstoupil do Československé strany národně socialistické.³⁵³ Dále koupil, zřejmě čistě pro účely výdělečné, velkostatek v Horní Lukavici nedaleko Plzně od bývalého hraběte Schönborna,³⁵⁴ ale hlavně se v Praze na

³⁴⁸ NAP, MZV-VA I, Neue Freie Presse, 27. 4. 1932.

³⁴⁹ LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 227. Do roku 1938 byly založeny sesterské společnosti ve 33 státech a výrobky Baťa kupovali zákazníci v 82 zemích.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 190.

³⁵¹ Expanze koncernu v zahraničí přirozeně vyvolávala obranné reakce konkurence. Vavrečkovy nejčastější cesty byly po Evropě a také do USA, kde např. reprezentoval koncern při jednáních ohledně tamního hrozícího zvýšení cla na gumovou obuv. Viz POLÍŠENSKÁ, Milada. *Diplomatické vztahy Československa a USA 1918-1968.. 2. svazek. Priority, diplomatická praxe a politický kontext*. Praha: Libri, 2014. s. 231-2. Z mimoevropských odbytíšť dosáhla firma Baťa největšího vývozu v roce 1937 právě do USA, a to 3,5 milionů párů bot. Viz LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 227.

³⁵² Zlín, 6. 1. 1936, č. 1, roč. 6. *322 tisíc kilometrů obchodních cest ve zlínských letadlech*. V druhé polovině 30. let J. A. Baťa ovšem zvýšil objem svých „prolétaných kilometrů“. Trávil vždy velkou část roku mimo republiku. V zahraničí se věnoval přípravě na budování dalších zahraničních baťovských společností, rozšiřováním prodejní sítě, průzkumu trhu či inspekčním cestám po svých stávajících továrnách a filiálkách. Viz KUSLOVÁ, Hana – BAKALA, Jiří – ŠTROBLÍK, Vladimír a kol. *Jan Antonín Baťa - život a dílo, pokračovatel práce Tomáše Bati: mezinárodní konference: sborník : Zlín 2.-3. května 2007*. Zlín: Statutární město Zlín, 2007, s. 5.

³⁵³ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, České slovo, 15. 5. 1935. *Máme denně koho vítat*. Ve straně se Vavrečka výrazněji neangažoval. Jednalo se o symbolické členství, proklamující jeho politické „prohradní“ názory.

³⁵⁴ Tamtéž, Večerní Národ, 17. 12. 1935. Viz také NAP, f. MZV-VA I, Národní osvobození, 16. 12. 1936. *Býv. vyslanec velkostatkářem*. Velkostatek, k němuž patřil velký lesní majetek, Vavrečka koupil za 14 160 000 Kč.

Staroměstské radnici „*udála bohatá svatba*“.³⁵⁵ Jeho dcera Božena se v červnu 1935 vdala za Václava M. Havla,³⁵⁶ spolumajitele Lucerny, významného stavebního podnikatele a kulturní osobnost. Z manželství vzešli Vavrečkovým dva vnuci, v roce 1936 Václav a dvě léta nato Ivan, již druhý nositel tohoto jména v nejbližším příbuzenstvu. Spojení Vavrečků a Havlů znamenalo v jistém smyslu další „zvýšení prestiže“ obou rodin v kuloárech kulturní, politické a intelektuální smetánky. Vavrečkův pražský byt, který se nacházel nejprve na Havlíčkově náměstí³⁵⁷ a posléze ve Washingtonově ulici, byl v této době zřídlem nejrůznějších společenských setkání a zajímavých diskuzí.³⁵⁸ V. M. Havel po letech vzpomínal, že „*měl příležitost poznat*“ u tchána „*řadu významných osobností tehdejšího hospodářského života*“ při událostech, k nimž byli i s Boženou „*často zváni*“. Jednalo se o nejrůznější bankéře, průmyslníky, novináře, ale i politiky. Havel si zvláště pochvaloval, že se mu tímto „*naskytla možnost poznat názory starší generace na tehdejší politické otázky*“.³⁵⁹

Syn Ivan v druhé polovině 30. let studoval v Praze na Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství a po dokončení byl přijat do služeb Baťova koncernu ve Zlíně.³⁶⁰ Vstoupil do manželství však až o mnoho let později než jeho sestra, a to s již jednou rozvedenou³⁶¹ Jiřinou Kopeckou.³⁶² A zde nastal malý problém mezi Ivanem a Hugem. Syn před otcem nejprve zatajil, že Jiřině nabídl sňatek. Ani ji rodičům nepředstavil. Báł se, co budou říkat na fakt, že je rozvedená, není z jejich „*sociální třídy*“ a očekával z jejich strany

³⁵⁵ Tamtéž, 21. 6. 1935, Horácké listy. *Bohatá svatba v Praze*.

³⁵⁶ Václav Maria Havel (1897–1979) – vlivný stavební podnikatel a člen velkoměšťanské rodiny Havlových. Narodil se roku 1897 ve Zběšičkách. Vystudoval reálku v Resslově ulici v Praze a poté pokračoval na české technice v Praze. Byl předním funkcionářem českého studentského hnutí. Od roku 1925 působil v Rotary klubu a v letech 1930–35 byl předsedou pražské YMCY. Spolu se svým bratrem Milošem byl spolumajitelem pražské Lucerny, kterou nechal postavit jejich otec. Sám nechal vybudovat restauraci Barrandovské terasy a nedalekou zahradní čtvrť. Po roce 1948 byl jeho majetek znárodněn a pracoval jako úředník. Zemřel v Praze roku 1979.

³⁵⁷ Dnešní Senovážné náměstí.

³⁵⁸ HAVEL, Maria, Václav. *Mé vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, s. 222.

³⁵⁹ Tamtéž. Havel v této souvislosti vyzdvihuje setkání s Židy z průmyslových a finančních kruhů ve Vavrečkově bytě. Pohovořil například s úpickým majitelem textilních továren Richardem Morawetzem nebo ředitelem Eslinem z bankovního domu Petschek.

³⁶⁰ NAP, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1950, sign. V 1341/7, k. 12143, žádost Ivana Vavrečky Zemskému úřadu o povolení cestovního pasu do USA za účelem studijní cesty pro firmu Baťa a. s. z 10. 11. 1938. Ivan Vavrečka byl prvním doktorandem Otty Wichterleho a měl osobní podíl na tom, že ho chtěly již na přelomu let 1938/39 angažovat Výzkumné chemické dílny firmy Baťa. Viz WICHTERLE, Otto. *Vzpomínky*. Praha: Academia, 2007, s. 26.

³⁶¹ Faktem je, že jednou rozvedený byl před sňatkem s Boženou Vavrečkovou i Václav Maria Havel. Avšak tento mírně problematický bod přebilo to, že byl osobností z významné podnikatelské rodiny. Mezi Václavem Mariou a jeho nastávajícím tchánem rovněž panovaly od začátku jejich vztahu vzájemné sympatie, které zůstaly prakticky neměnné až do Hugovy smrti. O tom svědčí například memoáry V. M. Havla nebo vzájemná korespondence uložená v Archivu Ivana M. Havla. Viz například AIMH, krabice č. 6, dopis V. M. Havla H. Vavrečkovi dostupný v KVH (ID 51945).

³⁶² NAP, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1950, sign. V 1341/7, k. 12143, vyplněný formulář Ivana Vavrečky k vydání cestovního pasu do Švýcarska.

„tuhý odpor“.³⁶³ Hugo se to ovšem nějakým způsobem dozvěděl a Ivan posléze vše omluvně vysvětloval v dopise, kde ho žádal o otcovské požehnání.³⁶⁴ To posléze dostal, i když sňatek nebyl v rodině moc vítaný.³⁶⁵ Jiřina byla o devět let mladší než Ivan a o ruku ji požádal zřejmě velmi narychlo.³⁶⁶ Bouřlivě se do ní zamiloval a Boženě Havlové ji v dopise prezentoval tak, že jeho nastávající je „*slušná, hodná, hezká, má vkus...*“³⁶⁷ Svatba proběhla v Praze jen v malém počtu účastníků a rodiče ženicha se jí nezúčastnili. Nicméně posléze se k Jiřině snažili najít cestu a Hugo Vavrečka se postupně „*s Ivanovou ženitbou usmířil*“.³⁶⁸ Přesto Josefa Vavrečková, již krátce po svatbě, charakterizovala svou snachu tak, že: „*Nejtypičtější její vlastnost je povrchnost, to se projevuje a bude projevovat ve všem.*“³⁶⁹

Novomanželům se nedlouho po veselce narodil syn, kterého pojmenovali rovněž Ivan. Byl to již třetí nositel tohoto jména v nejbližší rodině a mezi blízkými se mu říkalo familiárně Ivánek.³⁷⁰

Vavrečka měl od firmy Baťa k dispozici dva služební byty, jeden ve Zlíně a druhý, již zmíněný, v Praze.³⁷¹ V hlavním městě pobýval velice často a intenzita jeho pobytů se ještě zvýšila, když do portfolia jeho rozmanité činnosti přibyla další významná funkce, řízení Hospodářského ústředí středoevropského.

4.3 Řízení Hospodářského ústředí a další činnost

Jakýsi návrat do státní služby pro Vavrečku představoval rok 1936. Soudržnost jednoho ze základních kamenů Benešovy zahraničně-politické koncepce, a sice spojeneckého svazku zvaného Malá dohoda, byla již delší čas podrobována těžkým zkouškám, a to zejména kvůli silnému hospodářskému pronikání Německa na Balkán. Za změnou přístupu v hospodářské politice Berlína k Jugoslávii, Rumunsku a dalším státům jihovýchodní Evropy byl tzv. Nový plán říšského ministra hospodářství Hjalmara Schachta,³⁷² jenž znamenal

³⁶³ AIMH, krabice č. 6, nedatovaný dopis Ivana Vavrečky otci o jeho plánované svatbě dostupný v KVH (52609).

³⁶⁴ Tamtéž.

³⁶⁵ Emailová korespondence s Ivanem M. Havlem přes jeho spolupracovnici Eriku Zlámalovou [online], 17. 4. 2017, erika.zlamalova@vaclavhavel-library.org

³⁶⁶ AIMH, krabice č.6, přesně nedatovaný dopis Ivana Vavrečky sestře z roku 1944 dostupný v KVH (ID 52612).

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Tamtéž, přesně nedatovaný dopis Josefy Vavrečkové B.Havlové z roku 1944 dostupný v KVH (ID 52615).

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ Emailová korespondence s Ivanem M. Havlem přes jeho spolupracovnici Eriku Zlámalovou [online], 17. 4. 2017, erika.zlamalova@vaclavhavel-library.org

³⁷¹ SOKA Zlín, Baťa a. s., sign. I/4, k. 131, inv. č. 456, dopis H. Vavrečky berní zprávě ze dne 20. června 1941.

³⁷² Hjalmar Schacht (1877–1970) – německý finančník, prezident Říšské banky a ministr hospodářství. Narodil se roku 1877 ve městě Tingleff v Prusku. Studoval na univerzitách v Kielu a v Mnichově. V letech 1923–1930 byl prezidentem Říšské banky. V roce 1931 se poprvé osobně setkal s A. Hitlerem, který ho nadchnul, a po uchopení moci nacisty o dva roky později byl opět jmenován prezidentem Říšské banky a následně ministrem hospodářství. Od poloviny 30. let se začaly mezi ním a Hitlerem objevovat rozpory. Německý kancléř chtěl hned v maximální míře zbrojit, Schacht upozorňoval na ekonomické ukazatele. Přesto hrál zásadní roli při masivním

maximální státní monopolizaci zahraničního obchodu pomocí zavedení silných byrokratických pák nejrůznějších kontrol a nutných povolení.³⁷³ To bylo spojeno s centralizovaným systémem cenových, platebních a obchodních podmínek, které povzbuzovaly německé vývozce a rovněž německé obchodní partnery k hospodářské orientaci na tento stát.³⁷⁴ Sílicí německý tlak vedl postupně většinu balkánských států ke koncepci politické neutrality³⁷⁵ a rozleptával hospodářsko-politickou soudržnost Malé dohody. Významný hospodářský vliv se Německu postupně podařilo získat hlavně v Jugoslávii.³⁷⁶

Reakcí nejen na německé aktivity směrem k Balkánu, ale také na snahu Berlína o postupné pohlčení Rakouska navzdory silnému italskému protektorátu nad tou zemí a na stále přítomné maďarské revizionistické požadavky vůči ČSR byl tzv. Hodžův plán. Tato koncepce pracovala s myšlenkou postupného sbližování Malé dohody a států tzv. římských protokolů, tedy Itálie, Rakouska a Maďarska a plánovala jak hospodářskou spolupráci, tak uzavírání vzájemných bilaterálních smluv o neútočení a přátelství.³⁷⁷ Daný blok by pak mohl jednat s Německem jako „rovný s rovným“. Jako první etapa tohoto plánu, v rámci snah o záchranu, respektive oživení a prohloubení hospodářské součinnosti zemí Malé dohody, bylo zřízeno tzv. Hospodářské ústředí střeoevropské, jež zahájilo činnost na podzim 1936. Do jeho čela byl zvolen na popud ministerského předsedy Milana Hodži jeden z ředitelů Baťových závodů Ing. Hugo Vavrečka.³⁷⁸ Roli hrály zejména jeho praktické zkušenosti v jednání se zahraničními průmyslníky či politiky,³⁷⁹ respektive jeho skvělé diplomatické schopnosti a flexibilita. Vavrečka se ujal řízení s vervou sobě vlastní. Ztotožnil se již dříve s ideou, že pokud by spolu podunajské státy loajálně kooperovaly, mají potenciál „*dvou velmocí*“.³⁸⁰

vyzbrojování Německa. Roku 1937 byl zbaven ministerského křesla a dvě léta později rezignoval na vedoucí funkci v Říšské bance. V roce 1944 byl zatčen gestapem a pro podezření ze zapojení do Stauffenbergova puče držen až do konce války v koncentračních táborech. Během poválečných Norimberských procesů byl osvobozen. Dožil v Mnichově roku 1970.

³⁷³ KOPPER, Christopher. *Hjalmar Schacht: vzestup a pád Hitlerova nejmocnějšího bankéře*. Praha: Grada, 2013, s. 199. Viz také SLÁDEK, Zdeněk. *Malá dohoda 1919–1938 - její hospodářské, politické a vojenské komponenty*. Praha: Karolinum, 2000, s. 189..

³⁷⁴ SLÁDEK. *Malá dohoda 1919–1938*, s. 189.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 190.

³⁷⁶ Ještě před spuštěním Schachtova „Nového plánu“ v září 1934 byla na jaře téhož roku podepsána německo-jugoslávská obchodní smlouva.

³⁷⁷ SLÁDEK. *Malá dohoda 1919–1938*, s. 192.

³⁷⁸ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 52. inv. č. 52, Hospodářský kritik, 23. 1. 1937. *Střeoevropský program*. Vavrečkovu volbu pozitivně kvitoval i Ústřední svaz československých průmyslníků, kde se již delší čas angažoval jakožto zástupce Bati.

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ Tamtéž, Slovenský deník-Bratislava, 16. 1. 1937.

Český tisk věřil, že: „*Malé dohodě dostává se akcí Hospodářského ústředí veliké pomoci ve snaze, aby byla posílena její soudržnost.*“³⁸¹ Ústředí nebylo zřízeno ve formě ústavu, nýbrž společnosti s ručením omezeným, což znamenalo eventuelní možnost „*přímého obchodu, rychlého jednání a obchodního vedení*“.³⁸² Status obchodní společnosti byl ovšem spíše formální. Hlavní činnost Ústředí měla spočívat v tom, aby bylo jakýmsi prostředníkem mezi soukromými podnikateli a oficiálními činiteli malodohodových a do budoucna obecně podunajských států.³⁸³ Samostatné obchody mělo provádět jen ve velmi výjimečných případech.³⁸⁴ Zvláštní snahu mělo soustředit na růst „*životního standardu všeho obyvatelstva*“³⁸⁵ daných zemí s logickou vidinou zvýšení jejich spotřeby v součinnosti s hospodářskými směrnicemi Malé dohody.³⁸⁶ To znamenalo též koordinovat „*pěstění různých hospodářských a průmyslových rostlin*“ podle přirozených podmínek Rumunska, Jugoslávie a ČSR s akcentem na úpravu struktur zemědělské produkce našich balkánských spojenců dle potřeb československého dovozu. V rámci stimulace hospodářské spolupráce a pokusu o zredukování německého hospodářského vlivu na Balkáně bylo Ústředím plánováno výrazně posílit vývoz rumunských a jugoslávských surovin pro československý průmysl.³⁸⁷ Dalším vytyčeným úkolem, bylo tlačit na urychlení výstavby „*dokonalého dopravního spojení*“ mezi státy Malé dohody tak, „*aby tak byl dán nezbytný základ pro výměnu zboží*“.³⁸⁸ Spolu s Vavrečkou byli v Ústředí exponenti významných československých firem, podniků či institucí: Škodových závodů, Vítkovických železáren, Živnostenské banky či Báňské a hutní společnosti atd.³⁸⁹ Úřední místnosti „*Centre économique*“ se nacházely v Praze II, na Rašínově nábřeží 60.³⁹⁰

V říjnu 1936 odcestoval Vavrečka do Bělehradu, aby sondoval a zkoumal půdu pro upevnění hospodářské spolupráce mezi ČSR a Jugoslávií. Setkal se zde s místními průmyslníky, význačnými osobnostmi hospodářského života i představiteli státu. Diskuze se vedly především o otázce dopravní mezi malodohodovými státy.³⁹¹ V následujícím roce

³⁸¹ Tamtéž, k.53, inv. č. 53, Právo lidu, 20. 10. 1936. *K ustanovení hospodářského ústředí Malé dohody.*

³⁸² Tamtéž, Groš, 19. 10. 1936. *Hospodářské ústředí ustanoveno.*

³⁸³ Polední list – příloha Expres, 18. 9. 1936, r. 9, str. 2. *O účelech a metodách hospodářského ústředí Malé dohody.*

³⁸⁴ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 53, inv. č. 53, Groš, 19. 10. 1936. *Hospodářské ústředí ustanoveno.*

³⁸⁵ Tamtéž, Polední České slovo-Moravská Ostrava, 2. 10. 1936. *Inž. Vavrečka v Jugoslávii.*

³⁸⁶ Tamtéž, Lidové noviny-Brno, 1. 10. 1936. *Státy Malé dohody se musí hospodářsky doplňovat.*

³⁸⁷ JANČÍK, Drahomír. *Třetí říše a rozklad Malé dohody - Hospodářství a diplomacie v Podunají v letech 1936–1939.* Praha: Karolinum, 1999, s. 77.

³⁸⁸ Tamtéž, Polední České slovo-Moravská Ostrava. *Inž. Vavrečka v Jugoslávii.*

³⁸⁹ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 53, inv. č. 53, Národní sjednocení, 18. 9. 1936.

³⁹⁰ Tamtéž, 19. 10. 1936, Groš. *Hospodářské ústředí ustanoveno.*

³⁹¹ Tamtéž, Polední České slovo, 2. 10. 1936. *Inž. Vavrečka v Jugoslávii. Nebo také Pražské noviny, 1. 10. 1936. Hospodářská ústředna států Malé dohody v Praze se organizuje.*

podnikl do této země několik dalších cest a v rámci intenzivních jednání byl několikrát přijat jugoslávským ministerským předsedou Milanem Stojadinovičem.³⁹² Tentýž rok Vavrečka navrhoval poskytnutí mezinárodní půjčky podunajským státům, které byly chudé na kapitál. To by zvýšilo nejen dovoz, ale druhotně rovněž vývoz těchto států. Půjčka měla být dle jeho plánu zajištěna všemi středoevropskými zeměmi.³⁹³ Na jaře roku 1937 navštívil Bukurešť, aby „*studoval, zda v Rumunsku je možno zřídit družstvo na odbyt výrobků čs. řemeslníků a drobných průmyslníků a zda je možno do Rumunska dovážet různé suroviny a materiál*“.³⁹⁴ V Československu o podunajské a středoevropské spolupráci Baťův ředitel často přednášel, například na akcích Středoevropského ústavu k podpoře hospodářského a kulturního sblížení³⁹⁵ či na půdě dalších institucí. Své úsilí pravidelně konzultoval s prezidentem Benešem.³⁹⁶

Avšak i přes velkou agilnost nejen Vavrečky, ale také dalších představitelů čs. průmyslu v Ústředí, nebylo bohužel v jejich silách zajistit surovinovou soběstačnost daných zemí a překlenout obchodně-politické různice mezi státy Malé dohody. To se nepodařilo ani jejímu vrcholnému orgánu – Hospodářské radě.³⁹⁷ Ústředí přispělo k řešení menších problémů mezi malodohodovými partnery, nepřispělo ovšem k posílení a oživení této spojenecké struktury jako celku. Narušit ve větší míře silnou německou hospodářskou hegemonii, kterou si po roce 1934 vybudovala Třetí říše zejména v Jugoslávii a částečně i v Rumunsku, se už nepodařilo.³⁹⁸

Přes velkou časovou náročnost práce u Bati i v Ústředí čekala Vavrečku další výzva. V roce 1936 se jeho jméno objevilo v tisku v souvislosti s postem ministra financí v tzv. druhé vládě Milana Hodži.³⁹⁹ Ministrem se ale nakonec stal Josef Kalfus. V ten stejný rok bylo Československo vyzváno k účasti na světové výstavě v New Yorku, jež byla plánována na rok 1939. V říjnu 1937 rozhodla ministerská rada o účasti a stavbě vlastního pavilonu a začalo se jednat o tom, kdo se stane čs. generálním komisařem, respektive předsedou čs.

³⁹² Tamtéž, *Národ-Praha*, 11. 9. 1937.

³⁹³ *Fronta*, 18. 3. 1937, r. 9, č. 16, s. 184.

³⁹⁴ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv.č. 54. Zájmy kovodělníků, 19. 5. 1937. *Rumunsko zvýší dovoz do Československa*.

³⁹⁵ Všechno, červen 1936, č. 9–10, roč. 17, s. 404. *Podunaj podunajským národům*.

³⁹⁶ AKPR, fond KPR, inv. č. 1847, k. 367, záznamy z 15. 3. a 9. 11. 1937. Beneš mu poskytl několikrát v letech 1936–37 audienci týkající se politické a hospodářské situace Rakouska. Vavrečka tamní politickou scénu stále sledoval, ve Vídni občasně přednášel a měl kontakty mezi rakouskými průmyslníky. Viz tamtéž, záznamy z 6. 1., 14. 2. 1936 a 8. 1. 1937.

³⁹⁷ JANČÍK. *Třetí říše a rozklad Malé dohody*, s. 82–83.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, *Národ*, 24. 3. 1936. *Koalice se nemůže dohodnout o obsazení ministerstva financí*.

výstavního výboru. V tisku se v této souvislosti objevilo jméno Jana Masaryka,⁴⁰⁰ nicméně jelikož původní koncept naší účasti počítal hlavně s prezentací domácího hospodářství, byl na schůzce představitelů jednotlivých odvětvových svazů průmyslu, jimž byl svěcen výběr jednotlivých exponátů a architektonické řešení tematických oddělení čs. pavilonu, navržen Ing. Hugo Vavrečka.⁴⁰¹ S návrhem následně souhlasil premiér Hodža a byl schválen vládou.⁴⁰² Jednalo se o prestižní leč nehonorovanou funkci, přesto se Vavrečka rozhodl, že se jí ujme a posléze většinu osobních výdajů s ní spojených hradil z vlastních zdrojů.⁴⁰³

Náš pavilon měl ve městě pod sochou svobody podat „...obraz o kulturní a hospodářské vyspělosti Československa, o vitalitě, snaživosti a hospodárnosti jeho obyvatelstva.“⁴⁰⁴ Od roku 1938 byl pavilon budován z domácích dovezených materiálů a s interiéry silně propagujícími jednotlivá odvětví čs. výroby a průmyslu. Vavrečka chtěl prezentaci ČSR rozdělit na dvě části. První měla prezentovat kulturní hodnotu „naší země v přehledu tisíciletého vývoje“ a druhá reprezentovat výrobní schopnosti, hospodářskou sílu a rozmanitost Československa.⁴⁰⁵ Přípravný výbor pracoval již pod tlakem napjaté politické situace v Evropě a výsledná expozice měla mít nakonec oproti původním plánům výrazný charakter propagace československé demokracie.⁴⁰⁶

Velmi rozmanitá byla v letech 1932-1938 Vavrečkova přednášková činnost. Hovořil na nejrůznější hospodářsko-politická témata například na akcích klubu absolventů Baťovy školy ve Zlíně,⁴⁰⁷ na již zmíněných večerech Středoevropského ústavu ku podpoře hospodářského a kulturního sblížení v Brně,⁴⁰⁸ v rámci cyklů přednášek pořádaných spolkem

⁴⁰⁰ MERVART, Jan - ŠTĚPÁN, Jiří ed. *České, slovenské a československé dějiny 20. století [3] - osudové osmičky v našich dějinách*. Ústí nad Orlicí : Oftis, 2008, s. 227.

⁴⁰¹ Tamtéž.

⁴⁰² HALADA, Jaroslav – HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy: od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha: Libri, 2000, s.178. Hugo Vavrečka měl také později velkou zásluhu na tom, že se česko-slovenský pavilon výstavy vůbec účastnil. A to přesto, že již existoval Protektorát. Ještě před 15. březnem 1939 se on a jeho spolupracovníci zasadili o to, aby do New Yorku odjeli někteří českoslovenští odborníci, byla převedena dostatečná finanční částka na provoz pavilonu a také vyřízeny administrativní podmínky. Tito odborníci posléze nereagovali na výzvy nacistů, aby byl pavilon zlikvidován a oni se vrátili domů. Pavilon se tudíž stal, podobně jako některé československé zastupitelské úřady, které se odmítly podrobit nacistickým direktivám o uzavření, významným symbolem proklamované státoprávní kontinuity československého státu v rámci koncepce našeho zahraniční „benešovského“ odboje. Viz Historie světových výstav. Česká televize [online]. 2008 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1447575-historie-svetovych-vystav>

⁴⁰³ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavřečky z 15. 6. 1946.

⁴⁰⁴ AČR, f. Rozhlasové přednášky, Hugo Vavrečka: Československo a světová výstava v New Yorku, 7. 12. 1938.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ Což bylo za 2. světové války cenným příspěvkem pro československou zahraniční propagandu, kdy „československý pavilon v New Yorku byl viditelným znamením naší nezaniklé samostatnosti“. Viz ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavřečky z 15. 6. 1946.

⁴⁰⁷ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, Zlín, 31. 5. 1935. *Rozprava pana Ing. Vavřečky v klubu ABS*

⁴⁰⁸ Legionářská stráž, 1. 5. 1936, r. 16, s. 13. *Po naší republice*. Hugo Vavrečka byl určitý čas místopředsedou Středoevropského ústavu. Viz GBÚROVÁ, Marcela - GOŇCOVÁ, Marta – GONĚC Vladimír – LYSÝ Jozef. *Evropská integrace: budování nové Evropy?*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 17.

Dunajská stráž v Bratislavě,⁴⁰⁹ na akcích v rámci malodohodového cyklu Benešovy dělnické školy v Kladně,⁴¹⁰ na debatách v pražském klubu Přítomnost⁴¹¹ či na půdě Průmyslového klubu.⁴¹² Také přednášel v Československém rozhlasu⁴¹³ nebo v zahraničí.⁴¹⁴ Neméně rozsáhlá byla tematická paleta jeho odborné publikační činnosti. Ve 30. letech kromě úvah o sbližování středoevropských států se v tisku dlouhodobě věnoval problematice splavnosti našich řek, dopravním otázkám ČSR, a to i z bezpečnostně-vojenského hlediska,⁴¹⁵ komentoval československý vývoz⁴¹⁶, vývoj ceny uhlí a jiných komodit,⁴¹⁷ navrhoval řešení nezaměstnanosti⁴¹⁸ nebo vycházely nejrůznější jeho úvahy ohledně zvyšování životní úrovně⁴¹⁹ či o práci a vynalézavosti jako takové⁴²⁰ atd.

Ve volném čase se Baťaův ředitel věnoval mnohým bohubilým zálibám. Zbožňoval divadlo, v mládí dokonce redigoval brněnský Divadelní list a celý život navštěvoval nejrůznější představení. K tomu se váže mnoho historek o jeho osobě. Například na jedné z premiér Vlasty Buriana, byl i s přáteli v jedné z divadelních lóží, kde se nacházely „*židličky na takových tenkých a vratkých ocelových nožičkách*“.⁴²¹ Při jedné scéně se Vavrečka tak moc rozesmál, že spadl i s židličkou naznak a několik minut se zdál být bez sebe. Když se probral, tak přátelům řekl: „*To by tak byla smrt, u Vlasty Buriana!*“⁴²²

Vavrečka byl rovněž široko daleko znám jako nadšený sběratel. Jednalo se zejména o starou habánskou keramiku, ale i jiné poklady z dílen lidových hrnčířských mistrů 16.–19.století.⁴²³ Sbíral celistvé kusy, ale též střepy z vykopávek, které mu dodával například

⁴⁰⁹ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 52, inv. č. 52, České slovo – Olomouc, 23. 1. 1936.

⁴¹⁰ Tamtéž, Večerní České slovo – Kladno, 9. 2. a 12. 2. 1937.

⁴¹¹ Tamtéž, k. 54, inv. č. 54, Zlín, 1932, č. 39. *Desatero podmínek hospodářského uzdravení*.

⁴¹² Tamtéž, k. 52, inv. č. 52, Venkov, 10. 3. 1937. *Zbrojení nepřineslo konjunkturu*.

⁴¹³ Tamtéž, Směr-Brno, 15. 10. 1936. Cyklus exportních přednášek v rozhlasu, nebo NAP, f. MZV-VA I, Národní listy, 20. 11. 1936, *Mezinárodní řeky a Československo*.

⁴¹⁴ Svou přednáškou poctil na pozvání československo-americké obchodní komory New York. Viz tamtéž, A-Zet Žilina, 18. 12. 1937. *Vavrečka přednáší v Americe*. A často jezdil mluvit do Vídně. Viz tamtéž, Krajana, 1. 2. 1937. Hospodářské sbližení podunajských států. Viz Tamtéž, Fašistické listy 21. 1. 1937. *Viribus unitis*. Nebo Vídeňský věstník, 15. 1. 1937. *Hugo Vavrečka o hospodářském sbližení v Podunají*.

⁴¹⁵ Tamtéž, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, Zlín, 16. 1. 1935. *Páteř republiky*. Viz tamtéž *Naše cesta k moři*. Nebo NAP, f. MZV-VA I, Lidové noviny, 13. 1. 1935. *Dopravní spojení se Slovenskem* či tamtéž České slovo, 12. 1. 1935. *Dejme páteř republice* a také České slovo, 29. 1. 1936. *Dunajský průplav do Constanzy*. Dále tamtéž Lidové noviny, 31. 1. 1936. *Hospodářská budoucnost Dunaje*. Ale také Lidové listy, 15. 9. 1932. *Proti hospodářský daňový systém ČSR – Hlavním hospodářským úkolem zlepšení dopravy*.

⁴¹⁶ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, Zlín, 1. 2. 1934.

⁴¹⁷ NAP f. MZV-VA I, Národní listy, 11. 3. 1933. *Snižujme soustavně drahotu!* Viz tamtéž, Venkov, 11. 3. 1933. *Ceny uhlí v ČSR musejí býti sníženy*.

⁴¹⁸ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, Zlín, 16. 9. 1932. *Co zavinuje nezaměstnanost v Č.S.R.*

⁴¹⁹ Tamtéž, Zlín, 2. 5. 1934. *Cílem je vyšší úroveň společenského života*.

⁴²⁰ Tamtéž, České slovo, 16. 11. 1935.

⁴²¹ NA Praha, fond MZV-VA I, k. 4082, Lidové noviny 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Ve sbírce měl například kusy z dílny vyškovského malíře fajánsí Františka Prokše (1741–1793). Viz Národopisný věstník československý, září 1930, č. 3, roč. 23, s. 12.

moravský keramik, džbánkař, malíř a amatérský archeolog Heřman Landsfeld.⁴²⁴ Spolupracoval také s dlouholetým odborným pracovníkem a později ředitelem Zemského muzea v Opavě Karlem Černohorským.⁴²⁵ Nebyla to však jen specifická habánská fajáns⁴²⁶, které měl Vavrečka „*plné skříně*“.⁴²⁷ Miloval vůbec nejružnější starožitnosti a výtvarné umění. Kupoval množství obrazů a byl v korespondenčním kontaktu s malíři, kteří mu přímo malovali nebo na výstavách zamlouvali obrazy.⁴²⁸ Celkově doma shromáždil „*pravé museum kusů neobyčejně hodnotných*“.⁴²⁹ Další jeho zálibou bylo chování psů, měl rád hlavně boxery.⁴³⁰ Tento koníček mu ale občas způsoboval problémy jako 17. 3. 1936, kdy Vavrečkův boxer při procházce se služebnou pokousal na Havlíčkově náměstí v Praze slečnu Albínu Desovou.⁴³¹ Ve volném čase Vavrečka nezapomínal ani na svou starou lásku: psaní povídek, humorných bajek, krátkých fejetonů, byť na rozdíl od dob dřívějších hlavně do šuplíku.⁴³² Na poli literárním a žurnalistickém ale stále platil za velkou autoritu, což prokázal například roku 1937, kdy se podílel na organizaci nově vyhlášené žurnalistické „Ceny J. A. Bati“. Hledal pro cenu členy poroty a využil pro tuto činnost svých známostí s mnoha literáty, novináři a spisovateli. Účastnil se též jejího prvního zasedání ve Společenském klubu.⁴³³

Přes veškerou paletu velmi plodných, ale časově nesmírně náročných aktivit Vavrečku vrchol pracovního života teprve čekal. Přišel ovšem v době pro něj a pro celou republiku velmi obtížné, v době, kdy bylo Československo doslova v obležení. Ve své službě pro vlast, kterou začal už spoluprací s Maffií v Terstu, v níž pokračoval na diplomatických postech

⁴²⁴ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 131, inv. č. 456, dopis Heřmana Landsfelda H. Vavrečkovi z 27. 1. 1934 o zásilce velkého množství vykopaných střepů habánské keramiky.

⁴²⁵ ŠOPÁK, Pavel. *Edmund Wilhelm Braun*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity v Opavě, 2008, s.13, 99, 142.

⁴²⁶ Někteří odborníci dokonce Vavrečkovu sbírku novokřtěneckých fajánsí považují za nejvýznamnější v porovnání s dalšími sbírkami na území Čech, Moravy a Slovenska. V 50. letech byla nuceně deponována v pražském Uměleckoprůmyslovém muzeu a po Sametové revoluci restitučně vrácena dědicům. PAJER, Jiří. *Novokřtěnecké fajánse z Moravy 1593-1620: soupis dokladů z institucionálních a privátních sbírek*. Strážnice: Etnos, 2011, s.7.

⁴²⁷ NA Praha, f. MZA-VA I, k. 4082. Lidové noviny, 22. 2. 1940. *Za Vavrisem*.

⁴²⁸ LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopisy H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 22. 2. 1943 a 11. 3. 1943. a z 9. 1. 1945. Viz také AIMH, krabice č. 1, dopis Adolfa Kašpara H. Vavrečkovi z 27. 1. 1923 dostupný v KVH (ID 52169).

⁴²⁹ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, Lidové noviny, 17. 9. 1938. *Ministr propagandy jmenován*.

⁴³⁰ NA Praha, f. MZA – Výstřižkový archiv I, k. 4082. Lidové noviny 22. 2. 1940, *Za Vavrisem*.

⁴³¹ Tamtéž, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1950, sign. V 1341/1, k. 12143, zpráva Magistrátu hl. města Prahy o incidentu poslaná Policejnímu ředitelství 13. května 1936.

⁴³² Výjimečně mu nějaká ta krátká povídka vyšla i v tomto životním období. Například ta, kterou pojmenoval *Odpust* a jež se odehrávala v Hrabyni, rodišti Karla Engliša. Vyšla ve sborníku k Englišovým šedesátým narozeninám. Viz AIMH, krabice Barrandov výstřižky 1927–31, výstřižek povídky *Odpust* k 60. narozeninám Karla Engliša (1940) dostupný v KVH (ID 49771).

⁴³³ LA PNP, osobní fond Jaroslav Kolman-Cassius, dopis H. Vavrečky J. Kolmanovi z 18. listopadu 1937 s přiloženým zápisem první schůzky poroty, dále dopis z 5. 7. 1937 stejnému adresátovi a pak dopis H. Vavrečky Edmundu Konrádovi z 26. července 1937.

a kterou nepřerušil ani vstupem do Baťova koncernu, dosáhl Vavrečka pomyslného vrcholu v září 1938, kdy byl jmenován vůbec prvním československým ministrem propagandy.

5 V čele československého ministerstva propagandy

5.1 Cesta ke vzniku resortu ve 30. letech

Cesta k vytvoření čs. ministerstva propagandy, jehož první hlavou se stal Hugo Vavrečka, byla poměrně dlouhá. Obecně byly v Evropě první moderní státní instituce politické propagandy, tedy vědomého „úsilí o ovládání mas duševními prostředky“⁴³⁴ ve smyslu specifické „formy komunikace, která se snaží ovlivnit myšlení či chování“⁴³⁵ občanů spojeny s první světovou válkou. Tehdy došlo k velké konjunktuře na tomto poli, „kdy si státy poněkud uvědomily, co znamená pro jejich věc získati veřejné mínění“.⁴³⁶ V období mezi válkami doprovázel fenomén propagandy moderní společnost prakticky na každém kroku.⁴³⁷ Alfréd Fuchs původní smysl zejména politické propagandy definoval jako záměrnou „činnost pro získávání stoupenců“,⁴³⁸ avšak ve smyslu moderním jakožto „posilování prestiže státu a politických ideologií, jež tyto státy zastávají, pracující všemi prostředky, jimiž lze působit na lidského ducha“.⁴³⁹ Z hlediska politického byla rozlišována propaganda „positivní, která snaží se získat přátele pro určitou věc“, a „negativní, která se snaží určitou věc zdiskreditovat“.⁴⁴⁰

V meziválečném Československu sílily hlasy na výraznou reformu státní propagace, respektive propagandy ve smyslu centralizačním zejména ve 30. letech se zhoršující se mezinárodní situací.⁴⁴¹ Tehdy sílila veřejná diskuze ohledně případného vzniku specializovaného úřadu nebo přímo ministerstva propagandy. Nejvíce sdílená byla představa o vzniku samostatného úřadu, který by podléhal například předsednictvu ministerské rady.⁴⁴² Ten by bránil zemi na poli informační války proti výpadům jiných států a vůbec šířil ideály masarykovské demokracie. Propagační sekce ministerstva zahraničních věcí byla efektivní jen částečně, a to nikoliv v propagaci demokracie jako takové.⁴⁴³

Diskutovalo se v této době nejen o propagandě zahraniční, ale také vnitřní. Zda demokratický režim vůbec má mít nějakou hlavní instituci na tomto poli, jelikož

⁴³⁴ PEHR. *Československá propaganda ve třicátých letech 20. století*, s. 58.

⁴³⁵ BLINKA, Jan. *Plakát jako médium propagandy*. Brno, 2010. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 55.

⁴³⁶ Což samozřejmě platilo i pro propagandu Masarykovy zahraniční akce, byť s velmi specifickými konotacemi.

⁴³⁷ PEHR. *Československá propaganda ve třicátých letech*, s. 57. Avšak v prvních letech po 1. světové válce byl zejména v západní Evropě daný termín vnímán silně negativně pod dojmem prodělaných válečných událostí. Tamtéž, s. 59.

⁴³⁸ FUCHS, Alfréd. *Propaganda v demokracii a v diktaturách*. Praha: František Borový, 1938, s. 3.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 4.

⁴⁴⁰ PRÁGER, Vilém-SOLAR, Jiří. *Potřebuje demokracie soustavné propagandy?* Praha: Přehled rozhlasu 1934, s. 9.

⁴⁴¹ PEHR. *Československá propaganda ve třicátých letech*, s. 64.

⁴⁴² Tamtéž, s. 68.

⁴⁴³ FUCHS. *Propaganda v demokracii a v diktaturách*, s. 39.

demokratická propaganda zkrátka musí ze své podstaty fungovat jinak než propaganda autoritativních a totalitářských států. V demokracii totiž není jejím úkolem „*lidskou mysl zpracovávat, nýbrž přesvědčovat. Demokracie a její propaganda apeluje především k rozumu, nikoli k citům a pudům davovým. Jest to důsledek její vnitřní struktury, nikoli snad jenom otázka taktiky.*“⁴⁴⁴ Nicméně v tom byla zároveň její slabost.

Diskuze o podobě a intenzitě státní československé propagandy probíhala ve 30. letech ve většině hlavních domácích periodik. Byla doslova opakujícím se „*zjevem každého léta*“.⁴⁴⁵ Jednotliví autoři byli pochopitelně názorově nejednotní v receptu, jak vylepšit nedostatečnou a roztříštěnou státní propagandu, byť převládal názor, že samostatný rezort není nejlepším řešením, poněvadž „*stal by se opět středem zápasu o získání politického vlivu... Oba tiskové odbory, ministerstva zahraničí a předsednictva ministerské rady jsou již nyní základnou, na níž lze budovati.*“⁴⁴⁶

V září 1934 napsal pro Národní listy poslanec František Ježek: „*Máme 16 let samostatnou republiku, máme 20 let svoji čsl. armádu, máme více než 1000letou historii ale – propagovat svůj svobodný stát nedovedeme.*“ Varoval, že „*rozhodně nesmíme spoléhat, že pravda sama zvítězí*“, i ta musí být propagována.⁴⁴⁷ V článku zmiňoval pro Československo zhoubnou maďarskou propagandu, kterou ovšem v efektnosti dával za vzor a konstatoval, že „*v době kdy bylo peněz dosti, propagovaly se strany a osoby, dnes, kdy je peněz málo máme čelit skvělé cizí propagandě*“. Avšak samostatné ministerstvo ještě nenavrhoval, poněvadž: „*U nás zříditi nový úřad znamenalo by v první řadě boj o politickou příslušnost šéfa nového úřadu...*“ Ježek chtěl, aby některé ministerstvo ustanovilo oddělení, jež by si z různých resortů vybralo „*5–10 sil, mladých a energických, majících zájem o propagandu svého státu, kteří by dovedli prostě nejen pohotově čelit, ale i předcházet před jinými státy účelnou, poctivou a proto hodně účelnou propagandou*“.⁴⁴⁸

Polemika o změně na tomto poli či o nutnosti zřízení centralizovaného úřadu kumulovala i v jiných listech a ve většině probíhal silný apel na hloubkovou reformu zejména naší zahraniční propagandy, která je „*pomalá, nevýrazná a nevyužívá nabízených možností*“.⁴⁴⁹ Byla kritizována její špatná organizace, jež stojí ročně „*desítky milionů*“ a „*o výsledcích radši ani nemluvit*“.⁴⁵⁰ Potřeba „dobré československé propagandy“ ještě zesílila poté, co německá armáda v březnu 1936 obsadila Porýní. Tehdy se Berlín po tomto

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 45.

⁴⁴⁵ NAP, f. MZV-VA I, Die Brücke-Most, 1937, č. 25. O čsl. státní propagandu.

⁴⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁴⁷ Národní listy, 30. 9. 1934, r. 74, titulní strana.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ PEHR. Československá propaganda ve třicátých letech 20. století, s. 65.

⁴⁵⁰ NAP, f. MZV – VA I, k. 2665, Polední list, 29. 4. 1937. Propagace, která více škodí, než prospívá.

agresivním porušení locarnských dohod rozhodl aktivně postupovat proti ČSR. Jedním z prvních témat na stránkách říšskoněmeckého tisku bylo Československo jakožto „*mateřská letadlová loď*“ bolševismu ve střední Evropě.⁴⁵¹ A Goebbelsovo ministerstvo chrlilo další a další vylhané zprávy.

I přesto se v ČSR ozývaly hlasy části odborné veřejnosti, že místo samostatného úřadu podobného typu je „*v autoritativních diktaturách, a nikoliv v demokraciích*“ a že ministerstvo propagandy „*není institucí, jež by se hodila do struktury demokratického státu*“.⁴⁵² Většinově ale převládal mezi novináři, vojenskými odborníky a mnohými politiky názor, že úřad, který by centralizoval československou propagandu, měl vzniknout už dávno. V březnu 1938 vypracoval Vojenský ústav vědecký návrh na zřízení „*Ústředí státní propagandy*“, poněvadž „*je usměrnění státní propagační činnosti u nás zejména z hlediska potřeb obrany státu neobyčejně důležité*“.⁴⁵³ Ústav se v této věci obrátil na ministra národní obrany s prosbou, aby „*při nejbližší audienci představitelů armády u pana prezidenta republiky připomněl panu prezidentovi naléhavost v této věci*“.⁴⁵⁴

První vlaštovka na poli centralizované propagandy přišla záhy. V důsledku anšlusu Rakouska a výrazně se zhoršující mezinárodněpolitické situace vznikl v květnu 1938 „*proti útokům zahraniční propagandy, mohutně organizované a dotované*“, proti které „*neměli jsme dosud žádné obrany*“⁴⁵⁵, nový propagační odbor u předsednictva ministerské rady. Ten měl několik úkolů: usměrňovat stranický tisk, připravovat propagační materiál, navrhovat úpravy propagačních metod a také, pokud to bude nutné z hlediska vývoje, navrhovat zřízení nových úřadů na tomto poli.⁴⁵⁶ Nicméně v praxi se výbor, jenž se sestával „*veskrze z výborných úředníků*“, kteří ovšem neměli „*propagačně organizačního talentu*“⁴⁵⁷, zabýval vzhledem k vážnosti situace spíše podružnými záležitostmi a nebyl příliš efektivní.

Mezinárodní situace se pohledem ČSR i nadále zhoršovala. Konrád Henlein, politický vůdce Sudetoněmecké strany v duchu tajných porad s Hitlerem, aby kladl na československé politické vedení nerealizovatelné požadavky ve smyslu sebeurčení tzv. sudetských Němců, vyhlásil v dubnu 1938 na sjezdu své strany Karlovarský program. Ten obsahoval

⁴⁵¹ Viz ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy: Tilia, 1999, s. 111. Je nutno dodat, že zásadním rozdílem mezi tiskem v Československu a v Říši v době po nástupu Hitlera k moci bylo to, že v ČSR noviny patřily většinou jednotlivým politickým stranám a v Německu spadaly pod německé ministerstvo propagandy. Viz tamtéž, s. 110.

⁴⁵² FUCHS. *Propaganda v demokracii a v diktaturách*, s. 11.

⁴⁵³ VHA, f. MNO – prezidium 1927–39, sign. 951/3, k. 12407, inv. č. 16160, strojopis informující o návrhu VÚV z 25. dubna 1938.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ Lidové noviny, 15. 5. 1938, r. 46. *Nové propagační ústředí*.

⁴⁵⁶ PEHR. *Československá propaganda ve 30. letech*, s. 72.

⁴⁵⁷ AKPR, f. KPR – protokol T, k. 189, sign. T 1051/38, záznam o jednání s prezidentem ze 17. května 1938. ohledně nového propagačního ústředí.

osm direktivních požadavků, včetně bodu týkajícího se maximální autonomie pro pohraniční oblasti osídlené většinově německým etnikem. Jejich přijetí by pro ČSR znamenalo v podstatě vznik „státu ve státě“. Vedení SDP následně pod různými záminkami odmítalo všechny pokusy československé vlády a prezidenta na řešení „sudetoněmecké otázky“. Říšskoněmecký tisk a rozhlas schválně využívaly uměle vyvolané a živené patové situace a chrly „jakožto předebru k válce opravdové“⁴⁵⁸ jedovaté propagandistické výpady proti Československu.

V prvních červnových dnech roku 1938 přišel prezidentu republiky dopis od Jana Antonína Bati. Týkal se jeho návrhu reformy propagandistického úsilí při obraně republiky. Baťa v listu uvedl, že „*náš stát musí mít tak silnou propagandu, jakou má nejsilnější soused. Kdo mlčí, nemá nikdy pravdu. My mlčíme, a to je nebezpečné.*“ Dále navrhoval zřízení ministerstva propagandy a doporučil vybrat do jeho čela Františka Chvalkovského, Huberta Ripku, generála Vladimíra Klecandu, Bertyho Ženatého, Ferdinanda Peroutku nebo Antonína Cekotu a několik dalších schopných představitelů politického či žurnalistického řemesla.⁴⁵⁹ Vavrečkovo jméno se v seznamu neobjevilo. I přes vzájemné komplikované vztahy si ho Baťa cenil jako vynikajícího odborníka, a především spolu s Čiperou jako zásadního muže svých závodů. Nebylo mu po chuti se ho případně vzdávat. V dopise byl rovněž silný apel na zřízení 6 nových radiostanic, které by neustále vysílaly zejména v cizích jazycích o tom, „*co se děje v Rakousku, Německu i jinde ve světě*“.⁴⁶⁰ Z Kanceláře prezidenta republiky mu přišla kladná odpověď ve smyslu, že „*prezident je téhož přesvědčení o nutnosti zřídit zvláštní orgán pro propagandu*“ a že již jednal s nejrůznějšími politiky na dané téma.⁴⁶¹

Přišlo babí léto roku 1938 a s ním prozatím nejtěžší období mladé republiky. Dvanáctého září navečer Adolf Hitler ve veřejné řeči pohrozil, že právo na sebeurčení pro sudetské Němce si vynutí třeba silou, což podnítilo henleinovce k rozpoutání násilí v pohraničí.⁴⁶² Následně bylo československou vládou vyhlášeno v některých okresech stanné právo a 15. září byla zakázána SDP. Její vůdcové včetně K. Helneina a K. H. Franka uprchli do Německa.

Goebbelsova propaganda pracovala v září na plné obrátky a titulky říšskoněmeckých deníků denně přinášely lživé zprávy o Československu, což později kulminovalo články typu „*Strašlivé ohyzdnosti českých vraždících banditů*“, „*Běh uličkou českých bajonetů*“, „*Sudetoněmecké statky a podniky zapáleny*“, „*Českokomunistické přípravy k hromadné*

⁴⁵⁸ NAP, f. MZA-VA I, k. 2666, Lidové listy, 12. 2. 1937. *Národní propaganda československá.*

⁴⁵⁹ AKPR, f. KPR, sign. D 7719/38, k. 117, inv. č. 958, dopis J. A. Bati E. Benešovi z 10. června 1938.

⁴⁶⁰ Tamtéž.

⁴⁶¹ Tamtéž, odpověď Kanceláře prezidenta republiky z 18. června 1938.

⁴⁶² KVAČEK, Robert. *Československý rok 1938*. Praha: POLART, 2011, s. 109.

vraždě Němců v Ústí“ či „Žena a dítě rozdrceny tankem“.⁴⁶³ Situace na poli nedostatečné československé propagandy byla neudržitelná a vláda se pozdě, ale přece rozhodla pro vznik samostatného rezortu, který měl mít propagandu na starosti. Stalo se tak 16. září 1938.

5.2 Vavrečka versus Goebbels

O zřízení ministerstva „aby se mohlo účelněji čeliti německé protičeské propagandě“⁴⁶⁴ bylo vládou rozhodnuto takřikajíc v hodině dvanácté. Veškerý český tisk přijal zprávu s nadšením. Například Lidové listy: „Tím je konečně splněn celý rok naším listem uplatňovaný požadavek... Díky Bohu, že konečně zdravý rozum a návrh zvítězil!“⁴⁶⁵ Lidové noviny: „Agenda nového ministerstva soustředí mimo jiné všechny věci tiskové, rozhlasové atd., takže se konečně dostane našemu státnímu zpravodajství jednotného vedení, jak se potom už dlouho volalo.“⁴⁶⁶ Nebo časopis Zlín: „Neslýchané metody nepřátelské zahraniční propagandy, která se snaží nejrafinovanějšími výmysly a psychologickými podvody zničit nervy československého lidu donutily československou vládu, aby čelila soustředěným lžím soustředěnou pravdou.“⁴⁶⁷

Huga Vavrečku 15. září telefonicky kontaktoval ministr Rudolf Bechyně a dotázal se ho, zda by vedení daného resortu nepřevzal.⁴⁶⁸ Jeho osoba přicházela v úvahu z několika důvodů. Měl rozsáhlé známosti mezi domácími i zahraničními žurnalisty, pohyboval se jakožto hlava Hospodářského ústředí Malé dohody mezi našimi spojenci a měl organizační talent prokázaný nejen v diplomatické službě, ale rovněž v organizaci československé propagandy v Maďarsku a Rakousku. Kromě toho působil v zahraničí i v rámci Baťova koncernu. Významným činitelem bylo i jeho generální komisařství československé expozice v rámci plánované světové výstavy v New Yorku, kde „důmyslné jeho podněty, jeho propagační a velkorysý smysl organizační, které při tom od první chvíle prokazoval, byly jistě jednou z nejsilnějších legitimací pro významný a těžký úřad, který mu byl právě svěřen“.⁴⁶⁹ V novém resortu mělo jít i o „styk se zahraničím, při čemž je důležité znáti souvislosti v kruzích diplomatických a pak také cizí řeči“, s čímž Vavrečka jako polyglot neměl problém. Baťův ředitel nejprve namítal, že zřízení „takového úřadu by jistě bylo účelné, ovšem že přichází příliš pozdě, jelikož německá propaganda vykonala své dílo“, a navrhoval jiné

⁴⁶³ ČELOVSKÝ. *Mnichovská dohoda 1938*, s. 276.

⁴⁶⁴ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946.

⁴⁶⁵ NAP f. MZA –VA I, k. 4082. Lidové listy 18. září 1938.

⁴⁶⁶ Lidové noviny, 17. 9. 1938, s. 3. *Ministr propagandy jmenován*.

⁴⁶⁷ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 54, inv. č. 54, Zlín, 19. 9. 1938. *Pravda vítězí*.

⁴⁶⁸ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946.

⁴⁶⁹ Lidové noviny, 17. 9. 1938, r. 46, s. 3. *Ministr propagandy jmenován*.

kandidáty zejména z kruhu redaktorů.⁴⁷⁰ Posléze se však s Bechyněm dohodli, že se rozmyslí a dá mu vědět. „Vzhledem k naléhavosti obrany proti německé agitaci, zejména rozhlasem“ se Vavrečka ještě ten den rozhodl dáti k dispozici a prezident Beneš ihned jeho volbu telefonicky potvrdil.⁴⁷¹ Jmenován byl o den později.

K výběru jeho osoby později napsal tehdejší ministr zdravotnictví František Ježek, že „kdy už česká tragédie vrcholila, přišel Hodža s ministerstvem propagandy a s osobou redaktora Vavrečky. Byl to asi námět Benešův, protože Vavrečka byl jeho člověk z Lidových novin“.⁴⁷² Bývalý redaktor byl „pro tento úkol jako dělaný“, byť ministerstvo vzniklo vzhledem k vážnosti situace dosti pozdě.⁴⁷³ České slovo psalo v článku „Novináři mají svého ministra“, že Vavrečka jakožto „muž z tisku...zná dobře tajemství péra“, uvědomuje si „velké poslání rozhlasu“⁴⁷⁴ a jeho dveře, ať už na diplomatických postech, nebo ve Zlíně byly „vždy otevřené novinářům“. Zkrátka: „Gentleman, dokonalý člověk - muž, který je na svém místě.“⁴⁷⁵ Jeho osobnost je „nadaná výtečnými vlastnostmi k tomuto úkolu“.⁴⁷⁶ Od známých, přátel, spolupracovníků a také od občanů, kteří věřili, že máme konečně hmatatelnou možnost účelně se bránit proti německé propagandě dostal Vavrečka velké množství upřímných dopisů. Například bývalý poslanec za Národní demokracii a jeho dobrý známý Antonín Hajn mu napsal hned 17. září: „...propaganda ta našla konečně svého muže. A tak gratuluji dnes nejen Vám, nýbrž i propagandě, těše se, že budete mít ruku co nejvolnější, ne-li volnou úplně.“⁴⁷⁷ A o dva dny později dostal Vavrečka osobní dopis od přednosty Kanceláře prezidenta republiky Přemysla Šámala: „Jestliže něco v této radosti jest hořkého, jest to, že jste na toto místo nebyl již postaven o rok dříve. Ale to jest jen důkaz, že pravý muž konečně dostal se na pravé místo.“ Dále mu Šámál popřál v zájmu národa hodně úspěchů.⁴⁷⁸

Je ovšem nutné podotknout, že se Vavrečka stal ministrem protiústavně. Dle § 74 ústavní listiny se nesměl stát ministrem žádný člen „představenstva nebo dozorcí rady, ani zástupce akciových společností a společností s ručením omezeným, pokud tyto společnosti se

⁴⁷⁰ Například šéfredaktora Českého slova Zdeňka Klímu. Viz NAP, f. NárS, k. 158. inv.č. 1903, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Vavrečka paralelně s výkonem svých funkcí stále občasně přispíval do Lidových novin.

⁴⁷³ JEŽEK, František. *Mnichovská krize: memoárové poznámky na okraj tragických dnů utrpení a hanby*. Praha: Masarykův ústav a archiv AV ČR, 2016, s. 143.

⁴⁷⁴ SOKA, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 53, inv. č. 53, České slovo – Zlín 18. 9. 1938. *Novináři mají svého ministra*.

⁴⁷⁵ Tamtéž.

⁴⁷⁶ Lidové noviny, 17. 9. 1938, r. 26, s. 3. *Ministr propagandy jmenován*.

⁴⁷⁷ ANM, f. Antonín Hajn, k. 33, inv.č. 2011, dopis A. Hajna H. Vavrečkovi z 17.9.1938.

⁴⁷⁸ AKPR, fond KPR, k. 367, inv. č. 1847, dopis P. Šámala H. Vavrečkovi z 19. září 1938.

zabývají činností výdělkovou“.⁴⁷⁹ V době ohrožení státu se na to ovšem v případě Vavrečky a později rovněž Čipery nehledělo.

Novopečený ministr nechtěl, aby se resortu říkalo ministerstvo propagandy, jelikož v očích veřejnosti byl „*tento název zdiskreditován vzhledem ke štvavým methodám Goebbelsova ministerstva propagandy*“.⁴⁸⁰ Hlavním úkolem nového úřadu bylo udržovat denní styk s redaktory ČTK, rozhlasu, domácího tisku, ale i se zahraničními žurnalisty a rovněž získávat informace o zahraničněpolitické situaci na schůzích vlády a při konzultacích s prezidentem. Následně je cíleně uveřejňovat v tisku, v rozhlase a takto „*udržet morálku veřejnosti a odporu v národě*“.⁴⁸¹

Jelikož byla informační služba roztržena mezi různé rezorty⁴⁸², usoudil Vavrečka, že organizační sdružení těchto služeb by si vyžádalo delší čas a snažil se prozatím koordinovat činnost osobním stykem s jednotlivými přednosty příslušných odborů. Denně se scházel s domácími žurnalisty a instruoval je tak, aby informovali své zahraniční kolegy podle jeho pokynů. Ve své činnosti spolupracoval s ředitelem Tiskového odboru u předsednictva ministerské rady Zdeňkem Schmoranzem.⁴⁸³ Hodně německých propagandistických výpadů proti Československu přicházelo v této době z vídeňského rozhlasu a Schmoranz nechal Vavrečkovi jejich přepisy dodávat. Ministr pak na ně osobně stylizoval odpovědi a ředitel Tiskového odboru mu byl „*největší oporou*“.⁴⁸⁴ České slovo konstatovalo, že se Vavrečkovo působení v pozitivním slova smyslu projevilo „*jž první den v československém rozhlase*“.⁴⁸⁵

Ministrovi byla dána „*naprostá volnost po stránce zaměstnanectva*“.⁴⁸⁶ Úřad se teprve budoval, ale počáteční schéma obsahovalo dvě sekce, zpravodajskou a propagační.⁴⁸⁷ V sekci

⁴⁷⁹KOLUMBER, David. *Druhá Československá republika*. Brno, 2012. Diplomová práce, Právnická fakulta MU, Brno, 2012, s. 21.

⁴⁸⁰ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946. Rezort je také nazýván ministerstvem informací. Viz PEROUTKA, Ferdinand – PEROUTKOVÁ, Slávka. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 314. Dále ministerstvem pro tisk. Viz ČELOVSKÝ. *Mnichovská dohoda 1938*, s. 276. Nebo ministerstvem zpravodajství. Viz VHA, f. Osobní spis Šimon Drgáč, kvalifikační listina. Národní listy konstatovaly, že byl Vavrečka pověřen vedením „*soustředěného zpravodajství*“. Viz Národní listy, 17. 9. 1938, titulní strana.

⁴⁸¹ NAP, f. NárS, k. 158, inv.č. 1903, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946. Vavrečka v této výpovědi konstatoval, že to bylo složité, jelikož musel veřejnosti sdělovat i „*velmi tragické zkušenosti*“.

⁴⁸² Předsednictvo ministerské rady, MNO, ministerstvo vnitra, ministerstvo zahraničí atd.

⁴⁸³ Zdeněk Schmoranz (1896–1942) – novinář, šéf Tiskového odboru u předsednictva ministerské rady a hrdina protinacistického odboje. Narodil se roku 1896 v Praze. Vystudoval chemii na ČVUT. Byl to velmi všestranný člověk, mimo jiné autor loutkových divadelních her, básník, překladatel a archivář Národního divadla. Od roku 1930 působil jako redaktor v ČTK, později nastoupil přímo do Tiskového odboru a stal se posléze jeho šéfem. V roce 1939 vybudoval spolu se Šimonem Drgáčem zpravodajskou síť, později známou jako „Schmoranzova skupina tiskových tajemníků“, napojenou na Obranu národa, která shromažďovala informace o německé branné moci či ekonomické a politické informace o záměrech okupantů. Byl popraven 19. srpna 1942 v Berlíně-Plötzensee.

⁴⁸⁴ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946.

⁴⁸⁵ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. II/8, k. 53, inv. č. 53, České slovo-Zlín, 18. 9. 1938. *Novináři mají svého ministra*.

⁴⁸⁶ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Jana Syrového z 13. června 1946.

zpravodajské měl vedoucí úlohu podplukovník generálního štábu Šimon Drgáč,⁴⁸⁸ který byl 20. září 1938 k ministerstvu propagandy přidělen jakožto zástupce MNO. Později hájil „v tomto úřadě zájmy mobilisované armády a jejího očekávaného nasazení do boje“⁴⁸⁹ a stal se jakousi „duší tohoto podniku“.⁴⁹⁰ Vavrečka dosti spoléhal na jeho zkušenosti a Drgáč byl jeho pravou rukou a zástupcem. Jakožto bývalý šéf zpravodajského oddělení MNO byl pověřen zpracovávat všechny zprávy došlé z jednotlivých tiskových odborů, ověřovat jejich pravdivost a předávat je ministrově.⁴⁹¹ Postupem času měl v rámci úřadu vzniknout jakýsi technicko-propagační aparát pro vojsko a němečtí zpravodajci mluvili o tom, že čs. ministerstvo propagandy jest „více, či méně pobočkou generálního štábu“.⁴⁹² Sekce propagační se však nakonec nerozvinula dle plánu a propagaci měl i nadále na starosti Zdeněk Schmoranz a ČTK.⁴⁹³ Prozatím také neexistoval koncepční a podrobný plán budování úřadu a zamýšlená výstavba byla „vývojem věcí stále a stále přerušována“.⁴⁹⁴ Organizace „tudíž měla veškeré závody improvizace“.⁴⁹⁵ Vývoj omezovalo i to, že zpočátku Vavrečka musel úřadovat ze svého bytu⁴⁹⁶ nebo ze své kanceláře v sídle Svazu průmyslníků⁴⁹⁷, a omezené finanční prostředky, kterými disponoval. Soukromě si stěžoval, že mu jich bylo na vybudování úřadu dáno příliš málo a že čistě byrokraticky se „nedá vystavěti žádný aparát propagandy“.⁴⁹⁸

Kromě Drgáče byl nejbližším spolupracovníkem ministra v úřadu Dr. Stein, kterého Vavrečka znal z Baťových závodů. Byl jeho tajemníkem už od jara 1938 a v této funkci

⁴⁸⁷ Tamtéž, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946.

⁴⁸⁸ Šimon Drgáč (1892–1980) – legionář, přednosta druhého oddělení Hlavního štábu čs. armády a později generál. Narodil se roku 1892 v Mutěnicích. Po svém zajetí vstoupil v prosinci 1916 do československých legií v Itálii a po válce se účastnil bojů s Maďary na Slovensku. V letech 1934–1936 byl přednostou druhého oddělení Hlavního štábu, výrazně reorganizoval zpravodajskou službu. Po 15. březnu 1939 spolupracoval s odbojovou skupinou Zdeňka Schmoranze. Byl zatčen v srpnu 1939 a až do konce války vězněn v různých koncentračních táborech. Od roku 1948 byl náčelníkem Hlavního štábu československé branné moci. Odvolán roku 1950 a později po vykonstruovaném procesu vězněn. Zemřel 28. června 1980 v Praze.

⁴⁸⁹ STEHLÍK Eduard. Armádní generál Šimon Drgáč [online]. 2015 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/armadni-general-simon-drgac>

⁴⁹⁰ NAP, f. Zahraniční úřad Berlín, k. 68, sign. 136-68-3/448, zpráva o československém úřadu propagandy ze dne 5. října 1938.

⁴⁹¹ Tamtéž, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Vladimíra Vaňka z 12. června 1946.

⁴⁹² Tamtéž.

⁴⁹³ Tamtéž, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946

⁴⁹⁴ NAP, f. Zahraniční úřad Berlín, sign. 136-68-3/448, k. 68, zpráva o československém úřadu propagandy ze dne 5. října 1938.

⁴⁹⁵ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Jiřího Steina z 22. června 1946.

⁴⁹⁶ Tamtéž, výpověď H. Vavrečky ze 17. června 1946.

⁴⁹⁷ Polední list, 18. 9. 1938, roč. 12, s. 8.

⁴⁹⁸ NAP, f. Zahraniční úřad Berlín, sign. 136-68-3/448, k. 68, zpráva o československém úřadu propagandy z 5. října 1938. Do konce správního roku 1938 spotřeboval daný úřad kromě platu ministra cca. 500 000 Kč, z čehož připadalo 300 000 Kč na řádné a 200 000 Kč na mimořádné výdaje. Viz NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpis ze spisů předsednictva ministerské rady č. 1028/405 zn. 900/24 z roku 1940.

pokračoval po celou dobu jeho vládního působení.⁴⁹⁹ Mezi další stálé spolupracovníky patřili Dr. Turnovský – kmenový úředník ministerstva obchodu, pověřený zde hlavně „*pracemi organizačními*“, Dr. Stránský z ministerstva zahraničí a bývalý čs. konsul v Singapuru, poručík Kalivoda – redaktor Lidových novin, Dr. Steiner – redaktor Prager Tagblattu, „*zednář a Benešův muž*“, podporučík Berger, major Stropil⁵⁰⁰ a jakožto spolupracovníci plukovníka Drgáče podplukovník Linhart, major Marek či nadporučík Hamet⁵⁰¹. Dále s Vavrečkou spolupracovalo několik republiky věrných Němců: Hugo Rokyta – předposlední tajemník klubu německých křesťanských sociálů a „*vydavatel zvlášť ošklivých článků proti Německé říši a vůdci*“, sociální demokrat Ernst Paul, který spolu s Rokytou dle německých výzvědných zpráv posílaných do Berlína patřil k nejzahořklejším nejskrupulejším bojovníkům „*hroutícího se systému aktivismu*“ a Dr. Moucha – „*zednář nejvyššího řádu*“ a původní úředník ministerstva školství.⁵⁰²

Ministerstvo bylo pomalu budováno a tzv. sudetská krize šla ke svému vrcholu. Krátce po skončení Runcinmanovy mise, dne 19. září 1938, předložily západní mocnosti Československu na základě Hitlerových požadavků nótu, aby odstoupilo pohraniční oblasti s více než polovinou německého obyvatelstva. Praha nejprve odmítla, ale pod přímým nátlakem zástupců Velké Británie a Francie podmínky odstoupení těchto oblastí Německu 21. září přijala.

Hugo Vavrečka se snažil tento krok vysvětlit v rozhlasovém projevu⁵⁰³ a uklidnit národ: „*My však poražení nejsme... I nejstatečnější může se octnouti v poměrech, kdy mu mužná čest a srdce velí ustoupit před balvanem... Bůh ví, že je třeba v jistých chvílích větší odvahy k životu, než k sebevraždě.*“ Pokračoval, že jsme se obětovali za spasení Evropy podobně, jako se obětoval „*za spasení lidstva ten Velký Svatý, jenž byl trním korunován a na kříž přibit... Naší povinností je hleděti do budoucnosti a zbudovati a zceliti národ, jenž žije a bude žíti.*“⁵⁰⁴

Nicméně „*zpráva o kapitulaci se rychle rozšířila po Praze a vyvolala smutek a neklid v srdcích všech dobrých Čechoslováků. Rozhlasové sdělení vlády a řeč ministra Vavrečky, které měly v této žalostné chvíli uklidnit národ, se patrně minuly s účinkem, neboť jsme až na*

⁴⁹⁹ Tamtéž f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Jiřího Steina z 22. června 1946. Druhým tajemníkem Vavrečky byl Dr. Antonín Krajíček. Viz tamtéž, výpověď Antonína Krajíčka ze 7. června 1946.

⁵⁰⁰ Tamtéž, f. Zahraniční úřad Berlín, zpráva o československém úřadu propagandy z 5. října 1938.

⁵⁰¹ Tamtéž, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Františka Hameta z 13. června 1946.

⁵⁰² Tamtéž.

⁵⁰³ V řeči zaznělo sousloví „*zůstali jsme sami*“. Vavrečka byl později některými pamětníky obviňován, že tímto zkreslil situaci, jelikož nebylo jasné, jak se ke všemu postaví další československý spojenec, a sice Sovětský svaz. Viz KUBKA, František. *Mezi válkami: Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*. Praha: Svoboda, 1969, s. 176.

⁵⁰⁴ „*Budeme nyní sami mezi sebou, budeme silni a na vás záleží, aby z temna, které nás na chvíli zalilo, vysvitly paprsky nového svítání.*“ Národní listy, 22. 9. 1938, r. 78, titulní strana. *Proč jsme přijali.*

*Ořechovce slyšeli hluk demonstrací, který doléhal z Hradčan“.*⁵⁰⁵ Ulice a náměstí byly zaplaveny protestujícími davy, které velmi nahlas vyžadovaly vznik vlády národní obrany a statečný postup proti nacistickému nebezpečí. Bylo vidět množství vlajek, v ulicích zněla státní hymna. Následně rezignoval Hodžův kabinet a vše šlo k sestavení úřednické vlády. Otázkou bylo, kdo se ujme křesla ministerského předsedy. Jednou z možností byl Petr Zenkl, kterému nabídku na sestavení nového kabinetu a postavení se do jeho čela telefonicky tlumočil právě Hugo Vavrečka.⁵⁰⁶ Zenkl ovšem odmítl a nakonec byla 22. září jmenována úřednická vláda generála Jana Syrového, ve které Vavrečka zůstal. Den nato došlo v Godesbergu k jednání mezi Adolfem Hitlerem a Nevillem Chamberlainem, při kterém Hitler vyrazil britskému premiérovi dech dalšími extrémními územními požadavky vůči ČSR, které obsahovaly i nutnost okamžitého splnění požadavků polských a maďarských. Po jednání v Godesbergu Velká Británie a Francie nebránily Československu v povolání záložníků na obranu země a 23. září 1938 byla vyhlášena mobilizace československé branné moci. O dva dny později Syrového vláda odmítla uvedené požadavky.

V těchto hektických dnech, kdy československá společnost posílena nástupem armády, čekala téměř jednotně na německý útok, Vavrečka neustával v rozdávání pokynů domácím žurnalistům a setkával se se zahraničními zpravodaji, ale také s důstojníky československé armády.⁵⁰⁷ Často přicházel do kanceláře prezidentova osobního tajemníka Prokopa Drtiny, jež se v těchto dnech stala „*shromaždištěm různých úředních činitelů, kteří do předpokojů prezidentovy poradní síně přinášeli různé nové zprávy*“⁵⁰⁸ a několikrát byl přijat i prezidentem.⁵⁰⁹ V intenzivním kontaktu byl též s Karlem Čapkem, který byl autorem některých námětů pro Vavrečkovy rozhlasové projevy. Ten urgentně žádal ministra o „*pokyny a příkazy telegraficky nebo poslem: budu psát, co mohu*“ a psal Obci čs. spisovatelů, aby se Vavrečkovi „*dali k dispozici*“. Ve vzájemné korespondenci je až zoufalá Čapkova snaha dělat vše, co je v jeho silách pro obranu Československa.⁵¹⁰ Navrhoval, že napíše sérii projevů čistě pro Němce⁵¹¹ a posílal Vavrečkovi články a texty projevů *pro „mělnickou vysílačku“*.⁵¹² Znovu a znovu prosil ministra o pokyny, jelikož mu bylo „*úzko*

⁵⁰⁵ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky I*, Brno: Atlantis, 1994, s. 16–7.

⁵⁰⁶ NEKOLA, Martin. *Petr Zenkl-politik a člověk*. Praha: Mladá fronta, 2014, s. 101.

⁵⁰⁷ Jednalo se, mimo jiné o generála Aloise Eliáše Viz NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Huga Vavrečky z 17. června 1946.

⁵⁰⁸ DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: kniha života českého demokrata 20. století. Sv. I. Kn. 1: Přes Mnichov do emigrace*. Praha: Melantrich, 1991, s. 133.

⁵⁰⁹ Tamtéž, s. 135.

⁵¹⁰ ČAPEK, Karel - OPELÍK, Jiří, ed. *Tichý hlas: neznámé i známé texty z roku 1938*. Praha: ARSCI, 2005, s. 77, dopis K. Čapka H. Vavrečkovi z 22. září 1938.

⁵¹¹ Tamtéž, s. 89, dopis z 26. září 1938.

⁵¹² Tamtéž, s. 93, dopis úředně přijatý 29. září 1938.

bez nějakého úkolu“. Navrhoval, že může psát denně, a aby mu dal Vavrečka vždy vědět, potřebuje-li „cokoliv pro rádio“, ⁵¹³ že by to snad „ještě v těchto rozčilených chvílích vykonalo psychologický vliv“. ⁵¹⁴ Posléze se Čapek přestěhoval ze Strže do Osova, kde pobýval kvůli nemoci ⁵¹⁵, na zámek svého přítele Václava Palivce, aby byl v dosahu telefonu, kdyby mu ministr volal. ⁵¹⁶ Mimo Čapka se Vavrečka také radil s profesorem J. Šustou, Ferdinandem Peroutkou ⁵¹⁷ nebo s Eduardem Baasem či K. Z. Klímou. ⁵¹⁸

Praha očekávala každým dnem německý nálet, v ulicích byly zátarasy, zákopy a československá armáda čekala po úspěšném a rychlém dokončení mobilizace v nástupních obranných pozicích. Ochrana hranic byla úspěšně aktivována. Obecně se předpokládalo, že první německý nálet přijde 26. září po ohlášeném Hitlerově projevu v berlínském Sportpalastu. Národ byl semknutý a jednotný, napětí vyšponované na maximum. Téměř celá Vavrečkova nejbližší rodina, včetně dcery Boženy a vnuků Václava a Ivana, se uchýlila do Zlína v obavě před bombardováním. ⁵¹⁹ Útok Luftwaffe ale nepřišel.

27. září Hitler napsal Chamberlainovi, že se mu jedná pouze o „*německé Sudety*“ a že jde o „*poslední územní požadavek*“, který musí předložit Evropě. ⁵²⁰ Britský premiér se toho chytl a den nato kancléři odepsal, že „*vše podstatné může dostat bez války a bez odkladu. Jsem ochoten ihned přijet do Berlína a jednat o provedení převodu s Vámi...*“ ⁵²¹ Následně Chamberlain vyzval Mussoliniho, aby pomohl domluvit jednání a odpoledne bylo oznámeno, že Hitler zve Daladiera, Mussoliniho a Chamberlaina do Mnichova. ⁵²²

Mnichovská konference začala 29. září krátce po poledni a Hitler ji zahájil slovy: „*Existence Československa v jeho nynější podobě ohrožuje mír v Evropě.*“ ⁵²³ Ministerští předsedové Velké Británie a Francie poté značně naivně poděkovali říšskému kancléři i Ducemu za jejich ochotu vybruslit z krize smírnou cestou a jednání začalo. Hitler se s Mussolinim setkal ještě krátce před konferencí a seznámil ho s dokumentem vypracovaným na německém ministerstvu zahraničí, který měl Duce vydávat za svůj návrh „*obsahující plán na územní amputaci a zneživotnění československého státu*“. ⁵²⁴ Během konference říšský

⁵¹³ Tamtéž, s. 89, dopis z 26. září 1938.

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 77, dopis z 22. září 1938.

⁵¹⁵ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010, s.167.

⁵¹⁶ ČAPEK. *Tichý hlas*, s. 93, dopis úředně přijatý 29. září 1938.

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 79, telegram H. Vavrečky K. Čapkovi zřejmě z 23. září 1938.

⁵¹⁸ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, k. 158, výpověď Huga Vavrečky ze 17. června 1947.

⁵¹⁹ HAVEL. *Mé vzpomínky*, s. 223.

⁵²⁰ KLIMEK, Antonín - HOFMAN Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české.. Sv. 14., 1929-1938*. Praha : Paseka, 2002. s.661.

⁵²¹ ČELOVSKÝ. *Mnichovská dohoda 1938*, s. 368.

⁵²² KLIMEK, HOFMAN. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 14*, s. 661.

⁵²³ Tamtéž, s. 664.

⁵²⁴ KVAČEK. *Československý rok 1938*, s. 146.

kancleř razantně žádal, že do sedmi dnů chce mít požadované československé území pod kontrolou. Daladier s Chamberlainem jeho požadavky v zásadě přijali a následně odpovídali ve shodě s Hitlerem ve smyslu, že jim dělá starost „*jak donutit československou vládu, aby to přijala*“, nicméně francouzský premiér pokračoval, že „*francouzská vláda v žádném případě nestrpí v této věci průtahy ze strany československé vlády*“.⁵²⁵ Konečný text byl hotov do 23:00 a následně s ním byli seznámeni českoslovenští diplomaté Mastný a Masařík, potupně drženi a hlídáni gestapem v hotelu Regina. Dohoda o podmínkách „*odstoupení sudetoněmeckého území*“ měla celkem osm článků. Jejím hlavním sdělením bylo to, že vyklizení požadovaného československého území začne 1. října 1938. Dále obsahovala časový harmonogram, vyznačení čtyř územních pásem, které má postupně obsadit německá armáda, a ustanovení o zřízení mezinárodního výboru, který určí další území, v němž má dojít k lidovému hlasování ohledně setrvání v ČSR, nebo připojení k Německu.⁵²⁶ Doplnující deklarace se týkaly rovněž vyřešení polských a maďarských nároků a též garance hranic zmračeného státu, které ovšem posléze nebyly uskutečněny.⁵²⁷

30. září v 6:15 hodin byl text tzv. mnichovské dohody předán německým chargé d'affaires Henckem Kamilu Kroftovi a krátce před desátou hodinou ranní začala mimořádná schůze vlády za přítomnosti jejího předsedy a všech členů kabinetu.⁵²⁸ Předseda vlády Syrový zahájil schůzi slovy o tom, že máme na výběr „*mezi vraždou a sebevraždou*“.⁵²⁹ Rozproudila se bolestná diskuze a většina ministrů se následně shodla na tom, že nemáme jiné volby než mnichovský diktát přijmout.⁵³⁰ Výjimkou byli ministr veřejných prací generál Nosál, který uvedl, že „*přijetím mnichovské dohody nebudou hranice zabezpečeny, naopak po vydání pevností budeme bez zbraní a mravně neodolní. Válka může část národa vyhladiti, ale duch národa zůstane. Svoboda se vykupuje jen krví.*“ A také ministr bez portfeje Petr Zenkl, jenž poznamenal, že „*tento kabinet nemohl by za žádných okolností dáti souhlas k mnichovské dohodě... Ministerská rada byla by snad kompetentní jen v případě kapitulace po prohrané válce. Politickým odpovědným činitelem není výbor sedmi, nýbrž jen odpovědný parlament, jeho předsednictvo a výbory.*“⁵³¹ Sám Vavrečka se nechal slyšet, že „*dohoda mnichovská je*

⁵²⁵ Tamtéž.

⁵²⁶ ČELOVSKÝ. *Mnichovská dohoda 1938*, s. 387, Příloha I – dohoda uzavřená mezi Německým, Spojeným královstvím, Francií a Itálií v Mnichově 29. září 1938.

⁵²⁷ KLIMEK, HOFMAN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Sv. 14, s. 665.

⁵²⁸ Tamtéž, s. 667.

⁵²⁹ SOJÁK, Vladimír a kol. ed. *Mnichov v dokumentech II - Zrada české a slovenské buržoasie na československém lidu*, Praha: SNPL, 1958, s. 254.

⁵³⁰ Byť nedošlo k žádnému hlasování. Viz JEŽEK. *Mnichovská krize*, s. 258.

⁵³¹ SOJÁK a kol. ed.: *Mnichov v dokumentech II*, s. 254–8. Spolu s německými požadavky oznámilo své územní nároky i Polsko a Maďarsko. Vavrečka, na mimořádné schůzi ministerské rady 29. září 1938, navrhol dle „*odhadu výsledku event. plebiscitu*“ nabídnutí Polsku „*soudních okresů Jablunkovského a Těšínského jakož i*

úplná kapitulace před nebezpečím, že vítěz může kdykoliv obsadit zbytek, když se nepodaří udržet klid. Bylo by povinností riskovat boj, ale při desetinásobné převaze je možno čestně se vzdát. Jsme už poraženi bez války a máme volbu mezi vyvražděním a zmrzačením s možností dalšího života“. Dále navrhoval prohlášení k národu, jelikož se obával „zlých nepokojů“ ale doufal, že „snad se dá něco zachrániti, když se vezme věc správně do ruky“.⁵³²

Avšak nejdůležitější jednání neprobíhalo v Kolovratském paláci ale na Pražském hradě, kde v modrém salónku jednal za předsednictví prezidenta republiky politický výbor složený částečně z bývalých členů Hodžova kabinetu a z předsedů vládních stran.⁵³³ Během jednání taktéž dorazili generálové Krejčí, Husárek a Syrový, který opustil jednání vlády. Následně na Hrad dorazila celá ministerská rada.⁵³⁴ Generál Krejčí později uvedl: „Byl jsem uveden do modrého salonku, kde zasedala politická pětka nebo sedmička...A tam jsem k překvapení zjistil, že kapitulace je vlastně hotová.“⁵³⁵ Prezident navrhl podmínky přijmout se slovy: „Kdybychom nepřijali udělali bychom čestnou válku, ale ztratili bychom samostatnost a národ by byl vyvražděn...Rozhodnutí jest hrozné, ale není nečestné..., protože podléháme přesile činitelů.“⁵³⁶ Ve 12:30 oznámil Kamil Krofta francouzskému, britskému a italskému velvyslanci, že „...se podrobujeme rozhodnutím učiněným v Mnichově bez nás a proti nám“ což je pro nás „katastrofa, kterou jsme si nezasloužili“ a apeloval na to, „že teď musí přestat tisková a rozhlasová válka, vedená týdny proti nám ze strany Německa, jinak by bylo nemožné uskutečnit mnichovský program smírnou cestou“.⁵³⁷

Hugo Vavrečka mezitím napsal rozhlasový projev a osobně ho odjel do rozhlasu přečíst.⁵³⁸ V řeči konstatoval, že „... je třeba přemoci pohnutí a otázati se rozumu, co dál“.

východních částí Fryštátského a Karviné.“ Jan Syrový k tomu po válce dodal, že byl v tomto ohledu na Vavrečku brán zřetel, „jakožto na znalce místních poměrů“. Viz NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Jana Syrového ze 13. června 1947. Mimo to, že Vavrečka pocházel z Ostravy, města s velkou polskou menšinou, také disponoval v Polsku určitými kontakty z doby svého působení v diplomatické službě. Například 17. 4. 1932 z pověření E. Beneše jednal v Moravské Ostravě s polským konsulem dr. Ripou o případném „*utuížení čsl.-polského poměru*“, zejména o prohloubení hospodářských styků. Dále se zajímal o možnosti využití polských přístavů, což by mělo význam hlavně pro Moravu a Slovensko. Několikrát Polsko ve 20. a 30. letech navštívil. Například v dubnu 1932, kdy odletěl do Gdyně, aby se v tomto kontextu seznámil se zdejšími polskými přístavy. Viz NAP, f. MZV-VA I, Dziennik Cieszyński, 17. 4. 1932.

⁵³² Mnichov v dokumentech II, s. 257.

⁵³³ KVAČEK. Československý rok 1938, s. 149.

⁵³⁴ JEŽEK. Mnichovská krize, s. 258.

⁵³⁵ Armádní generál Ludvík Krejčí o situaci v září 1938 [online]. [cit. 2017-11-31]. Dostupné z <http://www.fronta.cz/armadni-general-ludvik-krejci-o-situaci-v-zari-1938>

⁵³⁶ KLÍMEK, HOFMAN. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 14, s. 670.

⁵³⁷ ČELOVSKÝ. Mnichovská dohoda, s. 375.

⁵³⁸ PACOVSKÝ, Jaroslav. Na vlnách rozhlasu: (1923-1993). Praha: Český rozhlas, 1993 s. 55. Ve shodě s Pacovským říká Vavrečka ve své poválečné výpovědi ze 17. června 1946, že projev 30. září přečetl osobně. Ovšem v další výpovědi sepsané následující den existuje malý rozpor. Uvádí v ní, že měl celkově 3 větší projevy pro rozhlas v době vládního působení a upřesňuje, že projev po přijetí podmínek Mnichovské dohody za něj přečetl herec Zdeněk Štěpánek. Viz. NAP, f.NárS, k. 158, inv.č.1903, výpověď Huga Vavrečky ze 17.června a

Občanům vysvětloval: „Byli jsme sami a v zoufalém posledním zápase, nebyli bychom se sami ubránili,“⁵³⁹ Mluvil i o potencionální pomoci SSSR: „Nepochybně bylo velké Sovětské Rusko ochotno jít do války“, ale jeho vojsko by přišlo až po týdnech, kdy by už byly „vyhlazeny miliony našich mužů, žen a dětí“. A hlavně: „Naše válka po boku Ruska by nebyla jen válkou s Německem, celá Evropa i s Francií i s Velkou Británií by válku pokládala za boj bolševismu s Evropou.“ Myšlenku ozbrojeného odporu proti nacistickému Německu za daných podmínek shrnul: „Příští dějepisec nadepsal by knihu o našem osudu již ne slovy *konec samostatnosti české, nýbrž konec československého národa*.“ V novém státě si „vášnivou láskou, jednotou, poctivou prací a obětavostí vybudujeme novou vlast, bohdá šťastnější. Budeme pospolu jen Čechové, Slováci a Podkarpatští Rusové“ a „založíme nový stát pevně ukutý a obrozený“.⁵⁴⁰

Mluvil i k „naším milým hochům v zákopech“, československým vojákům: „Naše srdce jsou s vámi a u vás. Šli jste s nadšením na hranice a do pevností, hotovi obětovat krev a životy za celistvý svůj stát a svobodu národa. Ale slyšeli jste již hlasy a rozkazy svých vůdců a velitelů. Armáda zůstává ukázněná, věrná svému vedení... Vaší obětavosti, vaší lásky k národu a vaší statečnosti národ nezapomene.“ Trpké „rozhodnutí osudu“ překonáme národní jednotou, kázní a pořádkem. Tím zachráníme mír i vlast a přes všechno zlé již před námi „svítá nová budoucnost, která bude tím slibnější, čím víc do ní vložíme houževnatosti a síly k práci“.⁵⁴¹

Po svém proslovu nadiktoval ještě další „uklidňující a vysvětlující výzvy k posluchačům“, které zřizenci rozhlasu ihned odnášeli do hlasatelny.⁵⁴² Dále požádal také Petra Zenkla, poslance Ivana Dérera a básníka Horu, aby rovněž promluvili k občanům.⁵⁴³ Žádný z projevů ale nemohl zmírnit bolest, kterou v těchto chvílích cítili prodemokratičtí

18.června 1946. To potvrzuje i Štěpánek ve svých pamětech. Avšak zejména v posledních letech je tento fakt zpochybňován, herec měl projev číst už v noci z 21. na 22. září 1938 poté, co čs. vláda přijala anglo-francouzské návrhy o odstoupení území. Posléze měl při psaní pamětí obě události zaměnit. To potvrzuje například Miroslav Dismán ve svých vzpomínkách. Viz DISMAN, Miloslav. *Hovoří Praha: vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*. Praha: Svoboda, 1975, str. 21–2. Nebo FINK, Pavel. *Hnědá bestie*. Jíchovo nakladatelství, Brno: 1946, s. 87. Dalším problémem ovšem je, že ve 30. a 40. letech se vysílání v čs. rozhlase archivovalo jen výjimečně a tehdejší protokoly o vysílání se ztratily. V Archivu Českého rozhlasu jsou ovšem dva rozhodné důkazy. Nahrávka projevu, kde mluví osobně Hugo Vavrečka těsně po přijetí podmínek Mnichovské dohody československou vládou 30. září 1938, a nahrávka herce Štěpánka z 21. září 1938. Viz emailová korespondence s archivářem AČR Mgr. Pavlem Koberou [online], 12. 9. 2017, archivy.cro@rozhlas.cz. Nejasné ovšem zůstává vzhledem ke ztrátě protokolů, Štěpánkovým vzpomínkám a Vavrečkově výpovědi z 18. 6. 1946, zda herec nemluvil k občanům i 30. září 1938.

⁵³⁹ AČR, Archivní fond, nosič č. AF00185/5- Hugo Vavrečka: projev pro Čs. rozhlas 30. září 1938 [audiozáznam na CD].

⁵⁴⁰ Tamtéž.

⁵⁴¹ Tamtéž.

⁵⁴² PACOVSKÝ. *Na vlnách rozhlasu 1923–1993*, s. 55. Viz také DISMAN. *Hovoří Praha*, s. 27.

⁵⁴³ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Huga Vavrečky ze 17. června 1946.

občané doposud hrdého a svobodného Československa. Vavrečkův zeť, Václav Maria Havel, ještě po letech vzpomínal, jak se v zářijových dnech roku 1938 zoufale snažil získat od tchána jakékoliv informace o tom, kam spěje vypjatá situace, a stále měl před očima „jeho ustaraný výraz z množství neradostných zpráv a bezmocnosti naší vlády“.⁵⁴⁴

5.3 Po Mnichovu

Následovaly dny plné zmaru po přijetí podmínek Mnichovské dohody. Německá armáda začala na základně jejích ustanovení 1. října obsazovat nejprve jihočeské pošumavské oblasti a následně další tři územní pásma v Čechách a na severní a jižní Moravě.⁵⁴⁵ Zbývalo ještě určit rozsah pátého okupačního pásma, o kterém měl rozhodnout mezinárodní výbor složený ze zástupců signatářů Mnichovské dohody a Československa. V tomto pásmu mělo dle dohody dojít nejpozději do konce listopadu 1938 k lidovému hlasování ohledně toho, zda chce obyvatelstvo zůstat v Československu, nebo být připojeno k Německu.⁵⁴⁶ Nicméně to, že bude výbor pracovat obvyklými diplomatickými metodami, byla pouhopouhá chiméra. Zástupci Velké Británie a Francie „jevili pro československé požadavky málo zájmu, a ještě méně dobré vůle se pro ně exponovat“⁵⁴⁷, ba co více, nechávali na sobě znát, „že je to obtěžuje a že nic dělat nebudou nebo nemohou“ a československé zástupce nechávali doslova „plavat“.⁵⁴⁸

Němečtí delegáti začali prakticky ihned postupovat dle utajené Hitlerovy směrnice, která jim prikazovala, aby vystupovali pouze s kategorickými žádostmi a příkazy.⁵⁴⁹ Kompromis byl tedy vyloučen a naše delegace v čele s vyslancem Vojtěchem Mastným, která ve shodě s instrukcemi od Edvarda Beneše doufala v ustanovení alespoň relativně vhodné linie záboru, respektive hájení zbytků „toho, co po mnichovské dohodě dalo se ještě zachovati“⁵⁵⁰, neměla valnou šanci na úspěch.⁵⁵¹ Atmosféra ve výboru se postupně značně

⁵⁴⁴ HAVEL. *Mé vzpomínky*, s. 223–224.

⁵⁴⁵ GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 15/a : 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006. S.10.

⁵⁴⁶ Tamtéž.

⁵⁴⁷ DRTINA. *Československo můj osud.. Sv. I. Kn. 1*, s. 195.

⁵⁴⁸ KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan – ŠEBEK Jaroslav. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011, s. 87, výpověď generála Husárka o jednáních v Berlíně.

⁵⁴⁹ GEBHART, KUKLÍK. *Velké dějiny zemí koruny české. Sv 15/a*, s. 11.

⁵⁵⁰ MASTNÝ, Vojtěch - LUŇÁK, Petr - NOVÁK, Otto - KUBŮ, Eduard ed. *Vzpomínky diplomata: ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*. Praha: Karolinum, 1997, s.173.

⁵⁵¹ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004, s. 16. V několika drobných úpravách uspěl, v rámci možností, snad jen gen. Husárek, který se měl pokusit dle pokynů E. Beneše oddálit vstup německých vojsk na území ČSR, dokud nebude vše projednáno a zorganizováno.

vyhrotila a Hitler začal hrozit, že „v případě nepřijetí jím určené okupační čáry bude rázně změněna v prostou strategickou linii“.⁵⁵²

Dne 5. října v odpoledních hodinách, krátce po rekonstrukci Syrového vlády, přiletěli⁵⁵³ do Berlína dva ministři československé vlády, generál Karel Husárek, který byl v čs. delegaci od počátku, a nově též Ing. Hugo Vavrečka.⁵⁵⁴ Oba měli mandát vlády k jednání i za ministra zahraničních věcí a měli se pokusit na poslední chvíli alespoň v rámci možností zmírnit tragický dopad dalšího kola československé katastrofy.⁵⁵⁵

V 17:15 je přijal státní tajemník německého ministerstva zahraničí Ernst von Weizsäcker,⁵⁵⁶ jemuž oba sdělili, že Benešova abdikace⁵⁵⁷ je jen otázkou několika hodin a že si je nová československá vláda vědoma své jediné možnosti, a sice politiky dobrého vztahu s Německem. Také žádali o „opatrné zacházení s českou duší, která je v této době přirozeně rozjitřena“.⁵⁵⁸ Nicméně ještě tento den byla československá delegace postavena před hotovou věc. Přijetí obou ministrů totiž předcházelo utajené jednání německého ministra zahraničí ministra Ribbentropa se zástupci Francie, Velké Británie a Itálie, kde došlo k dohodě o tom, že bude v rámci páteho pásma odstoupeno československé území s více než 50 procenty německého obyvatelstva, a to dle sčítání z roku 1910.⁵⁵⁹ Tedy přesně dle Hitlerova záměru.

Protesty zejména generála Husárka či vyslance Mastného již nemohly zvrátit další krutý ortel.⁵⁶⁰ Vavrečka, když mu bylo sděleno zástupci Francie, Velké Británie a Itálie, že Hitler vida prvně navržené hranice V. pásma, se „prý rozzuřil, vzal červenou tužku a narysoval sám zbytek hranic několika tahy“, se dotázal francouzského zástupce, jak „je možno, aby souhlasili s takovým porušením dohody, kterou sami uzavřeli“. Odpověď zněla:

⁵⁵² Tamtéž, s. 19.

⁵⁵³ Ještě před odletem došel na Vavrečkův úřad dopis od Obce československých spisovatelů, kteří varovali před tím „jakými zbraněmi bude z Německa útočeno na občany našeho státu obou národností v plebiscitním území“ a apelovali „abyste upustili od stranických předsudků“ a vydali úřadům, veřejným i poloveřejným ústavům, novinám a rozhlasu příkaz „aby daly veškeré své služby a zařízení k dispozici jen a jen svaté věci zachování co největšího území našeho státu“. Viz LA PNP, fond Obec československých spisovatelů, dopis H. Vavrečkovi z 4.10.1938.

⁵⁵⁴ RADVANSKÝ, Zdeněk-KURAL, Václav ed.. *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*. Sv. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1998, s. 76.

⁵⁵⁵ Tamtéž. Ještě před odletem měl v rozhlasu ostrý projev proti Polsku, které již začalo obsazovat Těšínsko, v němž zmínil, že „do roka a do dne se Polsko přesvědčí, že si samo kope hrob.“ Viz NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď H. Vavrečky z 18. června 1946.

⁵⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁵⁷ Vavrečka, spolu s vyslancem Mastným a generály Husárkem, Syrovým či Krejčím patřil k těm, kteří tlumočili Edvardu Benešovi stanovisko říšskoněmecké vlády ohledně požadavku na jeho odstoupení. Viz DRTINA. *Československo můj osud*. Sv. 1. Kn. 1, s. 135.

⁵⁵⁸ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so - Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*. Ostrava: Sfinga, 1995, s. 182.

⁵⁵⁹ V roce 1910 se ovšem při sčítání nezjišťovala řeč mateřská, ale jen tzv. řeč obcovací. Výsledky ohledně etnicity tudíž nebyly směrodatné. Viz FEIERABEND. *Politické vzpomínky I*, s. 34.

⁵⁶⁰ GEBHART, KUKLÍK. *Druhá republika 1938–1939*, s. 21.

„Co jsme proboha měli dělat, když se on rozzuřil jako hafan.“⁵⁶¹ Po československé vládě bylo dále vyžadováno, aby do dvaceti čtyř hodin dala souhlas ke stanovené okupační hranici, což Husárek s Vavrečkou slíbili a odletěli do Prahy.⁵⁶² Syrového vláda následně urychleně podmínky přijala, což kvitoval ministr Feierabend slovy: „*Nic jiného jsme ostatně nemohli dělat, poněvadž okupační čára byla jen technickým provedením mnichovského diktátu... Protesty z naší strany nám mohly jen škodit...*“ Na schůzi přítomný předseda čs.sociální demokracie Antonín Hampl rovněž poznamenal: „*Když jsme řekli A, musíme se připravit, že řekneme také B a že budeme takto pokračovat v abecedě.*“⁵⁶³

Po návratu z Berlína Vavrečka svolal žurnalisty do nových prostor ministerstva ve Valdštejnském paláci,⁵⁶⁴ aby jim dal jako obvykle pokyny, jak o daných věcech referovat, a při setkání natáhl před sebe dlaň a řekl - „*jsme jako ptáče v dlani*“. To jest., že jsme „*úplně bezmocní, že Němci si s námi budou dělat, co budou chtít*“.⁵⁶⁵ Kromě půdy svého rezortu se s novináři obvykle scházel i ve Společenském klubu.⁵⁶⁶

Kruté vystřízlivění a těžká morální krize, která v důsledku kapitulace postihla prakticky celou českou společnost a zejména ty, kteří patřili k neochvějným zastáncům masarykovsko-benešovské demokracie. Uvolnila tak cestu k postupným snahám o ústup od dosavadního „*liberálně demokratického parlamentního režimu*“⁵⁶⁷ a vůbec k odmítání téměř všeho, co bylo ideologicky spojeno s ideály Masarykova humanismu. Nejznámější a před Mnichovem nejviditelnější obránci těchto myšlenek z kulturních, politických či vojenských kruhů ztratili půdu pod nohama a byli v období tzv. druhé republiky vystaveni velmi těžké, často až nenávistné kampani, ve které byli hystericky osočováni, že sami patří k viníkům mnichovské tragédie. Heslem pomnichovských měsíců byla bezvýhradná národní jednota

⁵⁶¹ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Huga Vavrečky ze 17. června 1947.

⁵⁶² RADVANOVSKÝ a kol. *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945. Sv. 1, s. 76.*

⁵⁶³ FEIERABEND. *Politické vzpomínky I, s. 35.*

⁵⁶⁴ Ve Valdštejnském paláci obývalo ministerstvo v prvním patře od začátku října asi 10 místností. NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Antonína Krajíčka ze 7. června 1946. Do 2. října byla v prvním patře výstava Pražské baroko. Několik místností této výstavy bylo uvolněno pro Vavrečkův resort už po 20. září. Viz Národní listy, 20. 9. 1938, r. 78, s. 3. *Ministerstvo propagandy ve Valdštejnském paláci.*

⁵⁶⁵ PEROUTKA. *Deníky...dopisy...vzpomínky, s. 113.* Viz také NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Karla Husárka ze 17. června 1946.

⁵⁶⁶ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Jiřího Steina z 22. června 1946. Společenský klub v ulici Na Příkopě byl založen roku 1927 díky dotaci československého ministerstva zahraničí původně pro propagaci ČSR mezi významnými cizinci přítomnými v Praze, navazování kontaktů a pěstování neformálního setkávání československé elity napříč politickým spektrem. V období první republiky se stal symbolem moderního životního stylu, elegance a byl hojně navštěvován nejrozličnějšími významnými osobnostmi politického, hospodářského či kulturního života. Viz ČECHUROVÁ, Jana. *Místo setkání Společenský klub v Praze Na Příkopěch.* In: Psáno do oblak- Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka, Praha: Karolinum, 2011, s. 41–47.

⁵⁶⁷ JIRÁK, Jan – BEDNAŘÍK, Petr – KÖPPOVÁ, Barbora. *Druhá republika: 167 obyčejných dnů: politické a mediální klima a jeho reflexe.* Praha: Karolinum, 2017, s.23.

a snaha státního aparátu udržovat dobrý poměr k Německu, byť panovala iluze o tom, že vlastní politika bude do jisté míry stále možná.

Dne 14. října 1938 Vavrečka oznámil na zasedání vlády svůj návrh na „*soustředění zpravodajské služby u ministerské rady*“. Měla to být významná součást plánovaného centralizovaného informačního systému všech ústředních úřadů a veškerých zpravodajských odborů a institucí, která měla být napojena na Vavrečkův úřad.⁵⁶⁸ Bylo totiž „*důležité připravovati psychologicky obyvatelstvo*“ k chystaným opatřením „*sociálně-hospodářského rázu*“ a dávat vždy do tisku jednotnou, „*věcnou a zásadní, byť jen rámcovou informaci, která může být postupně doplňována a upřesňována*“.⁵⁶⁹ Již dříve Vavrečkovi nabídl spolupráci na tomto poli Ústřední psychotechnický ústav československý, a sice ve věci „*zajištění psychologických vědomostí k zajištění největší účinnosti propagandy*“ a při „*vyhledávání vhodného způsobu podávání zpráv obracejících se na širokou veřejnost*“.⁵⁷⁰ V té době též přišel ministerskému předsedovi Syrovému dopis Klubu československých vojenských redaktorů jakožto složky Vojenského ústavu vědeckého, ve kterém daní žurnalisté žádali radikální sjednocení informačního toku, jelikož „*dodávání informací tisku se tříští na několik míst, z nichž každé informuje novinářské skupiny jinak*“.⁵⁷¹

Vavrečka navrhoval, aby vláda přímo nařídila ústředním institucím povinnost poskytovat jeho ministerstvu na vyžádání potřebné informace, aby je mohl usměrňovat do novin.⁵⁷² Chtěl také, aby byl v každém ministerstvu umístěn referent pro styk s jeho úřadem. Ten by shromažďoval informace a ihned by je bez ohledu na stádium důvěrnosti posílal do Vavrečkova ministerstva

Nicméně jednotlivé rezorty nejevily překvapivě velkou chápavost k důležitosti „*dobré propagandy*“ a neprojevovaly ochotu sdělovat informace propagačním úředníkům. Nakonec se Vavrečkovi, kvůli trochu odlišným představám předsednictva ministerské rady a výhradám přidruženého Tiskového odboru,⁵⁷³ nepodařilo plán centralizace informačního toku uskutečnit v plánovaném rozsahu.⁵⁷⁴

V souvislosti s velmi složitou politickou a hospodářskou situací tzv. druhé republiky ztratilo práci se zákazem komunistické strany a postupnou přeměnou klasického stranicko-

⁵⁶⁸ STEJSKAL.. *Zprávy z českého století*, s. 241.

⁵⁶⁹ Tamtéž, s.242.

⁵⁷⁰ NAP, f. PMR, k. 1708, sign. 319, dopis Ústředního ústavu psychotechnického předsednictvu ministerské rady ze 4. 10. 1938.

⁵⁷¹ STEJSKAL..*Zprávy z českého století*, s. 241.

⁵⁷² Tamtéž.

⁵⁷³ Tamtéž, s. 242.

⁵⁷⁴ Tamtéž.

parlamentního systému velké množství novinářů ze stranických periodik.⁵⁷⁵ Odborová organizace Syndikát československých novinářů je navrhoval přijmout do služeb ministerstva propagandy.⁵⁷⁶

Vavrečkovo ministerstvo v nových podmínkách nalézalo nová uplatnění. Dle zpráv německých vyzvědačů, kteří o ministerstvu posílali hlášení do Berlína, vyplývá, že v říjnu 1938 uvažovalo předsednictvo ministerské rady o přeměně ministerstva na úřad, jehož úkolem by byla „výstavba hospodářství“ v okleštěné republice.⁵⁷⁷ Vavrečkův úřad se také podílel na diskuzích ohledně problematiky umístění českých, židovských či německých uprchlíků z Říše. Jednalo se například o plán přesídlení asi 5000 odborníků z řad německé demokraticky smýšlející emigrace na Podkarpatskou Rus, který byl kladně přijat ministerstvem a zejména plukovníkem Drgáčem, jenž měl k vyjednávání v této věci zplnomocnění od ministerského předsedy.⁵⁷⁸

Jakási rozpolcenost, respektive snaha přizpůsobit se pragmaticky poměrům ve smyslu „zachránění národní jednoty za každou cenu“ se ovšem v tento chmurný čas projevila i u samotného Vavrečky, který se jinak vždy považoval za Masarykova muže.⁵⁷⁹ Na jedné z pravidelných schůzek se žurnalisty „prohlásil velmi rezolutně, aby nepřestovali nějakou diskusi o Masarykově ideologii“.⁵⁸⁰ Domácí novináři, kteří se v době Mnichova a po něm, nepodrobili „národní disciplíně“, respektive jednotě byli vylučováni z konferencí.⁵⁸¹ Jeho ministerstvo se rovněž kladně vyjádřilo k zákazu Osvobozeného divadla, jelikož nebylo „vhodné, aby v nynější době, kdy celý národ volá po sjednocení, byla část občanstva vychovávána v tomto směru.“⁵⁸² Nicméně soukromě tehdy Werichovi s Voskovcem „nehorázně pomohl při překonávání překážek“ na jejich cestě do Ameriky, „kdy si sbírali těch svých pět švestek“, aby se „s nimi odebrali do emigrace“.⁵⁸³ Jednalo se zřejmě

⁵⁷⁵ Zrušeno bylo přibližně 400 periodik. Viz JIRÁK a kol. *Druhá republika- 167 obyčejných dnů*, s. 126.

⁵⁷⁶ Tamtéž, s. 128.

⁵⁷⁷ NAP, f. Zahraniční úřad Berlín, sign. 136-68-3/448, k. 68, zpráva o československém úřadu propagandy ze dne 5. října 1938.

⁵⁷⁸ BENDA, Jan. *Útěk a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*. Praha: Karolinum, 2013, s. 375–6.

⁵⁷⁹ A to nejen z hlediska ideologického a mravního, ale také z hlediska čistě lidského obdivu. To dokazuje několik detailů uložených v AKPR. Například záznam z listopadu 1927, kdy se Hugo Vavrečka dostavil do Kanceláře prezidenta republiky čistě proto, aby přes její pracovníky poprosil prezidenta o podpisy do památníků svých dětí. TGM jeho přání splnil 27. 11. 1927. Viz AKPR, f. KPR, k. 367, inv.č. 1847, záznam ze 17. listopadu 1927 ohledně žádosti H. Vavrečky o prezidentovy podpisy.

⁵⁸⁰ AKPR, f. KPR – protokol T, sign. T 1051/38, k. 189, záznam hlášení redaktora Hajšmana z 20. října 1938 o schůzi žurnalistů s H. Vavrečkou.

⁵⁸¹ Rudé právo, 5. 3. 1947, r. 27, titulní strana. *Agrární strana s Beranem v čele prosazovala odstoupení Beneše před Mnichovem*.

⁵⁸² CINGER, František. *Smějí se slzy, aneb, Soukromý život Jana Wericha*. Praha: BVD, 2016, s. 218.

⁵⁸³ LA PNP, osobní fond Jan Werich, dopis J. Wericha H. Vavrečkovi z 25. 3. 1947.

o výpomoc administrativní, Vavrečka se totiž osobně znal s americkým konzulem v Praze Johnem H. Bruinsem,⁵⁸⁴ a možná i finanční.⁵⁸⁵

Už od října Vavrečka apeloval na to, že „*funkce úřednické vlády musí brzy skončiti a že se musí vlády ujmouti význačné osoby politické*“,⁵⁸⁶ avšak ve funkci vydržel až do zvolení Emila Háchy prezidentem republiky. Je pozoruhodné, že o kandidatuře na danou funkci vážně uvažoval i J. A. Baťa, který v této souvislosti svolal k poradě ředitele svého podniku. Baťa krátce předtím navštívil v Německu Göringa, u něhož sondoval, „*zda by byla možná nějaká slušná dohoda s Německem jakož i objasnění otázky, jak by se Německo chovalo vůči jeho kandidatuře*“. ⁵⁸⁷ Na poradě, kde se Baťa dotázal ředitelů, zda má kandidaturu přijmouti, „*vyslovili se všichni proti*“. Vavrečka, který si na jednání odskočil z Prahy a „*znal jeho politickou naivitu*“, Baťu velmi naléhavě žádal „*aby se nijak do politiky nevměšoval*“. Dále mu ministr vyčínil „*způsobem velmi kategorickým*“ onu „*nejapnost*“ a „*hloupost*“, že bez jeho vědomí navštívil v Berlíně říšského ministra letectví.⁵⁸⁸

Vavrečkovi se i přes velké úsilí v budování centrálního úřadu propagandy nepodařilo „*zlomit rázně bezpočetné kompetenční spory a zájmy přechetných stran a skupin*“⁵⁸⁹ a spolu s celou vládou podal na konci listopadu 1938 demisi. Ve vládní funkci ho nahradil Jiří Havelka.

Po válce byl Vavrečka napadán komunistickým tiskem, že byl v pokusu „*odstranit povyk a špínu, kterou na nás německými vysíláči vrhá Goebbels*“ doslova „*poražen na hlavu*“ a že několik rozhlasových relací „*v jeho propagandistické kuchyni upečených vyznělo naprázdno*“.⁵⁹⁰ Československé ministerstvo propagandy vzniklo vzhledem k situaci ostudně pozdě. Je jistě obdivuhodné, že přes veškerá úskalí Vavrečka hozenou rukavici v podobě ministerského křesla tohoto resortu vůbec zvedl. Jako vlastenec nemohl koneckonců jinak. Mezinárodně-politická situace se posléze doslova měnila každým dnem, což nutilo Vavrečku silně improvizovat, a nedá se říci, že by zklamal. Více zkrátka dělat nemohl.

⁵⁸⁴ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign I/4, k. 131, inv. č. 450, dopisy H. Vavrečky americkému konzulovi v Praze J. H. Bruinsovi z 15. a 23. března 1939.

⁵⁸⁵ Lidové noviny, 5. 6. 1993. r. 5 (po obnovení). *Pozoruhodná osobnost Huga Vavrečky*.

⁵⁸⁶ NAP, f. NárS, sign. 11/47, k. 158, inv. č. 1903, výpověď Huga Vavrečky ze 17. června 1946.

⁵⁸⁷ Tamtéž.

⁵⁸⁸ Tamtéž.

⁵⁸⁹ Polední list, 3. 2. 1939, ročník 13, titulní strana. *Ústředí propagandy*.

⁵⁹⁰ Tep nového Zlína, 19. 2. 1947, s. 3.

6 Za Protektorátu Čechy a Morava

6.1 Hugo Vavrečka a Baťovy závody ve Zlíně v prvních letech války

Hugo Vavrečka byl neblahými událostmi března 1939 zastižen ve Zlíně. Slovensko vyhlásilo pod Tisovým vedením samostatnost⁵⁹¹ a německá armáda nejprve 14. března obsadila Ostravsko a následně po vynuceném Háchově posvěcení celé akce rovněž zbytek českých zemí. Německá propaganda lživě hlásila, že Česko-Slovensko se rozpadlo zcela samovolně, a Vůdce tedy musel zajistit klid a pořádek v tomto prostoru. České vedení Baťových závodů podobně jako vedení dalších velkých podniků na území Čech a Moravy bylo prakticky ihned postaveno před komplikovaný problém, a sice jakým způsobem nenápadně bránit německým snahám o postupné ovládnutí finanční i výrobní sféry podniku. K prvnímu výraznému obrannému tahu došlo již krátce po březnových událostech. Na přelomu jara a léta 1939 odjel J. A. Baťa na světovou výstavu do New Yorku se záměrem se do Zlína již nevrátit.⁵⁹² Jelikož byl jediným vlastníkem akcií a pobýval od této chvíle v zahraničí, hrozilo velké nebezpečí, že by se nacisté mohli zmocnit veškerého jeho majetku v protektorátu. Bylo potřeba před okupačními úřady utajit skutečnosti ohledně stavu akcií a vlastnictví upravit tak, aby majoritu, tj. 60 procent, vlastnil větší počet osob trvale žijících ve Zlíně.⁵⁹³ Krátce po Baťově odjezdu si na „výlet“ do polí nedaleko Březnice vyjeli čtyři vysoce postavení představitelé koncernu: Čipera, Hlavnička, Vavrečka a Malota.⁵⁹⁴ Auto řídil osobně Čipera. Zastavili uprostřed polí a začalo neformální setkání téměř celé správní rady. Všichni pánové se radili a diskutovali, jakým způsobem zachránit Baťův majetek. Čipera posléze navrhl, aby se pět osob, všichni přítomní plus Hynek Baťa, propůjčili „na oko“ pro převod akcií patřících J. A. Baťovi. Dále navrhl, aby každý ze jmenovaných obdržel 7 procent akcií, tedy 35 procent celkové emise.⁵⁹⁵ Bylo to v intencích již starší myšlenky samotného Tomáše Bati, který na sklonku svého života uvažoval o tom, že promění „*akciovou společnost tak, aby odpovědní lidé, kteří podnik řídí, byli jeho vlastníky, ale přitom aby nebyli sváděni*

⁵⁹¹ Celému aktu nejprve předcházel pokus pražské vlády zvrátit celou situaci zásahem armády na Slovensku. K tzv. Homolovu puči došlo v noci z 9. na 10. března 1939. O tři dny později se v Berlíně sešel Adolf Hitler s Josefem Tisem. Kancléř Tisovi sdělil, že buďto Slovensko vyhlásí samostatnost, nebo bude obsazeno německou armádou.

⁵⁹² J. A. Baťa byl na konci 30. let velmi často mimo Zlín. Při obsazení zbytku Čech, Moravy a Slezska 14. a 15. března 1939 se nacházel v Polsku, na přelomu března a dubna se vrátil do již ustanoveného protektorátu, který definitivně opustil 22. června 1939. Viz KOLUMBER. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*, s. 26–27.

⁵⁹³ POSPÍŠIL, Jaroslav. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*. Zlín: Kniha Zlín, 2011, s. 40–2.

⁵⁹⁴ Do správní rady podniku přibyli v roce 1939 Hynek Baťa a František Malota.

⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 40–42. Viz také POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 133.

výnosem kapitálu, nýbrž aby akcie podniku drželi jako legitimaci k vedení závodu“.⁵⁹⁶ V druhé polovině 30. let rozvíjel tento návrh v teoretické rovině J. A. Baťa, jenž uvažoval, že v budoucnu přesídli natrvalo do zamoří, kde se bude lépe šířit „rozšíření odbytu na celé zeměkouli“.⁵⁹⁷ Věděl, že „ve Zlíně musí vedení závodů zůstat ve spolehlivých rukou“, a proto se vracíval k myšlence rozdělení „legitimačních akcií na jednotlivé členy ředitelstva, resp. Správní rady“. Vlivem politických událostí podzimu 1938 a jara 1939 ovšem věc nebyla rozhodnuta⁵⁹⁸ a její okamžik přišel až po definitivním rozbití Česko-Slovenska, a to kvůli zcela jiným důvodům než v původním záměru.

V případě odhalení domluveného převodu měli všichni zúčastnění shodně tvrdit, že Tomáš Baťa před svou smrtí sdělil svému nevlastnímu bratrovi, aby všech těchto pět spolupracovníků přibral jako podílníky na akciích, a to každého do výše 7 procent jako odměnu za dlouholetou práci v podniku. Nacisté se nesměli dozvědět, že k úpravě držení akcií došlo teprve nedávno, celá akce měla mít punc hodnověrnosti. Všichni souhlasili a František Malota byl pověřen, aby posléze odjel z konspiračních důvodů do Terstu a odtud zavolał J. A. Baťovi do USA.⁵⁹⁹ Baťa s převodem souhlasil, avšak dle poválečné výpovědi Maloty s podmínkou, že po válce se všechny akcie opět vrátí, respektive zpětně prodají do jeho rukou. To po válce rozporoval Hugo Vavrečka, který sám Baťovi ještě před převodem akcií několikrát telefonoval z Říma. Účelem posledního hovoru právě „bylo vyloučiti jakoukoliv možnost domněnky, že by J. A. Baťa měl právní nárok na vrácení akcií po svém návratu“.⁶⁰⁰ Rodák z Polské Ostravy Baťovi doslova řekl, že: „Nebude-li převod právně zcela nepochybný a nezávadný, použijí Němci každé nejasnosti k tomu, aby převod prohlásili za ‚Tarnung‘“⁶⁰¹, za nějž jsou přísné tresty nevyjímaje ani trest smrti.“ Baťa následně všechny náležitosti nechal vypracovat odborným notářem a poslal potřebné dokumenty do Zlína, plnou mocí také již dříve vybavil Josefa Hlavničku.⁶⁰² V tomto kontextu je zajímavé, že to pro ostatní ředitele

⁵⁹⁶ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 18. června 1946.

⁵⁹⁷ Tamtéž.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

⁵⁹⁹ POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 40–42

⁶⁰⁰ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 18. června 1946. Celá záležitost byla právně velmi komplikovaná a jednotlivé výpovědi o tomto převodu si po válce často rozporovaly. V roce 1948 J.A.Baťa v žádosti o odškodnění za znárodněný majetek napsal, že se „jednalo o fiktivní převod, jehož smyslem bylo jednoduše zabránit konfiskaci firmy Baťa a.s.Zlín. Tento převod není platný a nevyplývají z něj ani jiné další důsledky.“ Viz. NAVARA, Luděk: *Tři moravské továrny a jejich cesta do státních rukou*. In: Dusivé objetí- Historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 109.

⁶⁰¹ Míňeno lest, zamaskování pravé podstaty věci.

⁶⁰² Tamtéž.. Nicméně jak ve svých pamětech uvedl spolupracovník J. A. Bati Ferdinand Menčík, Jan údajně nechal Marii Baťovou ještě během jejího pobytu v Kanadě podepsat, že „prohlašuje, že drží tyto akcie pro pana Baťu, že je neprodá ani nezciží, a že kdykoliv o to požádá, že mu je vrátí“. Předtím než Marie list podepsala, přeškrtnla slovo „nezciží“. Viz MENČÍK. *Poskokem u Jana Bati*, s. 77.

bylo překvapením. Čipera ani Vavrečka nevěděli, zda Baťa někoho vybavil plnou mocí, a dozvěděli se to až ústy Hlavničky. Majitel se totiž ne vždy svěřoval se „*svými úmysly a plány*“ ostatním ředitelům“. ⁶⁰³ Jak bylo již zmíněno, pevná byrokratická hierarchie nejvyššího vedení v podniku neexistovala. Představenstvo se formálně ke schůzím nescházelo a neusnášelo, porady se děly třeba telefonicky, a když někdo v podniku chyběl, rozhodovalo se bez něho. V důležitých věcech měl původně poslední slovo Tomáš Baťa, posléze Jan Baťa a po jeho odjezdu do ciziny Josef Hlavnička. Po jeho smrti v roce 1943 se „*takové rozhodování přeneslo na Čiperu, protože býval vždy v podniku zastizitelný*“. ⁶⁰⁴

Ohledně vlastnictví akcií je nutno zmínit, že krom výše uvedených 35 procent akcií rozdělených mezi české ředitele dostala dle plánu dalších 25 procent Marie Baťová, jež se krátce po této domluvě vrátila do Zlína. ⁶⁰⁵ Vše se událo za zády okupační správy, říšských bankovních institucí, SD i gestapa. ⁶⁰⁶ Pro zúčastněné se jednalo o velmi riskantní operaci, která mohla při vyzrazení skončit i ztrátou života. ⁶⁰⁷ Minoritu – zbylých 40 procent akcií J. A. Bati, respektive veškerá práva z nich vyplývající, si zajistila okupační správa pro sebe. ⁶⁰⁸ Ředitelé nicméně touto operací v rámci možností zajistili udržení celistvého podniku v českých rukou, většinu stávajících českých zaměstnanců a dobrou startovní pozici k tomu, aby nebyly závody zcela a bezvýhradně přeměněny na válečnou výrobu. Avšak zcela zabránit zavedení této výroby v podniku se rovnalo úspěšnému provedení kvadratury kruhu.

Již krátce po definitivním zničení Česko-Slovenska byly čtyři ze sedmi strojních oddělení firmy Baťa ve Zlíně zabrány německou vojenskou správou a vyčleněny pro vojenskou výrobu. ⁶⁰⁹ 10. listopadu 1939 došlo ke schůzce zástupců firmy Baťa a. s., německé armády a pověřence říšského protektora pro zvláštní úkoly u společnosti Baťa, na níž koncern převzal výrobní program pro Wehrmacht, zvláště pro Kriegsmarine. ⁶¹⁰ Nad strojírnami byl ustanoven přímý dozor vojenského přidělence, jímž byl několik následujících let dr. August Rustemeyer. Obecně zaváděl výrobu pro německou armádu ve Zlíně speciální zmocněnec dr. Rösner, jenž byl zodpovědný za zajišťování výrobního programu dle pokynů

⁶⁰³ NAP, f. NárS, k. 159, inv. č. 1921, svědecká výpověď H. Vavrečky v trestní věci proti Dominiku Čiperovi ze dne 25. 4. 1947.

⁶⁰⁴ Tamtéž.

⁶⁰⁵ F. Menčík také uvedl, že „využít“ tímto způsobem vdovu po Tomáši Baťovi byl Vavrečkův nápad, o kterém Jana Antonína informoval při tajných telefonických hovorech z Říma. Viz MENČÍK. *Poskokem u Jana Bati*, s. 76.

⁶⁰⁶ POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 42.

⁶⁰⁷ V případě prozrazení této operace jim ztráta života hrozila zejména v době tzv. stanného práva, které vyhlásil po svém nástupu do funkce zastupujícího říšského protektora v září 1941 na území prakticky celého protektorátu Reinhard Heydrich. Nebo za tzv. druhého stanného práva po atentátu na Heydricha.

⁶⁰⁸ POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 42.

⁶⁰⁹ UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008, s. 185.

⁶¹⁰ LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 244.

Rüstungskommando⁶¹¹ v intencích potřeb řízeného válečného hospodářství.⁶¹² Zbrojní oddělení bylo odděleno od dalších částí továrny a správní rada na něj neměla vliv. Výrobu v něm „si zařizovali vojenští důstojníci sami, aniž by se dotazovali ředitele, a prostě se tam zařídili podle svého“.⁶¹³

V prvním roce okupace se hlavně díky intenzivní činnosti sesterských společností podařilo firmě Baťa udržet poměrně rozsáhlý export obuvi, a sice 15,4 milionů párů bot, z čehož na Německo připadalo prozatím 2,7 milionů.⁶¹⁴ Na Slovensku vznikla samostatná akciová společnost Baťa, slovenská účastinárská společnost⁶¹⁵ a vedení koncernu si uvědomovalo, že bude složité udržet pod Tatrami investice v plném rozsahu. Do Bratislavy byli vysláni Hugo Vavrečka a Josef Hlavnička, kteří osobně jednali s prezidentem Tisem a některými členy slovenské vlády. Došlo k dohodě, kdy firma Baťa poskytla Slovenskému státu půjčku, a za to mohla v tomto satelitu nacistického Německa svobodně podnikat.⁶¹⁶ V daném roce firma vůbec masivně investovala v českém a slovenském prostoru. Jednalo se postupně o rozšiřování výrobních kapacit stávajících objektů například v městech Třebíč, Batizovce, Nové Zámky či budování čistě nových továren v Sezimově Ústí, Zruči nad Sázavou, Šimonovanech atd.⁶¹⁷ Nutno dodat, že v některých případech docházelo k rozšiřování výrobní kapacity nákupem majetku bývalých židovských podnikatelů.

Po napadení Polska v září 1939, respektive po zahájení války mezi nacistickým Německem a francouzsko-britskou koalicí, se rapidně zvýšil soustavný tlak na firmu Baťa, který posléze v různé míře existoval po celou dobu okupace. Jednalo se o neustále proklamovaný záměr některých představitelů okupační správy a exponentů německých hospodářských kruhů na přesun výroby ze Zlína do Říše a později případně do dobytých teritorií na východě.⁶¹⁸ V tomto kontextu byl do podniku okupačním aparátem dosazen Dr. Maxmilian Bernhuber, jehož funkce byla pro české vedení zcela nejasná. Přišel „zdánlivě za účelem prozkoumání devizového hospodářství firmy“, ale způsob, jakým sháněl informace o

⁶¹¹ Rüstungskommando je v překladu výzbrojní velitelství.

⁶¹² POSPÍŠIL, Jaroslav – VALÁŠEK, Hubert – POSPÍŠILOVÁ, Hana. *Herr Direktor a ti druzí: Albrecht Miesbach, protektorátní ředitel Baťových závodů*, Zlín: Kniha Zlín, 2015, s. 129.

⁶¹³ MZA, f. 143, sign. Ls 77/47, k. 94, inv. č. 979, poválečná svědecká výpověď. H. Vavrečky.

⁶¹⁴ LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 243. Radikální obrat nastal až v roce 1940, kdy 16,7 z celkového exportu 18,7 milionů párů bot bylo vyváženo do Německa. Od tohoto roku firma Baťa také pracovala na obuvních zakázkách pro Wehrmacht a další německé vojenské složky. Dominik Čipera po válce ovšem vypověděl, že se jednalo ve většině o boty civilní, tedy ne o speciální vojenskou obuv.

⁶¹⁵ MAREK, Martin. *Středoevropské aktivity Baťova koncernu za druhé světové války*. Brno: Matice moravská, 2017, s.154. Vznikla splnutím firmy Svit se stávajícími provozny firmy Baťa na Slovensku v červnu 1939. Základní kapitál byl ve výši 20 milionů slovenských korun.

⁶¹⁶ POSPÍŠIL a kol. *Herr Direktor a ti druzí*, s. 336–337.

⁶¹⁷ MAREK, Martin. *Zasutá minulost?: Baťův koncern ve střední Evropě za druhé světové války*. In *Hospodářské dějiny = Economic history*, r. 27, č. 2, 2012, s. 193–194.

⁶¹⁸ MZA, f. C 143, sign. Ls 77/47, k. 94, inv. č. 979, poválečná výpověď A. Miesbacha.

všech oborech výroby, finančním i jiném stavu podniku, továrních budovách a dalších detailech, ukazoval na to, že „jeho pravé poslání je příprava převzetí podniku Němci“.⁶¹⁹ Stykem s dr. Bernhuberem byl po vzájemné dohodě vedení pověřen právě Hugo Vavrečka. Ten v něm poznal „člověka bezhohledného, s osobními ambicemi, sledujícího zřejmě nacistické cíle“. Stěžoval si na jeho vměšování do vnitřních záležitostí firmy u představitele zlínského Oberlandratu⁶²⁰ dr. Hofa, kterého znal jako „člověka ze staré úřednické školy s určitým seriózním jednáním“. Vavrečka se na Oberlandratu posléze dozvěděl, že Bernhuber byl říšským protektorem určen k „zastávání říšských zájmů“ u firmy Baťa.⁶²¹ Spolu s Čiperou usoudili, že byl Bernhuber pravděpodobně nacisty vyhlédnut jako budoucí ředitel firmy, což by znamenalo totální podřízení výrobních kapacit německému válečnému hospodářství. České vedení hledalo cesty, jak tomuto zabránit.⁶²² Na Bernhubera si soustavně stěžovali u Walthera Bertsche,⁶²³ tehdejšího vedoucího druhého oddělení při úřadu říšského protektora, jež mělo na starosti hospodářství a finance.⁶²⁴ Ten nakonec po konzultaci s vyššími místy alespoň dočasně upustil od plánované kapitálové účasti Němců v podniku,⁶²⁵ nicméně českému vedení sdělil direktivní požadavek, že „nějaký Němec musí ve vedení být“ a tímto bude záležitost firmy Baťa pro něj do konce války vyřízena. To nahrálo českému vedení. V rámci příprav dalšího obranného tahu vůči nacistům oslovili ředitelé dr. Ludwiga, bývalého právního zástupce čs. vyslanectví v Berlíně a dlouholetého právního zástupce firmy Baťa. Vavrečkovi a spol. bylo známo, že je Ludwig protinacisticky orientován a v minulosti finančně podporoval politické uprchlíky z Říše.⁶²⁶ Bylo nutno najít nejlépe říšského představitele průmyslových kruhů, který by jako manažer spíše upřednostňoval zájmy firmy Baťa před zájmy nacistického válečného hospodářství.

⁶¹⁹ NAP, f. NárS, k. 159, inv. č. 1921, svědecká výpověď H. Vavrečky v trestní věci proti Dominiku Čiperovi z 25. 4. 1947.

⁶²⁰ Úřad německé okupační správy v protektorátu vždy pro několik politických okresů.

⁶²¹ Tamtéž.

⁶²² Tamtéž.

⁶²³ Walther Bertsch (1900–1952) – německý právník, ministr hospodářství a práce v Protektorátu Čechy a Morava, Brigadeführer SS, válečný zločinec. Narodil se roku 1900 v Oppenweileru. Vystudoval práva na univerzitě v Tübingenu a od roku 1924 pracoval ve státní službě v oblasti Württemberska. Do NSDAP vstoupil roku 1933 a posléze působil jako ministerský rada a v dalších funkcích nacionálně socialistického aparátu. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava působil v Úřadu říšského protektora jakožto hlava 2. hospodářského oddělení. V roce 1942 byl na pokyn R. Heydricha instalován do nově zřízeného protektorátního ministerstva práce a hospodářství. Zde se neblaze angažoval na plundrování českého průmyslu ve prospěch německé vojenské mašinerie a posléze také v masovém využití protektorátních příslušníků v rámci totálního nasazení. Po porážce nacistického Německa uprchl z protektorátu. Byl vypátrán a zatčen až v roce 1948, předán do ČSR a odsouzen na doživotí. Zemřel ve vězení v Brně roku 1952.

⁶²⁴ ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2014, s. 51–2.

⁶²⁵ NAP, f. NárS, k. 159, inv. č. 1921, svědecká výpověď H. Vavrečky v trestní věci proti Dominiku Čiperovi ze dne 25. 4. 1947.

⁶²⁶ Tamtéž.

Dr. Ludwig jim doporučil dr. Albrechta Miesbacha, bývalého vysokého představitele středně velkého obuvnického koncernu Berneis-Wessels AG v Augspurku.⁶²⁷ Miesbach byl sice od roku 1937 členem NDSAP, nicméně nepatřil k fanatickým ctitelům nacionálněsocialistické ideologie a vůbec velkoněmecké myšlenky. Jeho okolí ho popisovalo jako svědomitého, šetrného a korektního člověka.⁶²⁸ Právní zástupce české ředitele ujistil, že Miesbach „*bude neškodný*“ a po vzájemné domluvě ho v květnu 1940 doprovodil do Prahy. Jednání s ním vedli Čipera a Vavrečka, nicméně sám Miesbach později vypověděl, že hlavním mužem vyjednávání služební smlouvy⁶²⁹ byl Vavrečka. Ten také 30. května 1940 smlouvu spolupodepsal.⁶³⁰

Vše samozřejmě prošlo schvalovacím procesem na Úřadu říšského protektora. Na sérii vzájemných schůzek byl o plánovaném angažování Miesbacha informován Walther Berstch. Ten jeho výběr doporučil přijmout, což následně posvětil říšský protektor Konstantin von Neurath. Do správní rady koncernu byl rodák z Norimberku kooptován 15. července 1940.⁶³¹ Sám Vavrečka po válce Miesbacha hodnotil tak, že „*byl mnohem méně nebezpečný pro obhájení českých zájmů než Bernhuber*“.⁶³² Takzvané „české zájmy“ reprezentovalo několik bodů taktiky českého vedení, a sice v rámci možností udržet co největší míru civilní výroby, v tomto kontextu co nejvíce využívat firemní budovy a stroje, aby je nemohli nacisté používat pro válečnou výrobu, a udržet většinu českých zaměstnanců. Jak Čipera, tak Vavrečka nejbližším spolupracovníkům „*opětovně naznačovali*“, že je nutno „*podniknouti vše k udržení posledních zbytků hospodářské i politické samostatnosti*“ tak, aby návrat k opětovně svobodnému Československu, s čímž „*oba pevně počítali, proběhl co nejladčeji*“. Několikrát se nechali slyšet, že je to pro firmu Baťa „*vlastenecká povinnost*“.⁶³³

V rámci tiché dohody českých ředitelů koncernu o nenápadném kladení překážek okupantům se podařilo prosadit či odvrátit některé další německé návrhy. Byli to především

⁶²⁷ POSPÍŠIL a kol. *Herr Direktor a ti druzí*, s. 14. Je zajímavé, že se v tomto závodě zaučoval v roce 1914 J. A. Baťa. Viz KOLUMBER. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*, s. 37.

⁶²⁸ POSPÍŠIL a kol. *Herr Direktor a ti druzí*, s. 17.

⁶²⁹ To mírně rozporuje sám H. Vavrečka, který v poválečném protokolu uvedl, že jednání s Miesbachem v Praze vedl Čipera. Viz NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, výpověď H. Vavrečky z 19. 6. 1946. Vavrečka však hrál nepochybně ohledně přivedení Miesbacha zásadní roli, osobně za ním jel také do Německa v době hrozícího Bernhuberova nástupu do nejvyšších funkcí v koncernu. Viz POSPÍŠIL a kol. *Herr Direktor a ti druzí*, s. 121.

⁶³⁰ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, protokol Albrechta Miesbacha sepsaný u vyšetřující komise ONV Zlín 3. 12. 1946.

⁶³¹ KOLUMBER. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*, s. 35. To bylo schváleno valnou hromadou a 4. listopadu 1940 byla zvolena správní rada ve složení: J. A. Baťa, který zde byl v protektorátních podmínkách jen symbolicky, D. Čipera, H. Vavrečka, J. Hlavnička, F. Malota, Hynek Baťa a A. Miesbach.

⁶³² NAP, f. NárS, k. 159, inv. č. 1921, svědecká výpověď H. Vavrečky v trestní věci proti Dominiku Čiperovi z 25. 4. 1947.

⁶³³ MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, poválečná, přesně nedatovaná výpověď pracovníka firmy Baťa Miroslava Schuberta.

Vavrečka a Čipera, kteří se jako reprezentanti firmy „postavili co nejenergičtěji na odpor“ proti myšlence celního zapojení protektorátu do Říše, a to přesto, že „pro takového velkovýrobce jako f. Baťa“ bylo „větší celní území výhodou“.⁶³⁴ V Ústředním svazu průmyslu pro Čechy a Moravu dali popud k napsání memoranda líčícího potíže, jež by vznikly českému průmyslu ze zapojení. Nejvíce materiálů k jeho sestavení dodala firma Baťa. Nepodařilo se sice „celní zapojení znemožniti, ale bylo aspoň proti původně již pevně stanovenému termínu odsunuto o celý rok“. Díky této baťovské iniciativě, které se později ujal uvedený svaz a protektorátní ministerstvo obchodu, nemusely být rovněž v USA označovány české výrobky „Made in Germany“.⁶³⁵ Během jednání představenstva čeští ředitelé drželi v důležitých rozhodovacích procesech při sobě. Miesbach sice nebyl ryzí nacista, nicméně i před ním se mnohé věci a záležitosti otevřeně řešit nemohly. Jak po válce německý ředitel vypověděl, Vavrečka při jednáních „dělal dojem zásadního opozičníka a oponoval téměř vždy a všem v představenstvu, v různých maličkostech i ve věcech větších“.⁶³⁶ Přesto rodák z Norimberku do jisté míry s českými řediteli spolupracoval a upřednostňoval z hlediska profesionality manažera spíše ochranu firmy, jejích zisků a zaměstnanců před tendencemi přeměnit centrální závody, například jejich přenesením mimo protektorát, čistě na válečný průmysl.⁶³⁷ Spolupracovník Huga Vavrečky a představitel pražské kanceláře firmy Baťa Miroslav Schubert celou záležitost s Miesbachem charakterizoval takto: „České vedení závodu obratně využívalo dr. Miesbacha k ochraně českých zájmů a českého dělnictva, za ponechání prodejen, proti vysílání dělníků do Říše apod. Dr. Miesbach, sám z malých poměrů provinciálního průmyslu německého, děsil se velkých požadavků německých úřadů na firmu Baťa.... To dobře vystihlo české vedení firmy a používalo ho s úspěchem k odmítání těchto požadavků nebo k jejich mírnění.“⁶³⁸ Přesto nebylo možné se některým aktům loajálnosti vyhnout. V letech 1940–44 vyplácela společnost Baťa a. s. finanční podporu těmto německým organizacím: Bund Deutscher Osten, Winterhilfswerk, Německý červený kříž, také protektorátnímu Národnímu fondu při Kanceláři státního prezidenta a dalším organizacím.⁶³⁹ Finančně dále podporovala všechny zaměstnance německého původu, kteří dobrovolně

⁶³⁴ Tamtéž.

⁶³⁵ Tamtéž. Což se uskutečňovalo logicky jen do německého vyhlášení války USA 11. 12. 1941. Hospodářská výměna mezi USA a Německem v letech 1939–41 byla ale velmi omezená, jelikož USA i přes svou neutralitu zejména materiálně podporovaly Velkou Británii (viz Atlantická charta ze 14. 8. 1941).

⁶³⁶ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, protokol Albrechta Miesbacha sepsaný u vyšetřující komise ONV Zlín 3. 12. 1946.

⁶³⁷ MZA, f. C.143- Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, sign. Ls 77/47, k.94, inv.č. 979, poválečná výpověď A. Miesbacha

⁶³⁸ Tamtéž, k. 126, text Miroslava Schuberta „Firma Baťa za okupace podle mého vlastního pozorování“.

⁶³⁹ Mezi nimi ovšem byla také řada čistě českých kulturních a jiných subjektů, například České technické muzeum v Praze. Viz SoKA, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 132, inv. č. 469, „Otázka zaměstnaneckých vkladů u Baťových závodů“ pravděpodobně z roku 1942.

nastoupili do Wehrmachtu.⁶⁴⁰ A válečná výroba ve zlínských závodech, kterou jak bylo zmíněno výše, řídili němečtí vojenští důstojníci bez možnosti, aby do ní někdo zásadně zasahoval, kulminovala v roce 1942. V tomto roce z celkového obratu civilního, ale i vojenského zboží ve výši 1,642 miliardy korun připadalo na Německo 1,434 miliardy korun.⁶⁴¹ I přes veškerou snahu nejvyššího vedení o co nejvyšší udržení civilní výroby, firma Baťa vyráběla nejrůznější speciální obuv pro Wehrmacht, otočné lafety děl, gumové polštářky pro tanky,⁶⁴² součástky pro letadla, zvláštní kola pro vojenská vozidla, rozbušky dělostřeleckých granátů, součástky protiletadlových děl a jiný vojenský materiál.⁶⁴³ Dodnes není též vyjasněno, do jaké míry vědělo nejvyšší vedení koncernu o využívání vězňů z koncentračních táborů na nucenou práci v některých baťovských filiálkách. Jednalo se o provozy v Radomi či Chelmeku v okupovaném Polsku, v Ottmuthu přímo v Říši, ale také v Sezimově Ústí.⁶⁴⁴ Například po práci v chelmecké pobočce zemřelo za celou dobu války více než 47 vězňů za což byli odpovědní místní baťovští manažeři německé národnosti. Historik Martin Marek o uvedeném případě míní: že „*chelmecký management byli pachatelé a členové zlínského koncernového vedení diváci*“.⁶⁴⁵ Respektive, že nejvyšší vedení vystupovalo v „*pozici pasivního přihlížejícího diváka*“.⁶⁴⁶ V uvedeném případě byli po válce vyšetřováni polskou prokuraturou místní baťovští zaměstnanci, například bývalý zdejší ředitel Joachim Schultz-Bundte.⁶⁴⁷ Nicméně poválečná trestní oznámení na Čiperu, Vavrečku, Malotu, H. Baťu či Miesbacha s těmito okolnostmi vůbec neoperovala. Rovněž se nabízí otázka, pokud vedení koncernu o tomto vědělo, zda vůbec mohlo navzdory nacistickým zájmům cokoliv ze své moci proti této praxi systémově a účinně podniknout.

Přes daná fakta je nutno říci, že správnost výběru dr. Miesbacha do zlínské ředitelny potvrdil i poválečný Mimořádný lidový soud v Uherském hradišti, u něhož byl Miesbach v roce 1947 souzen a následně ve většině bodů obvinění osvobozen.⁶⁴⁸ Dá se říci, že do doby

⁶⁴⁰ LEHÁR. *Dějiny koncernu Baťa*, s. 252.

⁶⁴¹ Tamtéž, s. 250.

⁶⁴² SoKA, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 132, inv. č. 461, k.132, studie H. Vavrečky o rozšíření výrobního programu gumového zboží ze 7. září 1941.

⁶⁴³ LEHÁR. *Dějiny koncernu Baťa*, s. 250.

⁶⁴⁴ Více k tématu v kapitole „XI. Nucené práce osob židovského původu ve prospěch Baťova koncernu“ in MAREK, M. *Středoevropské aktivity Baťova koncernu za druhé světové války*, s.375-434.

⁶⁴⁵ LIBINGER, Milan. Využívat Židy na nucené práce bylo pro firmu Baťa výhodné, říká historik. IDNES.cz: Zlínský kraj [online]. 2014 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: https://zlin.idnes.cz/rozhovor-s-historikem-martinem-markem-o-zidech-nucene-nasazenych-u-bati-1ah-/zlin-zpravy.aspx?c=A140103_2017475_zlin-zpravy_ras

⁶⁴⁶ Historik: Firma Baťa zaměstnávala židovské vězně. Česká televize [online]. 2014 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1047429-historik-firma-bata-zamestnavala-zidovske-vezne>

⁶⁴⁷ MAREK. *Středoevropské aktivity Baťova koncernu za druhé světové války*, s.418.

⁶⁴⁸ V procesu, v němž byl Miesbach v roce 1947 souzen, byl následně ve většině bodů obvinění osvobozen. Od potrestání bylo upuštěno. Ze soudního jednání vyplynulo mnohé v Miesbachův prospěch. Namátkou, že se zasadil o to, aby byly firmě Baťa vráceny filiálky a domy, které jí byly odňaty při obsazení pohraničí v roce 1938.

nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora Miesbach svůj markantní vliv, který jakožto německý ředitel koncernu měl, v podniku nijak zvlášť neuplatňoval. Následně na něj začal být z okruhu Úřadu říšského protektora vyvíjen silný tlak, aby ve firmě postupoval více direktivně. Vše vyvrcholilo poté, co na Heydrichův mercedes 27. 5. 1942 dopadla bomba hozená Janem Kubišem, a po vyhlášení tzv. druhého stanného práva. Tehdy oznámil Walther Bertsch německému řediteli, že do řídicích struktur koncernu Baťa musí nastoupit další říšský Němec. Navrhl Walthera Marotzského, který dosud pracoval v úřadu pro čtyřletý říšský hospodářský plán.⁶⁴⁹ Ten ovšem následně nevstoupil do správní rady podniku, což nebylo praktické vzhledem k probíhající úpravě stanov dle zavádění německého akciového práva, ale do dozorčí rady jakožto předseda. Marotzke posléze ihned přišel s několika iniciativními návrhy, například na vybudování nové zbrojní továrny v Otrokovicích. To se ovšem českým ředitelům podařilo použitím různých záminek odvrátit. Marotzke působil v podniku jen do konce roku 1942, kdy byl na pokyn vyšších míst odeslán do stejné funkce ve firmě Klöckner-Werke AG.⁶⁵⁰ Funkce předsedy dozorčí rady se posléze ujal sám Bersch, toho času již více než rok ministr hospodářství protektorátní vlády. Ten si ve Zlíně chtěl takto vybudovat předpoklady pro vznik „teplého a finančně výhodného místa“ na dobu poválečnou. Jednalo se ale prozatím do velké míry o čestné zastoupení. Na rozdíl od Marotzského nepobíral odměnu a do činnosti závodu iniciativně nezasahoval.⁶⁵¹

Vavrečka se v prvních letech okupace soustředil kromě nutného styku s okupačními úřady a dalšími úředními záležitostmi zejména na oblast zlínského výzkumnictví. Zaštiťoval a koordinoval chemickou výrobu a část výroby gumárenské,⁶⁵² a to vše s oficiálně nevyřčeným akcentem na využití v době poválečné.⁶⁵³ Na jeho popud se zlínské výzkumné ústavy zabývaly například lékařskou chemií či geofyzikou. Zajímal se rovněž o výrobu kaučuku s úmyslem využívat ho ve Zlíně nebo o pokusy s rozvláknováním dřeva

Později se přes nejrůznější záminky či své kontakty v hospodářských kruzích snažil, aby byl počet zaměstnanců firmy Baťa nuceně nasazených v Říši co nejmenší. Jeho činnost byla často korunována úspěchem. Viz POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 139. Též se mu včasným zásahem na příslušných místech podařilo docílit toho, že bylo odvráceno vyhlášení stanného práva ve Zlíně poté, co několik Čechů vytlouklo okna ve zdejší německé škole. Viz Tamtéž, s. 411. Vavrečka po válce vypověděl, že přes Miesbacha vycházel Walther Bertsch firmě v určitých věcech vstříc. Viz Tamtéž, s. 410. Dále německý ředitel, když dostal na začátku roku 1945 rozkaz, aby byly závody zničeny před postupující Rudou armádou, učinil řadu protipatření, aby poškození nebylo tak markantní. Viz Tamtéž, s. 389 a 412.

⁶⁴⁹ KOLUMBER. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*, s. 37

⁶⁵⁰ Tamtéž.

⁶⁵¹ Tamtéž. To vše nejlépe ilustruje fakt, že po roce 1942 Bertsch osobně zavítal do firemní ústřední kanceláře v Praze jen třikrát a do samotného Zlína dvakrát.

⁶⁵² MZA, f. C 133 – Veřejný žalobce u MLS Uherské Hradiště, sign. Lst 471/48, k. 26, rozsudek MLS v Uherském Hradišti z 22. 12. 1948 nad D. Čiperou, H. Vavrečkou a Fr. Malotou.

⁶⁵³ AKPR, f. KPR, k. 367, inv. č. 1847, zápis z 28. 2. 1949 sepsaný s H. Vavrečkou ohledně jeho výhrad k rozsudku z prosince 1948.

vysokotlakovou parou.⁶⁵⁴ Od září 1941 byl jakožto zástupce firmy Baťa činný v Ústavu pro hospodářský výzkum, jenž sdružoval nejvýznamnější průmyslové, zemědělské či finanční podniky protektorátu.⁶⁵⁵ V témže roce, kdy byla také ve Zlíně dokončena Vavrečkova vila,⁶⁵⁶ se jeho prostřednictvím firma Baťa výrazně podílela na výstavbě průmyslové oblasti v Kolíně nad Labem.⁶⁵⁷ Během války se Vavrečka intenzivně zabýval rovněž problematikou výstavby „ideálního průmyslového města“ a napsal na dané téma několik velmi podrobných studií, například „*Zásady pro stavbu sídlišť*“ dokončené 21. 2. 1942.⁶⁵⁸

Přesto, ač nebyl již tak výrazně vidět ve veřejném životě⁶⁵⁹ a plně se soustředil na firemní a odborné záležitosti, byl napadán českým fašistickým tiskem, který kritizoval, že „bývalý Benešův člověk“ se stále exponuje na vysokém postu ve Zlíně. Aktivistické novináře provokoval fakt, že když tu a tam zlínské závody navštívila nějaká známá osobnost, barrandovský herec či herečka, byl to obvykle Vavrečka, trochu v duchu své předválečné angažovanosti v mediální prezentaci koncernu, který se s nimi oficiálně fotil.⁶⁶⁰ Svou roli rovněž hrálo to, že Vavrečkovi na 60. narozeniny⁶⁶¹ popřála naprostá většina hospodářských periodik či těch protektorátních novin, které se snažily v rámci možností nenápadně držet určitou kontinuitu s první československou republikou.⁶⁶²

Aktivističtí novináři nazývali Vavrečku, jakožto „benešovce“ s logickou propojeností na bývalý establishment první republiky židozедnářem.⁶⁶³ Naštěstí v jeho případě zůstalo jen u nadávek a výkřiků některých českých kolaborantů a okupační moc jeho dřívější profesní propojení s druhým československým prezidentem nechávala ladem.

⁶⁵⁴ PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 61.

⁶⁵⁵ Tamtéž.

⁶⁵⁶ Pro stavbu si Vavrečka vybral místo ve čtvrti Mokrý nad Páseckým potokem. Stavební povolení dostal 13. 7. 1939 a kolaudována byla stavba 23. 10. 1941. Kromě množství obytných místností a technického zázemí se v dvoupodlažním, poměrně masivním domě nacházela také soukromá laboratoř. Architektem jeho vily byl Jan Kotěra a je pozoruhodné, že hned vedle se nacházela vila ředitele Hlavníčky. Oba pozemky byly v zahradě propojeny chodníkem. Viz Vila ředitele H. Vavrečky, 1939 - 1941. Zlín: OFICIÁLNÍ STRÁNKY STATUTÁRNÍHO MĚSTA ZLÍNA [online]. ©2017 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <https://www.zlin.eu/vila-reditele-h-vavrecky-1939-1941-cl-298.html>

⁶⁵⁷ PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 62.

⁶⁵⁸ BENEŠOVÁ, Jana. *Urbanismus firmy Baťa. Satelitní jednotky v ČR a ideální průmyslové město*. Brno, 2012. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 49.

⁶⁵⁹ Oproti aktivitám v letech 1932–38 měl Vavrečka za protektorátu kromě působení u Bati pouze jednu další významnější funkci. Od listopadu 1939 byl místopředsedou Ústředního svazu průmyslu pro Čechy a Moravu. Viz SoKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k.131, inv. č. 450, blahopřejný dopis J. Beráka z H. Vavrečkovi z 23. 11. 1939.

⁶⁶⁰ Velmi známé jsou fotky s Adinou Mandlovou, Lídou Baarovou či Raoulem Schránilem atd.

⁶⁶¹ Tento věk Vavrečka nazval obdobím „*třetí puberty*“. Viz LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopis H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 11.3.1943.

⁶⁶² AIMH, krabice č. 2, osm novinových výstřižků k 60. narozeninám H. Vavrečky dostupných v KVH (ID 51860, 51862, 51881, 51866, 51875, 51879, 51872, 51877).

⁶⁶³ AKPR, f. KPR, k.367, inv. č. 1847, zápis z 28. 2. 1949 sepsaný s H. Vavrečkou ohledně jeho výhrad k rozsudku z prosince 1948. Vavrečka skutečně byl svobodným zednářem. Je ovšem zajímavé, že ještě před ním se stal zednářem jeho zeť V. M. Havel. Viz ČECHUROVÁ, Jana. *Čeští svobodní zednáři ve 20. století*. Praha: Libri, 2002, s. 430.

6.2 Vavrečkovy aktivity pod rouškou oficiální činnosti

Kromě již zmíněných obranných kroků vůči německým snahám o maximální zbrojení probíhala pod rouškou oficiálních aktivit a za posvěcení či přímo účasti českých ředitelů podniku, další konkrétní činnost proti okupantům. Obsahovala finanční či materiální pomoc perzekuovaným bývalým pracovníkům firmy, ale i jiným občanům a v pozdějších letech války přímou podporu některým odbojovým organizacím. Českému vedení firmy se totiž podařilo před okupanty utajit existenci tzv. Baťova podpůrného fondu,⁶⁶⁴ z něhož byly tyto aktivity většinou financovány. Logicky se jednalo o činnost velmi nebezpečnou. Kolem českého vedení závodů několikrát značně blízko kroužilo zlínské gestapo, kterému od ledna 1940 velel metodami nechvalně proslulý a velmi iniciativní SS-Obersturmführer, kriminální komisař Hans Ziegler. Úřednický aparát služebny zlínského Oberlandratu včetně zaměstnanců gestapa a SD měl v roce 1940 přibližně 150 členů⁶⁶⁵ a mezi pracovníky firmy Baťa se pohybovalo množství velmi nebezpečných konfidentů. Například Ing. Wilibald Duchek, který s posvěcením krim. komisaře Zieglera vybudoval především z řad závodní stráže informační síť donašečů, či představitel německého osobního oddělení ve firmě Baťa Ing. Bohumil (Gottfried) Gröschl.⁶⁶⁶ Avšak jak bylo uvedeno v minulé podkapitole, čeští ředitelé měli od jara 1940 na své straně poměrně významnou sílu, a sice dr. Albrechta Miesbacha. Německý ředitel po válce vypověděl, že osobní intervencí dvakrát zachránil Čiperu, Malotu, Vavrečku a Hlavničku před zatčením gestapem⁶⁶⁷ a ve prospěch českých zaměstnanců zasahoval ve více případech. Například v záležitosti pozdějšího obvinění Marie Baťové a dalších šesti zaměstnanců pro sabotáž u německých úřadů, které bylo předáno Sondergerichtu⁶⁶⁸, intervenoval úspěšně u samotného K. H. Franka. Případ M. Baťové byl zastaven a ostatní dostali jen symbolický trest. Miesbach varoval před zatčením či přímo zachránil mnoho dalších zaměstnanců, ve své poválečné výpovědi mluvil o počtu přibližně padesáti lidí.⁶⁶⁹ Tuto zásluhu, byť bez stanovení přesného počtu zachráněných, uznal za prokázanou v roce 1947 i MLS v Uherském Hradišti.⁶⁷⁰

Díky iniciativě a pohotovosti českých ředitelů bylo před březnem 1939 a ještě krátce po něm zachráněno přibližně 120 židovských pracovníků firmy i s rodinami,⁶⁷¹ včas byli

⁶⁶⁴ PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 56.

⁶⁶⁵ POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 139.

⁶⁶⁶ Tamtéž, s. 139–40. Kolaborant Bohumil Gröschl změnil během okupace křesní jméno na Gottfried.

⁶⁶⁷ Tamtéž, s. 241.

⁶⁶⁸ Tedy instanci zvané zvláštní soud.

⁶⁶⁹ Tamtéž. Dané tvrzení ve svých poválečných výpovědích podpořili H. Vavrečka i Fr. Malota. Tamtéž, s. 412.

⁶⁷⁰ Tamtéž, s. 241.

⁶⁷¹ NAP, f. MS, sign. VI/19, k. 1241, výpověď J. Steina z 28. 5. 1946. Viz také KRUTIL *Nevšední osudy Baťova exportéra-o batismu trochu jinak*, s. 75.

odesláni do zahraničí.⁶⁷² Mimo tyto „oficiální firemní přesuny“ pomohli čeští ředitelé osobně dalším židovským spolupracovníkům. Vavrečka osobně zajistil odjezd, přes své kontakty s americkým konzulem v Praze J. P. Bruinsem, namátkou svému dlouholetému tajemníkovi dr. Steinovi⁶⁷³ a dále Hugovi Wottickému a jeho sedmiletému synovi či Karlu Morgensternovi a jeho ženě, kteří oficiálně odjížděli do USA za „obchodními záležitostmi“. Všem Bruins na Vavrečkovu požádání zajistil potřebné dokumenty, vybavil je radami a veškerou svou asistencí.⁶⁷⁴ Díky exministrovi rovněž Němcům takřka před nosem odcestovalo do USA 13 odborníků z československého výstavního výboru pro světovou výstavu v New Yorku, kteří se poté zasadili o to, že náš pavilon se navzdory existenci protektorátu výstavy účastnil. Tito odborníci, mezi nimi Karel Roškot, posléze nereagovali na výzvy nacistů, aby byla čs.expozice zlikvidována a oni se vrátili domů.⁶⁷⁵ Pavilon se tudíž stal, podobně jako některé československé zastupitelské úřady, které se odmítly podrobit nacistickým direktivám o uzavření, významným symbolem proklamované státoprávní kontinuity československého státu v rámci koncepce našeho zahraničního „benešovského“ odboje.⁶⁷⁶ Ve Zlíně už od roku 1939 nacházeli azyl také příslušníci rušené československé armády a po 17. listopadu 1939 taktéž bývalí vysokoškolští studenti a studentky. Ohledně nacházení míst pro propuštěné mediky ve Zlínském výzkumném ústavu si Vavrečka korespondoval s jeho ředitelem docentem Landou⁶⁷⁷ či spolupracoval s primáři zlínské nemocnice.⁶⁷⁸ Vyřízení některých těchto případů pověřil exministr vedoucího českého osobního oddělení firmy Baťa Vincence Jaroňka.⁶⁷⁹

Právě ve zlínském výzkumném ústavu docházelo k činnosti, na které byl Vavrečka silně zainteresován. Docent Landa zde po uzavření českých vysokých škol pořádal přednášky

⁶⁷² Dle názoru historika Martina Marka ovšem nešlo primárně o záchrannou akci, ale o pragmatičnost vedení koncernu, které chtělo mít v zahraničních pobočkách kvalifikované pracovníky. Viz LIBINGER, Milan. Využívat Židy na nucené práce bylo pro firmu Baťa výhodné, říká historik. IDNES.cz: Zlínský kraj [online]. 2014 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: https://zlin.idnes.cz/rozhovor-s-historikem-martinem-markem-o-zidech-nucene-nasazenych-u-bati-1ah-/zlin-zpravy.aspx?c=A140103_2017475_zlin-zpravy_ras

⁶⁷³ KVĚTOŇ, Lukáš. Výpověď sekretářky Huga Vavrečky Anny Fidlerové [online], 2014, [cit. 2017-11-31]. Dostupná z <http://www.pametnaroda.cz/story/fidlerova-anna-1919-3048>. Paní Fidlerová ve svých vzpomínkách ale nechtíc komolí jméno dr. Steina, uvádí Steiner. Že jméno zmiňovaného tajemníka bylo Stein, dosvědčuje například poválečná výpověď H. Vavrečky. Viz ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky ze 17. 6. 1946. Dále to dosvědčují také Steinovy vlastní výpovědi.

⁶⁷⁴ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 131, inv. č. 450, dopisy H. Vavrečky americkému konzulovi v Praze Johnu H. Bruinsovi z 15. a 23. března 1939.

⁶⁷⁵ HALADA, HLAVAČKA. *Světové výstavy: od Londýna 1851 po Hannover 2000*, s. 178.

⁶⁷⁶ Historie světových výstav. Česká televize [online]. 2008 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1447575-historie-svetovych-vystav>

⁶⁷⁷ SOKA, f. Baťa a. s., k. 131, inv. č. 457, dopis H. Vavrečky docentu Landovi, aby zaměstnal medika Ivo Pavlíka v organochemickém oddělení.

⁶⁷⁸ Tamtéž, strojepis primáře zlínské nemocnice H. Baťovi z 23. července 1940.

⁶⁷⁹ Tamtéž.

pod krycím označením baťovské školy práce, které měly vysokoškolské parametry. O matematice zde např. přednášel prof. Čupra, o organické chemii pracovník zlínského výzkumného ústavu dr. Otto Wichterle.⁶⁸⁰ Občas zde mluvil i sám Vavrečka. Landa organizoval i odborné kurzy a v sobotu tzv. konference. Těch se účastnili nejen graduovaní zaměstnanci, ale také bývalí vysokoškolští studenti postižení neblahými událostmi listopadu 1939. Program i referenty určoval sám Landa. Vystavoval se tímto při zákazu českých vysokých škol poměrně velkému riziku a byl v dané záležitosti několikrát vyslýchán gestapem. O přednáškách byl informován K. H. Frank a ten se nechal slyšet, že: „*Nebude ve Zlíně trpět žádnou vysokou školu!*“⁶⁸¹

Nicméně pod různými záminkami a krytím se bohuľibou činnost doc. Landy podařilo v jisté míře udržet až do konce války. V chemickém ústavu pracoval již zmíněný dr. Wichterle, jenž se intenzivně zajímal o výzkum tzv. nových vláken.⁶⁸² V roce 1941 jeho týmu podařilo vyrobit nylonovou punčochářskou přízi a později též řadu vzorků, které šlo využít například na chirurgické šití.⁶⁸³ Byly tudíž využitelné na válečném poli, respektive ve vojenských nemocnicích a čeští ředitelé, hlavně Vavrečka, zlínským vědcům „*naléhavě radili*“, aby byl výzkum nového vlákna držen před nacisty v tajnosti, aby ho nemohli ve Zlíně či jinde využít.⁶⁸⁴ Wichterlovi chemici tedy v utajení „*intenzivně pokračovali ve sbírání technologických podkladů*“ k co nejrychlejší aplikaci nových poznatků záhy po předpokládané porážce nacistického Německa.⁶⁸⁵ Ředitel ústavů doc. Landa měl vůbec od Vavrečky a jeho spolupracovníků doporučení, aby veškeré pokusy co nejvíce uměle protahoval, aby je mohla použít až obnovená ČSR v rámci poválečného výzkumu.⁶⁸⁶ Do dnešních dnů se dochovala poměrně bohatá korespondence mezi Landou a Vavrečkou o jednotlivých aspektech této vědecké práce.⁶⁸⁷ Pro odůvodnění, proč mají zlínské závody tak velký chemický ústav, použili před nacisty čeští ředitelé obezličku, že pracují na rozvinutí vynálezu profesora Ubbelohda z Berlína⁶⁸⁸ na výrobu buněčné stříže tzv. suchou cestou. Ústav později sloužil také jako útočiště pro mnoho bývalých studentů a chemiků před

⁶⁸⁰ LEDNICKÝ. *Tomáš Baťa a jeho následovníci*, s. 78.

⁶⁸¹ Tamtéž.

⁶⁸² Respektive vysokomolekulárních polyamidů typů Nylon 66, jež se daly spřádat na vlákna.

⁶⁸³ LEDNICKÝ. *Tomáš Baťa a jeho následovníci*, s. 78

⁶⁸⁴ WICHTERLE. *Vzpomínky*: s. 40

⁶⁸⁵ Tamtéž.

⁶⁸⁶ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 21. 6. 1946

⁶⁸⁷ SoKA, f. Baťa a. s., k. 131, inv. č. 457, např. strojopis H. Vavrečky docentu Landovi z 9. 9. 1940 „*Proveďte syntetické pokusy o tom, jaký vliv na bobtnavost a pevnos, za vlhka mají ultrafialové paprsky u umělého hedvábí měďnatého i viskosového.*“ Nebo tamtéž, k. 131, inv. č. 456, strojopisy H. Vavrečky docentu Landovi z 23. 10. 1941 a z 29. 10. 1941.

⁶⁸⁸ Spolupráce firmy Baťa a prof. Ubbelohda probíhala již od druhé poloviny 30. let.

nuceným totálním nasazením v Říši.⁶⁸⁹ Landa s Vavrečkou připravovali projekt velkého firemního výzkumného centra s akcentem na pomoc poválečnému československému hospodářství. Budoucí zlínské vědecké středisko mělo mít několik nových ústavů s poloprovozními halami včetně pavilonu matematiky a astronomie, archivu a dalších institucí.⁶⁹⁰ V rámci plánování poválečného vývoje Vavrečka v roce 1944 utajeně sezval na seminář do své vily, jehož tématem byl plánovaný podíl firmy na kříšení vysokých škol a vůbec školství po obnovení republiky přibližně dvacet „*protektorátem vyřazených představitelů školského a kulturního života*“.⁶⁹¹

Ve výzkumných ústavech, školách, ale také v jiných institucích Baťových závodů ve Zlíně nacházeli útočiště rovněž bývalí důstojníci a poddůstojníci zrušené československé armády. K přijetí většího množství z nich došlo po několika tajných jednáních zejména mezi protektorátním ministerským předsedou Aloisem Eliášem⁶⁹² a ministrem veřejných prací jeho první vlády a ředitelem u Bati, Dominikem Čiperou.

Jaroslava Eliášová, vdova po generálu Eliášovi, po válce uvedla, že její muž měl k „*Čiperovi naprostou důvěru*“ a rovněž „*že se mu svěřil i se svou odbojovou činností a od Čipery, kterého do své činnosti zapojil, požadoval určité úkoly*“.⁶⁹³ Jednalo se vždy o to, aby „*důstojník, kterého potřeboval pro ilegální činnost, byl kryt nějakým zaměstnáním*“ Ministerský předseda v tomto žádal Čiperu o pomoc a nakonec „*bylo ve Zlíně umístěno větší množství důstojníků*“.⁶⁹⁴ Jednalo se například o brigádního generála Otakara Zahálku,⁶⁹⁵

⁶⁸⁹ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 21. 6. 1946

⁶⁹⁰ LEDNICKÝ. *Tomáš Baťa a jeho následovníci*, s. 78. Je nutno dodat, že docent Landa byl po válce komunisty ze Zlína doslova vyštván.

⁶⁹¹ WICHTERLE. *Vzpomínky*, s. 47.

⁶⁹² Alois Josef Eliáš (1890–1942) - legionář, generál, čs. ministr, posléze předseda protektorátní vlády a hrdina protinacistického odboje. Narodil se roku 1890 v tehdy samostatných Královských Vinohradech. Vystudoval c. k. Českou vysokou školu technickou v Praze. Za velké války byl odveden k 28. pěšímu pluku „Pražských dětí“ a odeslán na východní frontu. Zde byl 28. srpna 1914 zajat. Pracoval dále jako technický úředník v carské armádě a v srpnu 1917 vstoupil do československých legií jakožto člen 5. střeleckého pluku. V rámci tzv. Husákova transportu se přesunul na francouzskou frontu. Bojoval u Verdunu, na řece Aisne či u Terronu. Po vzniku ČSR se posléze účastnil bojů o Těšínsko proti Polsku a dále hájil republiku na Slovensku proti Maďarské republice rad. Stal se vojákem z povolání a působil v různých funkcích v čs. armádě a přímo úměrně postupoval žebříčkem hodností. V letech 1921–23 studoval na Vysoké škole válečné ve Francii. Od ledna 1932 byl stálým členem čs. delegace na konferenci o odzbrojení v Ženevě. Od léta 1933 působil u 2. pěší brigády v Chomutově a následně velel 3. divizi v Litoměřicích. V roce 1936 byl povýšen na divizního generála a velel V. armádnímu sboru v Trenčíně. Během mobilizace v září 1938 byl náměstkem generála Surového v řízení MNO a prakticky ho vedl. Posléze byl ve vládách Rudolfa Berana ministrem dopravy. Po zničení zbytku republiky v březnu 1939 a po rezignaci Rudolfa Berana přijal nabídku se stát ministerským předsedou. V této funkci tajně spolupracoval s Obranou národa, Politickým ústředím, PVVZ a dalšími odbojovými organizacemi. Byl v kontaktu i s Edvardem Benešem. Eliáš byl zatčen na rozkaz Reinharda Heydricha v září 1941, odsouzen k trestu smrti a následně držen ve vězení jako rukojmí. Popraven byl až po smrti zastupujícího říšského protektora v průběhu tzv. druhého stanného práva 19. 6. 1942 na Kobyliské stělnici.

⁶⁹³ NAP, f. NárS, k. 159, inv. č. 1914, výslech Jaroslavy Eliášové ze dne 14. 4. 1947.

⁶⁹⁴ Tamtéž.

štábního kapitána Jaroslava Brodeckého, kapitána Karla Asmuse, nadporučíka Antonína Motla a velké množství dalších.⁶⁹⁶ Mnoho z těchto vojáků bylo zapojeno či se v průběhu okupace zapojilo do protinacistických aktivit v rámci Obrany národa nebo jiných odbojových organizací. Před svým odchodem do ilegality byl na popud Dominika Čipery ve Zlíně ukrýván také Radomír Luža, syn generála Vojtěcha Borise Luži, významného představitele protinacistického odboje. S generálem Lužou měl Čipera vynikající vztahy již z doby předválečné, a jak po válce poznamenala jeho žena Milada Lužová, podporoval Čipera v době nesnází jejich rodinu též finančními prostředky. Sám bývalý zemský vojenský velitel v Brně měl k „Čiperovi plnou důvěru a počítal s jeho aktivní účastí ve všech svých plánovaných akcích“.⁶⁹⁷ Čipera měl rovněž úzké kontakty s dalšími spolupracovníky odboje z řad exponentů průmyslu, například s generálním ředitelem brněnské zbrojovky Ing. Karel Stallerem.⁶⁹⁸ O většině těchto věcí Vavrečka věděl nebo do nich byl přímo zapojen. Jak po válce konstatovaly i vyšetřující orgány SNB, Vavrečka a Čipera byli ve Zlíně takřka nerozlučnou dvojkou.⁶⁹⁹

Rodák z Polské Ostravy pomáhal některým představitelům bývalé čs. armády i soukromě mimo Baťovy závody. Jednalo se kupříkladu o budoucího brigádního generála Jana Kasalického, kterého doporučil k zaměstnání protektorátnímu ministrovi obchodu ohledně úřednického postu v plánovaném Ústředním svazu pro cizinecký ruch a na dalších místech.⁷⁰⁰ Vavrečka se také osobně, z doby svého ministerského působení, znal s generálem Aloisem Eliášem. Dne 27. září 1940 poslal předsedovi protektorátní vlády k nadcházejícím

⁶⁹⁵ Otakar Zahálka (1891–1942) – legionář, čs. generál, hrdina protinacistického odboje. Narodil se roku 1891 v Těšnově. Maturoval na učitelském ústavu v Soběslavi roku 1910. Za první světové války byl odveden ke 12. pluku v Čáslavi a na ruské frontě byl v následujícím roce zajat. Vstoupil do československých legií a v roce 1918 dosáhl hodnosti kapitána. Do vlasti se vrátil roku 1919 a zůstal v armádě. Od roku 1934 byl velitelem Vojenské akademie v Hranicích, následující rok byl povýšen na brigádního generála. Po definitivním rozbití ČSR v březnu 1939 byl krátce zaměstnán u ministerstva školství a posléze se přesunul do Zlína, kde působil jako vychovatel v kolejích pro absolventy Baťových škol. Místo musel jako bývalý legionář v roce 1941 opustit a dále působil jako úředník v daňovém oddělení Baťových závodů ve Zlíně. Pod rouškou oficiálních aktivit se už od roku 1939 podílel na protinacistickém odboji. Patřil k zakladatelům vojenské odbojové organizace Obrana národa, v jejíchž prvotních plánech byla příprava ozbrojeného povstání. V roce 1940 se stal jejím třetím zemským velitelem a řídil její aktivity na Zlínsku. Byl zatčen gestapem v květnu 1942 a popraven v Kounicových kolejích v Brně v červnu téhož roku.

⁶⁹⁶ POSPÍŠIL a kol. *Herr Direktor a ti druzí*, s. 97–98. Viz také POLÁKOVÁ, Miroslava: *Protifašistický odboj na Uherskobrodsku v letech 1939–1945*. Brno, 2010. Disertační práce. Filozofická fakulta MU, Brno, 2010, s. 38.

⁶⁹⁷ NAP, f. NáRS, k. 159, inv. č. 1931, strojopis M. Lužové z 25. 4. 1947. Na mysli měla zřejmě případnou Čiperovu účast na ozbrojeném povstání, které Obrana národa, ve které se Luža angažoval, plánovala již od roku 1939. Daná organizace byla ovšem gestapem několikrát téměř zničena a tento koncept budování odboje byl posléze pozměněn. S povstáním se ovšem i nadále počítalo, zejména v předpokládané době přiblížení spojeneckých armád k protektorátu.

⁶⁹⁸ POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 209–212.

⁶⁹⁹ To se netýkalo jen práce ale často i osobního volna. Novinář E. Valenta napsal, že při dýcháncích u Čipery doma byl přítomen „skoro vždycky i Vavrečka“. Viz VALENTA. *Žil jsem s miliardářem*, s. 45.

⁷⁰⁰ LA PNP, osobní fond Jan Kasalický, strojopis H. Vavrečky J. Kasalickému z 6. září 1940.

narozeninám povzbuzující přání: „*Do budoucnosti přeji Vám především silné zdraví a silné nervy. Všechno ostatní se poddá, zejména zachováte-li si ještě svůj vzácný humor, mnoho zdaru a štěstí ve Vašem počínání!*“⁷⁰¹

Na nezištnou Vavrečkovu pomoc vzpomínal po válce též Edvard Valenta. Když byl tento novinář v roce 1940 „*vypovězen po dvacetileté službě z redakce Lidových novin, které dostaly německého vedení*“, obrátil se zprostředkovaně s žádostí o pomoc na Dominika Čiperu s cílem přispívat do časopisu Zlín.⁷⁰² Ten jeho záležitost svěřil Vavrečkovi, jenž mu s „*největší ohleduplností a v nejpřátelštějším duchu nabídl*“, aby přispíval do Zlína „*prostě jako spisovatel bez jakýchkoliv pracovních úvazků nebo služebních hodin*“. Valenta mohl dokonce zůstat trvale v Praze a byl mu stanoven roční paušál 40 000 korun, což znamenalo „*jeho hmotné zabezpečení přes válku*“. Byl instruován, aby o finančních podmínkách příliš nemluvil, a pochopil, že Vavrečka a Čipera „*učinili toto rozhodnutí přes hlavy německých přísluhovačů*“.⁷⁰³ Celá záležitost je zajímavá a finanční podpora obdivuhodnější v tom, že se Valenta posléze dozvěděl, že v časopisu Zlín žádný jeho poslaný příspěvek nevychází, nicméně peníze stále dostával. Šéfredaktor časopisu Pelíšek mu sdělil, že kvůli rozhodnutí německých tiskových míst nesmí Valenta přispívat během války do žádných novin. Dotazoval se tedy Čipery a Vavrečky o nějakou práci a ti ho následně různě úkolovali.⁷⁰⁴ Například na jejich popud napsal dějiny zlínských závodů nebo scénář filmu, ovšem „*pro zásuvku, že se bude točit až po osvobození od Němců*“. Mezi dokončením jednoho úkolu a zadáním dalšího vždy bylo několik měsíců, přesto stále dostával finanční podporu. Valenta pochopil, že jakýkoliv pracně vymyšlený pracovní úvazek je záminkou „*aby ho mohli za těžké životní situace šetrně podporovat*“.⁷⁰⁵ K pochopení Vavrečkových postojů za protektorátu je nutno k dané příhodě doplnit, že jím byl Valenta při jednom přátelském rozhovoru v Praze vyzván, aby „*naprosto nikdy a za žádných okolností nenapsal jediného slova v duchu německém*“. To exministr posléze doplnil, že my baťovci „*nenecháme strádat českého spisovatele, který se ocitl v nemilosti*“.⁷⁰⁶ Novinář za to, že mu ředitelé umožnili alespoň základní kvalitativní úroveň života, Vavrečkovi v dopise vděčně napsal: „*Věřte, že Vám to nikdy nezapomenu.*“⁷⁰⁷

Samostatnou kapitolou protinacistických aktivit českého vedení zlínských závodů byla zejména utajená finanční a materiální podpora příprav povstání na Slovensku, ale také

⁷⁰¹ SoKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 131, inv. č. 457, k. 131, přání H. Vavrečky premiéru Eliášovi z 27. 9. 1940.

⁷⁰² MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, výpověď Edvarda Valenty.

⁷⁰³ Tamtéž.

⁷⁰⁴ Tamtéž. Čipera doslova řekl, že „*Pelíšková moc ve Zlíně je taková, že proti němu nemůže nic dělat*“. S Vavrečkou Valentovi navrhli, že pro něj nějakou práci „*vymyslí*“.

⁷⁰⁵ Tamtéž.

⁷⁰⁶ Tamtéž.

⁷⁰⁷ SoKA, f. Baťa a. s. sign. I/4, k. 133, inv. č. 472, blíže nedatovaný dopis E. Valenty H. Vavrečkovi z roku 1944.

partyzánského hnutí na Moravě na jaře 1945. Je nutno zmínit hlavně výraznou finanční injekci, kterou za posvěcení Dominika Čipery poskytla firma Baťa Slovenské národní radě, která se v kooperaci s tzv. Vojenským ústředím pod vedením podplk. gen. štábu. slovenské armády Jána Goliana připravovala na ozbrojené povstání proti Tisově klerofašistické vládě a nacistům.⁷⁰⁸

Můstkem mezi Čiperou a pozdějším předsedou Slovenské národní rady, významným představitelem místního občanského odboje usilujícího o obnovu ČSR v předmnichovských hranicích Vavro Šrobárem⁷⁰⁹, se stal Alois Štván. Tento vedoucí exportního oddělení firmy Baťa-Svit v Batizovcích již delší dobu působil v odboji proti Tisově režimu a nacistickému Německu v odbojové skupině Hela. Na svých cestách se v Istanbulu v roce 1942 dokonce setkal s československými zpravodajci.⁷¹⁰ Alois Štván upozornil Šrobára, že „*peníze by mohly zajistit Baťovy závody na Slovensku*“,⁷¹¹ jelikož dosavadní snaha o získání finančních prostředků nebyla ve výsledku tolik úspěšná. Z českých ředitelů koncernu jezdíval na Slovensko, za účelem hospodářských kontrol a spolupráce s vedoucími jednotlivých závodů, nejvíce František Malota.⁷¹² V Batizovcích byl vedoucím místního baťovského závodu Janem Lepíkem informován o činnosti Aloise Štvána a vůbec o organizování odbojové činnosti, která měla vyvrcholit ozbrojeným povstáním. Lepík zmínil, že bude zapotřebí zpočátku asi 30 milionů korun a pak další, jež by mohly případně poskytnout Baťovy závody. Malota ho

⁷⁰⁸ JIŘÍČEK Jan. *Postavení Slovenské národní rady 1944–1945*. Praha, 2011. Diplomová práce, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, s. 17.

⁷⁰⁹ Vavro Šrobár (1867–1950) – lékař, významný československý politik slovenského původu, dlouholetý představitel agrární strany. Narodil se ve vesnici Lisková nedaleko Ružomberoku v roce 1867. Během studií byl vyloučen ze všech gymnázií v Uhersku za panslavickou agitaci. Dostudoval v Přerově roku 1888 a následně se zapsal na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Zde se zapojil do činnosti spolku Detvan a seznámil se s TGM. Posléze se stal jeho politickým stoupencem a spolupracovníkem. Od roku 1898 vydával s Pavlem Bláhou časopis Hlas. Roku 1906 kandidoval do Uherského sněmu a až do roku 1918 působil rovněž jako lékař v Ružomberoku. V říjnu 1918 Šrobár v Praze jménem Slováků podepsal „Zákon o zřízení československého státu“, a je tedy řazen mezi tzv. muže 28. října. Po vzniku republiky byl poslancem za Slovenskou národní a rolnickou stranu a po jejím splnutí s českými agrárníky spojil svůj následující politický život právě s Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu. Během trvání první republiky prošel nejrůznějšími politickými funkcemi. Kromě poslanecké funkce byl ministrem v několika čs. vládách a senátorem. Po rozpadu ČSR a na začátku války zůstal na Slovensku a angažoval se v odboji proti politice Tisova režimu. V době Slovenského národního povstání byl jedním ze dvou předsedů tzv. Slovenské národní rady. Na jaře 1945 působil v tzv. třetím sboru pověřenců, orgánu, který byl ustanoven na již osvobozené části Slovenska. V politice působil i po obnovení ČSR a krátce před parlamentními volbami roku 1946 založil Stranu svobody a stal se jejím předsedou. Po komunistickém puči Šrobár naivně přijal Gottwaldovu nabídku a stal se ministrem pro sjednocení zákonů. Komunisté ho využili pro legitimizaci převzetí moci ve státě, a sice proto, že představoval kontinuitu z hlediska jeho dřívějších kontaktů s TGM. Zemřel roku 1950 v Olomouci a jeho ostatky byly pohřbeny v Bratislavě.

⁷¹⁰ POSPÍŠIL kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 339–342.

⁷¹¹ Z Rybární do Batatuby: črty ze života Jana Antonína Bati - část 8: rok 1944 – Slovenské národní povstání. Zlin.estranky.cz [online]. [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: http://www.zlin.estranky.cz/clanky/tomas-bata--jan-antonin-bata/z-rybarni-do-batatuby---crty-ze-zivota-jana-a_-bati---cast-8.html

⁷¹² Tamtéž.

ubezpečil, že udělá vše pro to, aby se tak stalo. Po návratu do Zlína informoval Dominika Číperu a Huga Vavrečku. Hlavní slovo v daném rozhodování měl Čípera a za několik dní bylo rozhodnuto, že Baťa, konkrétně závod Baťa-Svit v Batizovcích, bude dodávat materiální a finanční pomoc slovenskému odboji. Čípera předávání vymyslel tak, aby vedoucí daného závodu, Jan Lepík, osobně v bance vyzvedával peníze a předával je Vavro Šrobárovi v jeho bytě v Trenčianských Teplicích. Malota navštívil na přelomu let 1943/44 osobně Šrobára a následně domluvil, spolu s Lepíkem a Štvánem, veškeré náležitosti s představiteli slovenské Tatra banky, kteří jim vyšli ochotně vstříc. Malota prezidentovi banky dr. Igoru Makovickému explicitně sdělil, že peníze, jednalo se o úvěr pro firmu Baťa až do výše 30 milionů,⁷¹³ potřebují pro slovenský odboj. Vše dopadlo úspěšně a Šrobárovi bylo nakonec celkově poskytnuto cca 12 milionů korun, které rozděloval dle politických a vojenských potřeb.⁷¹⁴ Využil je hlavně k financování vzniku tajných národních výborů. Půl milionu z dané částky dostal také Karol Šmidke pro financování ilegální komunistické strany.⁷¹⁵

Tehdejší místopředseda Slovenské národní rady a pozdější komunistický prezident Gustáv Husák celou věc popsal těmito slovy: „Baťa dal Šrobárovi k dispozici z iniciativy zlínského Čípery přes svou filiálku na Slovensku a přes Slovenskou banku pět miliónů Ks na odbojovou činnost. Za tyto peníze chodili po Slovensku tři, čtyři Šrobárovi lidé, navštívili hostinského, učitele nebo nějakého známého, pověřili ho vedením místního národního výboru, dali mu peníze – a národní výbor byl založen.“⁷¹⁶ Sám Šrobár po válce charakterizoval pomoc od firmy Baťa těmito slovy: „V roce 1943, při prvních přípravách podzemní organizace pro slovenské národní povstání, bylo naléhavě potřeba velkých částek, aby mohla být po celém Slovensku vybudována rozsáhlá síť národních výborů. K tomu cíli poskytl p. Dominik Čípera potřebné prostředky/milionové částky/ a nadále tak podporoval slovenské povstání potřebami pro partyzány /obuví, prádlem apod., vydávanými přímo ze slovenských továren firmy Baťa.“⁷¹⁷ Dále dodal: „Zaměstnanci firmy Baťa a vůbec podniky této firmy hrály významnou roli jak v přípravách, tak v povstání samém.“⁷¹⁸

K přímému kontaktu mezi partyzány v Beskydech a českým vedením závodů došlo na začátku roku 1945. V lednu byl přes Richarda Satínského, vedoucího lesního revíru Burešov patřícího firmě Baťa, a jeho zaměstnance Františka Foukala, který byl ve spojení s 1.

⁷¹³ Vedoucí závodu v Batizovcích Jan Lepík měl toho času v dané bance pasivní saldo.

⁷¹⁴ POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 342.

⁷¹⁵ ŽIKEŠ, Vladimír – SOVÁK, Čeněk. *Slovenské národní povstání bez mýtů a legend*. Praha: Univerzum, 1990, s.58.

⁷¹⁶ HUSÁK, Gustáv. *Svědectví o Slovenském národním povstání*. Praha: Naše vojsko, 1970, s. 96.

⁷¹⁷ MZA, f. C 143 - Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, úředně potvrzený opis prohlášení Vavro Šrobára z 10. 6. 1946.

⁷¹⁸ Tamtéž.

československou partyzánskou brigádou Jana Žižky z Trocnova opatrně kontaktován Dominik Čipera.⁷¹⁹ Foukalova role není dodnes stoprocentně vyjasněná, nicméně s největší pravděpodobností byl do Burešova nasazen již předem velitelem dané brigády D. B. Murzinem.⁷²⁰ Čipera byl pochopitelně velmi opatrný a jeho nedůvěru se podařilo překonat až s pomocí Antonína Bortla, úředníka firmy Baťa, jenž byl partyzány již dříve zkontaktován.⁷²¹ Čipera následně po poradě s nejbližšími spolupracovníky včetně Huga Vavrečky zajistil pravidelné dodávky šatstva, potravin, obuvi či větších finančních obnosů pro brigádu, a ty byly dopravovány dvakrát či třikrát týdně na smlouvaná místa nákladním automobilem.⁷²² Také byly jejímu štábu předány z archivu lesního oddělení firmy Baťa veškeré druhy speciálních map území v rozsahu předmnichovské ČSR. To bylo naprosto zásadní pro pohyb partyzánů v terénu a pro plánování sabotážních či jiných odbojových akcí.⁷²³

Jak po válce poznamenal Prokop Drtina poměry u Baťových závodů byly za války „složitě a zamotané...“.⁷²⁴ Nejen české vedení ale rovněž mnozí nižší zaměstnanci, kteří byli loajální k předmnichovskému Československu, byli přinuceni hrát dvojí hru. Na povrchu museli dodržovat určitá německá „pravidla hry“, účastnit se nejrůznějších oficialit a prokazovat na první pohled určitou loajalitu ale pod rouškou těchto oficialit opatrně, ale systematicky postupovali proti německým snahám o ovládnutí podniku a bránili germanizačním tendencím. Mnoho zaměstnanců podniku bojovalo proti nacistům přímo se zbraní v ruce nejen v československých zahraničních silách, ale také v domácím odboji.⁷²⁵ Nelze nezmínit hrdinský boj přibližně 160 zaměstnanců firmy Baťa z Baťovan-Šimonovan, kteří rozhodným dílem pod vedením Josefa Trojana,⁷²⁶ dřívějšího ředitele tohoto závodu, bojovali v partyzánském oddíle Pavel během SNP i po ústupu zbytkových povstaleckých sil do hor.⁷²⁷

⁷¹⁹ POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 389–91.

⁷²⁰ ČERNÝ, Vladimír. *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*. Brno, 2006. Dizertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 220.

⁷²¹ POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 390.

⁷²² ČERNÝ. *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*, s.220.

⁷²³ Tamtéž, s. 220–21

⁷²⁴ Citováno dle POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 93.

⁷²⁵ Přímo ve Zlíně a v jeho blízkém okolí se jednalo např. o příslušníky tzv. Inženýrské skupiny či odbojového uskupení Mochov na letišti v Otrokovicích. Obě skupiny byly krutě postiženy zásahem gestapa v roce 1941. Dále na Zlínsku působila organizovaně v letech 1939–42 Obrana národa a v průběhu okupace další odbojové skupiny a organizace. Viz POKLUDA. *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*, s. 59–60.

⁷²⁶ Z předválečné čs. armády měl Josef Trojan hodnost kapitána. Je nutno zmínit, že tento hrdina protinacistického odboje a rodák z Horních Heřmanic na Moravě byl po vykonstruovaném procesu popraven komunisty roku 1953.

⁷²⁷ VAŠE PRÍBEHY Z SNP. MOJE POVSTANIE.SK - Zapomenutý hrdina kpt. Josef Trojan, [online]. [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.mojepovstanie.sk/pribehy-snp.php?s=12>

Dejme slovo opět zaměstnanci pražské kanceláře Baťa a Vavrečkovu spolupracovníkovi Miroslavu Schubertovi: „Rovněž pan Ing. Vavrečka hned od počátku války počítal s porážkou Německa. Předpovídal dlouhé, několikaleté trvání války, s kteroužto předpovědí se netajil ani před Němci, kteří snad také pro jeho sarkasmus mu nedůvěřovali.“⁷²⁸ Ředitel Miesbach před Schubertem v roce 1942 naznačil „...že by p. Vavrečka měl jít do penze, jejíž úpravu by mu mohl ještě zaručiti, neví však, bude-li tomu tak i v budoucnu, protože prý námitky proti němu rostou. Je prý vtipný, ale myslí si, že Němci jeho vtipům a narážkám nerozumí, protože na ně nereagují. Připadá mu to prý tak, jako by p. Vavrečka házel na Němce oštěpy, jimž v posledním okamžiku dá jiný směr, takže jdou vedle.“ Vavrečka ovšem dobrovolně odmítl odejít do penze, „aby jeho místo nebylo snad obsazeno nějakým Němcem. Chtěl se ostatně osobně účastnit příprav na poválečnou hospodářskou práci, kterou spoluplánoval.“⁷²⁹

I přes složitý vývoj situace a vůbec vztahů mezi vedením Baťových závodů a okupační správou nemůže být o vlasteneckých pohnutkách Vavrečky, Čipery a dalších nejbližších spolupracovníků dle nesčetného množství důkazů o jejich činnosti za války nejmenších pochyb.

6.3 Od prvního útoku srdeční choroby do osvobození vlasti

Koncem března roku 1943 Hugo Vavrečku postihl těžký srdeční infarkt.⁷³⁰ Naštěstí nebyl smrtelný a díky péči ve zlínské nemocnici se z něj zotavil. Byl ovšem několik měsíců upoután na lůžku⁷³¹ a lékaři mu opět dovolili „vzít pero do rukou“ a malou procházku na čerstvém vzduchu až v červnu téhož roku. Naordinovali mu klid a do civilního života mu doporučili se vrátit až na podzim.⁷³² Tento první, ale vážný zdravotní problém pro něj znamenal stáhnutí se do ústraní. Jistý stupeň rekonvalescence probíhal až do konce války, a z tohoto důvodu přerušil aktivní činnost ve správní radě podniku. Byla to také určitá záminka, aby se v závodě již nemusel tak otevřeně exponovat. Na nějaký čas se uchýlil „do lesní samoty na Havlově“⁷³³, aby „svému porouchanému myocardu dal příležitost k zotavení“.⁷³⁴

Vavrečkův spolupracovník Zdeněk Schubert po válce tvrdil, že srdeční nemoc Vavrečku uchránila před zatčením gestapem. Doslova uvedl: „Začátkem roku 1943 přišlo

⁷²⁸ MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, text Miroslava Schuberta „Firma Baťa za okupace podle mého vlastního pozorování“.

⁷²⁹ Tamtéž.

⁷³⁰ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 21. června 1946.

⁷³¹ Tamtéž.

⁷³² LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopis H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 10. 6. 1943.

⁷³³ Jednalo se o rodinné venkovské sídlo patřící V.M.Havlovi.

⁷³⁴ SoKA, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 132, inv. č. 469, dopis H. Vavrečky B. Albertovi zřejmě z července 1943.

gestapo do jeho pražského bytu...⁷³⁵Hledali p. Vavrečku, který byl ve Zlíně. V jeho nepřítomnosti provedli domovní prohlídku a žádali, aby se p. Vavrečka po návratu do Prahy dostavil na gestapo. P. Vavrečka se pod záminkou nutné operace schovával ve zlínské nemocnici. Jsem přesvědčen, že by později došlo k jeho zatčení, kdyby byl nebyl onemocněl v roce 1943 a kdyby po svém uzdravení nechodil jenom zřídka do továrny.“⁷³⁶ Sám Vavrečka po válce tvrdil, že se zkrátka od tohoto roku výrazněji „nemohl zúčastnit nějaké činnosti v závodě“. ⁷³⁷ To, že byl od roku 1943 nemocen „a do poměrů v továrně mnoho nezasahoval“, potvrdil ve své poválečné výpovědi rovněž ředitel Miesbach. Avšak dodal, že přesto „byl informován o všem“ a častokrát bylo „sezení představenstva v jeho vile, aby on ... se mohl zúčastniti“. ⁷³⁸ Miesbach měl také v tomto období pocit, že rodák z Polské Ostravy byl jakousi šedou eminencí závodů, to „jest tzv. Muž v pozadí“, jenž byl vždy o všem srozuměn.⁷³⁹ Kromě Vavrečkovy omezující zdravotní indispozice bylo představenstvo v květnu 1943 citelně oslabeno tragickým úmrtím Josefa Hlavničky. Jeho balík akcií následně odkoupili zbylí čeští ředitelé.⁷⁴⁰

Hned jak to jen šlo, vrátil se Vavrečka k psaní odborných studií a v menší míře opět ke spolupráci se zlínskými výzkumníky. Ve své vile měl pro tyto účely speciálně upravenou laboratoř. Svému spolupracovníkovi Bedřichu Janouškovi o tom napsal: „*Budu také potřebovat, aby ještě nějaký čas u nás byla ošetřovatelka. Konečně možno uvažovati o tom, že by se daly u nás umístit nějaké úřadovny. Pro sebe potřebuji v bytě pracovnu, protože nebudu moci chodit do továrny tolik jako dříve.*“⁷⁴¹

Spolupracoval též se stavebním oddělením Baťových závodů na několika pokusech, například na vývoji nouzových staveb podle typů vypracovaných v Německu, a těšil se, jak se po válce blíže seznámí s anglickými a americkými experimentálními stavbami, „*kde učinili v nových materiálech velké pokroky*“.⁷⁴²

⁷³⁵ Jednalo se o byt v dřívější Washingtonově ulici. Ve stejném domě, jen o patro, níž měl byt právě i Zdeněk Schubert.

⁷³⁶ MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, text Miroslava Schuberta „*Firma Baťa za okupace podle mého vlastního pozorování*“.

⁷³⁷ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, trestní oznámení na H. Vavrečku z 28. 6. 1946.

⁷³⁸ NAP, f. NárS, k. 158, inv. č. 1903, protokol Albrechta Miesbacha sepsaný u vyšetřující komise ONV Zlín 3. 12. 1946.

⁷³⁹ Tamtéž.

⁷⁴⁰ POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 134. Čipera a H. Baťa odkoupili oba 3700 kusů akcií. H. Vavrečka a Fr. Malota každý po 3069 kusech.

⁷⁴¹ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 133, inv. č. 472, dopis Vavrečky B. Janouškovi z 19. 8. 1943. Na začátku roku 1945 napsala Josefa Vavrečková: „*Tatíček začal chodit trochu do továrny a mám dojem, že mu to neuškodilo, ale přece budu trvat na tom, aby šel po válce do penze.*“ Viz AIMH, krabice č. 6, dopis J. Vavrečkové B. Havlové z jara 1945 dostupný v KVH (ID 52670). Přesto se až do konce války z infarktu plně nezotavil. Viz tamtéž, dopis J. Vavrečkové B. Havlové za jara 1945 dostupný v KVH (ID 52615).

⁷⁴² AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 19. 03. 1945 dostupný v KVH (ID 52586) .

U své zlínské vily se také věnoval pěstování léčivých bylinek⁷⁴³ a ve válečné nouzi o tabák si zkoušel jako náhražku sušit kvítky růží, kterých bylo na zahradě dost.⁷⁴⁴ Kromě toho více odpočíval ve společnosti rodiny, jelikož svou vilu v tento čas obýval nejen s manželkou Josefou, ale rovněž se synem Ivanem a jeho chotí Jiřinou.

Pravidelným společníkem zlínských obyvatel se staly od roku 1944 sirény značící letecký poplach a intenzivní přelety zejména amerických letadel směrem na „*cíle v Horním Slezsku a Polsku*“,⁷⁴⁵ což Vavrečka komentoval: „*Nejhůř je to, když lítají večer a v noci letadla od východu nad Zlínem – to není žádný poplach...*“⁷⁴⁶ Samozřejmě nezůstalo „jen“ u přeletů. K rozsahem největšímu bombardování zlínských závodů silami US Army Air Force došlo 20. listopadu 1944. Bylo při něm svrženo ve čtyřech krátkých intervalech přibližně 260 bomb. Ty kompletně zničily 10 továrních budov a 38 značně poškodily. Nejvíce byly poškozeny gumárenské a obuvnické závody a sklady, nicméně strojírna byla zasažena pouze částečně. V samotném Zlíně bylo 69 domů zničeno a 349 poškozeno.⁷⁴⁷ Ztráty na životech byly díky dobré koordinaci evakuace do krytů poměrně nízké, přímo při útoku zemřelo 23 osob.⁷⁴⁸

Dceři Boženě, která pobývala s manželem a syny na Havlově v dopisech detailně popisoval vjemy spojené s přibližováním válečné fronty na jaře 1945. V této době žili Vavrečkovi ve Zlíně „*v napětí a v očekávání věcí příštích*“ a uvědomovali si, že „*nelze učiniti nějaká opatření pro bezpečnost, protože nikdo neví, co by bylo účelné a moudré. Tak nezbyvá než se svěřiti animálnímu instinktu, který velí: přikrč se k zemi a dělej mrtvého.*“⁷⁴⁹

Bombardování a vůbec nesnáze se Vavrečka snažil brát jako celý život alespoň trochu s humorem: „*Myslím tedy, že největší nebezpečí, které nám hrozí, je, že jednou budeme definitivně bez elektřiny... Ale Karel čtvrtý, otec vlasti, taky neměl elektřinu, o praotci Čechovi ani nemluvě.*“⁷⁵⁰ Kromě elektřiny jim hrozilo i brzké odpojení telefonních linek, kdy místo „*telefonování nastupují tady dopisy a místo dopisů budeme si brzy posílat bezdrátové vzdechy*“.⁷⁵¹

⁷⁴³ Tamtéž.

⁷⁴⁴ LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 19.

⁷⁴⁵ LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopis H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 9. 1. 1945. Nálety byly prováděny ze základen v Itálii.

⁷⁴⁶ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 19. 03. 1945 dostupný v KVH (ID 52586). V rámci rozsáhlých protileteckých opatření nechal Vavrečka uskladnit a zabezpečit své umělecké sbírky. Viz SoKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. Baťa I/4, k. 133, inv. č. 472, strojopis B. Janouška Fr. Pospíšilovi z 19. 6. 1944.

⁷⁴⁷ LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 255–6.

⁷⁴⁸ Tamtéž.

⁷⁴⁹ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z jara 1945 dostupný v KVH (ID 51966).

⁷⁵⁰ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové ze 4. 12. 1944 dostupný v KVH (ID 52552).

⁷⁵¹ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 10. 4. 1945 dostupný v KVH (ID 52584). Telefon do Brna měli odpojen od dubna 1945.

Velice často spali Vavrečkovi i se synem Ivanem a snachou Jiřinou z obav před dalším bombardováním ve sklepě.⁷⁵² Hugo Vavrečka na to posléze rezignoval: „*My máme zde poplachy neustále. Ivan s Jiřinkou zas spali už ve sklepě, mamička zítra bude následovat. Já zůstanu už vzhůře, mně není tak škoda, já su z chalópký.*“⁷⁵³ Přestal do sklepa při každém přeletu letadel neustále chodit a byl manželkou, synem i snachou obviňován z hazardování: „... *a tak jsem v chalupě jen já, který zachovává klid, což mně však vynáší ostré nařčení ode všech, že jsem blázen a lehkomyšlník, neboť neběžím hned na první zahoukání do sklepa. V noci raději zůstávám v posteli – zde je to celkem jedno.*“⁷⁵⁴ Dceři Boženě si v této souvislosti v dopise stěžoval nejen na „*ustrašenou rodinku*“⁷⁵⁵ včetně syna Ivana, jenž „*nemá moc pevné nervy*“, ale i na personál své vily, který je „*taky vyhukáný*“.⁷⁵⁶ Motiv „vystrašené rodiny“ se objevuje i v dalších dopisech známým, například novináři Edvardu Valentovi: „*Bombový útok na Zlín jsme celkem zdraví přečkali, ovšem ženští obyvatelé našeho domu to odnesli silným otřesem nervů, neboť bomby dopadly také několik set metrů od nás, takže všechna okna obrácená k továrně byla vyražena. Doufáme, že se to už nebude opakovat, nikdo ovšem neví, co všechno ještě budoucnost přinese.*“⁷⁵⁷ Vavrečka měl nebezpečí na zřeteli, ale čelil mu vyrovnaněji než zbytek rodiny. Jeho vila byla postavena poměrně bokem od budov závodů na stráni v okrajové čtvrti Mokrá, byla tak v rámci možností mimo epicentrum možného bombardování. Letecké útoky Vavrečkovi přečkali „*jen důkladnými otřesy nervů a ztrátou oken*“, bomby jejich dům nezasáhly, nejbližší spadly „*asi ve vzdálenosti 500*“ od jejich vily.⁷⁵⁸ Nebyla poškozena ani Vavrečkova umělecká sbírka keramiky, kterou nechal v rámci rozsáhlých protileteckých opatření zabezpečit a uskladnit.⁷⁵⁹ Dané opatření se ovšem netýkalo obrazů, jak dokazuje dopis akademickému malíři Zdeňku Kratochvílovi z 9. 1. 1945: „*Vaše obrázky jsou už pěkně zarámovány a parádují v naší jídelně. Při náletu se jim nic nestalo.*“⁷⁶⁰

Na jaře 1945 se Vavrečkovi považovali za „*trosečníky, kteří se nemohou mnoho hýbat a čekají jen na konec takový či onaký. Za tichého počasí*“ už denně slyšeli „*dunění děl*“.⁷⁶¹ Přes nejistou budoucnost si exministr zachovával víru v to, že se jedná o „*poslední fáze*

⁷⁵² LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopis H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 9. 1. 1945.

⁷⁵³ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové ze 17. 4. 1945 dostupný v KVH (ID 52585).

⁷⁵⁴ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 19. 3. 1945 dostupný v KVH (ID 52586).

⁷⁵⁵ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 10. 4. 1945 dostupný v KVH (ID 52584).

⁷⁵⁶ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 19. 3. 1945 dostupný v KVH (ID 52586).

⁷⁵⁷ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 133, inv. č. 472, dopis H. Vavrečky E. Valentovi z 16. 12. 1944.

⁷⁵⁸ LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopis H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 9. 1. 1945.

⁷⁵⁹ SOKA Zlín, f. Baťa a. s., sign. I/4, k. 133, inv. č. 472, strojopis B. Janouška prof. Dr. Fr. Pospíšilovi z 19. 6. 1944.

⁷⁶⁰ LA PNP, osobní fond Zdeněk Kratochvíl, dopis H. Vavrečky Z. Kratochvílovi z 9. 1. 1945.

⁷⁶¹ Tamtéž.

války“.⁷⁶² V jednom značně optimistickém dopise z dané doby napsal dceři: „*Je pro tvou generaci výhoda, že jste si odbyli válku v poměrně mladém věku...*“⁷⁶³ Avšak stále ještě nebylo dobojováno a jako obvykle na konci připojil přání: „*Věřím, že všechno dobře dopadne a že se všichni brzy shledáme ve zdraví a v nově vygruntované národní pospolitosti.*“⁷⁶⁴ Těžce situaci nesla hlavně Vavrečková manželka Josefa, tehdy již také nemocná, což potvrzuje bohatá rodinná korespondence.⁷⁶⁵ Nejistotu Vavrečka komentoval slovy: „*My dva ve Zlíně musíme už riskovat, že nebudeme mít už mnoho eventualit na výběr: buď přikrčit se k zemi a počkat, anebo táhnout pěšky do neznáma. Ale nesmíme být fatalisty-ovšem mamince se to moc nedaří a vymýšlí všechny nejhorší případy, které by mohly nastat.*“⁷⁶⁶

Rovněž Prahu postihlo v této době několik náletů. Jeden z nejničivějších proběhl 14. 2. 1945, kdy americké letectvo vlivem navigační chyby bombardovalo místo Drážďan omylem Prahu. Nejvíce bylo zasaženo okolí Emauz a poškozen byl také činžák Havlových na nábřeží. Vavrečkovým se ulevilo, že byli Václav Maria s Boženou a vnuky právě na Havlově a nic se jim nestalo. „*Mamička říká, že si člověk nemá nic příliš pochvalovat, aby se to nezakřiklo, a tak také mne napomenula, abych příliš nevychvaloval štěstí, které jste měli...*“ psal Vavrečka dceři Božce a zeti Vénovi, jak jim v rodině říkal.⁷⁶⁷

Přes všechny trable, nepohodlí a obavy spojené s dramatickým přechodem válečné fronty se obě rodiny zdárně a v rámci možností ve zdraví dočkaly osvobození své okupované vlasti.

⁷⁶² AIMH, Krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 8. 1. 1945 dostupný v KVH (ID 52555).

⁷⁶³ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 12. 1. 1945 dostupný v KVH (ID 52588).

⁷⁶⁴ Tamtéž.

⁷⁶⁵ Josefa Vavrečková začala mít vážnější zdravotní problémy v roce 1944. Po válce dokonce oslepla na jedno oko. H. Vavrečka často referoval o zdravotním stavu „mamičky“ své dceři Boženě. Josefa byla celkově zesláblá, původ této slabosti se lékařům nepodařilo přesně určit. Dále byla často sužována angínou a další její problémy byly zřejmě nervového původu. O vztahu obou manželů a také o jisté pověrčivosti Josefy ve smyslu „nemluvme o štěstí, aby se nezakřiklo“ svědčí například tato Vavrečková věta: „*Mamičce daří se strídavě, měla dny velké slabosti, nyní se to zlepšilo a možno říci, že se její stav celkem lepší, ale nahlas to před mamičkou nesmím říkat.*“ Viz AIMH, krabice č. 6, poválečný blíže nedatovaný dopis Huga Vavrečky B. Havlové dostupný v KVH (ID 52878). O zdravotních trablech Jiřiny Vavrečkové dále pojednávají tyto dopisy dostupné v KVH: ID 52871, ID 1479, ID 1478, ID 1468, ID 1477.

⁷⁶⁶ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 8. 1. 1945 dostupný v KVH (ID 52555).

⁷⁶⁷ Tamtéž, dopis H. Vavrečky Havlovým z 15. 2. 1945 dostupný v KVH (ID 52599).

7 Osudy po roce 1945

7.1 V obnovené ČSR aneb Vavrečkův život pod tlakem komunistů

Zlín byl osvobozen 2. května 1945 jednotkami Rudé armády za podpory partyzánů z 1. československé brigády Jana Žižky z Trocnova.⁷⁶⁸ Dominik Čipera jako starosta města uvítal v tento den v areálu podniku sovětské velitele a o čtyři dny později za všeobecného nadšení zlínských obyvatel i partyzány z již zmíněné brigády včetně jejího legendárního velitele D. B. Murzina.⁷⁶⁹ Krátce nato začaly první výrazné změny nejen ve vedení závodů, ale vůbec celého města. Dne 12. května, krátce po definitivní kapitulaci nacistického Německa a konci druhé světové války v Evropě, přešla moc ve městě do rukou Národního výboru „Velkého Zlína“. Ten ihned začal do praxe uvádět Košický vládní program. Další den byla z moci daného výboru ustanovena národní správa koncernu Baťa a. s. a ta byla následně schválena na veřejném shromáždění všech zaměstnanců podniku.⁷⁷⁰ Během několika dní byli dosavadní čeští ředitelé firmy zcela odstaveni ze svých funkcí a nejmocnějším mužem podniku se stal právník a exponent komunistické strany Ivan Holý jakožto zplnomocněnec národního výboru k zavedení nucené správy v závodech.⁷⁷¹ V této době Vavrečka adresoval, také jménem D. Čipery a H. Bati, dopis sociálnědemokratickému ministrovi průmyslu Bohumilu Laušmanovi, že jsou ochotni odevzdat akcie podniku v jejich držení státu, respektive, že se vzdávají nároků na náhradu. V listu uvedl, že akcie „*nikdy nadrželi jako zdroj osobních příjmů, nýbrž jako legitimaci k vedení závodu.*“⁷⁷² Nicméně i nadále přituhovalo. K prvnímu pokusu nové zlínské nomenklatury „vypořádat se“ s Čiperou, Malotou, H. Baťou a Vavrečkou došlo již v průběhu léta 1945. Vyšetřovací komise ONV Zlín začala předběžně shromažďovat podklady pro plánované obvinění všech zmíněných z kolaborace s nacisty na základě dekretu prezidenta republiky č.16/45.⁷⁷³ Avšak tento první pokus vypořádat se s bývalým českým vedením vyšel prozatím naprázdno. Komisi se i přes velké úsilí nedařilo shromáždit dostatek důkazů, že nezbytné vnější projevy loajality

⁷⁶⁸ 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova patřila v letech 1944–45 k největším a nejúspěšnějším partyzánským oddílům na území Protektorátu Čechy a Morava. Její prvopočátek byl v jedenadvacetičlenném výsadku por. Jána Ušiaka, jenž byl vysazen 21. 8. 1944 u slovenské Slabině. Ještě v průběhu SNP dostala jednotka rozkaz k tomu, aby se probíla na Moravu a působila v týlu protivníka. To se podařilo a oddíl nadále působil v prostoru Moravskoslezských Beskyd (Kněhyně, Trojačka, Čeladná atd.). Následně byl reorganizován, rozčleněn na Oblastní oddíly (např. Olga) a ty posléze ještě na malé partyzánské skupiny, jež působily na různých místech Moravy. Prvním velitelem brigády byl legendární Ján Ušiak a po jeho hrdinské smrti neméně legendární Dajan Bajanovič Murzin.

⁷⁶⁹ POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 137.

⁷⁷⁰ LEHÁR. *Dějiny Baťova koncernu*, s. 258.

⁷⁷¹ POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 137.

⁷⁷² ABS, f. 300, sign. 300-22-2, výpověď H. Vavrečky z 18. 6. 1946.

⁷⁷³ PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s. 64.

s okupačním režimem a vůbec zavádění válečné výroby v závodech bylo ze strany vedení aktivní, iniciativní a dobrovolné.⁷⁷⁴ Vavrečka byl ze zdravotních důvodů ponechán na svobodě, Čipera strávil ve vyšetřovací vazbě několik dní, než byl přesunut pro špatný zdravotní stav do nemocnice, ale například František Malota byl ve vyšetřovací vazbě od 14. června do 8. září 1945.⁷⁷⁵

Podobné problémy, ať už v průběhu „právního vakua“ prvního poválečného měsíce, nebo v rámci následující státem řízené retribuice, měli někteří další lidé z okruhu Vavrečkovy rodiny, a to většinou ze značně tendenčních důvodů. V červenci 1945 byl na několik dní zatčen bratr Vavrečkova zetě, majitel Lucernafilmu a Barrandovských ateliérů Miloš Havel. Celá akce proběhla na popud udání Revoluční závodní rady Lucernafilmu a za vinu mu bylo kladeno, že z titulu své funkce kolaboroval s nacisty. Na jeho podporu ihned začaly přicházet dopisy lidí, kterým Miloš za okupace pomohl, například od režiséra Jiřího Frejky, kterého zachránil od totálního nasazení v Říši, právníka Josefa Scheinera, jenž se s Milošovou pomocí vyhnul transportu do jednoho z nejhorších koncentračních táborů – Mauthausenu, a desítky dalších.⁷⁷⁶ Vavrečka, pobývající toho času v Praze, se „*se svojí obvyklou pohotovostí velmi aktivně zúčastnil porad*“ Havlových a jejich přátel v „*Milošově částečně zapečetěné vile a přispěl lvím podílem*“ k sepsání několika zásadních dopisů úřadům požadujících Milošovo propuštění.⁷⁷⁷ Byl v tomto „*velkou oporou*“ svému zeti. Obranná akce měla úspěch a 7. července 1945 byl Miloš Havel propuštěn z vazby.⁷⁷⁸ Po turbulentních událostech prvních poválečných měsíců se zdálo, že se situace nejen v obnoveném státu, ale také kolem Vavrečkovy rodiny stabilizuje.

Sám exministr měl velkou chuť se ještě angažovat ve veřejném životě. Po několika neformálních setkáních s přítelem a tehdejším ministrem vnitřního obchodu Ivanem Pietorem byl tímto představitelem Demokratické strany navržen na přelomu let 1945/46 do funkce vládního komisaře pro znárodněné lázně Karlovy Vary či pro podobné zařízení v severních Čechách.⁷⁷⁹ Tento návrh vyvolal doslova smršť. „*Co nejrozhodněji*“ proti němu protestovala “

⁷⁷⁴ Tamtéž. Ministerstvo vnitra v červenci 1945 žádalo ONV ve Zlíně, aby dodal do 5. srpna zprávu o činnosti a výsledku šetření Huga Vavrečky. Viz NAP, f. NárS, k.158, inv. č. 1903, strojopis Zemského národního výboru v Brně předsedovi ONV ve Zlíně ze 14. 7. 1945. Vyšetřující komise ONV ve Zlíně vzápětí odpověděla, že na Vavrečku zatím oficiálně není zahájeno šetření a že ve veřejném životě účasten není. Viz tamtéž, odpověď ONV Zlín z 31. 7. 1945. Veškeré spisy ONV Zlín byly postoupeny ministerstvu vnitra a sloužili jako podklad k trestnímu oznámení národní prokuratury proti jmenovanému v létě 1946. Viz Tamtéž, potvrzení o dřívějším postoupení spisů ze 7. 2. 1947.

⁷⁷⁵ POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťa ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 80–7.

⁷⁷⁶ WANATOWICZOVÁ, Krystyna. *Miloš Havel – český filmový magnát*. Praha: Knihovna Václava Havla, s. 307–8..

⁷⁷⁷ Tamtéž. s. 309.

⁷⁷⁸ Tamtéž, s. 309–310

⁷⁷⁹ ABS, f. 304, sign. 304-4-5, opis zprávy pro předsednictvo vlády od komunistického ministra vnitra Václava Noska ze 4. 2. 1946 ohledně jeho stanoviska k případnému jmenování Vavrečky.

komunisty zcela ovládaná podniková rada koncernu Baťa, a to údajně jménem „52 000 zaměstnanců koncernu“. Chování Vavrečky za okupace bylo dle jejího tendenčního hlasu „v příkrém rozporu s chováním řádného Čecha a má se zato, že vzhledem k tomu vztahuje se na něj dekret o národní cti“.⁷⁸⁰

A ani ve vládě, zejména mezi komunistickými a sociálně demokratickými ministry, tento návrh nevyvolal nadšení, ba naopak vzhledem k vyšetřování Vavrečkovy osoby, které nebylo dosud skončeno. To předjímalo možné předání věci ohledně jeho činnosti národnímu soudu. Výrazně proti byl zejména komunistický ministr vnitra Václav Nosek,⁷⁸¹ který mínil, že bývalého ředitele nelze považovat „za řádného a své cti dbalého Čecha“, jelikož za války poškozoval „zájmy spojenecké a československé věci“.⁷⁸²

Cílená kampaň proti Vavrečkovi, celému bývalému vedení Baťových závodů ve Zlíně, Marii Baťové, J. A. Baťovi, ale vůbec batismu jako takovému probíhala v komunistickém tisku velmi ostře již od května 1945. Rudé právo psalo, že existuje „nekonečná řada dokladů, které svědčí nejen o zradě rodiny Baťovy, ale i bývalých ředitelů koncernu Baťa“.⁷⁸³ Jejich „ochota a psovska podlízavost“ k „nacistickým stvůrám neznala mezí“. Společenský dům ve Zlíně byl zdarma k dispozici „kdejakému gestapáckému lotrovi“ a navíc zde byla v rámci závodů postavena německá škola obsahující „tapané germánské lustry“ a další luxusní vybavení.⁷⁸⁴ Kromě milionových darů svým německým spolupracovníkům poskytovali dle komunistů čeští baťovští ředitelé „dobrovolné příspěvky těm Němcům, kteří narukovali“ a nadto „jejich německým rodinám zdarma byty“. Naopak české zaměstnance „vyhazovali i s rodinami na dlažbu do 24 hodin“.⁷⁸⁵ Nicméně i samo Rudé právo připouštělo, že s vědomím vedení závodů došlo prostřednictvím filiálek na Slovensku k podpoře SNP a v letech 1944–45

⁷⁸⁰ Tamtéž, protest podnikové rady Baťa – Národní podnik z 31. 1. 1946. Proti těmto komunistickým masovým podpisovým či jiným akcím proti bývalému vedení se v uvedeném období pokusili ohradit někteří nekomunističtí pracovníci Bati. Viz například NAP, f. NáRS, k. 159, blíže nedatovaný strojopis z roku 1947 některých zaměstnanců Národního podniku Baťa.

⁷⁸¹ Václav Nosek (1892–1955) – komunistický politik a ministr vnitra. Narodil se roku 1892 ve Velké Dobré. Původně pracoval jako soustružník a horník. Již od 15 let působil v Dělnické tělocvičné jednotě a posléze vstoupil do čs. sociální demokracie. Při rozkolu podporoval její marxistické křídlo. Byl spoluorganizátorem stávky na Kladně v prosinci 1920 a později ustanovujícím delegátem prvního sjezdu KSČ. Za druhé světové války působil v čs. exilu ve Velké Británii jakožto člen Státní rady a v této činnosti kooperoval s moskevským vedením KSČ. V dubnu 1945 byl jmenován ministrem vnitra v košické vládě a v této funkci i v dalších vládách působil až do roku 1953. Své funkce zneužíval k postupnému ovládnutí bezpečnostních sborů a k dalším praktikám napomáhajícím plánovanému uzmutí moci ve státě komunisty, což se stalo v únoru 1948. Spolupodílel se na pronásledování demokratické opozice a skutečných i domnělých nepřátel komunistického režimu. Zemřel na rakovinu plic v roce 1955.

⁷⁸² ABS, f. 304, sign. 304-4-5, opis zprávy pro předsednictvo vlády od komunistického ministra vnitra Václava Noska ze 4. 2. 1946 ohledně jeho stanoviska k případnému jmenování Vavrečky.

⁷⁸³ Rudé právo, 24. 11. 1945, titulní strana. *Zrada rodiny Baťovy a jejích ředitelů*.

⁷⁸⁴ Tamtéž.

⁷⁸⁵ Rudé právo, 3. 11. 1945, s. 2. *Zrada rodiny Baťovy – Miliony na Winterhilfe, ani haléře pro národní boj*.

rovněž partyzánského hnutí na východní Moravě. Vzápětí ale dodávalo, že se tak stalo „za pět minut dvanáct“, aby si vedení na poslední chvíli očistilo jméno. Údajní svědkové dle komunistů tvrdili, že čeští ředitelé to udělali „pod příslibem, že jim budou zachována jejich ředitelská místa i po převratu“.⁷⁸⁶ Domnělá zrada rodiny Baťovy v zahraničí i na domácí půdě byly „spojené nádoby“.⁷⁸⁷ Tvář jejích vedoucích exponentů byla stejná doma i v emigraci: „Je to odporná tvář kupeckých zrádců a domýšlivých násilníků, kterým nad národ je jejich postavení.“⁷⁸⁸ Komunistický tisk neuměle propojoval s protektorátními peripetemi zlínských ředitelů vcelku odlišný válečný příběh J. A. Bati, který většinu války pobýval v Brazílii. Rudé právo hřímalo, že: „Náš odboj za hranicemi nedostal od Bati ani haléře – vždyť sám šéf firmy J. A. Baťa prohlásil, že na londýnskou Benešovu vládu nedá ani korunu...“⁷⁸⁹ A vzápětí dodávalo, že i „ve Zlíně vsadili všechno na nacistickou kartu“.⁷⁹⁰

V těchto útocích na Vavrečku a jeho kolegy se objevovalo cyklicky několik stejných leitmotivů: jejich údajná hrabivost, lačnost po zlatě a zisku. Vavrečkovi speciálně bylo vytýkáno, že se zasloužil o přivedení „zarytého nacisty“ Dr. Miesbacha do Zlína, který měl být pro české ředitele „štítem jejich snah pro zachování výhod a jejich enormních válečných příjmů“.⁷⁹¹ Snad v každém článku byla zmiňována výše platu německého ředitele a rovněž Vavrečkova účast na pohoštění v rámci otevření německého kasina ve Zlíně v roce 1943.⁷⁹² Komunisté s chutí publikovali fotky, na kterých obědvá s nacistou Waltrem Berstchem – protektorátním ministrem hospodářství a dalšími představiteli protektorátního režimu a německé okupační správy. Zatímco Vavrečka a další ctitelé „hákového kříže a Hitlera“ hodovali s těmito „nacistickými vrahy českého národa“, tento „hladověl, byl mučen, umíral na popravištích...“⁷⁹³

Vavrečkova nemocná manželka Josefa v korespondenci s dcerou Boženou komentovala šok a bolest, kterou prožívala při těchto útocích na jejího manžela: „O tom, co prožíváme, je těžko povídat. Je to bolest a zklamání nepopsatelné!“ Pokus komunistů postavit

⁷⁸⁶ Tamtéž, s. 2–3.

⁷⁸⁷ Tamtéž, 26. 1. 1946, s. 3. Zrádce Baťa zbrojařem

⁷⁸⁸ Tamtéž. „A dnes pan Baťa spolu s prchalovskými zrádci a mezinárodní reakcí pokouší se rozvrátit naši republiku...“

⁷⁸⁹ Tamtéž.

⁷⁹⁰ Tamtéž, 3. 11. 1945, s. 2–3. Zrada rodiny Baťovy – Miliony na Winterhilfe, ani haléře pro národní boj.

⁷⁹¹ ABS, f. 304, sign. 304-4-5, protest podnikové rady Baťa – národní podnik proti případnému jmenování Vavrečky z 31. 1. 1946.

⁷⁹² Je pozoruhodné, že informaci o banketu „na počest nacistických veličin“ při otevření kasina ve Zlíně použili komunisté také v roce 1989 proti Václavu Havlovi. V článku „Kdo je Václav Havel“ bylo v Rudém právu probíráno jeho rodinné zázemí a život. Hugo Vavrečka je zde byl rovněž zmíněn v souvislosti s blahopřejným telegramem Josefu Tisovi ke zvolení prezidentem Slovenského státu či ohledně jeho podpisu rozhodnutí „postavit ve Zlíně školu pro děti předních nacistů“. Viz Rudé právo, 23. 2. 1989, r. 69–70, s. 4. Kdo je Václav Havel.

⁷⁹³ Rudé právo, 24. 11. 1945, titulní strana. Zrada rodiny Baťovy a jejich ředitelů.

Vavrečku před trestní nalézací komisi ONV Zlín a rozsáhlé štvavé články v rudých periodicích komentovala slovy: „*Kdyby mi někdo před ½ rokem řekl, že otec bude obviněn z kolaborantství, byla bych ho jistě považovala za blázna, a přece se to stalo.*“⁷⁹⁴ Vnímala jako nesnesitelné ony „*nájezdy v novinách na staré vedení a přímo štvání...*“⁷⁹⁵

Mínila, že „*nynější mocipány*“ mohlo vyprovokovat to, že byl její manžel navržen na funkci vládního komisaře lázní Karlovy Vary. K tomuto Josefa dodávala: „*Otec na nic podobného ani ve snu nepomýšlí a chce z jeviště co možná rychle zmizet.*“ To nebyla úplně pravda. Bývalý Baťův ředitel o komisařství reálně i přes velmi komplikovaný zdravotní stav svůj a své ženy uvažoval. Nedovedl se připravovat na důchod ve smyslu „*nicnedělání*“. Byl to člověk bytostně aktivní a pravděpodobně manželce jen na oko slíbil, že se již nebude nijak angažovat. Koneckonců sama Josefa ještě na sklonku války psala své dceři, že: „*S tátou nejsem ani trochu spokojená...*“⁷⁹⁶ Myslela tím manželovu neutuchající touhu být i po válce ještě pracovně aktivní. Dceři napsala „*...a budu na tom trvat, aby hned po válce šel do penze*“, jelikož byl již vzhledem k infarktu v roce 1943 „*dlouho mimo podnik a...lidi nejsou sentimentální*“.⁷⁹⁷ Rok po osvobození si dceři stěžovala, že „*ztratil soudnost*“⁷⁹⁸ a jeho pokusy vracet se do pracovního tempa ironicky komentovala: „*Táta hodně pracuje, musí chudinka vydělávat.*“⁷⁹⁹ Josefa Vavrečková vůbec hrubě litovala toho, že se její choť daleko dříve nestáhl do ústraní, respektive, že na tom „*svou vůli nepracovala naléhavěji*“,⁸⁰⁰ protože kdyby „*mne byl otec poslechl, tak by to všechno dnes vypadalo jinak.*“⁸⁰¹

Pod cíleným tlakem komunistického tisku a uznáv, že jeho zdravotní stav není nejlepší, ovšem nakonec sám Vavrečka konstatoval, že: „*To komisařství v severočeských lázních jsem už pustil z hlavy, pojedu tam raději jako lázeňský host...*“⁸⁰²

Vavrečkova manželka dceři a zeti téměř omluvně vysvětlovala jeden z leitmotivů, který byl bývalému řediteli komunisty vytýkán, a za který byl také vyšetřován, a sice účast na pohoštění při otevření německého kasina ve Zlíně v roce 1943: „*Pro tvou a Věnovu informaci chci říct, že ten oběd se nekonal v německém kasinu, ale ve Společenském domě... tímto obědem bylo 4000 až 5000 lidí zachráněno před odchodem na práce do Německa, o tom všem*

⁷⁹⁴ AIMH, krabice č. 6, přesně nedatovaný dopis Josefy Vavrečkové Boženě Havlové z roku 1946 dostupný v KVH (ID 52869).

⁷⁹⁵ Tamtéž, dopis J.Vavrečkové B.Havlové z léta 1946 dostupný v KVH (ID 52884).

⁷⁹⁶ Tamtéž, dopis Josefy Vavrečkové B. Havlové z jara 1945 dostupný v KVH (ID 52615).

⁷⁹⁷ Tamtéž.

⁷⁹⁸ AIMH, krabice č.6, dopis J.Vavrečkové B.Havlové z léta 1946 dostupný v KVH (ID 52884).

⁷⁹⁹ Tamtéž, dopis J.Vavrečkové B.Havlové z roku 1946 dostupný v KVH (ID 52885).

⁸⁰⁰ Tamtéž, krabice č.6, dopis J.Vavrečkové B.Havlové z léta 1946 dostupný v KVH (ID 52884).

⁸⁰¹ Tamtéž.

⁸⁰² Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 13. 2. 1946, dostupný v KVH (ID 52874).

nikde ani slovo“, a ironicky pokračovala: „*A konečně neobědval p. Molotov s p. Ribbentropem? Je mně z toho všeho hnusno.*“⁸⁰³

Kauza bývalých Baťových ředitelů se zkrátka stala třaskavým politikem. Vše se řešilo i na vládní úrovni, a přestože demokratičtí ministři, např. Drtina,⁸⁰⁴ Stránský nebo Masaryk neshledávali pro jejich další obvinění dostatek argumentů a konkrétně u Vavrečky se jim to zdálo zcela absurdní, komunističtí ministři prosadili svou. Československým ministerstvem vnitra bylo podáno trestní oznámení národní prokuratuře v Praze na Františka Malotu, Dominika Čiperu, Hynka Baťu a po sérii dlouhých výsledků také 26. června 1946 na Hugo Vavrečku. Vše mělo být projednáváno před Národním soudem. Orgány SNB byla prošetřována Vavrečkova vládní činnost a chování během války. V trestním oznámení na něj ministerstvo vnitra konstatovalo, že členové představenstva akciové společnosti Baťa, tedy Čipera, Malota, H. Baťa, Vavrečka a zesnulý J. Hlavnička jsou zodpovědní za „*trestné činy jakož i za rozhodnutí, příkazy, jednání a konání, které se děly za jejich souhlasu a vědomí*“ v době okupace. Vavrečka byl viněn ze „*součinnosti na vyjednávání zavedení zbrojní výroby do Baťových závodů*“, z podílu na iniciativním přivedení dr. Miesbacha do vedení závodů a ze spoluodpovědnosti na několika dalších činech, například na žádosti firmy na Oberlandrat⁸⁰⁵ ve Zlíně o prodloužení pracovní doby z 8 na 10 hodin, „*aby firma dodržela termíny*“ zakázek. Dále na tom, že zde vycházely aktivistické časopisy, které „*agresivním způsobem vystupovaly proti zahraniční československé vládě, jakož i ostře napadaly spojence, zvláště Sovětský svaz*“,⁸⁰⁶ či že celá „*výchova mládeže v Baťových závodech byla postavena na nacistických základech a jejich účelem bylo přeškolení mládeže na říšskou myšlenku*“.⁸⁰⁷ Obvinění pracovalo striktně s kolektivní vinou celého představenstva firmy.

Konkrétních bodů týkajících se pouze Huga Vavrečky se v trestním oznámení objevilo velmi málo. Jedním z nich bylo nařčení, že spolupracoval s reprezentanty říšského výzkumného ústavu „*ve snaze dobrovolně jim vydati metodu*“ výroby buničité stříže tzv. suchou cestou bez použití kyseliny sírové.⁸⁰⁸ Jednalo se o již výše zmíněný vynález prof. Ubbelohda, který firma Baťa získala v druhé polovině 30. let. V dodatku trestního oznámení se ještě uváděla spoluzodpovědnost tehdejšího ministra jakožto představitele

⁸⁰³ Tamtéž, přesně nedatovaný dopis Josefy Vavrečkové Boženě Havlové z roku 1946 dostupný v KVH (ID 52869).

⁸⁰⁴ Drtina k tomu doslova uvedl, že „*poměry u Baťových závodů byly tak složité a zamotané, že je značně nebezpečí, že by trestní řízení skončilo osvobozujícím rozsudkem*“. Citováno dle POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 93.

⁸⁰⁵ Úřad německé okupační správy v protektorátu vždy pro několik politických okresů.

⁸⁰⁶ Součinnost s aktivistickými novináři Vavrečka ve svých poválečných výpovědích zcela popřel.

⁸⁰⁷ ABS, f. 300, sign. 300-22-2, trestní oznámení na H. Vavrečku z 28. června 1946.

⁸⁰⁸ Tamtéž.

pomnichovské Syrového vlády na dohodě, kterou „uzavřelo Československo s Německem o vydávání politických vězňů“.⁸⁰⁹

Je nicméně pozoruhodné, že se Vavrečka ofenzivně⁸¹⁰ vůči své osobě a kolegům očividně nezalekl. Sám totiž podal v druhé polovině roku 1946 žalobu na národní podnik Baťa, ve které požadoval dlužné platby, jež měl zaručeny smlouvou.⁸¹¹ Tento krok se ovšem mohl jevit jako taktická chyba, jelikož komunistický tisk začal ihned zdůrazňovat, že Vavrečka má ještě tu drzost se takto ozývat.⁸¹² Mírné pozdvižení to vyvolalo i v periodických jiných politických stran. Sociálnědemokratický Čin v kontextu dané věci napsal: „V roce 1941 byl mu zvýšen plat na 400 000 K ročně...“ a „po osvobození mu vyschl zdroj příjmů, a tak bývalý ředitel podal žalobu na národní podnik Baťa a žádá náhradu 865.780 Kč, kromě úroků, soudních útrat apod“.⁸¹³

Orgány SNB v rámci plánovaného řízení před Národním soudem hledaly konkrétně na Vavrečku důkazy doslova horko těžko. Zdálo se, že pokud by skutečně stanul před soudem, skončilo by to pro žalobce, respektive národního prokurátora blamáží. Po několika jednáních na vládní úrovni tak díky iniciativě demokratických ministrů prošlo 4. března 1947 nejtěšnější možnou většinou usnesení, že Vavrečka, Malota a H. Baťa souzeni nebudou.⁸¹⁴ Generální prokuratura následně řízení zastavila, konkrétně u Vavrečky „pro nedostatek důkazů“ a pro „účast na pomoci při Slovenském národním povstání“.⁸¹⁵ Souzen byl jen Dominik Čipera, a to především kvůli členství v protektorátní vládě. Během procesu bylo dokázáno, že Čipera cíleně pomohl některým židovským rodinám a že s jeho vědomím podporovaly filiálky Bati na Slovensku povstaleckou armádu během SNP atd.

Dne 2. května 1947 byl Čipera zproštěn všech obvinění a s ním bylo pomyslně očištěno jméno Baťova podniku, respektive českého vedení koncernu v době protektorátu. Soud dokonce Čiperu v rozsudku označil za kladně působícího reprezentanta své sociální třídy.⁸¹⁶ Předseda vlády Klement Gottwald k tomu sarkasticky poznamenal, že se daný proces „podobal spíše vyznamenání než soudu.“⁸¹⁷ V březnu 1947 byl zproštěn ve většině bodů

⁸⁰⁹ Tamtéž, dodatek k trestnímu oznámení na H. Vavrečku z 2. 7. 1946.

⁸¹⁰ Součástí komunistické ofenzivy vůči Vavrečkovi a spol. byl požadavek z listopadu 1946, aby byly zabaveny zlínské vily H. Vavrečky a Fr. Maloty. K tomu ovšem došlo až po „Vítězném únoru“. Vavrečkova vila byla dána pod národní správu až 24. září 1948. Viz PAVELČÍKOVÁ. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka*, s.65.

⁸¹¹ POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 139.

⁸¹² Tep nového Zlína, 19. 2.1947, s. 3. *Pan Vavrečka žaluje N. P. Baťa*.

⁸¹³ Čin – list České sociálně demokratické strany dělnické, 20. 2. 1947, r. 3, s. 4.

⁸¹⁴ POKLUDA. *Baťovi muži*, s. 139

⁸¹⁵ ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V 3342 MV, výpověď H. Vavrečky z 25. 10. 1949.

⁸¹⁶ POSPÍŠIL. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 93.

⁸¹⁷ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*, Praha: Academia, 2010, s. 391-2.

obvinění v rámci procesu vedeného při MLS Uherské hradiště i dr. A. Miesbach.⁸¹⁸ Vavrečka svědčil u soudu v jeho prospěch. U soudu bylo prokázáno, že německý ředitel se nechoval jako přesvědčený nacist. I když tušil, že firma Baťa finančně i jinak podporuje povstaleckou armádu v rámci SNP s vůbec partyzány, nenahlásil to německým bezpečnostním úřadům, a také, že zachránil z rukou gestapa mnohé zaměstnance firmy.⁸¹⁹ Miesbach byl uznán vinným „jen“ tím, že „za německé okupace podporoval a propagoval fašistické a nacistické hnutí“ a rovněž, že udal na gestapu „Jana Nemravu, že smýšlí nepřátelsky vůči Němcům...a tímto udáním zavinil ztrátu svobody československého občana“.⁸²⁰ Pracovník firmy Jan Nemrava byl Němci odsouzen na 13 let káznice za to, že se při kontrole v baťovských závodech v Borovu v okupované Jugoslavii vyjadřoval negativně o poměrech v protektorátu. To zaslechl jeden místní chorvatský pracovník firmy a poslal o tom dopis Miesbachovi. Ovšem než se psaní dostalo do rukou německého ředitele, prošlo dvakrát cenzurou a orgány gestapa, tedy ještě dříve než on, věděly o dané události. Miesbachovi tedy nezbývalo nic jiného než dopis předat tajné policii, aby se sám nedostal do problémů.⁸²¹ Takto událost popisoval obžalovaný a možnost tohoto výkladu potvrzovali postižený Jan Nemrava i Hugo Vavrečka. Ve své výpovědi uvedl: „O případu Nemravově vím jen z doslechu o tom, že se jednalo o nějaký dopis, ve kterém byl obžalovaný postaven do takové situace, že když to sám neohlásí, není jisté, zda proti němu samotnému nebude postupováno.“ Přes tyto dva body, ve kterých byl Miesbach uznán vinným, soud dle paragrafu 16, odstavce 2 upustil od potrestání, jelikož u tehdejšího německého ředitele převážily pozitivní důsledky jeho chování za války pro firmu Baťa a její české zaměstnance. Soud dále nařídil, aby Miesbach zůstal prozatím ve vazbě, než bude odeslán do sběrného střediska pro odsun Němců.⁸²²

Je ovšem důležité zmínit, že v květnu 1947 byl Národním soudem odsouzen Jan Antonín Baťa, který strávil celou válku v zahraničí. Po porážce nacistického Německa se nevrátil do vlasti, ale zůstal v Brazílii. Komplikovaná spleť jeho činnosti během druhé světové války, vzájemné antipatie s E. Benešem a vůbec problematický vztah k československé exilové vládě nejsou předmětem této práce.⁸²³ Nicméně pro celkový obraz

⁸¹⁸ POSPÍŠIL...*Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*, s. 92.

⁸¹⁹ Tamtéž.

⁸²⁰ POSPÍŠIL a kol. *Herr direktor a ti druzí*, s. 409-413.

⁸²¹ Tamtéž.

⁸²² Tamtéž.

⁸²³ V Evropě byly za války pod nacistickým panstvím izolovány kromě zlínské centrály také baťovské podniky v Německu, Francii, Nizozemsku, Polsku či na území německých spojenců. Podniky Baťa v Asii byly zase mnohé postiženy japonskou okupací. J. A. Baťa po definitivním odjezdu z protektorátu nejprve přesídlil do USA. Kvůli výše zmíněným problémům bylo nesnadné za uvedených podmínek soudržně řídit součásti firmy po celém světě. Do všeho navíc již začínaly mluvit rodinné spory mezi J. A. Baťou a Tomášem Baťou juniorem. Jan Antonín také nedovedl nalézt účinný mechanismus ohledně spolupráce s Benešovou exilovou vládou a budit svými

poválečného „vypořádávání se“ s batismem je nutno říci, že soud J. A. Baťu v kontroverzním rozsudku „odměnil“ 15 lety tvrdého žaláře a konfiskací veškerého majetku. Nespravedlivý ortel byl odůvodněn tím, že se Baťa v USA a Brazílii během války účastnil „poškození zájmů republiky Československé tím, že odmítl připojit se otevřeně k čs. hnutí odbojovému, bránil v tom svým zaměstnancům a jednal tak, že i se svými závodny přišel na černé listiny anglickou a americkou“.⁸²⁴ Baťa se do Československa nikdy nevrátil, pokračoval na jihoamerickém kontinentu ve svých podnikatelských aktivitách a zemřel v São Paulu roku 1967. Rozsudek byl po dlouhých právních bitvách zrušen až v roce 2007.

Přestože byl Vavrečka zproštěn obvinění u Národního soudu, komunistický tisk ho na pokoji nenechal. Ba naopak. Na začátku roku 1947 vyšla o Vavrečkovi v Tepu nového Zlína a v rámci pravidelné „Galerie bývalých zlínských mocipánů“ dokonce celá stránka.⁸²⁵ Byla zde do detailu propírána jeho činnost a hlavně to, jak chránil „velkokapitalistické zájmy Baťovy rodiny“. V článku se objevil nový motiv, a sice výtky, proč Vavrečka neodešel po březnové tragédii roku 1939 do zahraničí, kde mohl dát „našemu odboji všechny své vědomosti a dlouholeté zkušenosti k dispozici“. Myšleny byly hlavně jeho zahraniční konexe z dob diplomatické služby a práce v Hospodářském ústředí, kdy v cizině získal vlivné známé z finančních, kulturních i politických kruhů. Místo toho Vavrečka „zůstal sedět v koženém křesle zlínské kanceláře při tučné prebendě...“⁸²⁶ Když už se bál a netroufal si na šestileté exulantství, proč se nestáhl do ústraní, proč nešel do pense, aby nemusel ani jedinému nacistovi podat ruku“ a bavit se s nimi při „hodováních ve zlínském kasinu, zatímco miliony Čechů hladověly. Síla zlata zlákala pana Vavrečku.“ To vše bylo v článku dáno do časového kontextu s útokem nacistického Německa na Sovětský svaz a jeho „vyhlazovacího boje proti českému národu“. V této době dosahoval Vavrečka s „plným vědomím okupantů platu vsutku královského“, a dokonce mu byl zvýšen i důchod, vyplácený pensijním fondem českých žurnalistů, což dokazovala otisknutá fotka dokumentu informujícího tehdejšího

neurčitými postoji rozpaky. Nutno zmínit, že mezi oběma muži existovaly silné antipatie a ani Beneš nejevil nadšení z možné spolupráce. J. A. Baťa se navíc v USA nešťastně zamotal do tamějších předvolebních zápasů a přivodil si značné komplikace. Nakonec nedostal povolení k prodloužení pobytu a musel USA v lednu 1941 opustit, byl také následně zapsán na americkou, ale i britskou černou listinu. J. A. Baťa, který přesídlil do Brazílie, se dále dostával do izolace a ztrácel schopnost efektivně vést své rozvětvené podnikání. V posledních válečných letech se iniciativy chopil Tomáš Baťa junior, který ze svého exilu v Kanadě spolupracoval s Benešovou exilovou vládou a vůbec spojeneckými silami. Následně se naplno mezi brazilskou a kanadskou větví rodiny Baťů projevíly naplno spory ohledně vlastnictví firmy, dané kontroverzním převodem firmy na J. A. Baťu po smrti Tomáše Bati v roce 1932. J. A. Baťa až do konce života pobýval v Brazílii, kde se věnoval rozvíjení svých místních podnikatelských projektů. Viz POKLUDA, *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*, s. 60–1.

⁸²⁴KUSLOVÁ, Hana. *Národní soud versus Jan Antonín Baťa*. Zlín : Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2015, s.73.

⁸²⁵ Tep nového Zlína, 19. 2. 1947, s. 3. *Pan Vavrečka žaluje N.P. Baťa*.

⁸²⁶ Tamtéž.

ředitele o navýšení odesílané částky.⁸²⁷ „*Zatím co jiní jsou vláčeni stíny koncentráků jen proto, že jsou Čechy, přáteli se pan Vavrečka klidně s panem Miesbachem a nacistickými hodnostáři*“ nedbajíc toho, že „*prezident republiky a naše zahraniční vláda vyzývají český národ k sabotáži a odboji proti fašistickým vetřelcům.*“⁸²⁸ A pokračovat v popisu tehdejších útoků rudého tisku na bývalé baťovské vedení by se dalo donekonečna.

Nebyly však jen problémy. Vavrečkův syn Ivan úspěšně obhájil svou disertační práci a stal se doktorem technických věd.⁸²⁹ Jako známý a úspěšný chemik pracoval jako poradce pro švýcarskou firmu Ing. A. Mauer S. A. a v létě 1947 odcestoval do Švýcarska za účelem dojednání podrobností o dodávkách určených pro československé chemické podniky. Posléze odjel také do Velké Británie a Francie.⁸³⁰ Uvažoval rovněž, že by se do zahraničí odstěhoval i s manželkou Jiřinou a synem Ivánkem na delší dobu. Na mysli měl Jižní Ameriku či Jižní Afriku,⁸³¹ „*kde jsou velké možnosti pro podnikavé, mladé lidi*“, nebo Indii, kde by se mohl angažovat ve výstavbě „*továrny na umělé hedvábí, to by byl pobyt přechodný*“, přičemž by si „*vydělal dost peněz, aby mohl něco začít samostatně*“.⁸³² Na povahové bázi ovšem vztah Huga se synem Ivanem nebyl nikdy tak blízký jako s dcerou Boženou. Nerozuměli si. Jako externí spolupracovník firmy Mauer bydlel po válce Ivan již trvale s manželkou Jiřinou a synem Ivánkem v Praze. Při jedné z rodinných návštěv se jeho žena na staré manžele rozhněvala, nestrpěla pomoc své tchyně v kuchyni, a ovládla ji „*podrážděná žárlivost*“.⁸³³ Podnítila Ivana „*aby hodně neobratným způsobem*“ řekl svým rodičům, ať odjedou. Hugo si pak stěžoval v dopise dceři, že je Ivan „*zcela v područí Jiřinčina primitivismu*“⁸³⁴ a jeho choť dodávala, že nelze jen tak přejít „*být z vlastního domu, vlastním synem vyhozena*“.⁸³⁵ Tyto „*aféry v kuchyni*“⁸³⁶ rozčísly mezi Hugem a synem Ivanem propast, která se už nikdy plně

⁸²⁷ Tamtéž.

⁸²⁸ Tamtéž. Květnová revoluce a konec války „*...odvál ze Zlína řadu starých idolů a z ředitelny národního podniku Baťa zmizela i jeho navštívenka. Pan Vavrečka nepochopil, že zcela jiné myšlenky a zcela jiný duch vládnou v osvobozené vlast.*“

⁸²⁹ WICHTERLE. *Vzpomínky*, s. 26–27.

⁸³⁰ NAP, f. Policejní ředitelství II – všeobecná spisovna 1941-50, sign. V 1341/7, k. 12143, kladné doporučení ministerstva průmyslu odeslané Ředitelství národní bezpečnosti ohledně vystavení pasu Ivanu Vavrečkovi ze dne 22. 7. 1947.

⁸³¹ Sám H. Vavrečka dceři v nadsázce napsal, že by se s manželkou ještě rád podíval do zahraničí: „*My bychom ještě rádi trochu nakoukli za oponu nového představení lidské komedie a občas si s mámou vykládáme, kam se podíváme, nejdřív zda na Kanárské ostrovy nebo do Jalty.*“ Dále však realisticky pokračoval, že se nakonec spokojí s Karlovými Vary a že daleké cestování rád přenechá Havlovým. Respektive s manželkou počkají „*až se Božka s Vénou vrátí z dalekého světa, aby nám vyprávěli, co se děje ve světě*“ a mezitím jim pohlídají vnuky. Viz AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 12. 1. 1945 dostupný v KVH (ID 52588).

⁸³² Tamtéž, dopis H. Vavrečky Boženě a V. M. Havlovým z 19. 8. 1946 dostupný v KVH (ID 52871).

⁸³³ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 26. 1. 1946 dostupný v KVH (ID 52875).

⁸³⁴ Tamtéž.

⁸³⁵ Tamtéž,

⁸³⁶ Tamtéž, dopis J. Vavrečkové B. Havlové z léta 1946 dostupný v KVH (ID 52882).

nezacelila. Je možné, že se do celé záležitosti též promítly nervové problémy Jiřiny Vavrečkové. Po této události se u ní projevila nemoc, která není v dochované korespondenci specifikována. Onemocnění komentovala její tchyně slovy, že to „s určitostí čekala, protože když si někdo tak blbě počíná jako ona, musí to mít následky.“⁸³⁷

Kromě navštěvování rodiny, což nebylo jak je patrné bez komplikací, se Vavrečka už od roku 1945 začal opět setkávat se známými a přáteli, kteří se vrátili z emigrace. Obnovil kontakt například s Werichem s Voskovcem, kteří si po návratu z USA otevřeli Divadlo V+W. Oba herci však procházeli v osvobozené vlasti tvůrčí krizí a nabídli Vavrečkovi také jako revanš za pomoc v roce 1939, zda by se nedal jeho starý „*Leliček zdramatizovat a zahrát*“ právě u nich.⁸³⁸ Považovali jeho dílko za komediální evergreen a jednu „z nejveselejších věcí u nás napsaných“, jež by „v dnešní době, kdy je veselost tak žádoucí,“ jistě přišla k duhu. Případně zda by exministr neuvažoval o „sepsání nějakého nového *Lelička*“.⁸³⁹ Ihned po válce začal Vavrečka opět psát a externě spolupracovat se svými domovskými Lidovkami, pojmenovanými nově Svobodné noviny.⁸⁴⁰ V článku Naše obchodní emigrace z 21. 8. 1946 explicitně ocenil zahraniční Benešův odboj: „*Dvakrát se vracela emigrace z ciziny vítězně. Její zásluhy jsou každému zřejmé a našly po právu u celého národa uctění a odměnu. Bez příkladu, jimž posilovala emigrace náš lid, žijící v protektorátním koncentráku byla by ochabla víra národa v konečné vítězství.*“ Podobně jako za první války se ukázalo, „že jeden obhájce naší věci v cizině má větší bojovný potenciál, než tisíce trpně zařatých pěstí v porobené vlasti“.⁸⁴¹ Vycházely mu občasné články i v jiných periodických, za což inkasoval zpravidla vcelku slušný honorář.⁸⁴² Ve volném čase se snažil překládat knihy zahraničních autorů, které ho zaujaly. Nejzářnějším příkladem byla pacifistická Anatomie míru od E. Reevease, jež rozpracovává náměty, jakým způsobem docílit na celém světě trvalého míru. Reevese znal Vavrečka osobně z jedné předválečné diplomatické konference⁸⁴³ a dílo nakonec vyšlo v roce 1947 v nakladatelství František Borový.⁸⁴⁴ Na překladu z angličtiny spolupracoval s dcerou Boženou.⁸⁴⁵

⁸³⁷ Tamtéž, dopis J. Vavrečkové B. Havlové z léta 1946 dostupný v KVH (ID 52884).

⁸³⁸ LA PNP, osobní fond Jan Werich, dopis J. Wericha H. Vavrečkovi z 25. 3. 1947.

⁸³⁹ Tamtéž.

⁸⁴⁰ Svobodné noviny, 4. 7. 1945, r. 1, titulní strana. *Tři úkoly na Dunaji*. Nebo tamtéž 1. 9. 1945, r. 1, titulní strana. *Průplav Bratislava-Komárno*. Či 19. 8. 1945, titulní strana. *Americké řešení*. Taky 19. 9. 1945, titulní strana. *Technika a humanita*. Rovněž 5. 2. 1948, s. 6. *Ceny, vývoz a racionalisace – k rozpravě o cenách*.

⁸⁴¹ Tamtéž, 21. 8. 1946, titulní strana. *Naše obchodní emigrace*.

⁸⁴² Například za článek „*Bojovník*“ inkasoval 880 Kč. Viz AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky Boženě a V. M. Havlovým z 19. 8. 1946 dostupný v KVH (ID 52871).

⁸⁴³ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 18. 5. 1946 dostupný v KVH (ID 52870).

⁸⁴⁴ VANČURA, Jiří. *Einsteinovo řešení světa bez válek*. Brno: Doplněk, 2001, s.85.

⁸⁴⁵ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 18. 5. 1946 dostupný v KVH (ID 52870).

7.2 Vliv na vnuky Václava a Ivana Havlovy

Do mozaiky rodinných vztahů Huga Vavrečky je nutno doplnit, že s Ivanem a Václavem Havlovými měl jejich dědeček velmi silný vztah. Přestože jim byl nablízku pouze v dětství, tak je v některých aspektech ovlivnil na celý život. „*Pro kluky*“ se v období druhé světové války, ale rovněž krátce po ní snažil vymýšlet nejrůznější zábavně-poučné aktivity a pomáhal dceři Boženě s didaktickými pokusy. Posílal jí pro vnuky například rozklady o hvězdách,⁸⁴⁶ o řeckých pověstech,⁸⁴⁷ o chemických prvcích a k čemu slouží⁸⁴⁸ a dále ukázky exotických motýlů⁸⁴⁹ či nejrůznější knihy.⁸⁵⁰ Za války a těsně po ní posílal též zásoby jako například svetříky či rukavice,⁸⁵¹ boty,⁸⁵² balíky UNNRA,⁸⁵³ ale i nákresy bombardérů, aby měla Božena „*látku na vypravování*“.⁸⁵⁴

Když Vavrečkovi navštěvovali rodinné sídlo Havlov, chodil Hugo s vnuky na dlouhé procházky, ukazoval jim přírodu a dlouze si s nimi povídal o všem možném. Vysvětloval jim fungování nejrůznějších strojů a zejména Ivan Havel to po dědečkovi neustále vyžadoval.⁸⁵⁵ Kreslil vnukům „*jak to je zařízeno v luxu, že tam jde elektrika a on saje prach a smetí*“,⁸⁵⁶ různé „*vrtulové přístrojky*“,⁸⁵⁷ šroubový výtah, lyžařské auto, psací stroj⁸⁵⁸ či elektrické dynamo. Byl pro ně zkrátka „*zdrojem znalostí, živá encyklopedie*“ a cokoli měl pro vnuky „*kdykoli v rukách, bylo to něco naučného*“.⁸⁵⁹

Vavrečka rovněž se zájmem sledoval malůvky malého Václava Havla. Jeho zajímavé malířské pokusy konzultoval i s malířem Eduardem Milénem, který působil ve Zlíně.⁸⁶⁰ Rodák z Polské Ostravy celý život kreslil, o výtvarné umění se velmi zajímal a obrazy také sbíral. Dokonce ho napadlo, že by „*Věna mladší*“ mohl vystavovat na výstavě dětských kreseb, kdyby Božena sestavila „*malou kolekci Venouškových kreseb – z každého roku asi dva*

⁸⁴⁶ Tamtéž, krabice č. 2, nedatovaný dopis H. Vavrečky B. Havlové, dostupný v KVH (ID 51964) a taky dopis H. Vavrečky B. Havlové z 1. 5. 1945 dostupný v KVH (ID 51970).

⁸⁴⁷ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 1. 5. 1945 dostupný v KVH (ID 51970).

⁸⁴⁸ Tamtéž, nedatovaný dopis H. Vavrečky B. Havlové dostupný v KVH (ID 51966).

⁸⁴⁹ Tamtéž, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 29. 11. 1944 dostupný v KVH (ID 52582).

⁸⁵⁰ Rodinný archiv Dagmar Havlové, dopis Václava Havla babičce a dědečkovi Vavrečkovým z 30. 12. 1946. dostupný v KVH (ID 1479). Viz také AIMH, krabice č. 6, dopisy H. Vavrečky B. Havlové z 27. 2. 1945 a 3. 10. 1946 dostupné v KVH (ID 52587 a 52876) a nedatovaný dopis Josefy Vavrečkové dostupný v KVH (ID 52623).

⁸⁵¹ AIMH, krabice č. 6, nedatovaný dopis H. Vavrečky B. Havlové dostupný v KVH (ID 52873).

⁸⁵² Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 16. 5. 1944 dostupný v KVH (ID 52665).

⁸⁵³ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 31. 8. 1946 dostupný v KVH (ID 52907).

⁸⁵⁴ Tamtéž, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 4. 12. 1944 dostupný v KVH (ID 52552).

⁸⁵⁵ LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 18.

⁸⁵⁶ Rodinný archiv Dagmar Havlové, dopisy Václava Havla babičce a dědečkovi Vavrečkovým z 25. 1. a 7. 2. 1947 dostupné v KVH (ID 1480).

⁸⁵⁷ Tamtéž.

⁸⁵⁸ Tamtéž, dopis Ivana Havla dědečkovi z 25. 1. 1947 dostupný v KVH (ID 1468).

⁸⁵⁹ LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 52.

⁸⁶⁰ AIMH, krabice č. 6, nedatovaný dopis H. Vavrečky B. Havlové dostupný v KVH (ID 52583).

kusy“.⁸⁶¹ Následně plánoval tento soubor s názvem „*Václav kreslí kamarádům*“ doplnit texty buď samotných dětí, nebo dokonce českých básníků včetně Viktora Dyka. Navrhoval dceři aby byl „*Véna*“ nenápadně veden k tomu, aby „*témata jeho kreseb zachytla tak přibližně nějaké uzavřené téma*“. Tím by se usnadnila připravovaná „*koncepce textu*“ a Vavrečka uvažoval, že by k vnukovým kresbám napsal, jako za starých časů, nějaké bajky či pohádkové příběhy se souhrnným názvem „*Dědeček povídá k Vašíkovým obrázkům*“.⁸⁶² Dceři také radil, jak Václava vést, aby rozvíjel své kreslení, nicméně uvědomoval si, že se jeho vnuk může nakonec obrátit k něčemu jinému. Zkrátka, že se jeho dětský talent „*stane mostem k probuzení skutečného nadání, které může mít zcela jiné zaměření*“.⁸⁶³

Pro vývoj zejména staršího z vnuků měla velký vliv jedna z knih, kterou mu dědeček dal. Bývalý Baťův ředitel krátce po válce objevil dílo filosofa Josefa Šafaříka „*Sedm listů Melinovi*“, nadchl se pro něj a podstrčil ho vnukovi.⁸⁶⁴ Jednalo se o zajímavý plod tehdejšího českého neomarxistického myšlení, který Vavrečka dokonce přeložil do němčiny a chtěl vydat v zahraničí, konkrétně v Rakousku a ve Švýcarsku. Nicméně kvůli únorovým událostem roku 1948 k tomu již nedošlo.⁸⁶⁵ Daná kniha se posléze nadlouho stala jakousi „*filosofickou biblí*“ Václava Havla,⁸⁶⁶ a to navzdory tomu, že krátce po uzmutí moci komunisty byla zařazena na seznam „*libri prohibiti*“ a stažena v Československu z prodeje.⁸⁶⁷

Hugo Vavrečka s dcerou dlouze konzultoval budoucí zaměření vnuků a při velké, poválečné stavební konjunktúře usuzoval, že malý Václav „*udělá dobře, když zůstane u řemesla a stane se podnikatelem staveb*“ jako jeho otec.⁸⁶⁸ Avšak uvědomoval si, že je v jeho věku ještě příliš brzo na konečné rozhodování a „*Korunnímu princovi Vášovi*“ přál, aby „*nesl prapor Lucerny a Barrandova spolu s praporem českým úspěšně dále do neznámé sice, ale doufáme lepší budoucnosti*“.⁸⁶⁹ To se později v životě Václava Havla svým způsobem vyplnilo. Na začátku roku 1990 novopečený prezident uvedl, že „*rodinnému prostředí ostatně za mnohé vděčím i docela přímo: vyrůstaje v ideovém prostředí masarykovského humanismu...obklopen příslušnými knihami, měl jsem – co se duchovní orientace týče – dobré*

⁸⁶¹ Tamtéž, nedatovaný dopis H. Vavrečky B. Havlové dostupný v KVH (ID 52873).

⁸⁶² Tamtéž.

⁸⁶³ Tamtéž.

⁸⁶⁴ PUTNA, Martin C. *Václav Havel. Duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011, s. 64.

⁸⁶⁵ Tamtéž, s. 123.

⁸⁶⁶ Tamtéž, s. 64.

⁸⁶⁷ PERSTICKÁ, Dagmar: *Osobnosti – Nositelé Řádu Tomáše Garrigue Masaryka 1991 a 1992*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1993, s. 240.

⁸⁶⁸ AIMH, krabice č. 6, dopis H. Vavrečky B. Havlové z 19. 3. 1945 dostupný v KVH (ID 52586).

⁸⁶⁹ Tamtéž, dopis H. Vavrečky V. M. Havlovi z 25. 9. 1946 dostupný v KVH (ID 52908).

startovní podmínky“.⁸⁷⁰ K tomuto Hugo Vavrečka nepochybně důležitým dílem přispěl, včetně pravděpodobné hypotézy, že právě po něm zdědil dramatik, disident a první prezident ČR svůj literární talent.

7.3 *Poslední roky života*

Již v roce 1946 se manželé Vavrečkovi předběžně dohodli s dcerou Boženou a zetěm Václavem Mariou, že se natrvalo přestěhují do Prahy. Došlo k tomu v létě 1947 z důvodu velmi horké půdy ve Zlíně, jež byla dána stupňující se rétorikou místních komunistů, které silně provokoval fakt, že exreditel nebyl odsouzen. „*Dědečkovi a babulce*“,⁸⁷¹ jak je v dopisech oslovoval V. M. Havel, byl dán byt ve čtvrtém patře domu na Palackého nábřeží č. 18, jenž Havel vlastnil. Dispozice „*výměnku*“ byla poměrně skromná, dva pokoje s vlastní koupelnou, ale bez kuchyně. Tu mohli používat u Havlových, kteří měli byt přímo pod nimi a stravovali se s nimi „*ve společné domácnosti*“.⁸⁷² Využívat mohli kdykoliv i další místnosti tohoto bytu a Václav Maria doufal, že oba naleznou „*zasloužený odpočinek u nás ve štěstí a spokojenosti*“. Dům se ovšem stále vzpamatoval ze škod, které utrpěl při bombardování, tudíž nešlo garsonku pro Vavrečkovi i z finančních důvodů vybavit přesně tak, jak si V. M. Havel přál. Staří manželé přispívali na úhradu činže, telefonu a vody⁸⁷³ a zdálo se, že je bude přece jen čekat zasloužený odpočinek. Ovšem osud se opět zatočil jiným směrem.

Přišel únor 1948⁸⁷⁴ a moc v ČSR ovládli komunisté. Krátce nato byl znárodněn palác Lucerna a Terasy na Barrandově, které vlastnil Vavrečkův zeť. Výrazně se tak zhoršily ekonomické možnosti Havlových i Vavrečkových a Božena musela propustit v Praze i na Havlově většinu personálu.⁸⁷⁵ Krátce po únoru se opět zvýšila intenzita útoků komunistického tisku na bývalé Baťovy ředitele a vůbec batismus jako takový.

V komunistickém periodiku Tep nového Zlína vyšel v březnu 1948 rozhořčený článek požadující jménem občanů, kteří „*na své vlastní kůži poznali plody činnosti těchto pánů, zrádců a kolaborantů*“, potrestání bývalých ředitelů Baťova koncernu. Tak měly být napraveny domnělé škody napáchané předúnorovou „*Drtinovou justicí, která osvobozovala*

⁸⁷⁰ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech: (rozhovor s Karlem Hviždálou)*. Praha: Melantrich, 1990, s.11.

⁸⁷¹ Nejen oslovení „*dědeček*“ a „*babulka*“, které někdy používal V. H. Havel pro Huga a Jiřinu Vavrečkovy, ale také označení „*tvůj choťoušek*“ či častější „*Věna starší*“, jak H. Vavrečka označoval v dopisech dceři Boženě jejího manžela, svědčí o velmi vřelých vztazích mezi V. M. Havlem, tchánem a tchyní.

⁸⁷² AIMH, krabice č. 6, dopis V. M. Havla H. Vavrečkovi dostupný v KVH (ID 51945).

⁸⁷³ Tamtéž.

⁸⁷⁴ Ohledně Vavrečkova negativního postoje k novým pánům republiky, daného jak komunistickými útoky, tak jeho naprosto odlišným vnitřním přesvědčením, se dochovala Vavrečkova ironická poznámka v přání k narozeninám jeho přítele Jaroslava Kvapila: „*Milý vzácný příteli, Přeji Ti ze srdce, abys vytrval mezi námi ještě mnohá ljeta, tak abychom mohli slavit červánky nových časů, v něž věříme všichni stejně jako Ty.*“ Viz LA PNP, osobní fond Jaroslav Kvapil, přání H. Vavrečky J. Kvapilovi z 24. 9. 1948.

⁸⁷⁵ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 355–56.

*vyslovené zrádce národa, vysmívajíc se retribuci, myšlenice spravedlivé odplaty.*⁸⁷⁶ Stáhnutí žalob na Vavrečku a Malotu a osvobozující rozsudky Národního soudu nad Čiperou a Miesbachem v roce 1947 trvale hnuly komunistickou žlučí a bylo jen otázkou času, kdy dojde k novému procesu. Tep nového Zlína, Rudé právo, ale i další komunistická periodika požadovala potrestání exponentů Bati, uvalení národní správy nad jejich majetkem a následnou konfiskaci. Ve stejném duchu byla ministerstvu spravedlnosti odeslána rezoluce členů Svazu osvobozených politických vězňů zaměstnaných v národním podniku Baťa.⁸⁷⁷ Donekonečna byla tepána „drtinovská reakční justice“, jejíž údajné chyby, mírnost v rozsudcích a zaprodanost reakčním silám měly napravit opět obnovené Mimořádné lidové soudy. Ty již logicky ve velké míře sloužily politickému zadání KSČ. Bylo jen otázkou času, kdy dojde k novému procesu. Okresní prokuratura v Uherském Hradišti se Hugem Vavrečkou, ale rovněž F. Malotou a D. Čiperou začala zabývat na konci roku 1948. Text obžaloby byl prakticky identický jako v předešlém roce a hlavní přelíčení začalo 20. 12. 1948 na půdě MLS Uherské Hradiště. O tom, že se proti němu vede proces, se Vavrečka dozvěděl až druhý den jeho trvání.⁸⁷⁸ K hlavnímu přelíčení mu nebyla doručena obžaloba ani obsílka a nebyl vyrozuměn o ustanovení obhájce ex offio. Nakonec se ale se zpožděním seznámil se stručným obsahem obžaloby a požádal písemně generálního prokurátora, aby použil ustanovení retribučního dekretu v jeho prospěch, což bylo zamítnuto.⁸⁷⁹ V nepřítomnosti byl Vavrečka odsouzen k těžkému žaláři v trvání 3 let, zostřeného jedním tvrdým ložem ročně, ke ztrátě občanské cti na 2 roky a k propadnutí celého jmění a majetku ve prospěch státu.⁸⁸⁰ Od možnosti odpykání trestu ve zvláštních pracovních oddílech soud upustil. Spolu s dalšími souzenými D. Čiperou a Fr. Malotou musel také zaplatit výlohy soudního řízení.⁸⁸¹ Nebylo ovšem jasné, kdy bude muset nastoupit do vězení vzhledem ke svému zdravotnímu stavu,⁸⁸² který se zhoršoval vlivem dalších prodělaných srdečních záchvatů.⁸⁸³

⁸⁷⁶ Rudé právo, 24. 12. 1948, r. 28, titulní strana. *Rozsudek nad Bertschem a D. Čiperou.*

⁸⁷⁷ Svobodné noviny, 18. 3. 1948, r. 4. *Odpovědnost bývalých vedoucích Baťových závodů.*

⁸⁷⁸ AKPR, f. KPR, k. 367, inv. č. 1847, zápis z 28. 2. 1949 sepsaný H. Vavrečkou ohledně jeho výhrad k rozsudku z prosince 1948.

⁸⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁸⁰ MZA, f. C 133 – Veřejný žalobce u MLS Uherské Hradiště, sign. Lst 471/48, k. 26, rozsudek MLS v Uherském Hradišti z 22. 12. 1948 nad D. Čiperou, H. Vavrečkou a Fr. Malotou.

⁸⁸¹ Tamtéž. Dominik Čipera se vyhnul trestu 15 let včasnou emigrací nejprve do Německa a posléze do Kanady. U Františka Maloty bylo upuštěno od potrestání vězením z důvodu, že byl již odsouzen v roce 1946 v nepřítomnosti v Jugoslávii kvůli své participaci na závodu v Borovu během 2. světové války.

⁸⁸² AKPR, f. KPR, fond KPR, k. 367, inv. č. 1847, zápis obsahující různé informace a doporučení ohledně Vavrečkovy žádosti o milost.

⁸⁸³ Z každého se ovšem dokázal takřikajíc vylízat a rodinné známé občasně překvapil, že navzdory zprávám o jeho zdravotních problémech někdy „kypěl zdravým vzezřením a obvyklou činností“. Citováno dle WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 293–294, dopis A. Hartviche B. Havlové z 25. 5. 1945.

Aby toho nebylo málo, na začátku roku 1949 měl Vavrečka další problémy se Státní bezpečností. Přítel jeho zetě, pracovník ministerstva zahraničí Karel Nygrín, mu přes Václava M. Havla nabídl, že má možnost zajistit ilegální přechod hranic.⁸⁸⁴ Nabídku ovšem formuloval velmi opatrně. Společný známý Nigrýna i Václava Marii doktor Kokco danou záležitost následně při jedné náhodné schůzce upřesnil. A sice, že pokud by to bylo nutné, mohl by Vavrečka „odejít v březnu 1949“,⁸⁸⁵ případně pokud by bývalý ředitel ještě před tímto termínem musel nastoupit do vězení, ukryl by jej mimo Prahu.⁸⁸⁶ Exministr ale odmítl, chtěl zůstat s rodinou a byl na tom zdravotně zle. Na nabídku přes zetě odpověděl: „*Podívejte se, jak já vypadám, copak já mohu utíkat, to je nesmysl, řekněte Nigrýnovi, že mu pěkně děkuji, ale...že jeho pomoc nepřichází v úvahu.*“⁸⁸⁷ Pro Nigrýna krátce na to dorazila STB a při výsledku přiznal, že organizoval ilegální přechody hranic.⁸⁸⁸ V této souvislosti byl následně zatčen V. M. Havel a samotnému Vavrečkovi, který posléze absolvoval několik výslechů, hrozilo, že by mohl být opět obviněn a souzen v připravovaném monstrprocesu. K tomu nakonec nedošlo. V rámci procesu bylo obviněno 60 lidí, většina skončila s drakonickými tresty, včetně Nigrýna, který dostal doživotí. Jediný osvobozený byl Havel, jelikož i soud překvapivě souhlasil s tím, že nabídka, kterou tlumočil Václav Maria tchánovi, byla „ryze sociální“, tedy že nešlo o politický záměr, respektive že nevznikl úmysl k ilegálnímu přechodu hranic.⁸⁸⁹ To byla ale v rámci možností jediná světlá výjimka pro Vavrečkovi v jinak zlé době.

V létě 1949 komunisté zabavili nejprve polovinu a posléze celý dům V. M. Havla na nábreží, což byl předstupeň pokusu obě rodiny vystěhovat mimo Prahu.⁸⁹⁰ Ve stejném roce byl při ilegálním pokusu překročit hranice republiky opět zatčen Miloš Havel. Následně byl odsouzen ke dvěma letům žaláře, což rodina pochopitelně těžce nesla. Umístěn byl do věznice na Borech.⁸⁹¹

Vavrečkovi akutně hrozil podobný osud a se svým advokátem dr. Valentou konzultoval své další právní možnosti ohledně odvrácení nástupu do vězení. Uvažoval o podání žádosti o obnovu procesu nebo o milost.⁸⁹² V průběhu roku 1949 odeslal přes svého právního zástupce příslušným úřadům žádost o tzv. stížnost pro zachování zákona, byla ale

⁸⁸⁴ Tamtéž, s. 357–8.

⁸⁸⁵ ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V 3342 MV, výpověď V. M. Havla z 31. 3. 1949.

⁸⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁸⁷ Tamtéž, výpověď H. Vavrečky z 25. 10. 1949.

⁸⁸⁸ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 357–8.

⁸⁸⁹ Tamtéž, s. 358, dle původního textu „Mé vzpomínky“ V. M. Havla (uloženého v AIMH).

⁸⁹⁰ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 357.

⁸⁹¹ Tamtéž, s. 370.

⁸⁹² ABS, f. Vyšetřovací spisy, sign. V 3342 MV, výpověď H. Vavrečky z 25. 10. 1949.

odmítnuta, ježto „*nebylo únosné, aby se gen. prokurátor exponoval za bývalého ředitele Bati*“. Nakonec Vavrečka písemně požádal o milost prezidenta Gottwalda.⁸⁹³ Za exministra na konci roku 1949 osobně intervenoval u prezidenta republiky Vavro Šrobár, který nezapomněl na pomoc vedení firmy Baťa při přípravách SNP a jenž v tento čas působil v Zápotockého vládě jako ministr pro sjednocení zákonů. Gottwald se následně rozhodl, že bude Vavrečkovi povolen „jen“ odklad nástupu trestu, avšak „*vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebude vůbec do trestu volán*“.⁸⁹⁴ Telefonicky byl o tomto rozhodnutí informován náměstek ministra spravedlnosti dr. Klos.⁸⁹⁵ Avšak tento dodatek nebyl Vavrečkovi explicitně s největší pravděpodobností sdělen a byl i nadále držen, vzhledem ke svému napojení na rodinu Havlovu, v šachu. Žil tedy i nadále v nejistotě, jelikož odklad trestu mu byl vždy povolován jen na několik měsíců. Bylo nutné o něj přibližně každého půl roku znovu žádat a musel vždy předložit novou lékařskou zprávu o svém stavu.

Na stíhání rodiny reagoval Vavrečkův syn Ivan v roce 1949 emigrací. V minulých letech se oficiálně pracovně pro nejrůznější zahraniční firmy pohyboval v cizině. Výhodou, která umožnila výjezd bylo i to, že jeho žena Jiřina pracovala na rakouské ambasádě v Praze.⁸⁹⁶ S malým synem Ivánkem se po úspěšném útěku rozhodli přesunout do Argentiny.

Přes nejistotu, co bude s ním, jeho rodinou, a přes zhoršující se zdraví, žil Hugo Vavrečka, pokud to jen trochu šlo, stále aktivním životem. Scházel se se starými přáteli a známými, například s Vojtěchem Mastným či Karlem Englišem starším, do jehož bytu docházel.⁸⁹⁷ Rodinu vůbec navštěvoval široký okruh přátel, kteří v případě potřeby pomáhali. Jednalo se zejména o bývalé novináře Lidových novin, spisovatele a další známé Huga Vavrečky z prvorepublikových kulturních, průmyslových či politických kruhů. V. M. Havel také na nábřeží zval své známé z dřívějšího Rotary clubu, YMCI či takzvané Barrandovské skupiny.⁸⁹⁸ Na jaře 1952 zde Hugo Vavrečka pozval⁸⁹⁹ svého dřívějšího spolupracovníka Ottu Wichterleho.⁹⁰⁰ Překvapil ho vlastním překladem několika kapitol Wichterleho Organické chemie do němčiny, a dokonce mu ukázal dopis připravený pro nakladatelství Academia

⁸⁹³ AKPR, f. KPR, fond KPR, k. 367, inv. č. 1847, zápis obsahující různé informace a doporučení ohledně Vavrečkovy žádosti o milost.

⁸⁹⁴ Tamtéž, záznam o řešení Vavrečkovy žádosti o odklad nástupu trestu z 31. 12. 1949.

⁸⁹⁵ Tamtéž.

⁸⁹⁶ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 362.

⁸⁹⁷ MASTNÝ. *Vzpomínky diplomata*, s. 248.

⁸⁹⁸ LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 29.

⁸⁹⁹ Tehdy již Nábřeží Bedřicha Engelse 78.

⁹⁰⁰ Ivan Havel nabídl zajímavou spekulaci. A sice, že Hugo Vavrečka dostal svého vnuka Václava Havla do učení na chemického laboranta u Václava Šolína na katedře vody Vysoké školy chemicko-technologické právě přes protekci Ottu Wichterleho. Ten působil v dané době jako profesor na této škole. Viz LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 28.

v Berlíně s nabídkou vydání daného rukopisu.⁹⁰¹ Z Německa prakticky obratem přišel písemný souhlas a rovnou návrh smlouvy. Vavrečka se ihned pustil do překládání zbytku knihy a oba se následně scházeli každou neděli v domě na nábřeží, kde procházeli nově přeložené části, ale také vylepšovali původní text. Bývalý ředitel na překladu pracoval i při svých hospitalizacích v nemocnici, dokončit ho ovšem už nestihl.⁹⁰²

Poslední žádost o odklad nástupu trestu odeslal Vavrečka okresní prokuratuře v Uherském Hradišti na začátku roku 1952. Dopis je charakteristický velmi roztřeseným písmem, které dokazovalo rapidní zhoršení zdravotního stavu.⁹⁰³ Vavrečka trpěl „*záchvaty srdeční slabosti...mdlobnými stavy a obtížemi dýchání*“. Zhoršila se též jeho chronická „*choroba střevní*“ a byl v trvalém ambulantním léčení Státní fakultní nemocnice na Praze II. Několikrát byl i hospitalizován „*za účelem provedení léčebných zákroků*“.⁹⁰⁴ Dlouholeté trable měl také s prostatou, která mu byla operována.⁹⁰⁵ Dle potvrzení uvedené nemocnice a MUDr. Jaroslava Nováka, odborného lékaře chorob vnitřních a nervových, exministr „*trpěl tak těžkými chorobami, že výkonem trestu by byl ohrožen jeho život*“.⁹⁰⁶ Mix zdravotních problémů a chronického napětí pochopitelně zamíchal s rodinnými vztahy. Miloš Havel, propuštěný v prosinci 1951 z vězení, se nastěhoval do bytu svého bratra na nábřeží. Nebyl sám, spolu s ním zde dlel jeho milenec Dušan Hubáček a o patro výš bydleli Vavrečkovi. Václav M. Havel s manželkou a dětmi byli o Vánocích v Krkonoších a napjatá situace, způsobená částečně Milošovým okatě volnomyšlenkářským chováním, vyústila v hádku.⁹⁰⁷ Vavrečkovi se obávali, aby přítomnost Miloše a jeho milence „*neměla další nepříznivé důsledky*“ pro vnuky Ivana a Václava Havlovy, kteří „*tehdy chodili do školy a nemálo trpěli existencí svých dříve kapitalistických rodičů a prarodičů*“.⁹⁰⁸ Miloš se urazil, s Hubáčkem se

⁹⁰¹ WICHTERLE. *Vzpomínky*, s. 82–3.

⁹⁰² Tamtéž, s. 83. Wichterle poté překlad společně s R. Wichsem dokončil v roce 1954 a kniha vyšla v Německu následující rok. Ivan Havel k tomu dodává, že jeho děd přeložil do stejného jazyka také Wichterlovu Anorganickou chemii. Viz Emailová korespondence s Ivanem M. Havlem přes jeho spolupracovnici Eriku Zlámalovou [online], 17. 4. 2017, erika.zlamalova@vaclavhavel-library.org

⁹⁰³ MZA, f. C 133 – Veřejný žalobce u MLS Uherské hradiště, sign. Lst 471/48, k. 26, dopis H. Vavrečky Okresní prokuratuře v Uherském Hradišti z 2. 5. 1952.

⁹⁰⁴ Tamtéž.

⁹⁰⁵ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 357.

⁹⁰⁶ MZA, f. C 133 – Veřejný žalobce u MLS Uherské hradiště, sign. Lst 471/48, k. 26, usnesení z 29.5.1952 o odkladu nástupu trestu Huga Vavrečky platného do 1. 10. 1952.

⁹⁰⁷ Tamtéž, s. 384. Ivan Havel k tomuto konfliktu dodává, že dle rodinného vyprávění měl Hugo Vavrečka přistihnout v inkriminovaný moment Miloše Havla s partou homosexuálních přátel během sexuálních hrátek. Viz LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 37.

⁹⁰⁸ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 384, citováno dle původního textu „Mé vzpomínky“ V. M. Havla, který je uložen v AIMH.

odstěhoval do podnájmu v Sokolské ulici a na Vavrečku zanevřel.⁹⁰⁹ Václav M. Havel to vše komentoval: „*Přirozeně bylo to pro Boženku i pro mne velmi trapné, bohužel však asi nutné.*“⁹¹⁰

Krom této epizody ovšem ovzduší v rodině působilo na první pohled klidně. Manželé Havlovi a také Vavrečkovi se snažili chránit oba nejmladší členy rodiny – Václava a Ivana před špatnými zprávami.⁹¹¹ Nicméně vše, co dlouhodobě bublá pod povrchem, se jednou logicky dostane ven. Zhoršující se životní podmínky rodiny a vůbec komunistickou šikanu nejhuř nesla Božena Havlová, která byla „*postupně nervóznější*“ a „*tu a tam propadala opravdovým záchvatům vzteku*“.⁹¹²

V roce 1952 komunistický režim spustil tzv. Akci B. V rámci této represivní akce byly vytipovány určité bývalé „buržoazní rodiny“, kterým byl následně zabaven majetek, a byly vystěhovány z velkých měst na venkov.⁹¹³ Obě rodiny se dozvěděly, že mají být v první vlně vystěhování a Hugo se tímto velmi trápil. Ve svých úvahách považoval svou osobu za příčinu, respektive záminku pro to, že mají být jeho blízcí postiženi.⁹¹⁴ Profesor Václav Černý v souvislosti s touto akcí později psal o „*nejapně mstivých represáliích*“ komunistického režimu „*na naprosto bezúhonných lidech*“.⁹¹⁵

V srpnu tohoto roku pobývali Havlovi a Vavrečkovi na svém letním sídle Havlově na jižní Moravě. V důsledku dlouhodobého stresu dostal Vavrečka 6. srpna 1952 těžký infarkt. Bohužel poslední. Byl převezen do nemocnice v Brně, kde třetí den hospitalizace⁹¹⁶ zemřel v pokoji č. 19.⁹¹⁷

Tělo novináře, diplomata, národohospodáře a ministra Hugo Vavrečky bylo zpopelněno 15. srpna v krematoriu města Brna.⁹¹⁸ Rodina urnu převezla do Prahy, kde byly

⁹⁰⁹ Tamtéž, s. 385. Sama Božena Havlová si v pozdějších konverzacích s Jiřím Kuběnou stěžovala na to, jak se Miloš Havel s o 27 let mladším milencem D. Hubáčkem choval značně nevhodně. Viz LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 42.

⁹¹⁰ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 384, citováno dle původního textu „Mé vzpomínky“ V. M. Havla, který je uložen v AIMH.

⁹¹¹ LUKEŠ. *Právě proto, že jsem*, s. 35.

⁹¹² Tamtéž, s. 36.

⁹¹³ WANATOWICZOVÁ. *Miloš Havel*, s. 357.

⁹¹⁴ HAVEL. *Mé vzpomínky*, s. 72.

⁹¹⁵ ČERNÝ, Václav - OBRTLOVÁ, Nora ed. *Paměti. Díl III. (1945-1972)*. Brno : Atlantis, 1992: s. 312. „...bývalý ministr Vavrečka, starý rozmarný Hugo Vavris sherlock-holmesovských kopniaků z let tvého dětství, odsouzený pro nic na tři roky, z milosti vysídlený z Prahy a umírající na cestě!“

⁹¹⁶ Tamtéž.

⁹¹⁷ MZA, f. C 133 - Veřejný žalobce u MLS Uherské Hradiště, sign. Lst 471/48, k. 26, potvrzení o úmrtí H. Vavrečky odeslané Okresní prokuratuře v Uherském Hradišti dne 9. 9. 1952. Jeho manželka Josefa zemřela krátce po něm, a to 14.4.1953. Viz AIMH, krabice Č.4 – archiv BH, doklad o zpopelnění Josefy Vavrečkové z 22.4.1954 dostupný v KVH (ID 51822).

⁹¹⁸ Tamtéž, doklad o zpopelnění těla H. Vavrečky z 15. 8. 1952 dostupný v KVH.

jeho ostatky nejprve 10 let uloženy v kolumbáriu při krematoriu hl. města Prahy⁹¹⁹ a posléze přemístěny do rodinné hrobky Havlových na Vinohradském hřbitově.⁹²⁰ Tam spočívá dodnes.

⁹¹⁹ Tamtéž, průkaz o uložení urny z 1. září 1952.

⁹²⁰ Emailová korespondence s Ivanem M. Havlem přes jeho spolupracovnici Eriku Zlámalovou [online], 17. 4. 2017, erika.zlamalova@vaclavhavel-library.org). Viz také BEDRNÍČEK, Pavel. *Obce vůkolní: před branami měst pražských*. Praha: Volvox Globator, 2006. s.223.

8 Závěr

*„Jistě někdo povoláný napíše jednou in memoriam všechny bohaté zdroje jeho neobyčejných schopností, jimiž s nevšední pílí, nikoliv však těžkopádně, utvářel dalekosáhlou činnost v oborech nejtěžších a za situací často svízelných. Nikdy na myslí neklesl...“*⁹²¹ Těmito slovy se po Hugově úmrtí snažila utěšit jeho manželku rodinná přítelkyně Kamila Wišová.

Hugo Vavrečka byl bytostně aktivní, otevřený a velmi pracovitý člověk. Šíře jeho zájmů a schopností byla vskutku renesanční, pozoruhodná byla také jeho dobrodružná povaha. Když mu život nabídl nové možnosti, většinou neváhal a konal. V dětství Huga výrazně formovala postava otce Čenka, aktivního národního buditele, skvělého organizátora a člověka literárních zájmů. Hned poté, co „vylétl z rodinného hnízda“ v hornické Ostravě, z prostředí velmi specifického, rozmanitého a pro jeho fantazii inspirujícího, zapojil se po vzoru tatínka velmi aktivně do veřejného života. Byl účasten nejrůznějších spolků, studoval na brněnské technice, četl, a hlavně psal do místních periodik. Svět literatury a novin ho doslova uchvátil a na dlouhý čas zvítězil nad jeho praktickým technickým talentem. A skutečně, v hlavním moravském městě, ve kterém tehdy začínal intenzivně bujet specifický kulturně-politický kvas, se pod pseudonymem Vavris stal úspěšným a protěžovaným redaktorem Lidových novin. Prožil zde roky plné zábav s přáteli v nejrůznějších hospůdkách a vinotékách, ale také dobrodružnou a rozmanitou práci včetně psaní z válečného bojiště v rámci balkánských válek.

Nikdo ovšem netušil, že tento konflikt byl jen epizodkou v předvečer největších jatek, které svět do té doby poznal. První světová válka byla nejen předělem v politickém vývoji Evropy, potažmo světa, ale rovněž zásadním způsobem ovlivnila osobní osudy milionů jedinců. To platilo i pro Vavrečku. Jeho odvaha a rozhodnost, kterou projevil v Terstu roku 1918 při řízení tajného československého výboru a následně vojenské jednotky, mu odhalila novou životní perspektivu.

Již s vlastní rodinou díky tomu mohl vstoupit do služeb československé diplomacie a účastnil se složitých vyjednávání na Pařížské mírové konferenci. Získal tam nezaměnitelné zkušenosti, které mu byly odrazovým můstkem k poměrně úspěšným diplomatickým misím v Hamburku, Budapešti a Vídni.

Velmi výraznou linkou Vavrečkova života bylo přátelství se zlínským podnikatelem Tomášem Baťou. Byl v pravém slova smyslu jedním z prvních Baťových rádců, i když v podniku nebyl až do roku 1932 vázán žádnou smlouvou. Vavrečka disponoval nebývale

⁹²¹ AIMH, krabice č.6, dopis K.Wišové J.Vavrečkové z 29.8.1952 dostupný v KVH (ID 52420).

rozsáhlými technickými a národohospodářskými vědomostmi a „zlínský švec“ ho porůznu již od roku 1906 vyhledával pro nejrůznější rady a konzultace všude, kde rodák z Ostravy pracovně působil. Ne nadarmo napsal novinář Edvard Valenta, že byl Vavrečka duchem „ve Zlíně daleko a daleko první“.⁹²² S Tomášem Baťou měl Vavrečka mnoho společného, oba byli vizionáři, oba se nebáli zkoušet nové postupy či moderní technologie. Skvěle se doplňovali.

V době, kdy Vavrečka opustil československou diplomacii a přímo vstoupil do Baťova podniku zbývalo „králi obuvi“ ironií osudu jen několik málo týdnů života. Po Baťově smrti v roce 1932 Vavrečka osobně dohlížel na to, aby duch velkého vizionáře a jím nastíněné postupy expanze podniku zůstaly zachovány a byly co nejvíce rozvíjeny. Spolu s další významnou duší této firmy, ředitelem Dominikem Čiperou a jinými nejbližšími spolupracovníky byl „hlavním motorem závodů“ i v době, kdy podnik vlastnil J. A. Baťa.

Ve svém pracovním životě měl Vavrečka zkrátka tři velké vášně. Psaní pro Lidovky, Baťův podnik a službu republice. Tu zdánlivě přerušil po nástupu do Zlína, nicméně stále se vyjadřoval k aktuálnímu dění na stránkách tisku a později opět vstoupil do víru mezinárodního dění, aby hájil zájmy Československa. Celý život byl optimistou a věřil, že pravda vítězí, i když to „dá fušku“,⁹²³ jak by jistě dodal spolu s Janem Masarykem. Jako nejpovolanější kandidát a odborník se zkušenostmi z diplomatické sféry byl Vavrečka v roce 1936 zvolen do čela Hospodářského ústředí, které mělo pomoci přijít na způsob, jak zvrátit prorůstání německých hospodářsko-politických zájmů na Balkáně. Byl to boj proti obrovské ekonomické přesile. Jak ostatně sám postupně zjistil, v druhé polovině 30. let už bohužel nebylo v silách stále více osamocené ČSR zvrátit tuto hegemonii.

Ve stále se zhoršující mezinárodní atmosféře, v době, kdy válka byla na spadnutí dostal Vavrečka další ze životních úkolů. V září 1938 měl prakticky „na zelené louce“ vybudovat československé ministerstvo propagandy. Věděl, že bude velmi těžké, skoro až nemožné zastavit za neporovnatelných finančních a jiných prostředků rozjeté Goebbelsovo d'ábelské propagandistické soukolí. Snažil se mu tedy alespoň házet klacky pod nohy, „vypíchnout mu míč“, vyvrátit alespoň některé ze lží vysílaných či psaných říšskými médii. Přes necelých 14 dnů, které na to v září 1938 měl, si troufám tvrdit, že v rámci velmi omezených možností nebyl vyloženě neúspěšný. Podařilo se mu podchytit zejména koordinaci zpráv a článků domácích periodik, které se snažily aktuálně reagovat na politickou

⁹²² VALENTA. *Žil jsem s miliardářem*, s.45.

⁹²³ Kardoš, Rudolf. Zpráva z konference- Filosofická interpretace Husova díla a otázek pravdy, relativity a hodnotové neutrality, [online], 2016, Dostupné z http://konfer.ff.ujep.cz/files/pravda_2016/zprava_z_konference.pdf

situaci, dle potřeby burcovaly či vyzývaly občany ke klidu. V tomto spolupracoval s některými významnými československými spisovateli.

Po Mnichovu stále budované ministerstvo svůj účel postupně transformovalo. Spolu s dalšími institucemi koordinovalo intenzivněji tiskovou cenzuru ve smyslu hesla „národní jednota nadevše“ a v odborných posudcích se vyjadřovalo, kam umístit uprchlíky z odstoupeného pohraničí, či antinacistickou emigraci z Říše. Tehdejší Syrového vláda také uvažovala o přeměně rezortu na úřad, který by řídil výstavbu nového systému hospodářství. K tomu nakonec nedošlo.

Po těchto událostech se Vavrečka stáhl mírně do ústraní a věnoval se svým odborným zájmům a spoluřízení koncernu Baťa. Ve zlínské ředitelně zůstal i za protektorátu. Nechtěl, podobně jako mnoho tehdejších českých představitelů politického a hospodářského života, aby jeho místo bylo „*snad obsazeno nějakým Němcem*“⁹²⁴ či jedincem zcela loajálním k nacistickým plánům. Spolu s Františkem Malotou, Dominikem Čiperou, Josefem Hlavničkou a dalšími spolupracovníky, se snažil vymyslet způsob, jak by mohly přežít Baťovy závody válku a co nejméně se zapojit do německého válečného hospodářství. Je nezpochybnitelné, že firma Baťa musela vyrábět součástky do zbraní a výbroje pro německou armádu. Přesto nebýt šikovné, riskantní ale velmi statečné činnosti českého vedení, bylo by zapojení koncernu do válečného hospodářství nepoměrně větší včetně vysoké šance, že by nacisté výrobu úplně přemístili do Říše, či na jiná okupovaná území. Existuje rovněž velké množství důkazů o pomoci Vavrečky a jeho spolupracovníků perzekuovaným občanům či, zejména v letech 1944-45, přímo odbojovému hnutí.

Závěr života prožil Vavrečka v kruhu rodinném, nicméně plného klidu se nedočkal. V době třetí republiky čelil několika pokusům ho prizmatem kolektivní viny soudně potrestat za zapojení firmy Baťa do německého válečného hospodářství a byl pod těžkým tlakem komunistického tisku. Odsouzen byl po únoru 1948 na základě tendenčně vedeného soudního procesu ke třem letům vězení. Díky intervenci některých Vavrečkových známých, kteří si udrželi své politické posty i po únorovém puči ovšem prezident Gottwald rozhodl, že Vavrečka do trestu nebude ze zdravotních důvodů muset nastoupit. Byl mu ovšem zkonfiskován veškerý majetek a komunistický režim mu stáří „oslazoval“ také dalšími represivními zásahy.

I když je každý lidský osud naprosto originální, Vavrečkův život v mnohém korespondoval s „osudem celé generace intelektuálů“, kteří v největším rozpuku svých sil zažili vznik demokratické československé republiky a podíleli se s chutí na jejím „budování“.

⁹²⁴ MZA, f. C 143 – Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, k. 126, text Miroslava Schuberta „*Firma Baťa za okupace podle mého vlastního pozorování*“.

Tito příslušníci prvorepublikové „prohradní“ elity, mezi které Vavrečka patřil, do velké míry tvořili tehdejší společenskou atmosféru. S republikou zažívali hvězdné momenty, s republikou také padali. Mnozí Vavrečkovi přátelé, jako například jeho druh z novinářské branže, Zdeněk Klíma, padli v boji za svobodu na nacistických popraviscích. Jiní skončili kvůli následnému komunistickému teroru v emigraci, jako Vavrečkův spolupracovník Dominik Čipera.

Bez nadsázky se dá o Vavrečkovi a okruhu jemu podobně smýšlejících současníků mluvit jako o generaci, která v době Masarykovy republiky mnohé dokázala na kulturním, hospodářském i politickém poli. Její členové ovšem posléze skoro bez výjimky umírali kvůli turbulencím 20. století buďto v emigraci, nebo opuštění či stíhání ve vlastní zemi. To dostihlo i Vavrečku, který drcen chmurami, že je kvůli němu pronásledována jeho rodina, zesnul v době, kdy Československo dlelo beznadějně ve Stalinově náručí. Jeho smutný konec ovšem nepřebil odkaz jeho díla. Díla bytostného optimisty, který celý život pracoval pro zlepšení věcí veřejných.

Je zjevné, že osobnost Huga Vavrečky dodnes není plně doceněna. V publikacích se nejčastěji vyskytuje „jen“ jako dědeček Václava Havla či jako autor Lelíčka ve službách Sherlocka Holmesa. Doufám, že tato práce přispěje ke vzednutí nového zájmu o tuto inspirující osobnost

9 Seznam pramenů a literatury

I. Archivní prameny:

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

- Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304)
- Zemský odbor bezpečnosti Praha (300)
- Vyšetřovací spisy

Archiv Českého rozhlasu (AČR)

- Archivní fond, nosič č. AF00185/5-
- Rozhlasové přednášky

Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR)

- Kancelář prezidenta republiky
- Kancelář prezidenta republiky- protokol T

Archiv města Ostravy (AMO)

- Archiv města Slezská Ostrava
- Hornicko-čtenářský spolek „Salm“
- Německá státní reálka Moravská Ostrava

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR (AMZV)

- Osobní spisy 1918–1945

Archiv Národního muzea (ANM)

- Antonín Hajn
- Hugo Vavrečka

Literární archiv Památníku národního písemnictví (LA PNP)

- Alexandr Bačkovský
- Alois Mrštík
- Arne Novák a Jiřina Nováková
- Jan Kasalický
- Jan Werich
- Jaroslav Kolman-Cassius
- Jaroslav Kvapil
- Josef Svatopluk Machar
- Karel Čapek
- Obec československých spisovatelů
- Viktor Dyk
- Zdeněk Kratochvíl

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky (MÚA AVČR)

- Edvard Beneš I – Veřejná činnost (1918–1938)

Moravský zemský archiv v Brně (MZA)

- Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště (C 143)
- Veřejný žalobce u MLS Uherské Hradiště (C 133)

Národní archiv Praha (NAP)

- Ministerstvo spravedlnosti
- Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv I
- Národní soud
- Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1950
- Prezidium ministerstva vnitra
- Předsednictvo ministerské rady
- Zahraniční úřad Berlín

Rodinný archiv Dagmar Havlové

Státní oblastní archiv Zlín (SokA Zlín)

- Baťa a.s.

Soukromý archiv Ivana M.Havla (AIMH)

- krabice – Barrandov ústřižky 1927–1931
- krabice Hugo Vavrečka – důležité listiny.
- krabice č.1
- krabice č.2
- krabice č.4 – archiv Boženy Havlové
- krabice č.6

Vojenský historický archiv (VHA)

- Ministerstvo národní obrany – prezidium 1927–1939
- Šimon Drgáč

Zemský archiv v Opavě (ZAO)

- Sbirka matrik Severomoravského kraje

II. Editované prameny a memoárová literatura:

BASS, Eduard. *Kukátko*. Praha: Symposium, 1970.

BAŤA, Jan Antonín. *Těžké časy: román z průmyslového života*. Krásná Lípá: Marek Belza, 2008. ISBN 978-80-87116-04-3.

ČAPEK, Karel - OPELÍK, Jiří, ed. *Tichý hlas: neznámé i známé texty z roku 1938*. Praha: ARSCI, 2005. ISBN 80-86078-51-5.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933-1945*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1995. ISBN 80-902075-9-6.

ČERNÝ, Václav - OBRTLOVÁ, Nora ed. *Paměti. Díl III. (1945-1972)*. Brno : Atlantis, 1992.

DISMAN, Miloslav. *Hovoří Praha: vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*. Praha: Svoboda, 1975.

DRTINA, Prokop. *Československo můj osud: kniha života českého demokrata 20. století. Sv. I. Kn. 1: Přes Mnichov do emigrace*. Praha : Melantrich, 1991.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-675-6.

DEJMEK, Jindřich – KOLÁŘ, František - NĚMEČEK Jan, ed. *Československo na Pařížské mírové konferenci 1918–1920. Sv. I*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011. ISBN 80-246-0238-5.

FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky I*. Brno: Atlantis, 1994. ISBN 80-7108-071-3.

FINK, Pavel. *Hnědá bestie: poznámky a dokumenty*. Brno: Jáchovo nakladatelství, 1946.

JEŽEK, František. *Mnichovská krize: memoárové poznámky na okraj tragických dnů utrpení a hanby*. Praha: Masarykův ústav a archiv AV ČR, 2016. ISBN 978-80-7422-493-5.

HAVEL, Maria, Václav. *Mé vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. ISBN 8071060267.

KRUTIL, Inocenc. *Nevšední osudy Baťova exportéra: o batismu trochu jinak..* Zlín: Ateliér IM, 1995. ISBN 80-85948-02-8.

MENČÍK, Ferdinand. *Poskokem u Jana Bati*. Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 80-85605-78-3.

HUSÁK, Gustáv. *Svědectví o Slovenském národním povstání*. Praha: Naše vojsko, 1970.

JEMELKA, Martin ed. *Lidé z kolonií vyprávějí své dějiny*. Ostrava: Repronis, 2009. ISBN 9788073292294.

KRČMÁŘ, Jan - VELEK, Luboš – ČECHUROVÁ, Jana - KUKLÍK, Jan ed. *Paměti.[Sv. 2.]. Díl 2. Skoro státníkem. Díl 3*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. ISBN 978-80-7415-146-0.

KROFTOVÁ, KOČOVÁ, Jarmila. *Nakladatel B. Kočí vzpomíná – první díl*. Praha: Jarmila Kroftová-Kočová, 1948.

MASTNÝ, Vojtěch – LUŇÁK, Petr - NOVÁK, Otto - KUBŮ, Eduard ed. *Vzpomínky diplomata: ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-718-441-01.

SOJÁK, Vladimír. *Mnichov v dokumentech II - Zrada české a slovenské buržoasie na československém lidu*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1958.

PACOVSKÝ, Jaroslav. *Na vlnách rozhlasu: (1923-1993)*. Praha: Český rozhlas, 1993.

PAJER, Jiří. *Novokřtěnecké fajánse z Moravy 1593-1620: soupis dokladů z institucionálních a privátních sbírek*. Strážnice: Etnos, 2011. ISBN 978-80-904622-2-9.

PEROUTKA, Ferdinand – PEROUTKOVÁ Slávka. *Deníky, dopisy, vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-063-1.

KŘEČEK, Stanislav. *Pracoval jsem u Bařů*. Praha: Český komitét pro vědecké řízení, 1992. ISBN 800-200-938-X.

KUBKA, František. *Mezi válkami: Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*. Praha: Svoboda, 1969.

PERSTICKÁ, Dagmar. *Osobnosti – Nositelé Řádu Tomáše Garrigue Masaryka 1991 a 1992*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1993.

VALENTA, Edvard. *Žil jsem s miliardářem*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-028-5.

VAVRIS, Hugo – PAVELČÍKOVÁ, Nina ed. *Život je spíš román-výbor z knižně nepublikovaných prací Huga Vavrečky*. Ostrava: Jasmín, 1997. ISBN 809-010-99-42.

WEYR, František – UHDEOVÁ, Jana ed. *Paměti I: Za Rakouska (1879–1918)*. Brno: Atlantis, 1999. SBN:80-7108-193-0.

III. Periodika

Čin – list České sociálně demokratické strany dělnické 1947

Dělnická rovnost – deník Komunistické strany Československa (sekce III. Internacionály)
1932

Epocha-rozhledy a úvahy o novějších objevech moderní techniky a přírodovědy se zvláštním zřetelem na vzduchoplavbu 1897-1898

Fronta 1937

Legionářská stráž 1936

Lidové noviny 1903-1904, 1912, 1918, 1922, 1933, 1938, 1993

Moravskoslezský deník 1936

Národní listy 1932, 1934, 1938

Národopisný věstník československý 1930

Ostravský denník 1908

Ostravský kraj 1908

Ostravské listy 1908

Polední list 1932, 1938-1939

Polední list- příloha Express 1936

Rudé právo 1945-1948, 1989

Svobodné noviny 1945 - 1948

Tep nového Zlína 1947

Večerní list 1938

Všehrd 1936

Zlín 1936, 1940

IV. Literatura

BAREŠ, Gustav - ZIKA, Jan. *Poslanec Tyl v plenu poslanecké sněmovny dne 22. VI. 1932 řekl: Baťa bankrot.* Praha: Průmyslový svaz kožedělníků, 1932.

BEDRNÍČEK, Pavel. *Obce vůkolní: před branami měst pražských.* Praha: Volvox Globator, 2006. ISBN 80-7207-593-4.

BENDA, Jan. *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938-1939.* Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-211-97.

- BENEŠOVÁ, Jana. *Urbanismus firmy Baťa. Satelitní jednotky v ČR a ideální průmyslové město*. Brno, 2012. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- BLINKA, Jan. *Plakát jako médium propagandy*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- CINGER, František. *Smějící se slzy, aneb, Soukromý život Jana Wericha*. Praha: BVD, 2016. ISBN 978-80-87090-74-9.
- HASIL, Jiří – HRDLIČKA Milan a kol. *Psáno do oblak: sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1925-5.
- ČECHUROVÁ, Jana. *Ovlivňování vídeňských Čechů prostřednictvím československých festivit a státních svátků (s těžištěm v prostředí Školského spolku Komenský)*. In: Historie – Otázky – Problémy, r.. 8, č. 1, 2016.
- ČECHUROVÁ, Jana. *Čeští svobodní zednáři ve 20. století*. Praha: Libri, 2002. ISBN:80-7277-122-1.
- ČECHUROVÁ, Jana. *Místo setkání Společenský klub v Praze Na Příkopech*. In: Psáno do oblak- Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka, Praha: Karolinum, 2011, s. 41–47.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. ISBN 80-86101-19-3.
- ČERNÝ, Vladimír. *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944–1945*. Brno, 2006. Dizertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- DEJMEK, Jindřich - NĚMEČEK, Jan - MICHÁLEK, Slavomír. *Diplomacie Československa. Díl 2: Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Praha : Academia, 2013. ISBN:978-80-200-2285-1.
- DEJMEK, Jindřich. *Československo, jeho sousedé a velmoci ve 20. století (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha : Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. ISBN:80-86547-07-8.
- ERDÉLY, Jenő – VAVREČKA, Hugo. *Baťa - švec, který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990. ISBN 80-900249-1-2.
- FILIP, Vladimír. *Račte pivečko nebo vínečko?: brněnské hospody, restaurace, bary a vinárny*. Brno: Josef Filip, založeno 1938, 2016. ISBN 978-809-063-490-9.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0.

FUCHS, Alfréd. *Propaganda v demokracii a v diktaturách*. Praha, 1938. Úvahy a přednášky.

GEBHART, Jan – KUKLÍK Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-626-6.

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české.. Sv. 15/a., 1938-1945*. Praha : Paseka, 2006. ISBN:80-7185-582-0.

GBÚROVÁ, Marcela - GOŇCOVÁ, Marta – GONĚC Vladimír – LYSÝ Jozef. *Evropská integrace: budování nové Evropy?*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5018-1.

HALADA, Jaroslav – HLAVAČKA, Milan. *Světové výstavy: od Londýna 1851 po Hannover 2000*. Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-012-8.

HAVEL, Václav. *Dálkový výsledek: (rozhovor s Karlem Hvižďalou)*. Praha: Melantrich, 1990. ISBN 8070230428.

HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Jak se bavila Praha*. Mnichovice: BVD, 2009. ISBN 978-80-87090-05-3.

JANČÍK, Drahomír. *Třetí říše a rozklad Malé dohody: hospodářství a diplomacie v Podunají v letech 1936-1939*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-700-3.

JEMELKA, Martin, ed. *Ostravské dělnické kolonie II – Závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven ve slezské části Ostravy*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7368-953-7.

JEMELKA, Martin – ŠEVEČEK, Ondřej. *Tovární města Baťova koncernu: evropská kapitola globální expanze*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2635-4.

JEŘÁBEK, Miroslav. *K činnosti redakce a vydavatelství Lidových novin v Brně*, in *Musicologica Brunensia*, r. 46, č. 1–2. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2011.

JIRÁK, Jan – BEDNAŘÍK, Petr – KÖPPLOVÁ, Barbora. *Druhá republika: 167 obyčejných dnů: politické a mediální klima a jeho reflexe*. Praha: Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3586-6.

JÍŘÍČEK Jan. *Postavení Slovenské národní rady 1944–1945*. Praha, 2011. Diplomová práce, Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

BLINKA, Jan. *Plakát jako médium propagandy*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

JÍŠOVÁ, Kateřina - FEJTOVÁ, Olga, ed. *V komnatách paláců - v ulicích měst: sborník příspěvků věnovaných Václavu Ledvinkovi k šedesátým narozeninám*. Praha: Scriptorium, 2007. ISBN 978-80-86197-79-1.

KLIMEK, Antonín - HOFMAN Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české.. Sv. 14., 1929-1938* Praha : Paseka, 2002. s.661.ISBN:80-7185-425-5

KOLUMBER, David. *Druhá Československá republika*. Brno, 2012. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

KOLUMBER, David. *Koncern Baťa prizmatem vývoje po druhé světové válce: vybrané právní aspekty*. Brno, 2014. Rigorozní práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

KONRÁD, Ota. *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko 1918-1933*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. ISBN 978-80-86495-89-7.

KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-405-X.

KOPPER, Christopher. *Hjalmar Schacht: vzestup a pád Hitlerova nejmocnějšího bankéře*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4752-1.

KUNA, Milan. *Václav Talich 1883-1961: šťastný i hořký úděl dirigenta*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1793-2.

KUSLOVÁ, Hana – BAKALA, Jiří – ŠTROBLÍK, Vladimír a kol. *Jan Antonín Baťa - život a dílo, pokračovatel práce Tomáše Bati: mezinárodní konference: sborník : Zlín 2.-3. května 2007*. Zlín: Statutární město Zlín, 2007. ISBN 80-239-924-73.

KUSLOVÁ, Hana. *Národní soud versus Jan Antonín Baťa*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2015. ISBN 978-8087130-34-6.

KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan – ŠEBEK Jaroslav. *Dlouhé stíny Mnichova: Mnichovská dohoda očima signatářů a její dopady na Československo*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-18-6.

- KVAČEK, Robert. *Československý rok 1938*. Praha: POLART, 2011. ISBN 978-80-87286-11-1.
- LEDNICKÝ, Václav. *Tomáš Baťa a jeho následovníci*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2009. ISBN 978-80-7248-545-1.
- LEHÁR, Bohumil. *Dějiny Baťova koncernu (1894-1945)*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1960.
- LANGMEIER, Jan. *Retribuční soudnictví a případ Jana Antonína Bati*. Praha, 2008. Diplomová práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.
- LUKEŠ, Jan. *"Právě proto, že jsem": rozhovor s Ivanem M. Havlem*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2017. ISBN 978-80-87490-77-8.
- MAJLIŠ, Tomáš: *Stavební a populační vývoj kolonie Hranečnick ve Slezské Ostravě*. Diplomová práce, Filosofická fakulta Ostravské univerzity, 2013.
- MAREK, Jindřich. *Pod rakouskou vlajkou: čeští námořníci v letech 1900-1918*. Cheb: Svět křídel, 2003. ISBN 80-868-08-03-3.
- MAREK, Martin. *Středoevropské aktivity Baťova koncernu za druhé světové války*. Brno: Matice moravská, 2017. ISBN 978-80-87709-17-7.
- MAREK, Martin. *Zasutá minulost?: Baťův koncern ve střední Evropě za druhé světové války*. In Hospodářské dějiny = Economic history, r. 27, č. 2, 2012,
- MARKUPOVÁ, Jana. *Co je to Já? Ivan Havel? To je jméno, to nejsem já. Biografie Ivana M. Havla*. Praha, 2014. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.
- MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1823-6.
- MERVART, Jan - ŠTĚPÁN, Jiří ed. *České, slovenské a československé dějiny 20. století [3] - osudové osmičky v našich dějinách*. Ústí nad Orlicí : Oftis, 2008. ISBN:978-80-7405-032-9.
- NAVARA, Luděk. *Dusivé objetí: historické a politologické pohledy na spolupráci sociálních demokratů a komunistů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 807-325-095-0.
- NEKOLA, Martin. *Petr Zenkl: politik a člověk*. Praha: Mladá fronta, 2014. ISBN 978-80-204-3377-0.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Ředitel Baťových závodů Hugo Vavrečka..* In: Zlínsko od minulosti k současnosti 13 : sborník Státního okresního archivu ve Zlíně. Zlín : Státní okresní archiv ve Zlíně, 1994.

PEJŠA Robert. *Vztahy Československa a Maďarska v letech 1918–1939*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3335-0.

PEHR, Michal. *Československá propaganda ve třicátých letech 20. století - Nesnadná cesta k vytvoření ministerstva propagandy*. In: Střed: časopis pro mezioborová studia Střední Evropy 19. a 20. století. Roč. 5, č. 2, 2013.

PERNES, Jiří. *Svět Lidových novin 1893–1993: Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-056-9.

POKLUDA, Zdeněk. *Baťovi muži..* Zlín : Kovárna VIVA, 2012. ISBN:978-80-260-3389-9.

POKLUDA, Zdeněk. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint, 2006. ISBN 80-239-7200-6.

POKLUDA, Zdeněk. *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*. Zlín: Nadace Tomáše Bati, 2009. ISBN 80-239-2149-5.

POLÁKOVÁ, Miroslava. *Protifašistický odboj na Uherskobrodsku v letech 1939–1945*. Brno, 2010. Disertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

POLÁK, Stanislav: *T. G. Masaryk - za ideálem a pravdou 4: 1900-1914*. Praha : Masarykův ústav AV ČR, 2005. ISBN 80-86495-34-5

POLÍŠENSKÁ, Milada. *Diplomatické vztahy Československa a USA 1918-1968. 2. svazek. Priority, diplomatická praxe a politický kontext*. Praha: Libri, 2014. ISBN 978-807-27-749-44

POSPÍŠIL, Jaroslav – VALÁŠEK, Hubert – POSPÍŠILOVÁ, Hana. *Herr Direktor a ti druzí: Albrecht Miesbach, protektorátní ředitel Baťových závodů*. Zlín: Kniha Zlin, 2015. ISBN 978-80-7473-269-0.

POSPÍŠIL, Jaroslav. *Světla a stíny v životě Baťova ředitele Ing. Františka Maloty*. Zlín: Kniha Zlin, 2011. ISBN 978-80-87497-26-5.

POSPÍŠIL, Jaroslav – POSPÍŠILOVÁ, Hana. *Rub a líc baťovských sporů*. Zlín: Kniha Zlin, 2012. ISBN 978-80-7473-037-5.

PRÁGER, Vilém – SOLAR, Jiří. *Potřebuje demokracie soustavné propagandy?* Praha: Přehled rozhlasu 1934.

- PRAŽÁKOVÁ, Hana. *Dobrý den Brno*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005. ISBN 80-86026-32-9.
- PUTNA, Martin C. *Václav Havel. Duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. Praha : Knihovna Václava Havla, 2011. ISBN:978-80-87490-07-5.
- RADVANOVSÝ, Zdeněk - KURAL, Václav ed. *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*. Ústí nad Labem: Albis international, 1998. ISBN 80-86971-00-7.
- SLÁDEK, Zdeněk. *Malá dohoda 1919-1938: její hospodářské, politické a vojenské komponenty*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 807-184-82-04.
- STEJSKAL, Jan. *Zprávy z českého století: tiskové agentury a česká společnost 1848-1948*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-170-3.
- ŠEVEČEK, Ondřej. *Zrození Baťovy průmyslové metropole: továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900-1938*. České Budějovice: Veduta, 2009. ISBN 978-80-86829-42-5.
- ŠOPÁK, Pavel. *Edmund Wilhelm Braun*. Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity v Opavě, 2008. ISBN 978-80-7248-499-7.
- ŠTOLLEOVÁ, Barbora. *Pod kuratelou Německé říše: zemědělství Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-802-462-24-39.
- TAUSSIG, Pavel. *Český biják: filmový historik Pavel Taussig vás provází zákulisím slavných filmů*. Praha: Sláfká, 2009. ISBN 97-880-866-31-820.
- TÓTH, Andrej. *Maďarsko ve dvacátých letech 20. století: "bethlenovská" konsolidace nového státu a československo-maďarské hospodářsko-politické vztahy*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2114-5.
- VAČULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině 1850-1938*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4297-1.
- VANČURA, Jiří. *Einsteinovo řešení světa bez válek*. Brno: Doplněk, 2001..ISBN 80-7239-088-0.
- ZÍDEK, Petr – HAZDRA, Zdeněk a kol. *Osobnosti Lidových novin: životní příběhy lidí, kteří vytvářeli nejstarší český deník (1893-1989)*. Praha: Knižní klub, 2014. ISBN 978-80-242-4507-2

ŽIKEŠ, Vladimír – SOVÁK, Čeněk. *Slovenské národní povstání bez mýtů a legend*. Praha: Univerzum, 1990.

WANATOWICZOVÁ, Krystyna. *Miloš Havel: český filmový magnát*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2010. ISBN 978-80-87490-75-4.

V. Elektronické zdroje

Armádní generál Ludvík Krejčí o situaci v září 1938 [online]. [cit. 2017-11-31]. Dostupné z <http://www.fronta.cz/armadni-general-ludvik-krejci-o-situaci-v-zari-1938>

BOROVÍČKA, Michael. Vídeň, druhé největší české město [online], 2012 [cit. 2017-11-31]. dostupné z <http://lideazeme.reflex.cz/clanek/viden-druhe-nejvetsi-ceske-mesto>

Emailová korespondence s doc. Ing. Ivanem M. Havlem CSc., Ph.D. přes jeho spolupracovnici Eriku Zlámalovou [online], 17. 4. 2017, erika.zlamalova@vaclavhavel-library.org

E-mailová korespondence s PhDr. Martinem Jemelkou PhD [online], 21. 5. 2017, Jemelka.Martin@seznam.cz

Emailová korespondence s Mgr. Pavlem Koberou [online], 12. 9. 2017, archivy.cro@rozhlas.cz

KARDOŠ, Rudolf. Zpráva z konference- Filosofická interpretace Husova díla a otázek pravdy, relativity a hodnotové neutrality, [online], 2016 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z http://konffer.ff.ujep.cz/files/pravda_2016/zprava_z_konference.pdf

KOVÁŘOVÁ, Vladimíra. Historie školy. MATIČNÍ GYMNÁZIUM OSTRAVA [online]. 2006 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z <http://mgo.cz/jj/index.php?option=comcontent&view=article&id=13&Itemid=>

KVĚTOŇ, Lukáš. Výpověď sekretářky Huga Vavrečky Anny Fidlerové [online], 2014, [cit. 2017-11-31]. Dostupná z <http://www.pametnaroda.cz/story/fidlerova-anna-1919-3048>

LIBINGER, Milan. Využívat Židy na nucené práce bylo pro firmu Baťa výhodné, říká historik. IDNES.cz: Zlínský kraj [online]. 2014 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: https://zlin.idnes.cz/rozhovor-s-historikem-martinem-markem-o-zidech-nucene-nasazenych-u-bati-1ah-/zlin-zpravy.aspx?c=A140103_2017475_zlin-zpravy_ras

Historik: Firma Baťa zaměstnávala židovské vězně. Česká televize [online]. 2014 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1047429-historik-firma-bata-zamestnavala-zidovske-vezne>

Historie světových výstav. Česká televize [online]. 2008 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1447575-historie-svetovych-vystav>

STEHLÍK Eduard. Armádní generál Šimon Drgáč [online]. 2015 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/armadni-general-simon-drgac>

VAŠE PRÍBEHY Z SNP. MOJE POVSTANIE.SK - Zapomenutý hrdina kpt. Josef Trojan, [online]. [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.mojepovstanie.sk/pribehy-snp.php?s=12>

Versaillská mírová smlouva (české znění) - Část XII. - Přístavy, vodní cesty a železnice Čl.321.- Čl.386. 3. díl. Válka.cz [online]. 2006 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: https://www.valka.cz/11813-Versaillska-mirova-smlouva-ceske-zneni-Cast-XII-Pristavy-vodni-cesty-a-zeleznice-CI-321-CI-386-3-dil?utm_source=valka_cz&utm_medium=article&utm_campaign=serial

Vila ředitele H. Vavrečky, 1939 - 1941. Zlín: OFICIÁLNÍ STRÁNKY STATUTÁRNÍHO MĚSTA ZLÍNA [online]. ©2017 [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <https://www.zlin.eu/vila-reditele-h-vavrecky-1939-1941-cl-298.html>

Z Rybární do Batatuby: črty ze života Jana Antonína Bati - část 8: rok 1944 – Slovenské národní povstání. Zlin.estranky.cz [online]. [cit. 2017-11-31]. Dostupné z: <http://www.zlin.estranky.cz/clanky/tomas-bata--jan-antonin-bata/z-rybarni-do-batatuby---crty-ze-zivota-jana-a-bati---cast-8.html>

10 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Vysvědčení H. Vavrečky z prvního semestru šk.roku 1896/7	I
Příloha č. 2 – H. Vavrečka na maturitní fotografii, 1899	II
Příloha č. 3 – H. Vavrečka na fotografii z doby působení v redakci LN, cca 1906	III
Příloha č. 4 – Manželé Vavrečkovi ve Vídni, druhá polovina 20. let.....	IV
Příloha č. 5 – M. Baťová, T.Baťa, H.Vavrečka, 1932	VI
Příloha č. 6 – H. Vavrečka a D. Čipera, první polovina 40.let	VII
Příloha č. 7 – Svatební fotografie Boženy Vavrečkové a V.M.Havla, 1935.	VIII
Příloha č. 8 – Fotka H.Vavrečky v tisku k jeho jmenování ministrem propagandy, 1938.	IX
Příloha č. 9 – H.Vavrečka jako československý ministr, 1938.....	X
Příloha č. 10 –H.Vavrečka a J.Hlavnička (druhý zprava) s Adinou Mandlovou, 1941	XI
Příloha č. 11 – H.Vavrečka a jeho pes, druhá polovina 30.let.	XII
Příloha č. 12 – Kresba H.Vavrečky od malíře Eduarda Miléna, druhá polovina 30.let.	XIII
Příloha č. 13 – Kresba H.Vavrečky od E.Miléna, první polovina 40.let	XV
Příloha č. 14 – Dokladová fotografie Josefy Vavrečkové, 1947.	XVI
Příloha č. 15 – Dokladová fotografie Boženy Havlové, 1947.....	XVII
Příloha č. 16 – Dokladová fotografie Ivana Vavrečky, 1948.	XVIII
Příloha č. 17 – H.Vavrečka s vnuky Václavem a Ivanem Havlovými, 1941.	XIX
Příloha č. 18 - H.Vavrečka s vnuky Václavem a Ivanem Havlovými, 1941.....	XVIII

Příloha č. 1 – Vysvědčení H. Vavřečky z prvního semestru šk. roku 1896/7.

Der Schüler		Schulgeld zahlend halb oder ganz betreit		Kategorie des Eintrittes
Familienname: <i>Vavrečka</i> Vorname: <i>Hugo</i> Tag und Jahr der Geburt: <i>22. Februar 1880</i> Geburtsort: <i>Poln. Ostrow</i> Vaterland: <i>Schlesien</i> Religionsbekenntnis: <i>kath.</i> Muttersprache: <i>böhm.</i>		I. Sem. <i>zufrieden</i> II. Sem. <i>befriedigt</i>	<i>II.</i> Auszug aus dem von aussen mitgebrachten Zeugnisse	
		Stipendium Name, Betrag, Verleihung		
I. Semester				
Allgemeine Fortgangs-classe		<i>erste</i>		
Sitten:	<i>befriedigend</i>		<i>befriedigend</i>	
Fleiß:	<i>befriedigend</i>		<i>befriedigend</i>	
Religionslehre:	<i>befriedigend</i>			
Deutsche Sprache (als Unterrichtssprache):	<i>genügend</i>			
Böhmische Sprache (als zweite Landessprache):				
Französische Sprache:	<i>genügend</i>			
Geschichte:	<i>genügend</i>			
Geographie:				
Mathematik:	<i>befriedigend</i>			
<i>Durch</i> Geometrie und geometrisches Zeichnen:	<i>befriedigend</i>			
Naturgeschichte:	<i>befriedigend</i>			
Physik:				
Chemie:	<i>befriedigend</i>			
Freihandzeichnen:	<i>genügend</i>			
Schönschreiben:				
Turnen:	<i>unzureichend</i>			
Freigegegenstände	Böhmische Sprache: <i>A.B.</i>	<i>befriedigend</i>		
	Englische Sprache:			
	Chem.-prakt. Übungen im Laboratorium:			
	Stenographie:	<i>lobenswerth</i>		
	Gesang:			
Äussere Form der schriftlichen Arbeiten		<i>sorgfältig</i>		
Zahl der versäumten Unterrichtsstunden		<i>25</i> , wovon <i>0</i> nicht genügend entschuldigt sind		

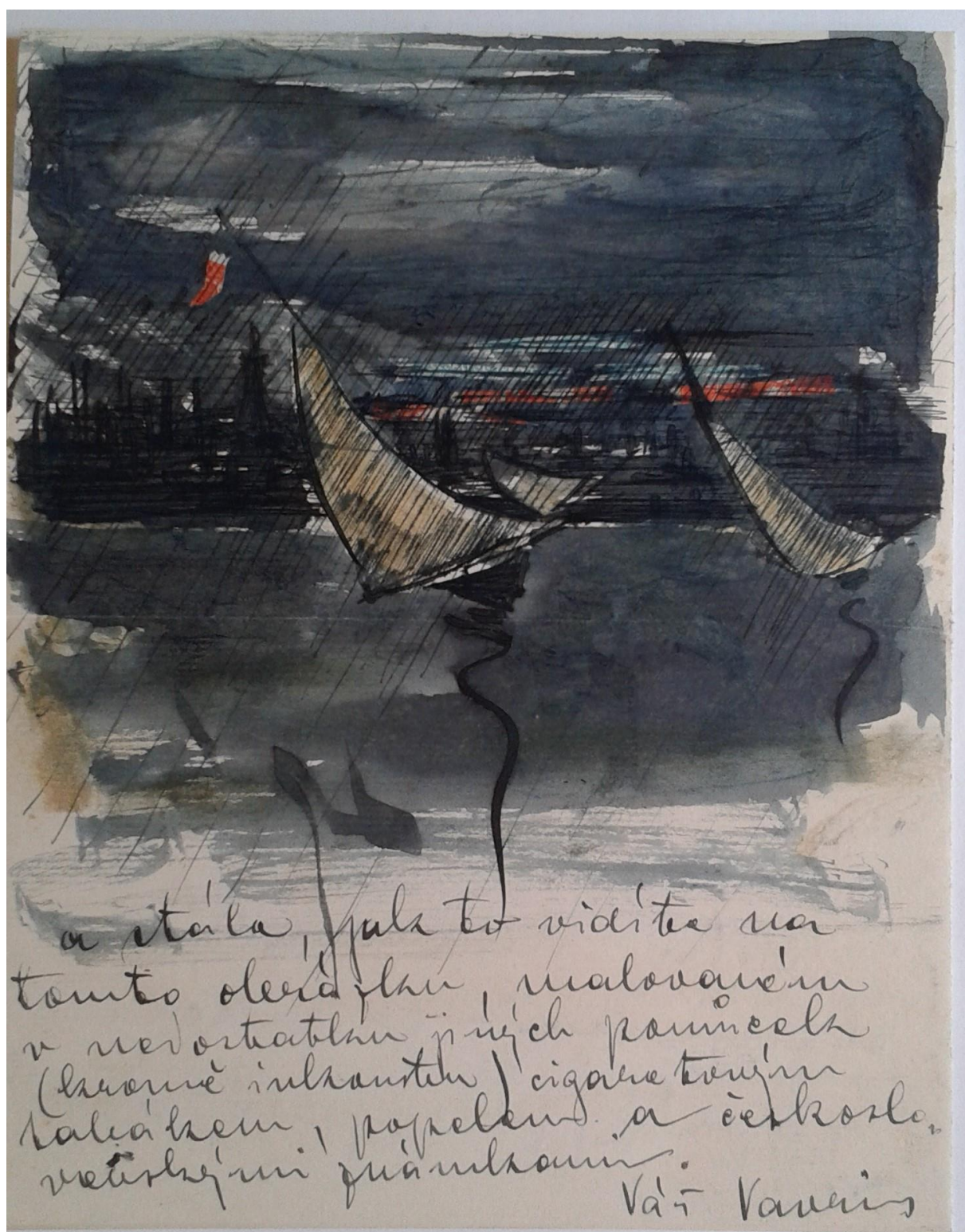
Příloha č. 2 – H. Vavrečka na maturitní fotografii z roku 1899.

Příloha č. 3 – H. Vavrečka na fotografii z doby působení v redakci LN, cca 1906.

Příloha č.4 – Obrázek, který H.Vavrečka nakreslil a odeslal K.Čapkovi, 1922.

Příloha č. 5 – Manželé Vavrečkovi ve Vídni, druhá polovina 20. let.

Příloha č. 6 – M. Baťová, T. Baťa a H. Vavrečka, 1932.

Příloha č. 8 – Svatební fotografie Boženy Vavrečkové a V.M.Havla z roku 1935.

Příloha č. 10 – H.Vavrečka jako československý ministr, 1938

Příloha č. 11 – H.Vavrečka a J..Hlavnička (druhý zprava) s Adinou Mandlovou, 1941.

Příloha č. 12 – H.Vavrečka a jeho pes, druhá polovina 30.let.

Příloha č. 13 – Kresba H. Vavrečky od malíře Eduarda Miléna, druhá polovina 30.let.

Příloha č.14 – Kresba H.Vavrečky od E.Miléna, první polovina 40.let.

Příloha č. 15 – Dokladová fotografie Josefy Vavrečkové, 1947.

Příloha č. 16 – Dokladová fotografie Boženy Havlové, 1947.

Příloha č. 17 – Dokladová fotografie Ivana Vavrečky, 1948.

Příloha č. 18 – H.Vavrečka s vnuky Václavem a Ivanem Havlovými, 1941.

Příloha č. 19 – H.Vavrečka s vnuky Václavem a Ivanem Havlovými, 1941.

